

isarc
INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER

2. INTERNATIONAL WOMEN STUDIES CONGRESS

2. ULUSLARARASI KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ

06 - 08 MARCH 2022 / ANKARA

EDITORS:

Assist. Prof. Dr. Gülşen ASLAN ELKIRAN

Dr. Sevgi TOKGÖZ GÜNEŞ

CONGRESS BOOK

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

2. INTERNATIONAL WOMEN STUDIES CONGRESS

DATE AND PLACE

08-09 MARCH 2022

ANKARA ONLINE PRESENTATIONS

ORGANIZATION

ISARC

INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER

GENERAL COORDINATOR

Yasemin AĞAOĞLU

COORDINATOR

Gamze KÖYMEN

EDITOR

Assist. Prof. Dr. Gülşen ASLAN ELKIRAN

Dr. Sevgi TOKGÖZ GÜNEŞ

ORGANIZING COMMITTEE

Assoc. Prof. Dr. Evrim ŞENCAN

Assoc. Prof. Dr. Sevcan YILDIZ

Dr. Damezhan SADYKOVA

Dr. Bahar ALTUNOK

Dr. Merve BULDAÇ

Dr. Mihrican AYLANÇ

Dr. Cihandar HASANHANOĞLU

Dr. Yüksel DEMİREL

Copyright © 2022 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other non-commercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social

Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2022©

ISBN: 978-625-8405-78-1

Cover Design: İbrahim KAYA

March / 2022

Ankara / Turkey

Size = 21x29,7 cm

SCIENCE AND ADVISORY COMMITTEE

Prof. Dr. Aparna SRIVASTA
Prof. Dr. Assiye AKA
Prof. Dr. Atilla PULUR
Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ
Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK
Prof. Dr. Filiz YURTAL
Prof. Dr. Gülçin YAHYA KAÇAR
Prof. Dr. Nardane YUSİFOVA
Prof. Dr. Nergüz BULUT SERİN
Prof. Dr. Neşe YAŞAR ÇEĞİNDİR
Prof. Dr. Kıyakbayeva ULBOSIN
Prof. Dr. Nimet HAŞIL KORKMAZ
Prof. Dr. Süheyla SARITAS
Assoc. Prof. Dr. A. İnci Sökmen ALACA
Assoc. Prof. Dr. Ayşen ALTUN ADA
Assoc. Prof. Dr. Azimbaeva GULBAYRA
Assoc. Prof. Dr. Bahadır KILCAN
Assoc. Prof. Dr. Çiğdem YÜCEL
Assoc. Prof. Dr. Fahri ERENEL
Assoc. Prof. Dr. Fatma BAŞAR
Dr. Ghanshyam BARMAN
Assoc. Prof. Dr. Didem GÖKÇE
Assoc. Prof. Dr. Emine Gül Cansu ERGÜN
Assoc. Prof. Dr. Esra ALTINTAŞ
Assoc. Prof. Dr. Evrim ŞENCAN GÜRTUNCA
Assoc. Prof. Dr. Fatih ÇİĞ
Assoc. Prof. Dr. Gül GÜNEY ZİNCİR
Assoc. Prof. Dr. Laura Sînziana CUCIUC ROMANESCU
Assoc. Prof. Dr. Medeuova GALİYA
Assoc. Prof. Dr. Melek AKDOĞAN GEDİK
Assoc. Prof. Dr. Meltem İNCE YENİLMEZ
Assoc. Prof. Dr. Murat DAL
Assoc. Prof. Dr. Neslihan ŞAHİN
Assoc. Prof. Dr. Ömür MUNZUR
Assoc. Prof. Dr. Özge Altıntaş KADIRHAN
Assoc. Prof. Dr. Sabire SOYTOK
Assoc. Prof. Dr. Sarash KONYRBAEVA
Assoc. Prof. Dr. Yavuz AKÇİ
Assoc. Prof. Dr. Yener Lütfü MERT
Assoc. Prof. Dr. Zennure KÖSEMAN
Assist. Prof. Dr. Ali BAYER
Assist. Prof. Dr. Beyhan PAMUK
Assist. Prof. Dr. Derya ŞAHİN
Assist. Prof. Dr. Dicle ÖZCAN ELÇİ
Assist. Prof. Dr. Emel TOZLU
Assist. Prof. Dr. Fazilet PARLAKOVA KARAGÖZ
Assist. Prof. Dr. Hakan ALTUNAY
Assist. Prof. Dr. Halil Emre DENİŞ
Assist. Prof. Dr. İlkgül KAYA ZENBİLCİ
Assist. Prof. Dr. Merivan ŞAŞMAZ
Assist. Prof. Dr. Murat POLAT
Assist. Prof. Dr. Sema KAYAPINAR KAYA
Assist. Prof. Dr. Serkan ATMACA

Noida International University
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Gazi Üniversitesi
Akdeniz Üniversitesi
Kafkas Üniversitesi
Çukurova Üniversitesi
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Milli Azərbaycan Tarixi Muzey
Lefke Avrupa Üniversitesi
Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Abay Kazakh National Pedagogical University
Bursa Uludağ Üniversitesi
Balıkesir Üniversitesi
İstanbul Arel Üniversitesi
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Kazakh Natonal Women's Pedagogical University
Gazi Üniversitesi
Erciyes Üniversitesi
İstinye Üniversitesi
Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Uka Tarsadia University, India
İnönü Üniversitesi
Başkent Üniversitesi
Kafkas Üniversitesi
Başkent Üniversitesi
Siirt Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi
Ovidius University Of Constanta, Romania
Kazakh National Women's Pedagogical University
Çukurova Üniversitesi
Yaşar Üniversitesi
Munzur Üniversitesi
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Başkent Üniversitesi
Kırklareli Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi
Farabi Kazakh National University
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Galata Üniversitesi
İnönü Üniversitesi
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Uşak Üniversitesi
Sinop Üniversitesi
Şırnak Üniversitesi
İstanbul Gelişim Üniversitesi
Atatürk Üniversitesi
Süleyman Demirel Üniversitesi
Hakkari Üniversitesi
Yozgat Bozok Üniversitesi
Adıyaman Üniversitesi
Dicle Üniversitesi
Munzur Üniversitesi
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Serkan GÜLDAL
Assist. Prof. Dr. Süleyman ADAK
Assist. Prof. Dr. Şükran BAŞGÖL
Assist. Prof. Dr. Ufuk MEMİŞ
Assist. Prof. Dr. Yasin SÖĞÜT
Assist. Prof. Dr. Yaşar SUBAŞI
Assist. Prof. Dr. Yüksel DEMİREL
Dr. Başak OVACIK
Dr. Davut ORHAN
Dr. Dipanwita PAL
Dr. Hava MEHTIEVA
Dr. İlter DEMİRHAN
Dr. Mahir TERZİ
Dr. Munir AHMED
Dr. Natalia SCIUCHINA
Dr. Sakina BAYRAMOVA
Dr. Shitnaan E. WAPMUK
Dr. Zeynep SEMEN

Adıyaman Üniversitesi
Mardin Artuklu Üniversitesi
Avrasya Üniversitesi
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Başkent Üniversitesi
Bahçeşehir Üniversitesi
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
The University of Burdwan
Moskova Tıp Akademisi
Harran Üniversitesi
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Islamia College University, Peshwar
Comrat State University
AMEA
University Of Jos, Plateau State, Nigeria
Dokuz Eylül Üniversitesi

ISARC

2. INTERNATIONAL

WOMEN STUDIES

CONGRESS

06-08 MARCH 2022

KIBRIS

CONGRESS PROGRAM

Join Zoom Meeting:

Meeting ID: 820 2456 2109

Passcode: 988285

[Join Zoom Meeting](#)

<https://us02web.zoom.us/j/82024562109?pwd=b0tTMEVKaHFEY24yY2EyMEFtMEUrUT09>

zoom

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

1. Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
2. Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
3. Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
4. Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
5. Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
6. Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
7. Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
8. Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler - TEKNİK BİLGİLER

1. Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
2. Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
3. Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
4. Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

5. To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
6. The Zoom application is free and no need to create an account.
7. The Zoom application can be used without registration.
8. The application works on tablets, phones and PCs.
9. The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
10. All congress participants can connect live and listen to all sessions.
11. Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

12. Make sure your computer has a microphone and is working.
13. You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
14. Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
15. Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

ÖNEMLİ NOT: SUNUMLARINIZI HEM TÜRKÇE HEM İNGİLİZCE HAZIRLAMANIZI RİCA EDERİZ.

08.03.2022
TUESDAY/ 10:00-12:00

SESSION -1 HALL -1

MODERATOR: Prof. Dr. Salih OKUMUŞ

Pakistan: 12:00-14:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. Naseem AKHTER	Shaheed Benazir Bhutto Women University, Pakistan	Existing Women's Social and Conjugal Issues in Peshawar (A Statistical Overview under Islamic Teachings)
Assoc. Prof. Dr. Naseem AKHTER	Shaheed Benazir Bhutto Women University, Pakistan	Perceptions of Trends of Matrimonial Ceremonies in the Peshawar Region (From Islamic Context)
Psikolog Bedir Rüya ÇELİK Assoc. Prof. Dr. Rumeysa AKGÜN	Kırıkkale University	Investigation Of The Effect Of Men's Perception Of Gender Equality On Acceptance Of Dating Violence
Assoc. Prof. Dr. Hatice KARAKUŞ ÖZTÜRK	Artvin Çoruh University	An Essay Towards Evaluating The Career Obstacles Of Working Women: Example Of Ted Talks
Prof. Dr. Salih OKUMUŞ	Priştine University	The Effects Of Foreign Women In Ahmet Mithat's stories And Novels On Muslim Women
Handan ÖZDEMİR DOĞAN	Kocaeli University	Hysteria In Henrik Ibsen's Hedda Gabler And Murathan Mungan's Hedda Gabler Diye Bir Kadın
Assoc. Prof. Dr. Zennure KÖSEMAN	İnönü University	Alienation Causing The Creation Of Meaninglessness And Nothingness: Ernest Hemingway's "A Very Short Story"
Sevcan IŞIK	İnönü University	Deconstructing Patriarchy Through Vegetarianism: A Family Supper
Assist. Prof. Dr. Saadet SAĞTAŞ	Çağ University	A Study On Online Compulsive Buying Behaviors Of Female Consumers
Assist. Prof. Dr. Gülşen ASLAN ELKIRAN	Hitit University	Investigation Of The Contributions Of Female Illumination Artist Faculty Members In Turkey To The Art Of Illustration

08.03.2022
TUESDAY/ 10:00-12:00

SESSION-1 HALL -2
MODERATOR: Dr. Bahar ALTUNOK

Azerbaijan: 11:00-13:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. Gönül ESEDLİ	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi	Han KızıHürşidbanu Natavan Ve Onun Kamu Faaliyetleri Hakkında
Tuğçe Elif AKTAŞ	Uluslararası Kıbrıs University	Jale Sancağın Fırtına Takvimi Romanında Kadın Karakterler
Merve DİKKAYA Assist. Prof. Dr. Mıhrıcan AYLANÇ	Uluslararası Kıbrıs University	Müge İplikçi'nin Kül Ve Yel Romanında Kadın Ve Kadın Sorunları Vurgusu
Ayşe ÜNLÜ	Uluslararası Kıbrıs University	Zeynep Uzunbay'ın Sen Çok Güzel Bir Kadınsın Havva Öyküsünün Feminist Açıdan İncelenmesi
Resc. Assist. Dr. Okan DEMİR Resc. Assist. Dr. Sinem AYDOĞAN DEMİR	Kastamonu University	Ishtar-Sauska In Ancient Anatolian Mythology
Resc. Assist. Dr. Sinem AYDOĞAN DEMİR Resc. Assist. Dr. Okan DEMİR	Kastamonu University	Adolescent Girls' Rites Of Passage Into Adoulthood In Ancient Greece
Sinem TUMBURİ TULGA	Uluslararası Kıbrıs University	Elif Şafak'ın Siyah Süt Romanında Toplumsal Cinsiyet Olgusu
Yaren BOZTEPE	Uluslararası Kıbrıs University	Zeynep Aliye's A Feminist Approach To The Story 'Query'
Dr. Başak OVACIK	Bahçeşehir University	Women's Leadership And Gender Equality In Climate Action And Disaster Risk Reduction
Gülçin DİLEK Resc. Assist. Esra KAPTAN İZMİR	Sinop University	Recognizing Women's History: Student Opinions On "Women Were Also There!" Project
Dr. Sevgi TOKGÖZ GÜNEŞ	Dokuz Eylul University	Women's Entrepreneurship: The Case Of A Technopark
Dr. Sevgi TOKGÖZ GÜNEŞ	Dokuz Eylul University	Women, Water And Health

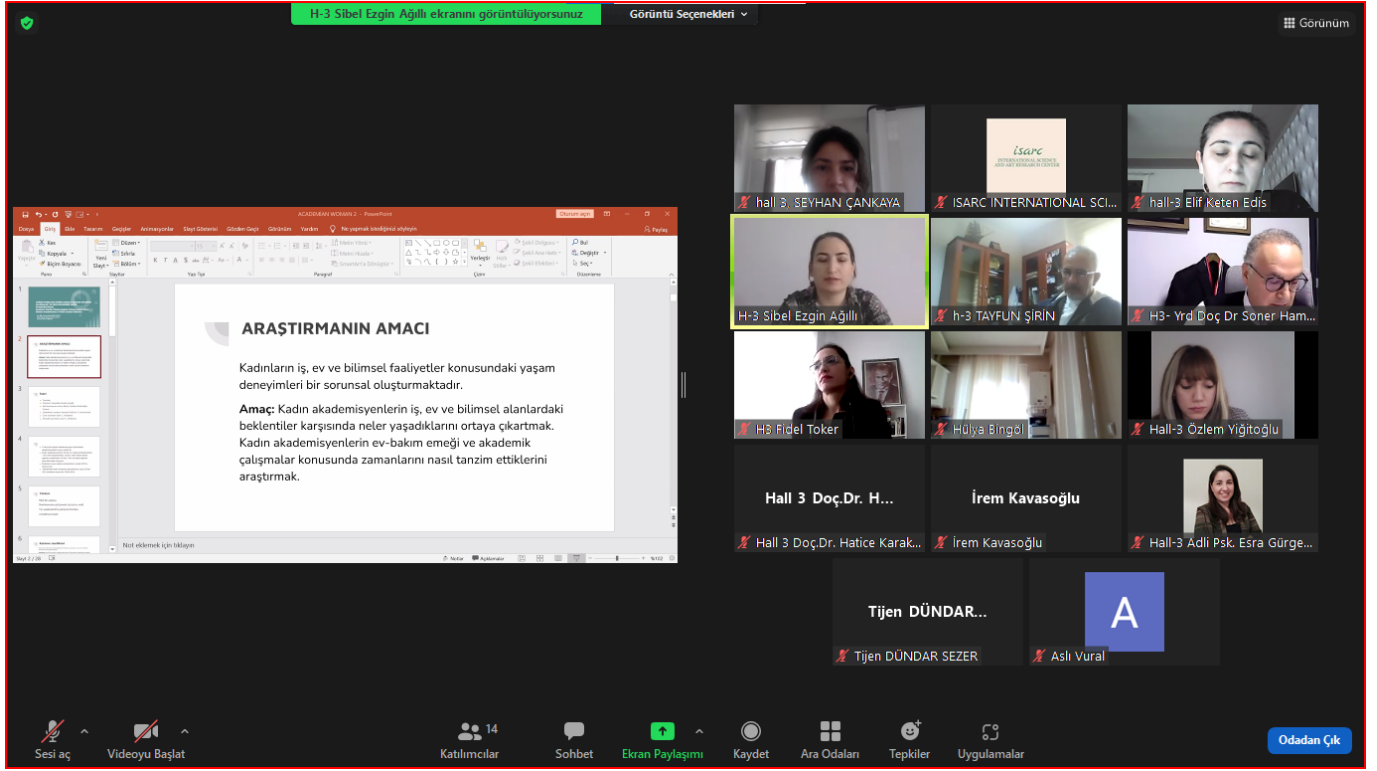
08.03.2022
TUESDAY/ 10:00-12:00

SESSION-1 HALL -3
MODERATOR: Assist. Prof. Dr. Hülya BİNGÖL

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assist. Prof. Dr. Sibel EZGİN AĞILLI	Bilecik Sheik Edebali University	Academic Studies Missing Against Intense Unpaid Work: Women Academicians In Home- Science Dilemma
Tayfun ŞİRİN	Kahramanmaraş Sutcu İmam University	Examination Of Female Athletes' Self-Efficiency And Mental Toughness
Dr. Fidel TOKER Dr. Esra Ebru MAVİ	Council of Higher Education	Serious Leisure Approach To Women's Art And Design Courses
Assist. Prof. Dr. Hülya BİNGÖL Serhat POLAT	İnönü University	Küresel Bir Olgu Olarak Kadın Hakları Ve Cinsiyet Eşitliğinde Sporun Şaşırtıcı Gücü
Professor, M.D. Oğuz POLAT Forensic Psychologist Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR LL.M. / PhD(c) Zeynep REVA LL.M. Göze NALBANTOĞLU Lawyer Buse AKÇA Psychologist Rukiye YILMAZ	Acıbadem University/ Turkish Armed Forces/ Istanbul Medeniyet University/ Nalbantoğlu Law Office/ MEF University/ Acıbadem University	Stalking: A Research On Working Women In Istanbul
Assist. Prof. Dr. Tijen DÜNDAR SEZER	Dokuz Eylül University	Approaches To Ensuring Equality Of Women And Men And Human Rights Of Women In Constitutions
Özlem YİĞİTOĞLU	Acıbadem University	Yargıtay Kararları Kapsamında Cinsel Şiddet Tiplerinden "Teşhircilik" Üzerine Kesitsel Bir Çalışma
Seyhan ÇANKAYA Gonca BURAN	Selcuk University/ Uludag University	The Effects Of Dyadic Coping Strategies And Dyadic Conflict Resolution Styles Of Mothers On Postpartum Depression
Lect. Dr. Soner Hamza ÇETİN	Girne Amerikan University	Spousal Sexual Assault Crime According To The Turkish Penal Code
Lect. Dr. Elif KETEN EDİS	Ondokuz Mayıs University	Health Problems Of Disabled Women

PHOTO GALLERY

H-3 Sibel Ezgin Ağılı ekranını görüntüyorsunuz Görüntü Seçenekleri Görünüm

ARAŞTIRMANIN AMACI

Kadınların iş, ev ve bilimsel faaliyetler konusundaki yaşam deneyimleri bir sorunsal oluşturmaktadır.

Amaç: Kadın akademisyenlerin iş, ev ve bilimsel alanlardaki beklentiler karşısında neler yaşadıklarını ortaya çıkartmak. Kadın akademisyenlerin ev-bakım emeği ve akademik çalışmalar konusunda zamanlarını nasıl tanzim ettiklerini araştırmak.

Participants: H-3 Sibel Ezgin Ağılı, H-3 TAYFUN ŞİRİN, H-3 Yrd Doç Dr Soner Ham..., H-3 Fidel Toker, H-3 İrem Kavanoğlu, H-3 Adli Psk. Esra Gürge..., H-3 Doç.Dr. H..., H-3 Doç.Dr. Hatice Karak..., H-3 Elif Keten Edis, H-3 İrem Kavanoğlu, H-3 Aslı Vural, Tijen DÜNDAR SEZER, Aslı Vural.

Zoom Toplantı - Oda 2

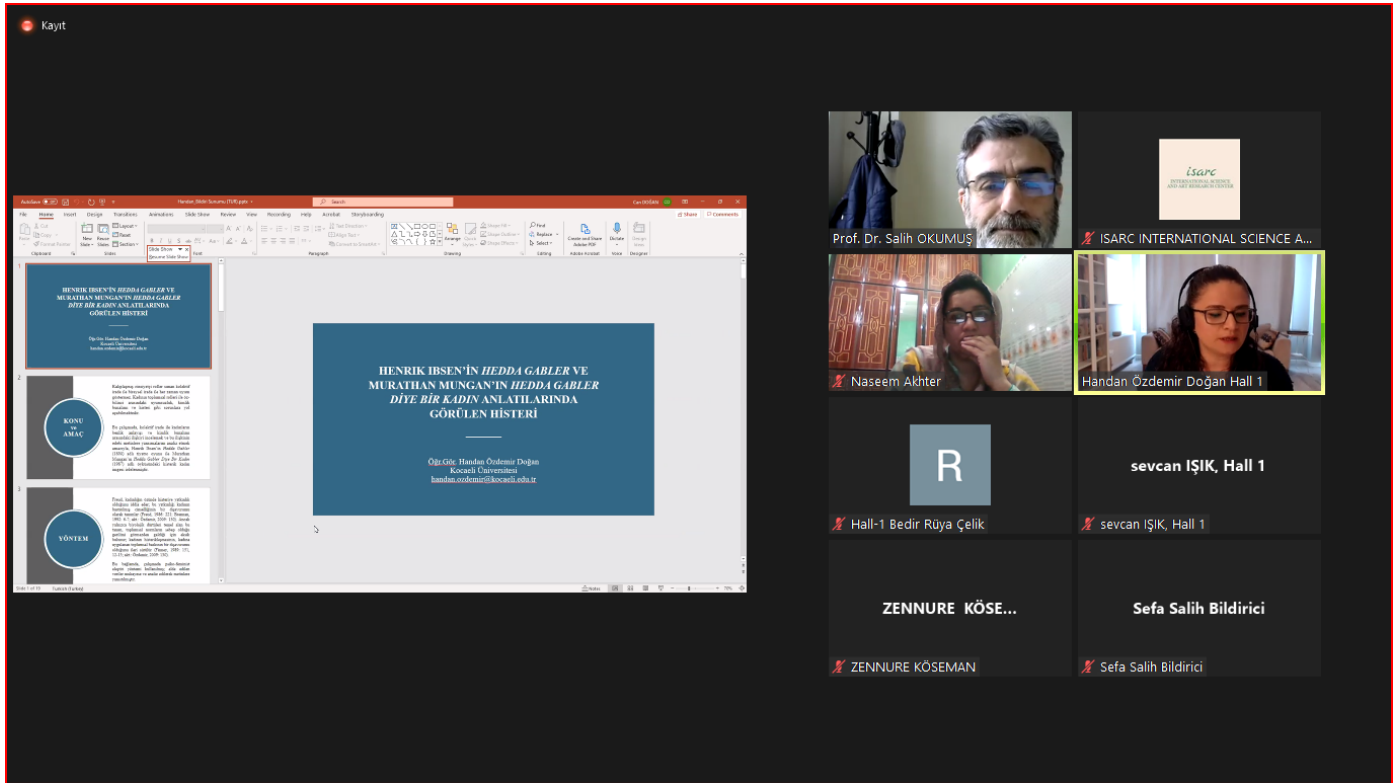
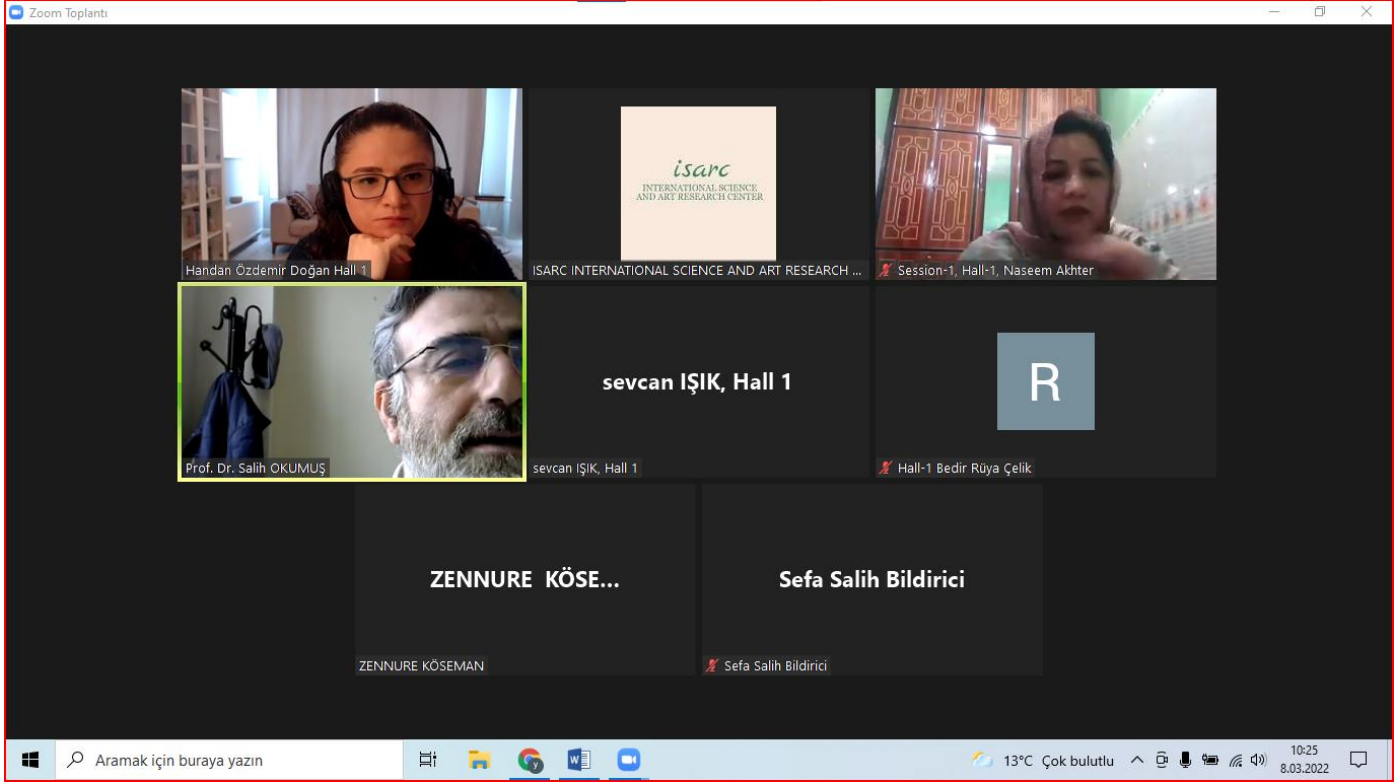
Kayıt

Participants: H-2 Esra Kaptan-Izmir, ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH ..., Gülşen ASLAN ELKIRAN, Könlü Esadlı, ISARC Dr. Bahar ALTUNOK, H-2 Sinem Aydoğan Demir-Okan Demir, H-2 Merve Dikkaya, Tuğçe Aktaş.

Zoom Toplantı - Oda 2

Kayıt

Participants: H-2 Esra Kaptan-Izmir, ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH ..., Gülşen ASLAN ELKIRAN, Könlü Esadlı, ISARC Dr. Bahar ALTUNOK, H-2 Sinem Aydoğan Demir-Okan Demir, H-2 Merve Dikkaya, Tuğçe Aktaş.

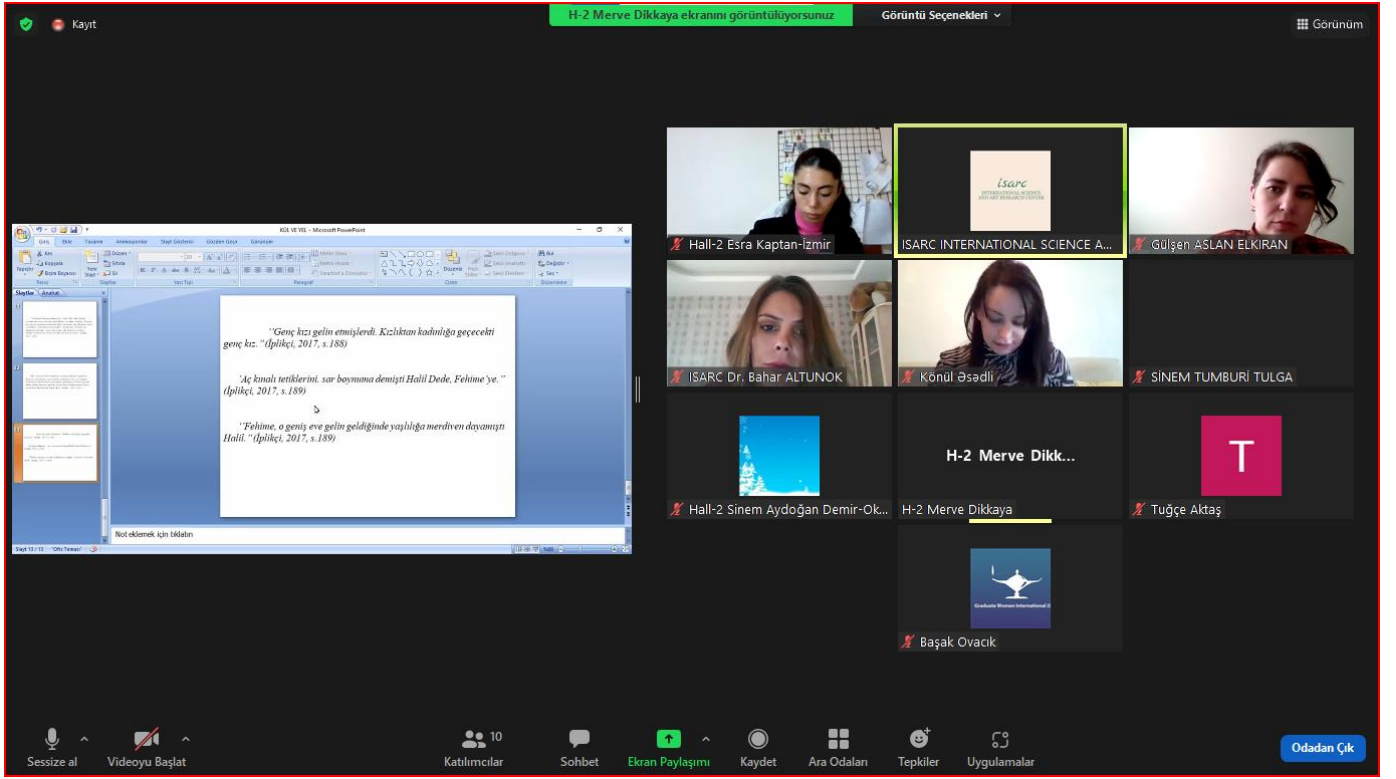

Kayıt

H-2 Merve Dikkaya ekranını görüntülüyorsunuz

Görüntü Seçenekleri

Görünüm

The screenshot shows a Zoom meeting interface. On the left, a presentation slide is displayed with the following text:

"Genç kız gelin etmişlerdi. Kızından kadınlığa geçecekti genç kız." (İplikçi, 2017, s.188)

"Aç kınalı terliklerini sarı boyama demişti Halil Dede, Fehime'ye." (İplikçi, 2017, s.189)

"Fehime, o geniş eve gelmiş geldiğinde yaşlılığa merdiven dayamıştı Halil." (İplikçi, 2017, s.189)

Below the slide, it says "Not eklemek için tıklayın".

On the right, a grid of participants is shown. The participants are:

- Hall-2 Esra Kaptan-Izmir
- ISARC INTERNATIONAL SCIENCE A...
- Gülşen ASLAN ELKIRAN
- ISARC Dr. Bahar ALTUNOK
- Könül Əsədli
- SİNEM TUMBURI TULGA
- Hall-2 Sinem Aydoğan Demir-Ok...
- H-2 Merve Dikkaya
- Tuğçe Aktaş
- Başak Ovacık

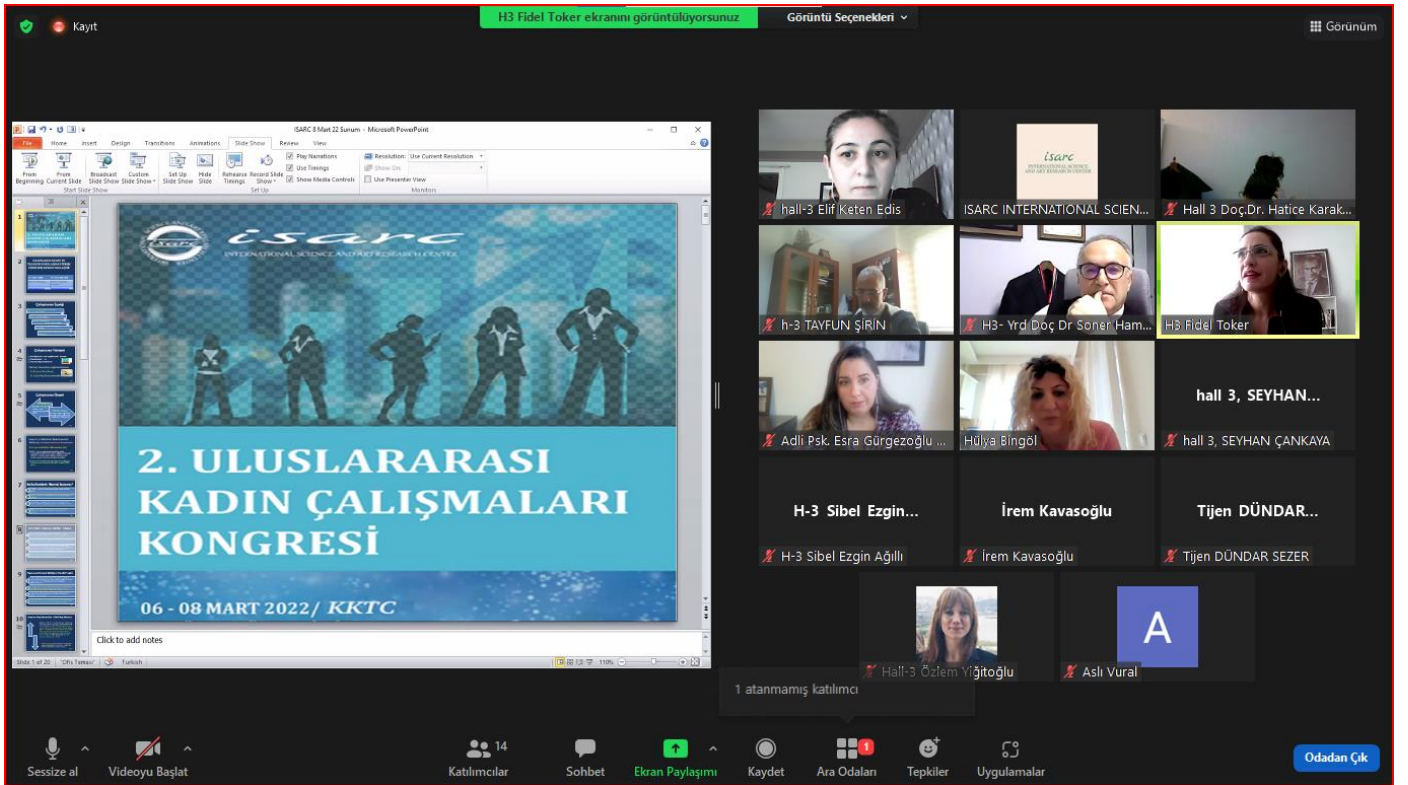
At the bottom, there are icons for Sessize al, Videoyu Başlat, Katılımcılar (10), Sohbet, Ekran Paylaşımı, Kaydet, Ara Odaları, Tepkiler, Uygulamalar, and Odadan Çık.

Kayıt

H3 Fidel Tokar ekranını görüntülüyorsunuz

Görüntü Seçenekleri

Görünüm

The screenshot shows a Zoom meeting interface. On the left, a presentation slide is displayed with the following text:

ISARC 8 Mart 22 Sunum - Microsoft PowerPoint

ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER

2. ULUSLARARASI KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ

06 - 08 MART 2022/ KKTC

Click to add notes

On the right, a grid of participants is shown. The participants are:

- hall-3 Elif Keten Edis
- ISARC INTERNATIONAL SCIEN...
- Hall 3 Doç.Dr. Hatice Karak...
- h-3 TAYFUN ŞİRİN
- H3- Yrd.Doç Dr Soner Ham...
- H3 Fidel Tokar
- Adli Psk. Esra Gürgezoğlu ...
- Hülya Bingöl
- hall 3, SEYHAN...
- hall 3, SEYHAN ÇANKAYA
- H-3 Sibel Ezgin...
- İrem Kavasoglu
- Tijen DÜNDAR...
- H-3 Sibel Ezgin Ağılı
- İrem Kavasoglu
- Tijen DÜNDAR SEZER
- Hall-3 Özlem Yiğitoğlu
- Aşlı Vural

At the bottom, there are icons for Sessize al, Videoyu Başlat, Katılımcılar (14), Sohbet, Ekran Paylaşımı, Kaydet, Ara Odaları, Tepkiler, Uygulamalar, and Odadan Çık.

08.09 MARCH 2022 / 10:00-12:00

EXHIBITION POSTERS

2.ULUSLARARASI KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ 2.INTERNATIONAL WOMEN'S STUDIES CONGRESS

"DOĞA VE İZLER"

Disiplinlerarası Davetli Karma Sergi

"NATURE AND TRACES"

Interdisciplinary Invited Group Exhibition

Exhibition Date: 08-09 MARCH 2022

Sergi Tarihi: 08-09 MART 2022

Yer / Location: KKTC

Sergi Küratörü / Exhibition Curator: Prof. Dr. Sadettin SARI

SANATÇILAR / ARTISTS

Abdurrahman EREN

Asadul İSLAM

Asena BAŞER AKYÜREK

Esin GÜRSOY

Fatih BAŞBUĞ

Fatih DAŞDEMİR

Gürol AYTEPE

Havva Zerrin ÖZKAYA

Hüseyin KILINÇ

İbrahim KAYA

Levent AKÇA

Merve BULDAÇ

Merve SÜRÜCÜ

Melike SAYGI

Nurgül SÖYLEMEZ

Ömer İNAN

Sadettin SARI

Seda AKKAR

Selcen BAŞER

Selin BAŞAĞ

Tahsin BOZDAĞ

Tuğçe SARI

Uğur KARABULUT

Uğur YILDIZ

Ümit ASLAN

Veli DOĞAN

Yusuf SÖYLEMEZ

Online Exhibition address: <https://www.isarconference.org/>

Çevrimiçi Sergi adresi: <https://www.isarconference.org/>

Etkinlik Katalog Olarak İksad Yayınevi Tarafından Yayınlanmıştır.

The Event Has Been Published As A Catalog By Iksad Publishing.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

EXISTING WOMEN'S SOCIAL AND CONJUGAL ISSUES IN PESHAWAR (A STATISTICAL OVERVIEW UNDER ISLAMIC TEACHINGS)	16
Associate Professor Dr. Naseem AKHTER	16
PERCEPTIONS OF TRENDS OF MATRIMONIAL CEREMONIES IN THE PESHAWAR REGION (FROM ISLAMIC CONTEXT).....	17
Associate Professor Dr. Naseem AKHTER	17
ERKEKLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ALGISININ FLÖRT ŞİDDETİ KABUL DÜZEYLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ.....	18
Psikolog Bedir Rüya ÇELİK.....	18
Doç. Dr. Rümeysa AKGÜN.....	18
KADINLARIN KARIYER ENGELLERİNİ DEĞERLENDİRMeye YÖNELİK BİR DENEME TED KONUŞMALARI ÖRNEĞİ.....	30
Hatice KARAKUŞ ÖZTÜRK	30
HENRIK IBSEN'İN <i>HEDDA GABLER</i> ADLI OYUNUNDA VE MURATHAN MUNGAN'IN <i>HEDDA GABLER DİYE BİR KADIN</i> ADLI ÖYKÜSÜNDE GÖRÜLEN HİSTERİ	32
Handan ÖZDEMİR DOĞAN.....	32
ALIENATION CAUSING THE CREATION OF MEANINGLESSNESS AND NOTHINGNESS: ERNEST HEMINGWAY'S "A VERY SHORT STORY"	34
Assoc. Prof. Dr. Zennure KÖSEMAN.....	34
DECONSTRUCTING PATRIARCHY THROUGH VEGETERIANISM: A <i>FAMILY SUPPER</i>	40
Sevcan IŞIK	40
KADIN TÜKETİCİLERİN ÇEVİRİMİÇİ KOMPULSÜF SATIN ALMA DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	42
Saadet SAĞTAŞ	42
TÜRKİYE'DEKİ KADIN TEZHİP SANATÇISI ÖĞRETİM ÜYELERİNİN TEZHİP SANATINA KATKILARININ İNCELENMESİ.....	49
Gülşen ASLAN ELKİRAN.....	49
HAN KIZI HURŞİDBANU NATAVAN VE ONUN KAMU FAALİYETLERİ HAKKINDA	64
Assoc. Prof. Dr. Gönül ESEDLİ.....	64
JALE SANCAĞIN FIRTINA TAKVİMİ ROMANINDA KADIN KARAKTERLER.....	65
Tuğçe Elif AKTAŞ	65
MÜGE İPLİKÇİ'NİN KÜL VE YEL ROMANINDA KADIN VE	66
KADIN SORUNLARI VURGUSU	66
Merve DIKKAYA	66
Yrd. Doç. Dr. Mührican AYLANÇ.....	66
ZEYNEP UZUNBAY'IN SEN ÇOK GÜZEL BİR KADINSIN HAVVA ÖYKÜSÜNÜN FEMİNİST AÇIDAN İNCELENMESİ	67
Ayşe ÜNLÜ	67

ESKİ ANADOLU MİTOLOJİSİNDE İSTAR-SAUSKA’NIN YERİ	68
Okan DEMİR.....	68
Sinem AYDOĞAN DEMİR.....	68
ESKİ YUNAN’DA KIZ ÇOCUKLARININ ERGENLİĞE GEÇİŞ RİTÜELLERİ	73
Sinem AYDOĞAN DEMİR.....	73
Okan DEMİR.....	73
ELİF ŞAFAK’IN SİYAH SÜT ROMANINDA TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSU	79
Sinem TUMBURİ TULGA.....	79
ZEYNEP ALIYE’S A FEMINIST APPROACH TO THE STORY ‘QUERY’	80
Yaren BOZTEPE	80
WOMEN’S LEADERSHIP AND GENDER EQUALITY IN CLIMATE ACTION AND DISASTER RISK REDUCTION.....	81
Dr. Başak OVACIK	81
KADIN GEÇMİŞİNİ TANIMAK: “KADINLAR DA ORADAYDI!” PROJESİNE YÖNELİK ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ*	84
Gülçin DİLEK	84
Esra KAPTAN İZMİR.....	84
KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ: BİR TEKNOPARK ÖRNEĞİ	86
Sevgi TOKGÖZ GÜNEŞ	86
KADIN, SU VE SAĞLIK	94
Sevgi TOKGÖZ GÜNEŞ	94
KADINLARIN SANAT VE TASARIM KURSLARINA YÖNELİK CİDDİ BOŞ ZAMAN YAKLAŞIMI	103
Dr. Fidel TOKER	103
Dr. Esra Ebru MAVİ	103
KÜRESEL BİR OLGU OLARAK KADIN HAKLARI VE CİNSİYET EŞİTLİĞİNDE SPORUN ŞAŞIRTICI GÜCÜ.....	105
Dr. Öğr. Üyesi, Hülya BİNGÖL.....	105
Serhat POLAT.....	105
ISRARLI TAKİP: İSTANBUL’DA ÇALIŞAN KADINLARA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	114
Oğuz POLAT, Professor, M.D.	114
Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR, Forensic Psychologist.....	114
Zeynep REVA, LL.M. / PhD(c).....	114
Göze NALBANTOĞLU, LL.M.....	114
Buse AKÇA, Lawyer.....	114
Rukiye YILMAZ, Psychologist	114
ANAYASALARDA KADIN ERKEK EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINA VE KADINLARIN İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR.....	127
Tijen DÜNDAR SEZER	127

YARGITAY KARARLARI KAPSAMINDA CİNSEL ŞİDDET TİPLERİNDEN “TEŞHİRCİLİK” ÜZERİNE KESİTSEL BİR ÇALIŞMA	129
Özlem YİĞİTOĞLU	129
DOĞUM SONU DÖNEMDEKİ ANNELERİN STRESLE ÇİFT OLARAK BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ VE ÇATIŞMA ÇÖZME STİLLERİNİN POSTPARTUM DEPRESYONA ETKİSİ	130
Seyhan ÇANKAYA	130
Gonca BURAN.....	130
TÜRK CEZA KANUNU’NA GÖRE EŞE KARŞI CİNSEL SALDIRI SUÇU	132
Dr. Öğretim Üyesi, Soner Hamza ÇETİN.....	132
ENGELLİ KADINLARIN SAĞLIK SORUNLARI	153
Elif KETEN EDİS	153
AHMET MİTHAT EFENDİ’NİN HİKÂYE VE ROMANLARINDAKİ YABANCI KADINLARIN MÜSLÜMAN KADINLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	161
Prof. Dr. Salih OKUMUŞ.....	161
KADIN SPORCULARIN ÖZ-YETERLİLİK VE ZİHİNSEL DAYANINLILIKLARININ İNCELENMESİ	173
Tayfun ŞİRİN	173
ACADEMIC STUDIES MISSING AGAINST INTENSE UNPAID WORK: WOMEN ACADEMICIANS IN HOME-SCIENCE DILEMMA	183
Assist. Prof. Dr. Sibel EZGİN AĞILLI.....	183

EXISTING WOMEN'S SOCIAL AND CONJUGAL ISSUES IN PESHAWAR (A STATISTICAL OVERVIEW UNDER ISLAMIC TEACHINGS)

Associate Professor Dr. Naseem AKHTER

Department of Islamic Studies, Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan

ABSTRACT

Both men and women played an equal role in the evolution of human society and the development of social life from the beginning. When men and women unite in marriage, they build human society; a solitary person, on the other hand, is unable to play any role in the development of civilization. A woman is a being who will never harm humanity through her acts or sacrifices. Without a woman (Hawa), heaven was equally desolate for Adam. Without men and women, human life would be incomplete. Human evolution would be slowed if this were not the case. Almighty Allah (SWT), the Creator of the Universe, created man and woman from the same source. The goal of this study was to look at the social and marital challenges that women face in Peshawar, as well as provide a statistical overview in an Islamic context. For this reason, the questionnaire approach was employed to collect data, and each sample comprised ten questions. A total of 200 women were selected from Peshawar, and only a few of them completed the questionnaires. Excel was used to assess the information gathered in the form of opinions, and the results were displayed in various statistical graphs. According to the report, the majority of women in Peshawar have social and marital problems, and the main cause for this is the amnesia of Islamic teachings due to which we have gone closer to catastrophe. There is also a pressing need to follow Islam's teachings to alleviate the deteriorating situation. This study effort can be an enlightening instrument for researchers and readers in its subject due to its research.

Keywords: Women, Social and Conjugal Issues, Islamic Teachings, Peshawar

PERCEPTIONS OF TRENDS OF MATRIMONIAL CEREMONIES IN THE PESHAWAR REGION (FROM ISLAMIC CONTEXT)

Associate Professor Dr. Naseem AKHTER

Department of Islamic Studies, Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan

ABSTRACT

Marriage is the union of two people in a conjugal relationship. This bond is crucial in Islam because it forms a family, which then transforms into a clan, which then moves through society. Because this link is held in such high regard in Islam, simplicity is preferred in this relationship. The goal of this study was to look at the marital rituals in Peshawar. According to the investigation, the vast majority of people in the Peshawar region of Khyber Pakhtunkhwa accept non-Sharia wedding rites. The majority of wedding rituals in Peshawar are based on Hindu customs. For data collection, a statistical technique was adopted, and 200 samples were made, each with ten questions. The results were displayed in a variety of measurement tables after the samples were distributed at random among the participants (males and females). According to the majority of individual opinions, the Peshawar region is embracing non-Shariah wedding rites. It is an explanation for those who do not understand Islamic teachings. Individuals are headed toward ruin as time passes due to a lack of information about Islam. In this way, there is a great need for Islamic principles to be followed and for wedding rites to be simple. For scholars and readers in this topic, this research paper can be useful and informative.

Keywords: Islamic teachings, Trends, Matrimonial ceremonies, Peshawar region, Male and female

ERKEKLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ALGISININ FLÖRT ŞİDDETİ KABUL DÜZEYLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Psikolog Bedir Rüya ÇELİK

Doç. Dr. Rümeyza AKGÜN

Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZET

Flört şiddeti kabul düzeyi birçok bireysel algı ve tutumun etkisiyle belirlenmektedir. Bu çalışmada erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumları ile flört şiddeti kabul düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca flört şiddeti kabul düzeyinin ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumun demografik özellikler açısından ne gibi farklılıklar gösterdiği de incelenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda 87 erkek katılımcı ($Ort_{Yaş}=24$, $S=6$) Flörtte Şiddete Yönelik Tutum Ölçekleri, Türk Erkeklerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu'ndan oluşan ölçek formunu elektronik ortamda doldurmuştur. Veriler üzerinde yapılan istatistiki analizler sonucunda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olumlu tutumlara sahip olan katılımcıların flört şiddeti kabul düzeylerinin düşük olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Yürütülen bu çalışmanın bulguları flört şiddeti davranışlarının altında yatan düşünsel özelliklerin saptanmasına yönelik araştırmalara ışık tutmaktadır. Ayrıca elde edilen bulgular flört şiddeti davranışlarının önüne geçilmesi adına yürütülecek projelerde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumlar üzerinde çalışılmasının faydalı olabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: Ataerki, Eşitlik, Erkek, Flört Şiddeti, Toplumsal Cinsiyet

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF MEN'S PERCEPTION OF GENDER EQUALITY ON ACCEPTANCE OF DATING VIOLENCE

ABSTRACT

The level of acceptance of dating violence is determined by the influence of many individual perceptions and attitudes. In this study, it was aimed to examine the relationship between men's acceptance levels of dating violence and their attitudes towards gender equality. Within the scope of the study, the differences in the level of acceptance of dating violence and attitudes towards gender equality in terms of demographic characteristics were also examined. For these purposes, 87 male participants ($Avg=24$, $S=6$) filled out the scale form consisting of The Attitudes Towards Dating Violence Scales, Gender Equality Attitude Scale of Turkish Men and Demographic Information Form in electronic environment. As a result of the statistical analyzes made on the data, it was found that the participants who had positive attitudes towards gender equality had a low level of acceptance of dating violence. The findings of this study shed light on research on the determination of the intellectual characteristics underlying dating violence behaviors. In addition, the findings indicate that it may

be beneficial to work on attitudes towards gender equality in projects to be carried out in order to prevent dating violence behaviors.

Keywords: Dating violence, Equality, Gender, Male Patriarchy,

GİRİŞ

Şiddet içerikli davranışların yaygınlığı ülkemizde ve dünyada, çeşitli yaş grupları arasında her geçen gün artmaktadır. Bu artış şiddetin sosyal bilimler araştırmalarına daha sık konu edilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Şiddet türlerinden biri olarak ele alınan flört şiddeti, oldukça yaygın olarak uygulanmasına karşın toplumun bu kavrama yönelik farkındalığı düşüktür. Bu durum flört şiddetinin önüne geçmeyi ve ilişkilerin sağlıklı taraflarını değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda flört şiddetinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan faktörlerin belirlenmesi önem kazanmaktadır.

Flört şiddeti yakın partner şiddeti türlerinden biri olup, resmi olmayan romantik ilişkilerde görülen, partnerlerin birbirlerine bilinçli olarak uyguladıkları şiddet davranışları anlamına gelmektedir (Avşar Baldan & Akış, 2017). Flört şiddeti psikolojik, fiziksel, ekonomik ve/veya cinsel şiddet içeren davranışlar halinde ortaya çıkmaktadır (Sünetci, ve diğerleri, 2016). Psikolojik (duygusal) flört şiddeti; paylama, tehdit etme, hor görme, aşağılama, giyim ve hayat tarzına müdahale etme, aldatma ve sosyal hayatı engelleme davranışları olarak tanımlanmaktadır (Ayrıl, 2021). Literatürde ısrarlı takip ve ihmalin de psikolojik flört şiddeti türüne dair davranışlar olarak ele alındığı bilinmektedir (Avşar Baldan & Akış, 2017). Fiziksel flört şiddeti ise; tokat atma, tırnaklama, ısırma, boğma, yakma, itme, silahla yaralama, dövme ve duvara sıkıştırma davranışlarını içeren bir flört şiddeti türü olarak Foshee ve arkadaşları (2007) tarafından tanımlanmıştır (akt. Yumuşak, 2013). Ekonomik flört şiddeti, mağdurun maddi kaynaklarının ve faaliyetlerinin partneri tarafından kullanıldığı ve kontrol edildiği şiddet türüdür (Gürkan ve Coşar, 2009). Son olarak cinsel flört şiddeti ise partnerlerden birinin diğerini istemediği oranda cinsel ilişkiye zorlaması ve/veya rızası olmayan cinsel eylemlerde bulunmak zorunda bırakması şeklinde açıklanmaktadır (Set, 2020).

Flört şiddetinin mağdurlar üzerinde hem psikolojik hem fiziksel anlamda birçok zararlı etkisi ortaya çıkmaktadır. Bunlardan bazıları yeme bozuklukları, madde kötüye kullanımı, sigara bağımlılığı, depresyon ve anksiyetedir (akt. Set, 2020). Buna ek olarak, özgüven düşüklüğü, öfke kontrol bozuklukları ve travma sonrası stres bozukluğu belirtileri, ortaya çıkan diğer zararlı etkilerdendir (Avşar Baldan & Akış, 2017). Üniversiteli kadın öğrenciler üzerinde yürütülen bir araştırmanın sonuçlarına göre de flört şiddetine maruz kalma, anksiyete düzeyini artırmakta ancak beklenenin aksine umutsuzluk düzeylerini etkilememektedir (Alan Dikmen, Özaydın, & Dereli Yılmaz, 2018).

Kadına yönelik şiddet davranışlarının Dünyada ve Türkiye’de giderek artmakta oluşu, gizli kalan şiddet mağduriyetlerini de gündeme getirmektedir. Flört şiddeti de gizli kalma eğilimi yüksek olan şiddet türlerinden

biridir (Aslan, Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Erdost, & Temel, 2008). Mağdur bireyler maruz kaldıkları bu şiddet davranışını bazen ilişkiyi ayakta tutma motivasyonu ile bazen de utanç gibi duygulardan ötürü saklamayı tercih etmektedir. Flört şiddetine yönelik olumlu tutumlar geliştirmenin altında yatan etmenlerin belirlenmesi ile bu antisosyal davranışın görünürlüğü artacak, dolayısıyla engellenmesi kolaylaşacaktır.

Şiddet, çoğunlukla erkekler tarafından kadınlara uygulanan antisosyal bir davranış olarak algılansa da flört şiddeti yalnızca erkeklerin kadınlara uyguladığı bir şiddet türü değildir. Ancak Türkiye’de flört şiddetine maruz kalan kadınların oranı erkeklere kıyasla oldukça yüksektir (Set, 2020). Bu durumu ortaya çıkaran pek çok faktörden söz edilebilir. Ancak son yıllarda toplumun, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olumsuz tutumlarının her alanda kendini gösterir olması ve patriarkal anlayış ile şiddet olaylarının giderek yaygınlaşması bu iki olgu arasında bir ilişki olduğu fikrini ortaya çıkarmaktadır. Bu duruma ek olarak flört şiddeti uygulama davranışının erkekler arasında daha yaygın oluşu, aile içi ilişkilere de işaret etmektedir. Kuşaklararası aktarım hipotezi, çocukluğunda suiistimal edilmiş ya da ebeveynlerinin suiistimal edilmesine tanık olmuş bireylerin, yetişkinlik dönemlerinde şiddet uygulayacağını öngörür (Arriaga & Foshee, 2004).

Şiddet davranışları erkekler tarafından daha yaygın olarak uygulandığı ve erkek çocuklar tarafından çoğunlukla babalar rol model alındığı için ortaya bir kısır döngü şeması çıkmaktadır. Erkekler şiddet uygulamaktadır, bu davranışa tanık olan diğer erkekler de grup içinde kalma güdüsü ve bazı başka motivasyonlarla bu davranış örnek almaktadır ve bu böyle sürüp gitmektedir.

Alanyazın incelendiğinde erkeklerin flört şiddetini meşru görme eğilimi ile toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma, alanyazındaki ilgili boşluğu doldurmak adına yürütülmüştür.

Bu araştırmanın temel amacı erkeklerin flört şiddetini meşru görme eğilimi ile toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda şu soruya cevap aranacaktır: “Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumları ile flört şiddeti kabul düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?”

Ataerkil bir toplum yapısında ortaya çıkan kadına şiddet davranışlarının erkeklerin tutum ve eğilimlerinin incelenmesi ile daha iyi anlaşılacağı tahmin edilmektedir. Bu amaç doğrultusunda yürütülmüş olan bu çalışmanın, alanyazına flört şiddeti ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumlar konusunda önemli katkılar sağlaması ve gelecekte yürütülecek çalışmalara ışık tutması umulmaktadır.

Yöntem ve Materyal

Bu çalışma nicel araştırma yönteminden korelasyon araştırması yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma

örnekleme kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışma grubu Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan, yaşları 18-50 arasında değişen erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmanın katılımcılara elektronik ortamda iletilen ölçek linki ile toplam 109 kişiden veri toplanmıştır. Araştırmanın sınırlılığı; Türkiye'de yaşayan ve 18-65 yaş aralığında bulunan erkeklerden oluşmaktadır. Ölçeğin başına katılımcıların ön koşulları gözden kaçırabileceği tahmin edilerek cinsiyet maddesi de eklenmiştir. Cinsiyet beyanı “kadın” (N=9) olan katılımcılar veri setinden çıkarılmıştır. Uç değer analizleri ile saptanan veriler (N=13) de çalışma grubu dışında bırakılmıştır. Toplamda 87 kişinin verileri analiz edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada Flörtte Şiddete Yönelik Tutum Ölçeklerinden ikisi ve Türk Erkeklerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeğinin yanında araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan bu form ile katılımcıların cinsiyet, yaş, bir romantik ilişki içinde bulunma durumu, algılanan sosyoekonomik düzey, kişisel eğitim düzeyi, ebeveyn eğitim düzeyi, yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yer ve kardeş sayısı bilgileri alınmıştır.

Flörtte Şiddete Yönelik Tutum Ölçekleri: Price, Byers ve Flört Şiddeti Araştırma Ekibi tarafından 1999 yılında geliştirilmiş olan “Flörtte Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçekleri” (akt. Şahin ve Yumuşak, 2014), Rukiye Şahin ve Ahmet Yumuşak tarafından 2014 yılında Türkçe literatürdeki flört şiddetine yönelik tutumları ölçme amacına uygun materyal eksikliğini doldurmak adına uyarlanmıştır (Şahin ve Yumuşak, 2014). Fiziksel, psikolojik ve seksüel alt boyutları bulunan ölçeklerin sayısı toplamda dördüttür: Erkeğin Flörtte Uyguladığı Psikolojik Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği (15 maddeden oluşmaktadır), Erkeğin Flörtte Uyguladığı Fiziksel Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği (12 maddeden oluşmaktadır), Kadının Flörtte Uyguladığı Psikolojik Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği (11 maddeden oluşmaktadır), Kadının Flörtte Uyguladığı Fiziksel Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği (12 maddeden oluşmaktadır). Bu çalışmada bu ölçeklerden erkeklerin uyguladığı flört şiddetini ölçmeye yönelik olarak uyarlanmış olanlar kullanılmıştır. Ölçekler öz bildirim ölçeği türündedir ve beşli likert tipindedir. Maddelere verilen cevaplarda “1: Kesinlikle Katılmıyorum” ve “5: Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerini karşılamaktadır. Ölçekler değerlendirilirken alınan toplam puanın yüksek olması, flört şiddetine yönelik kabul düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Türk Erkeklerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutumu Ölçeği: Pulerwitz ve Baker tarafından (2008) geliştirilen Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği (Akt. Uçan ve Baydur, 2016), Gülten Uçan ve Hakan Baydur tarafından 2016 yılında Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin “aile içi şiddet”, “cinsel ilişki”, “üreme sağlığı ve hastalıkların önlenmesi” ve “ev işleri ve gündelik yaşam” olmak üzere dört alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek 18 yaş ve üzerinde olan erkek bireylere uygulanabilmektedir. Üçlü likert tipte olan bu ölçekte “1: Katılıyorum”, “2: Kısmen Katılıyorum” ve “3: Katılmıyorum” ifadelerini karşılamaktadır. Ölçek toplam 23 maddeden

oluşmaktadır. Alınan yüksek puanlar toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olumlu tutumlara işaret etmektedir (Uçan & Baydur, 2016).

İşlem

Katılımcılara gönderilen elektronik bağlantıda ölçeklere geçilmeden önceki sayfada katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ve katılımcıların mazeret göstermeksizin çalışmadan ayrılacakları yönünde bilgi verilmiştir. Ayrıca maddelerin içtenlikle cevaplandırılması istenmiş, araştırma hakkındaki sorular için araştırmacının elektronik posta adresi verilmiştir. Ölçümler bireysel olarak uygulanmıştır. Bir katılımcıdan veri toplamak ortalama beş dakika sürmüştür

Bulgular

Betimsel İstatistikler

Tablo 1’de katılımcılara ait demografik değişkenlerin dağılımı verilmiştir.

87 erkek katılımcının %42,5’inin (n=37) romantik ilişkisi vardır. Katılımcıların sosyoekonomik düzeylerine bakıldığında %73,6 (n=64) ile en kalabalık grubun kendini orta sosyoekonomik düzeyde algılayan katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların %1,1’inin (n=1) ortaokul, %49,4’ünün (n=43) lise, %48,3’ünün (n=42) lisans ve %1,1’inin (n=1) lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde %29,9’unun (n=26) ilkokul, %21,8’inin (n=19) ortaokul, %27,6’sının (n=24) lise, %19,5’inin (n=17) lisans mezunu ve %1,1’inin (n=1) lisansüstü eğitim mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında ise %11,5’inin (n=10) ilkokul, %17,2’sinin (n=15) ortaokul, %39,1’inin (n=34) lise, %29,9’unun (n=26) lisans mezunu ve %2,3’ünün (n=2) lisansüstü eğitim mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %82,8’i (n=72) yaşamlarının büyük bölümünü büyükşehirde geçirdiğini ifade etmiştir.

Çalışmada 21-25 yaş grubunda olan ve lise-lisans mezunu olan katılımcıların çoğu orta sosyoekonomik grupta olduklarını söylemişlerdir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğunun devam etmekte olan romantik ilişkisi bulunmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Katılımcıların büyük bölümünün annelerinin ilkokul veya lise; babalarının büyük bölümünün de yine lise mezunu olduğu anlaşılmıştır. Son olarak katılımcıların büyük çoğunluğunun yaşamlarının büyük bölümünü büyükşehirde geçirdiği öğrenilmiştir.

Tablo 2’de katılımcıların yaş ve kardeş sayısına dair bilgiler verilmiştir. 87 erkek katılımcının yaş ortalaması 24 (SS=6) ve kendileri de sayıya dahil olmak üzere kardeş sayısı ortalaması 2,41 (SS=1)’dir.

Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanlar

Pearson Korelasyon Analizi yöntemi kullanılarak katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İlgili analizi açıklayan Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların Türk Erkeklerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği puanları ile Erkeğin Flörtte Uyguladığı Psikolojik Flört Şiddetine Yönelik Tutumlar Ölçeği puanları arasında yüksek düzeyde, negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($r=-0,562$, $p<,01$). Buna göre TCEÖ'den alınan puanlar arttıkça PFŞÖ'den alınan puanların azalacağı söylenebilir. Determinasyon katsayısı ($r^2=0,33$) dikkate alındığında katılımcıların psikolojik flört şiddetine yönelik kabul düzeyinin yüksek oluşu toplam varyansının %33'ünün toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olumsuz tutumdan kaynaklandığı söylenebilir. Bununla birlikte bu noktada korelasyon analizinin ilişkinin yönü hakkında fikir vermediği bilgisinin hatırlatılmasında yarar vardır.

Yine ilgili tablo incelendiğinde Türk Erkeklerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği puanları ile Erkeğin Flörtte Uyguladığı Fiziksel Flört Şiddetine Yönelik Tutumlar Ölçeği puanları arasında yüksek düzeyde, negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($r=-0,34$, $p<,01$). Katılımcıların TCEÖ'den aldığı puanlar arttıkça FFŞÖ puanları düşmektedir.

Analiz sonuçları, katılımcıların psikolojik flört şiddetine yönelik kabul düzeylerinin anne eğitim düzeyleri açısından anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir ($F=3,349$, $p<0,05$). Başka bir deyişle katılımcıların psikolojik flört şiddetine yönelik kabul düzeyleri, anne eğitim düzeylerine bağlı olarak değişmektedir. Yapılan Tukey testinin sonuçlarına göre anne eğitim düzeyi lise olan katılımcıların ($\bar{x} = 26,21$) psikolojik flört şiddetine yönelik kabul düzeyi, anne eğitim düzeyi lisans olan katılımcıların ($\bar{x}=33,88$) psikolojik flört şiddetine yönelik kabul düzeylerine kıyasla anlamlı olarak daha düşüktür. İlgili veriler Tablo 4'te sunulmuş.

Psikolojik flört şiddetine yönelik kabul düzeyinin katılımcıların baba eğitim düzeylerine bağlı olarak da değiştiği görülmektedir ($F=2,76$, $p<0,05$). Yapılan Tukey testinin sonuçlarına bakıldığında baba eğitim düzeyi lisans olan katılımcıların ($\bar{x} = 30,0$) psikolojik flört şiddetine yönelik kabul düzeyi, baba eğitim düzeyi ortaokul ($\bar{x}=25,87$) ve lise olan katılımcıların ($\bar{x}=27,68$) psikolojik flört şiddetine yönelik kabul düzeylerine kıyasla anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. İlgili veriler Tablo 5'te sunulmuştur.

Yapılan T Testi ve ANOVA sonuçları incelendiğinde katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanların yaş, kardeş sayısı, kişisel eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey algısı, yaşamın büyük bölümünün geçtiği yerleşim yeri ve romantik ilişkide bulunup bulunmama özelliklerine göre farklılaşmadığı anlaşılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Erkeklerin toplumsal cinsiyet algısının onların flört şiddetine etkisini incelemeyi amaçlayan çalışmada çalışmaya katılanların yaş, kardeş sayısı, kişisel eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey algısı ve yaşamının büyük bölümü geçirdiği yerleşim yeri ve romantik ilişkisi olma durumu ile toplumsal cinsiyet eşitliği ölçeği ve flört şiddeti ölçeği arasında anlamlı farkı bulunmamıştır. Buna karşın annelerinin eğitim düzeyi lise olan katılımcıların psikolojik flört şiddetine yönelik kabul düzeylerinin, anne eğitim düzeyi lisans olan katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca babalarının eğitim düzeyi lisans olan katılımcıların psikolojik flört şiddetine yönelik kabul düzeylerinin, babalarının eğitim düzeyi ortaokul ve lise olan katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar anne baba eğitim düzeyi ile psikolojik flört şiddeti kabul düzeyi arasında pozitif yönlü korelasyon olduğuna işaret etmektedir. Bireylerin eğitim düzeylerinin ebeveynlik tutumları üzerinde yordayıcı etkisi bulunduğu; eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, demokratik ebeveyn tutumunu benimsedikleri bilinmektedir (Aydoğdu & Dilekmen, 2016). Demokratik ebeveyn tutumları ile yetiştirilmiş bireyler başkalarının haklarına ve farklılıklara saygı duyma, ayrımcılıkla mücadele ve eşitliğe yönelik olumlu tutum geliştirme konusunda üstündür (Özpolat, 2010). Yapılan literatür taraması sonucu, yürütülmüş olan bu çalışmanın anne baba eğitim düzeyi özelindeki sonuçları ile uyumlu olmadığı görülmüştür. Literatür ile ters düşen bu verilerin araştırmanın sınırlılıklarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Yürütülecek daha geniş çaplı bir araştırmanın, literatür desteği de alacak şekilde, ebeveyn eğitim düzeyi ile flört şiddeti kabul düzeyi arasında negatif yönlü korelasyon elde edilecek veriler sağlayacağı tahmin edilmektedir.

Araştırma sonucuna göre eğitim düzeyi ile flört şiddeti kabul düzeyi arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır. Alanyazın incelendiğinde eğitim düzeyi arttıkça şiddeti meşru görme eğiliminin azaldığı görülmüştür (Bulut, 2010). Bu aksi sonuçların da yine çalışmanın örneklem kısıtlılığından ileri geldiği, yürütülecek daha geniş örneklemle benzer bir araştırmada literatür ile paralellik gösterecek sonuçlar elde edileceği tahmin edilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olumsuz tutumların ataerkil yapıdaki toplumlarda daha yaygın oluşunun sebepleri incelendiğinde, akran katılımı faktörü dikkat çekmektedir. Gwartney-Gibbs ve arkadaşlarının (1987) üniversiteli katılımcılarla yürütmüş olduğu bir çalışmanın sonuçlarına göre, akran katılımı ile flört şiddeti uygulayıcısı olma arasında olumlu yönlü bir ilişki bulunmaktadır (Akt. Arriaga & Foshee, 2004). Toplumda kabul görmüş düzende avantajlı konumda olan gruplarda, olumlu ya da olumsuz olsun, istedik davranışların grup içinde baskı veya modelleme yoluyla öğrenilmesi söz konusudur. Dezavantajlı konumdaki grubun mensubu olan kadınlar üzerinde erkekler tarafından oluşturulmaya çalışılan baskı ve kontroller, özellikle çağdaşlaşma yolunda kadın hakları alanında önemli ilerlemelerin kaydedildiği son yüzyılda “örtük biçimde uygulanan şiddet” olarak tercih edilir hale gelmiştir. Daha önce de söz edildiği üzere özellikle psikolojik flört şiddeti gizli kalma eğiliminde olan bir şiddet türüdür. Bu türden bir şiddet uygulamak hem antisosyal dürtüleri

doyuracak hem de bireyi “medeniyetten uzak biri” imajına sahip olmaktan koruyacaktır.

İlgili diğer araştırmalar incelendiğinde kadınların şiddete maruz kalmaları riskini artıran tek faktörün erkeklerin davranış, tutum ve algıları olmadığı görülmüştür. Kadınların şiddeti kabul düzeylerinin yüksek olması (Selçuk, Avcı, & Mercan, 2018), aile içinde şiddete maruz kalma geçmişi (akt. Set, 2020), düşük eğitim düzeyine sahip olma (Ayhan, 2020) gibi faktörler, flört şiddetine maruz kalma riskini artırmaktadır. Bu veriler, flört şiddeti uygulama olasılığı olan bireylerle çalışmanın yanında, mağduriyet riski taşıyan bireyler üzerinde koruyucu etki oluşturacak çalışmaların da faydalı olacağına işaret etmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yakın ilişkisi olma durumu ile flört şiddeti arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna karşın, Yumuşak (2013)’ın yaptığı çalışmada da erkeklerin, flörtte uyguladığı psikolojik şiddet ve fiziksel şiddet puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu duruma ek olarak flört ilişkisi olanların, flört ilişkisi olmayanlara göre flörtte uyguladığı psikolojik şiddete yönelik tutumlarının yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuçta toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve flört şiddeti arasında negatif bir ilişki olduğudur. Buna göre toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncesi arttıkça flört şiddeti eğilimi azalmaktadır. Gresserd vd., (2015)’nin yaptığı çalışmada da toplumsal cinsiyet eşitsizliği arttıkça flört şiddetinin yaygınlaştığı belirtilmiştir.

Sonuç olarak, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının, psikolojik ve fiziksel flört şiddetine yönelik kabul düzeyleri ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Bu durum toplumsal bir sorun haline gelen kadına şiddet olaylarının önüne geçilmesi amacıyla yürütülecek çalışmalarda göz önünde bulundurulması gereken faktörlerdendir. Çalışmaya kadın katılımcıların da dahil edilmesi ve örneklemin nicelik olarak genişletilmesi durumunda elde edilecek veriler üzerinden ulaşılan sonuçların evrene genellenebilirlik oranını artıracığı tahmin edilmektedir. Ayrıca flört şiddetine yönelik farkındalığın düşük oluşu toplumsal anlamda ciddi bir risk faktörü oluşturmaktadır.

Katkı

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre;

- Flört şiddetinin sosyal ve bireysel bağlamlarda çeşitli olumsuz sonuçları göz önünde bulundurulduğunda bu sorunların önüne geçmek için önce şiddet davranışının altında yatan motivasyonların saptanması,
- Yapılacak koruyucu çalışmaların hedef kitlesinin öncelikle lise çağı öğrencileri olması,
- Kadınlara ve erkeklere özellikle küçük yaştan itibaren toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili derslerin verilmesi,
- Gençlere flört şiddeti konusunda eğitimlerin verilmesi,

•Flört şiddetini uygulayanlara yönelik yaptırımların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Alan Dikmen, H., Özaydın, T., & Dereli Yılmaz, S. (2018). Üniversitedeki Kadın Öğrencilerde Yaşanan Flört Şiddeti ile Anksiyete ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 170-176.
- Arriaga, X. B. & Foshee V. A. (2004). Adolescent Dating Violence: Do Adolescents Follow in Their Friends', Or Their Parents', Footsteps? *Journal of Interpersonal Violence*, 19, 162-184.
- Aslan, D., Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Erdost, T., & Temel, F. (2008). *Ankara'daki İki Hemşirelik Yüksekokulunun Birinci ve Dördüncü Sınıflarında Okuyan Öğrencilerinin Flört Şiddetine Maruz Kalma, Flört İlişkilerinde Şiddet Uygulama Durumlarının ve Bu Konudaki Görüşlerinin Saptanması Araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Avşar Baldan, G., & Akış, N. (2017). Flört Şiddeti. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 1(43), 41-44.
- Aydoğdu, F. & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 569-585.
- Ayhan, Y. (2020). *Flört Şiddeti ve Flört Şiddetine Yönelik Tutumun Güvenli Bağlanma ve Anne Babaya Benzerlik İlişkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Ayral, S. (2021). Flört Şiddetine Yönelik Tutumların Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik ile Şiddetin ve Erkek Egemenliğinin Meşrulaştırılması Açısından İncelenmesi. Ankara.
- Bulut, M. (2010). Fiziksel şiddet kullanmaya ve insan öldürmeye ilişkin görüşler. *Antropoloji Dergisi*, (23), 127-154.
- Gressard, L.A., Swahn, M.H., Tharp, A.T., 2015. A First Look at Gender Inequality as a Societal Risk Factor for Dating Violence. *American Journal of Preventive Medicine* 49, 448-457.
- Özpolat, D. A. (2010). Ailede Demokratik Sosyalleşme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20 (20), 9-24.
- Selçuk, K. T., Avcı, D., & Mercan, Y. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Flört Şiddetine Maruziyet: Flört Şiddetine Yönelik Tutumların ve Toplumsal Cinsiyet Algısının Şiddete Maruziyet ile İlişkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*(3), 302-308.
- Set, Z. (2020). Flört Şiddeti: Bir Gözden Geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(4), 444-454.
- Sünetci, B., Say, A., Gümüştepe, B., Enginkaya, B., Yıldızdoğan, Ç., & Yılçın, M. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddeti Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 16(1), 56-83.
- Şahin, R. & Yumuşak, A. (2014). Flörtte Şiddete Yönelik Tutum Ölçeklerinin Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 233-252.
- Uçan, G., & Baydur, H. (2016). Türk Erkeklerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*(47), 289-308.
- Yumuşak, A. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddetine Yönelik Tutumları, Toplumsal Cinsiyetçilik ve Narsisistik Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Tablo 1

Demografik Bilgilere Ait Tanımlayıcı Bulgular

Kişisel özellikler	N	%
İlişki durumu		
Partneri var	37	42,5
Partneri yok	50	57,5
Sosyoekonomik düzey		
Düşük	13	14,9
Orta	64	73,6
Yüksek	10	11,5
Eğitim düzeyi		
Ortaokul	1	1,1
Lise	43	49,4
Lisans	43	49,4
Anne eğitim düzeyi		
İlkokul	26	29,9
Ortaokul	19	21,8
Lise	24	27,6
Lisans	18	20,6
Baba eğitim düzeyi		
İlkokul	10	11,5
Ortaokul	15	17,2
Lise	34	39,1
Lisans	26	29,9
Lisansüstü	2	2,3
Yaşanılan yer		
Büyükşehir	72	82,8
Diğer	15	17,2
Toplam	87	100

Tablo 2

Katılımcıların Yaş ve Kardeş Sayısı Ortalamaları

	Ortalama	SS
Yaş	24	6
Kardeş Sayısı	2,41	1

Tablo 3

Ölçek Puanları Arasındaki İlişkini İncelenmesi

		TCEÖ	PFŞÖ	FFŞÖ
TCEÖ	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
	N	86		
PFŞÖ	Pearson Correlation	-,562**	1	
	Sig. (2-tailed)	,000		
	N	86	86	
FFŞÖ	Pearson Correlation	-,414**	,512**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	
	N	86	86	86

**Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır. (Pearson korelasyon testi).

Tablo 4

Katılımcıların Psikolojik Flört Şiddetine Yönelik Kabul Düzeylerinin Anne Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın kaynağı Source of variance	Kareler toplamı Sum of square	sd	Kareler ortalaması Mean of square	F	p
Gruplararası intergroup	651,34	3	217,16	3,35	0,023
Gruplarıçi within groups	5316,75	82	64,84		
Toplam total	5968,10	85			

Tablo 5

Katılımcıların Psikolojik Flört Şiddetine Yönelik Tutumlarının Baba Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın kaynağı Source of variance	Kareler Toplamı Sum of square	sd	Kareler Ortalaması Means of square	F	p
Gruplararası intergroup	713,655	4	178,414	2,763	0,033
Grupiçi within groups	5294,575	82	64,568		
Toplam Total	6008,230	86			

KADINLARIN KARIYER ENGELLERİNİ DEĞERLENDİRMeye YÖNELİK BİR DENEME TED KONUŞMALARI ÖRNEĞİ

Hatice KARAKUŞ ÖZTÜRK

Artvin Çoruh University, Department of General Sociology and Methodology
ORCID: 0000-0002-9929-3637

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, kamusal hayatın farklı sektörlerinde faaliyet gösteren kadınların, iş hayatlarında yaşadıkları kariyer engellerine ilişkin sorunları incelemektir. Kadın çalışanlar yapılan işin ihtiyaç duyduğu eğitim ve beceriye sahip olmalarına rağmen, sistemin ya dışında kalmakta ya da etkisiz eleman olarak kamusal hayatta var olmaktadır. Bir işin yapısı gereği yapılacak olanlar belli ise kadın ve erkek arasındaki farkı neden konuşuyoruz? Ted konuşmaları bu soruya verilen yanıtların arandığı analiz birimidir. Ted konuşmaları seçilirken, “çalışan kadın” ve “kadın konuşmacı” kıstası ile çalışmanın kapsamı sınırlandırıldı. Bu sınırlandırma içinde altı (6) Ted konuşmasının analizi yapıldı. Çalışmanın yöntemi içerik analizidir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar ise; kız çocukları onları silik yapacak kavram setleri ile büyütülmekte ve aynı kız çocukları, çocukluk deneyimleri yetişkinler tarafından bastırıldığı için, öğrenilen korku ve öğrenilmeyen deneyim şeklinde ikili bir sarmalın ortasında kalmaktadır. Çalışma hayatında erkeğin yaşadığı sorunlar işe bağlı olarak nitelendirilirken, kadın için aynı sorunlar kadın sorunu olarak görülmektedir. Kadın çalışanlar iş hayatında kendi özgün değerlerinin farkında değiller. Bu nedenle herhangi bir başarı kadın tarafından şansın sonucu olarak yorumlanmaktadır. Kadınlar sosyal sermaye noktasında ilişki ağlarına dâhil olamamanın da verdiği yoksunlukları fazlasıyla yaşamaktadırlar. Bu anlamda mesleki hayatta diğer kadınlar düşmanlık algısı içine değil, ittifak yapılacak bir grup olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Çalışan Kadın, Ted Konuşmaları, Kadın Girişimciliği.

AN ESSAY TOWARDS EVALUATING THE CAREER OBSTACLES OF WORKING WOMEN: EXAMPLE OF TED TALKS

ABSTRACT

The main aim of this study is to examine the problems about the career obstacles faced by the women working. If the works which will be done are definite in the working life, then why do an issue like gender discrimination remain on the agenda? TED talks is the analysis unit in which it is sought answers to the aforementioned questions. Within this limitation, it was analyzed six (6) TED talks. The study method is content analysis. the girl children have been raising with concept sets which will become them a shadow-like person. While the

problems faced by the men in the working life are defined due to the work, the same problems are considered as a woman problem for the women. Woman employees are not aware of their own authentic value in the working life. Women are extremely experiencing the deprivation caused by not being involved the relation networks at the point of social capital. In this sense, other women should be evaluated not in a perception of hostility but as a group with which it will be allied in the professional life.

Keywords: Working Woman, Ted Talks, Woman Entrepreneurship.

HENRIK IBSEN'İN *HEDDA GABLER* ADLI OYUNUNDA VE MURATHAN MUNGAN'IN *HEDDA GABLER DİYE BİR KADIN* ADLI ÖYKÜSÜNDE GÖRÜLEN HİSTERİ

Handan ÖZDEMİR DOĞAN

Kocaeli University, Language Teaching Application and Research Center (DİLMER), Umuttepe Campus

ORCID: 0000-0002-1638-7698

ÖZET

Toplumsal bilincin oluşmasında bir “düzenleme” vasfı gören kolektif irade, insan davranışlarına ilişkin kalıplaşmış cinsiyetçi roller sunmaktadır. Ancak bu roller, kişinin şahsi, sosyal ve ahlaki gelişim düzeylerini şekillendiren bireysel iradesi ile her zaman uyum göstermemektedir. Kadının toplumsal rolleri ile öz-bilinci arasındaki uyumsuzluk ise, kimlik bunalımı ve histeri gibi sorunlara yol açabilmektedir. Freud, kadınlığın özünde biyolojik olarak histeriye yatkınlık olduğunu iddia ederek bu histerik yapıyı kadının bastırılmış cinselliğinin bir dışavurumu olarak tanımlar (Freud, 1986: 221; Brennan, 1992: 6-7; akt.: Özdemir, 2009: 130). Ancak Gail Finney, Freud’un yalnızca bastırılmış biyolojik dürtüleri temel alan bu tanımının toplumsal normların sebep olduğu gerilimi görmezden geldiği için eksik olduğuna dikkat çeker; yalnızca kadına has bir hastalık olmamakla birlikte, kadının histerikleşmesinin kadına uygulanan toplumsal baskının dışavurumu olduğunu ileri sürer (Finney, 1989: 151, 12-13; akt.: Özdemir, 2009: 130). Bu bağlamda, bu çalışmada, eril iktidara hem dilde hem de eylemde kaynaklık eden toplumsal irade ile kadınların benlik anlayışı ve kimlik bunalımı arasındaki ilişkiyi irdelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla, Henrik Ibsen’in toplumun dayattığı rollere hapsolmuş kadınların varoluş çabasına şahitlik ettiğimiz *Hedda Gabler* (1890) adlı tiyatro oyunu ile Murathan Mungan’ın metinlerarası bir bakışla cinsiyetçi ideolojiyi eleştirdiği *Hedda Gabler Diye Bir Kadın* (1987) adlı kısa öyküsü, psiko-feminist eleştiri yöntemiyle mukayese edilmiştir. İki farklı kültür ve gerçekliğin birer yansıması olan ana kadın karakterlerin bunalımlı ruh hali irdelenmiş; bunalımlarına kaynaklık teşkil eden unsurlarda histerik kadın arketipinin izleri sürülmüştür. Çalışma sonucunda, her iki eserin ana karakterlerinde de baskın olarak görülen histeri durumunun, Freud’un iddiasının aksine, kalıtsal-psikolojik yatkınlıklar ya da biyolojik özelliklerden ziyade; kadının bireyselleşme ve kendini gerçekleştirme sürecinde karşılaştıkları fiziksel, sosyo-psikolojik, ekonomik, cinsel baskı ve şiddet tehdidinden kaynaklandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Henrik Ibsen, Murathan Mungan, *Hedda Gabler*, Kimlik Bunalımı, Histeri

HYSTERIA IN HENRIK IBSEN'S *HEDDA GABLER* AND MURATHAN MUNGAN'S *HEDDA GABLER DİYE BİR KADIN*

ABSTRACT

Collective will, which acts as an “arrangement” in the formation of social consciousness, presents stereotypical sexist roles regarding human behaviors. However, these roles do not always comply with the individual will that shapes the personal, social and moral development levels of the person. This situation constitutes a problem that gains more importance especially when the issue of the existence and consciousness of women in society is in question.

The inconsistency between women's social roles and self-consciousness can lead to problems such as identity crisis and hysteria. Claiming that femininity is inherently inclined to hysteria, Freud defines this hysterical structure as an expression of the suppressed sexuality of women (Freud, 1986: 221; Brennan, 1992: 6-7; cited in: Özdemir, 2009: 130). However, Gail Finney points out that Freud's aforesaid definition which is based only on the repressed biological tendencies is incomplete as it ignores the tensions caused by social norms, and he argues that although it is not a disease unique to women, the hysteria of women is an expression of the social pressure exerted on women (Finney, 1989: 151, 12-13; cited in: Özdemir, 2009: 130).

In this context, this study aimed to examine the relationship between the social will, which is the source of masculine power in both language and action, and women's sense of self as well as identity crisis. For this purpose, Henrik Ibsen's play *Hedda Gabler* (1890), in which we witness the struggle for the existence of women confined to the roles imposed by society, and Murathan Mungan's short story *Hedda Gabler Diye Bir Kadın* (1987), in which he criticizes the sexist ideology with an intertextual perspective, were comparatively analyzed using psycho-feminist method. The depressed mental state of the main female characters, who are the reflections of two different cultures and realities, was examined, and the indications of the hysterical female archetype were traced in the elements that led to their depression. Findings of the study indicated that hysteria which dominates both main characters is caused by the threats of physical, socio-psychological, economic, sexual pressure and violence that women face through the process of individuation and self-actualization, rather than the hereditary-psychological tendencies or biological characteristics as Freud claims.

Keywords: Henrik Ibsen, Murathan Mungan, *Hedda Gabler*, Identity Crisis, Hysteria

KAYNAKÇA

- Ibsen, Henrik (2011). *Toplu Oyunları 2: Nora, Bir Bebek Evi - Hedda Gabler*. İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- Mungan, Murathan (1987). *Kırk Oda*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Nutku, Özdemir (2001). *Dram Sanatı: Tiyatroya Giriş*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Özdemir, Erinç (2009). “Henrik Ibsen'in Modernizmi”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 49. S. 119-143.
- Parla, Jale (1994). “Kadın Eleştirisi Neyi Eleştirdi”. *Defter Dergisi*. Sayı 21.
- Polat-Şabaş, Esra (2014). *Murathan Mungan'ın Öykü ve Romanlarında Kadın*. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman.
- Şen, Can (2011). “Feminist Edebiyat Eleştirisi ve Nihan Kaya'nın “Gelin” Hikâyesinin İncelenmesi”. *Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Prof. Dr. Mahmut Kaplan Armağan Sayısı)*. Cilt: 9. Sayı: 2.

ALIENATION CAUSING THE CREATION OF MEANINGLESSNESS AND NOTHINGNESS: ERNEST HEMINGWAY’S “A VERY SHORT STORY”

Assoc. Prof. Dr. Zennure KÖSEMAN

Inonu University, Faculty of Science and Letters, The Department of Western Languages and Literatures

ORCID: 0000000234209801

ABSTRACT

As reflected in Ernest Hemingway’s “A Very Short Story, ” this presentation highlights that the sense of meaninglessness and nothingness comes out of experiencing the sense of fragmentation engendered from feeling alienation and isolation in love stories. This article concurrently concerns about how people are disturbed from the genre of Modernism’s creation of meaningless living that creates love and pain. When individuals are far away from their personal lives, war front creates meaningless and alienated living. People feel living in void in this complex living. To illustrate, a veteran protagonist is far away from his own country in the target short story. However, he becomes a wounded soldier in the front. The unnamed soldier, representing Hemingway, falls in love with the Red Cross nurse, Luz in the hospital he was lying to recover. Yet, despite explaining as if it is a strong love relationship, he has indifference towards his lover in the later process of their love process. Having the setting in Padua in northern Italy, the short short story begins in medias res and invites readers to have curiosity for the previous happenings. As a biographic short short story in limited wording, it has the explanations what a novel cannot explain in hundred pages.

Key Words: Alienation, Meaninglessness, Nothingness, Love, Pain.

ANLAMSIZLIĞIN VE HİÇLİĞİN OLUŞMASINA NEDEN OLAN YABANCILAŞMA: ERNEST HEMINGWAY’İN “ÇOK KISA BİR ÖYKÜ’SÜ”

ÖZET

Bu sunumda, Ernest Hemingway, “Çok Kısa Bir Öyküsü”nde yansıttığı gibi, hayatta anlamsızlık ve hiçlik hissinin aşk hikâyelerinde yabancılaştırmadan kaynaklanan parçalanmışlık düşüncesine sebep olduğunu vurgulamaktadır. Bu makale aynı zamanda, sevgi ve acıya oluşturarak anlamsızlık yaşamı yaratan Modernizm Akımından rahatsız olduklarıyla ilgilenir. İnsanlar kendi yaşantılarından uzaklaştıklarında, savaş cephesi anlamsız ve yabancılaştırmış yaşantı halini alır. Bu karışık yaşantı içerisinde, insanlar bir boşlukta yaşıyor hissine kapılırlar. Örneklendirildiğinde, bu kısa kısa hikâyede bir asker olan ana kahraman kendi vatanından uzaktır. Fakat, gittiği cephede bir yaralı asker halini alır. Hemingway’i temsil eden isimsiz asker, iyileşmek için yattığı hastanede Kızıl Haç Hemşiresi Luz’a aşık olur. Ancak güçlü bir aşk ilişkisi varmış gibi anlatılmasına rağmen ilerleyen dönemlerde sevgilisine karşı ilgisizlik içerisinde olur. I. Dünya Savaşı’nda savaş cephesi anlamsız ve

boş bir yaşam yaratır. Hedef kısa öykünün kahramanı olan Amerikan asker, kendi ülkesinden çok uzakta bir cephededir. Yabancılaşması ve izolasyonu nedeniyle hiçlik ve anlamsızlık duygusu yaratan aşkı yaşar. Hemingway'i temsil eden yaralı asker, Kızıl Haç hemşiresi olan Luz'a aşık olur. Kuzey İtalya'daki Padua'da geçen kısa öykü ortadan başlıyor ve okuyucuları önceki olaylara merak etmeye davet ediyor. Biyografik kısa öykü olarak, sınırlı bir ifadeyle, bir romanın yüz sayfada anlatamayacağı açıklamaları aktarır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Anlamsızlık, Hiçlik, Aşk, Acı.

I. Introduction

In this presentation, Ernest Hemingway's "A Very Short Story" will be analyzed under the title "Alienation causing the Creation of Meaninglessness and Nothingness." It is based on the single-effect of alienation which ends up the creation of meaninglessness, nothingness, ambiguity, and void in its essence. Single-effect belongs to Ernest Hemingway and signifies having the same thematic basis throughout the literary work so that the readers will focus on the same subject matter while reading. Single-effect theory invites readers to be concentrated on a single thematic issue: It is the fragmentation that comes out of alienation, isolation, and meaninglessness. In this case, the sense of fragmentation is the single-effect issue in this target short short story.

II. Field of Study

Ernest Hemingway's "A Very Short Story" belongs to American short fiction field of study. This study has got American sudden fiction field of study. It is a short short story and should be referred to writers autobiographical and historical background.

III. Methodology

There will be emphasis on short short story analysis. Since this is a short short story, the quotations from its literary format will be too long because it has a word limitation. Since the name of the short short story is "A Very Short Story," the reasons why it is very short story will be explained.

IV. Discussion

In this presentation, very short love relationship between Luz and the unnamed veteran representing Ernest Hemingway will be discussed. Why it is short will be manifested. Their alienation, isolation, and meaningless living in Padua in Italy will be metioned about. Their indifference to each other will be emphasized. The genre of Modernism will be referred to indicate how wars become the cause of fragmentation and alienation in their lives.

It is requisite to express that Hemingway writes this short short story in the period of Modernism in the first

quarter of the twentieth century. World War I is influential in the world at that time. It is a literary genre that emphasizes how individuals are alienated from each other because of their fragmentation in their social lives. To be away from the lonely living, Hemingway goes to the war front in Italy to be helpful in other places. He becomes as an ambulance driver abroad. Thus, he is an expatriate and leaves his country to be helpful and, thereby, aims to write better in a different environment. It seems to be ironic but expatriate writers want to go different places to be influential in their writings (Gordimer, 1999, 86-87). Thus, their main intention is to become effective writers in different places.

Hemingway follows a psychoanalytical perspective while dealing with individuals' ill nature during the war period. He reflects characters' becoming alienated through underlining a love story that depicts individuals' feeling indifference to each other after a short process of love relationship in this short short story which has limited wording in its structure and has a wide meaning in those short wordings. If a word is taken out of the text, the whole unity will be lost. This emphasizes that there is a strong unity within the short short stories although they are short enough and different meanings in them are hidden in the wordings.

Hemingway hints individuals' becoming fragmented because of their psychological disturbance from the fear of World War I in his short stories and novels. He concurrently stresses how wars are terrible for all humanity. They effect individuals psychologically when families are separated because of the wars. Most individuals express how war is meaningless so that people live in void because of it. In the target short short story, there is the sense of regarding war as meaningless so that people feel living in void. There is ambiguity where they are in the war process.

This short short story is autobiographical based on American writer Hemingway's personal life experience. As an expatriate, Hemingway, goes to Italy in World War I and gets wounded in the war front. When he is in hospital to recover, he has a sudden love relationship with a nurse named Agnes. Similar to his life experience he has the same type of love relationship in his "A Very Short Story." In addition to its textual qualities, "A Very Short Story" implies the individualistic side of individuals. They reflect solely their concerning of themselves through departing each other at the end of the love relationship. Although they care for love in this short short story, their indifference to each other results pain. As an expatriate, Hemingway goes to Italy for the war front and, later, changes his living environment and returns to New York. He leaves complex living in which individuals are in a fragmentation because of meaninglessness, alienation and isolation. They apart from their families and all their kins (Köseman 2012: 592-93). So, they feel that they are living in a void. Such change within feeling through individuals' feeling pain at the end of their experiences reflect their sudden choice of decisions making.

"A Very Short Story" has a love affair between unnamed soldier and Luz in the war process. Their romantic

love relationship suddenly ends so that it signifies how they are ready for a new living. Hemingway's very short story begins in the middle and has sudden changes at the end:

One hot evening in Padua they carried him up onto the roof and he could look out over the top of the town. There were chimney swifts in the sky. After a while it got dark and the seachinglight came out. The others went down and took the bottles with them. He and Luz could hear them below on the balcony. Luz sat on the bed. She was cool and fresh in the hot night. (Hemingway, 1995, 83)

Both Luz and unnamed soldier were lost in loneliness in their personal lives. Therefore, they started their new love relationship and at the end were impatient to continue it. Feeling the sense of alienation, loneliness and meaninglessness in life drive individuals to have sudden decisions in life. The implication is how war in social life affects individuals' psychological worlds (Akça, 2022, 100). They abruptly change how to continue their lives at the end of their love relations: The unnamed soldier goes to New York and the nurse changes her working place in her occupation. This means that such a temporary love relationship is just a romance like a short love story. So the title of the short story is very meaningful. It is entitled as "A Very Short Story" to emphasize their love story's continuing in a short process. This is a very different short short story because of its confused structure. It is both frustrating and amazing (Koçsoy, 2018, 118). Its confusing aspect hints that individuals who experience that love will have the sense of alienation and isolation and will become different to each other at the end.

Unnamed soldier character, probably Nick Adams in the target short short story, is away from his own country and falls in love with the nurse. Nick Adams is the main character in most of Hemingway's short stories. Thus, both Hemingway and the main unnamed soldier character are far away from their own countries. Accordingly, both of them feel the concept of nada in their love relationship. Nada is the concept that is about feeling the sense of nothingness in the short story. It reflects the romantic side of fighting in hopelessness. (Baker 1967: 1). It is interesting that Nick Adams, representing Hemingway, revives himself when he falls in love at the front at that time. He becomes a new person recovering in the hospital.

Although the unnamed soldier has eagerness to overcome his injury in the hospital and decides to get married after having been recovered from his injury, yet, Nick changes his mind to go to New York alone. In this case, the short story can be thought as a wartime romance expressing Hemingway's own unhappy experience. (Hlinak 2010, 17-18; Donadson 1989: 99-100; Smith 1971: 173, Baker 1967: 21). Hemingway has journies in his life and his sudden love story which is influential on most of his writings become the case as a result of his journies. Hemingway's love story is a plot structure for "A Very Short Story" and *A Farewell to Arms*. He has a void and the sense of meaninglessness and alienation in his love. To illustrate, Hemingway writes a love letter about what he felt after the love relationship with Agnes. Hemingway writes when they ended their love

relationship in a letter:

Poor damned kid. I'm sorry as hell for her. But there's nothing I can do. I loved her once and then she gypped me. And I don't blame her. But I set out to cauterize out her memory and I burnt it out with a couse of booze and other women and now it's gone. (Baker, *Selected Letters*, 25).

In the story, the name of the nurse is Luz who represents Agnes in Hemingway's personal experience. They decide to get married after beginning their love relationship in the hospital. Although they are happy to confront each other in the hospital, yet, they psychologically become alienated individuals at the end so that they suddenly decide an other way of living in their lives. Nick goes to New York after the war and Luz goes on her life by planning to continue her working life again in a hospital. Hence, the woman is well determined to go alone in her own way of living. The expatriate soldier goes on his expatriate policy of having journey for other places. The indifference to each other is clear especially nearly by the end of the short short story:

Living in the muddy, rainy town in the winter, the major of the ballion made love to Luz, and she had never known Italian before, and wrote to the States that theirs had been only a boy and girl affair. She was sorry, and she knew he would probably not be able to understand, but might some day forgive her, and she expected, absolutely unexpectedly, to be married in the spring. She loved him as always, but she realized now it was only a boy and a girl love. She hoped he would have a great career and believed in him absolutely. She knew it was for the best. (Hemingway, 1995, 84)

As the quotation reflects both Luz and the unnamed soldier is at the end of their love relationship. They consider it only as "a boy and a girl love." This implies that thay regard their short love story as a simple love relation. They become indifferent to each other and does not even respond the letters.

As this letter emphasizes, he has nothingness and the sense of indifference with his love relationship. There is alienation, because he behaves as an indifferent person for Luz. Scholes notes that "they lived happily ever after" in the war fronts (Scholes 1990: 35), however, after the war process they went on with having the sense of nothingness and meaninglessness in life. They became like a foreigner to each other.

Hemingway's Iceberg Theory that signifies the hidden, haunted or the implied part is important in the story. It reflects individuals' psychologically problematic side as they feel the necessity for departing. This implies that there is more than what is comprehended in the literary document (Smith 1971: 169). There is implicit meanings in the text that create pain at the end for Luz: They have the necessity for sudden change of mind (Vernon 2016: 27). Especially Luz has the sense of pain that generates at the end of her alienation.

V. Conclusion

Finally, both the unnamed soldier and Luz went on their lives within the single-effect of alienation and meaninglessness. Loneliness, ambiguity, and nothingness all embraced them in their inner worlds. The soldier returns New York and Luz goes on her occupation alone. This implies that they have a new beginning for their lives. Their short happy love will have no meaning for themselves. It will have its downfall. How short it is in minds! They consider their love as a simple one and they try for other lovers in their lives.

VI. Suggestions

After analyzing “A Very Short Story,” it is necessary to emphasize that Ernest Hemingway and his literary works are studied a lot so that it is difficult to find a new subject matter for writing articles. As Hemingway substantially studies autobiographically, it is necessary to have his personal life story. Moreover, it is necessary to study short short story genre in detail to analyze “A Very Short Story.”

VII. References

- Işık, S., (2022). The Effect of the Capitalist System on Individuals. *Dumlupınar University Journal of Social Sciences*. Pp. 99-106. <http://dergipark.gov.tr/dpusbe71>.
- Baker, S. (1967). Nick—In Our Time. *Ernest Hemingway: In Introduction and Interpretation*. New York: Holt, Reinhart and Winston, Inc.
- Baker, S. (1967). Ernest Hemingway: An Introduction and Interpretation. New York: Holt, Reinehart and Winston, Inc.
- Donaldson, S. (1989). A Very Short Story as Therapy. *Hemingway's Neglected Short Fiction: New Perspectives*. Susan F. Beegel, ed. Michigan: University of Microfilms Inc: 99-105.
- Gordimer, N. (1999). Hemingway's Expatriates: A Way of Looking at the World. *Transition*. No. 80, Indiana University Press. pp. 86-99. <https://www.jstor.org/stable/2903170>.
- Hemingway, E. (1995). A Very Short Story. *The Complete Short Stories of Ernest Hemingway*. Ed. James P. London: Everyman's Library. Pp. 83-84.
- Hlinak, M. (2010). Hemingway's Very Short Experiment: From “A Very Short Story” to “A Farewell to Arms.” *The Journal of the Midwest Modern Language Association*. 43(1): 17-26. Accessed on January 1, 2019 and retrieved from <https://www.jstor.org/stable/41756570>.
- Koçsoy, F. G. (2018). Küçürek Öyküde Epifan. *Humanitas*. 6(11): 115-127. https://www.researchgate.net/publication/327601816_KUCUREK_OYKUDE_EPIFAN
- Köseman, Z. (2012). “Spiritual Paralysis and Epiphany: James Joyce's ‘Eveline’ and ‘The Boarding House’.” *Gaziantep University International Journal of Social Sciences*. 11(2): 587-600.
- Scholes, R. (1990). Decoding Papa. ‘A Very Short Story’ as Work and Text. *New Critical Approaches to the Short Stories of Ernest Hemingway*. Jackson J. Benson, ed. London: Duke University Press: 33-47.
- Smith, J. (1971). Hemingway and the Thing Left Out. *Journal of Modern Literature*. 1(2): 169-182. Accessed on December 28, 2018 and retrieved from URL: <https://www.jstor.org/stable/3830867>.
- Vernon, A., ed. (2016). Teaching Hemingway and War. *Hemingway Studies*. Kent: The Kent State University Press. Accessed on January 03, 2019 and retrieved from <https://digitalcommons.kent.edu/hemingway/15>.

DECONSTRUCTING PATRIARCHY THROUGH VEGETERIANISM: A FAMILY SUPPER

Sevcan IŞIK

İnönü University, Faculty of Science and Letters, Department of Western Languages and Literatures, English Language and Literature Department, Malatya/Turkey

ORCID: 0000-0002-4696-330X

ÖZET

Bu makale, Kazuo Ishiguro'nun “A Family Supper” (1982) adlı kısa öyküsünü feminist vejetaryen eleştiri ışığında analiz edecektir. Hikâyede ataerkilliği temsil eden otoriter bir baba vardır. Karısı, bir balık türü olan fuguyu yedikten sonra ölür. Karısının ölümünden sonra çocuklarına bakar ve onlar için balık pişirir. Hikâye analiz edilirken, Carol J Adams'ın *Etin Cinsel Politikası* adlı kitabı, makalenin teorik arka planı olarak kullanılacaktır. *Etin Cinsel Politikası*, erkek egemenliğiyle ilişkilendirilen eti, toplumun gelişimini ve bunun sonucunda da kadın ve hayvanlar üzerindeki erkek egemenliğini inceler. Çalışma, geçmişten günümüze eco-feminist bir bakış açısıyla, kadınların ve erkeklerin yemek kalıplarının kültürel olarak nasıl farklılaştığını ve bu farklılığın sömürülen kadınlar ve yenilen hayvanlar tarafından nasıl daha da şiddetlendiğini incelemektedir. Bununla birlikte, çalışma, et ve ataerkil dünya görüşü arasındaki ilişki kadar, feminizm ve vejeteryanlığın kavşağına da bakıyor. Etin cinsel siyaseti ve kayıp gönderge gibi yeni kavramsallaştırmaların da geçiş yerlerini açıklamak için gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda eserin temel dayanağının erkeklerin etle özdeşleştirildiğini, onların ete ve etin sağladığı güce ihtiyaç duyduğunu, kadınların ise bu kadar güce ihtiyaç duymadığını ve bu sebeple kendilerini sebzelerle besleyebileceklerini varsayan toplumsal yapının sorgulanması olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, vejetaryenlik ve Kazuo Ishiguro.

DECONSTRUCTING PATRIARCHY THROUGH VEGETERIANISM: A FAMILY SUPPER

ABSTRACT

This paper will analyze the short story called *A Family Supper* (1982) by Kazuo Ishiguro in the light of feminist vegetarian criticism. In the story, there is an authoritative father representing patriarchy. His wife dies after eating fugu, a fish. After his wife's death he looks after his children and he cooks fish for them. While analyzing the story, Carol J Adams' book *The Sexual Politics of Meat* will be employed as a theoretical background of the paper. *The Sexual Politics of Meat* examines the meat that is associated with male dominance, as well as the development of society and, as a result, male supremacy over women and animals. The study examines how women's and men's food patterns differ culturally, and how this divergence is exacerbated by exploited women and devoured animals, from the past to the present, from an eco-feminist perspective. However, the study looks

at the junction of feminism and vegetarianism as well as the relationship between meat and patriarchal worldview. It is also thought that new conceptualizations such as sexual politics of meat and lost reference are necessary to explain the crossing sites. In this context, it is possible to say that the work's fundamental foundation is a questioning of the social structure that assumes that men are identified with meat, that they require meat and the strength that meat provides, but that women do not require as much strength as men do, and thus can feed themselves with vegetables.

Keywords: Feminism, vegetarianism, and Kazuo Ishiguro.

KADIN TÜKETİCİLERİN ÇEVİRİMİÇİ KOMPULSÜF SATIN ALMA DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Saadet SAĞTAŞ

Çağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ORCID: 0000-0003-1834-2132

ÖZET

Günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelen akıllı telefonlar ve mobil kanalların kullanımı ile çevrimiçi alışveriş yapma davranışı hızla yaygınlaşmaktadır. Özellikle son yıllarda artan sosyal medya kullanımı ve pazarlama faaliyetlerinin yaygınlaşmasıyla çevrimiçi mecraların satın almayı güçlü bir şekilde teşvik ettiği görülmektedir. Sağlamış olduğu tüm bu avantajlara karşın çevrimiçi alışveriş mecralarının, tüketici davranışının olumsuz tarafında yer alan, alışveriş bağımlılığı ve kompulsüf satın alma problemlerine yol açtığı görülmektedir. Satın alma davranışlarından birisi olan kompulsüf satın alma davranışı, en genel anlamda tüketicilerin kendini kontrol edemeyerek dürtüsel olarak alışveriş yapmasını ifade etmektedir. Kompulsüf çevrimiçi satın alma ise bu davranışın mobil uygulamalar ve internet siteleri aracılığı ile gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Dijitalleşme ve kitlesel tüketim ile artan çevrimiçi kompulsüf satın alma davranışı, günümüzde pazarlama alanında önemle üzerinde durulması gereken konular arasında yer almaktadır. Fizyolojik ve psikolojik farklı faktörlerle şekillendiği bilinen kompulsüf satın alma davranışının, alan yazında kadınlarda erkeklere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu çalışmada kadın tüketicilerin çevrimiçi kompulsüf satın alma davranışlarına ve nedenlerine yönelik kavramsal bir çerçeve oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada çevrimiçi alışveriş, çevrimiçi kompulsüf satın alma türleri ve teorilerine yer verilmiş olup, alan yazında yer alan çalışmalar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi alışveriş, kompulsüf satın alma, çevirim içi kompulsüf satın alma

A STUDY ON ONLINE COMPULSIVE BUYING BEHAVIORS OF FEMALE CONSUMERS

ABSTRACT

With the use of smart phones and mobile channels, online shopping behavior is rapidly spreading. Especially in recent years, with the increasing use of social media and the spread of marketing activities it is seen that online channels strongly encourage purchasing. Despite all these advantages, it is seen that online shopping channels cause shopping addiction and compulsive buying problems that are on the negative side of consumer behavior.

Compulsive buying behavior is the type of buying behavior which refers to the impulsive shopping of consumers by not being able to control themselves. Compulsive online buying is defined as the realization of

this behavior through mobile applications and websites. Increasing online compulsive buying behavior with digitalization and mass consumption is among the issues that need to be emphasized in the field of marketing today. It is seen in the literature that compulsive buying behavior, which is known to be shaped by different physiological and psychological factors, is more common in women than men. In this study, it is aimed to create a conceptual framework for female consumers' compulsive buying behaviors and reasons online. For this purpose, online shopping, online compulsive buying types and theories are included in the study, and the studies in the literature are examined.

Key words: Online shopping, compulsive buying, compulsive buying online

1. Giriş

Bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve internet kullanımının yaygınlaşması ile geleneksel alışveriş yöntemleri çevirim içi mecralara doğru evrilmiştir. Çevrimiçi alışveriş mecraları zaman ve mekan kısıtını ortadan kaldırarak, tüketicilerin kısa sürede daha fazla ürün seçeneğine ulaşmasını sağlamaktadır. Tüketiciler, tek tuşla istediği ürüne ulaşarak elektronik ödeme araçları ile kısa sürede satın alma sürecini tamamlamaktadır. Özellikle tüm dünyayı etkisi altına alan Covid 19 pandemisi ile birlikte çevrimiçi alışverişe yönelimin arttığı görülmektedir. Tüketiciler ülkeler bazında uygulanan sokağa çıkma kısıtlamaları, karantina, hijyen ve bulaş kaygısı ile başta temel ihtiyaçları olmak üzere tüm alışveriş süreçleri için çevrimiçi kanalları kullanmak durumunda kalmıştır. Tüketicilerin fiziksel temastan kaçınmak için çevrimiçi alışverişini daha fazla kullanması ile işletmeler de bu alanlara yönelmiş ve çevrimiçi ürün ve hizmet satışlarına ağırlık vermiştir (Tran, 2020). Tüm bu gelişmeler, günlük hayatın bir parçası haline gelen çevrimiçi alışveriş uygulamaları, tüketici davranış ve alışkanlıkların da etkilemiştir. Her zaman alışveriş yapma imkanı, ürünlerde sık uygulanan kampanya ve indirimler, dijital pazar araçları ile kişiye göre ürün teklifleri ve bilgilendirme faaliyetleri tüketimi de teşvik etmektedir (Seyfi, Güven ve Keklikçi, 2021).

Satın alma davranışlarından birisi olan kompulsif satın alma davranışı, en genel anlamda tüketicilerin kendini kontrol edemeyerek dürtüsel olarak alışveriş yapmasını ifade etmektedir. Bu satın alma türünde, bireyler faydacı tüketimden ziyade çeşitli faktörlerden oluşan olumsuz duyguları ve kaygıyı azaltma çabasında olmaktadır. Çevrimiçi alışveriş sitelerinin yaygınlaşması ise kompulsif satın alma davranışlarında ciddi artışlara neden olarak (Wang ve Yang, 2008) çevrimiçi kompulsif satın alma kavramını gündeme getirmiştir. Başta psikoloji olmak üzere nedeni bir faktör ile ilişkilendirilen kompulsif satın alma davranışında cinsiyet, ayırt edici bir unsur olarak ele alınmaktadır (Norum, 2008). . Bu çalışmada kadın tüketicilerin çevrimiçi kompulsif satın alma davranışlarına ve nedenlerine yönelik kavramsal bir çerçeve oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada çevrimiçi alışveriş, çevrimiçi kompulsif satın alma türleri ve teorilerine yer verilmiş olup, alan yazında yer alan çalışmalar incelenmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Kompulsif Satın Alma

İnsanlık tarihi kadar eski olan tüketim ve tüketim motivasyonları karmaşık bir yapıdan oluşmaktadır. Günümüzde gelişen teknoloji ve sosyal medya kullanımı, yaşam şeklinin yanı sıra tüketim alışkanlıklarını da etkilemiştir. Tüketiciler, ihtiyaç dışı olarak zamana uyum sağlama, moda ve trend olma gibi motivasyonlarla alışveriş yapmaktadır (Bozdağ ve Alkar, 2018). Toplumsal ve bireysel yaşamda meydana gelen “değişen tüketim olgusu” alışveriş bağımlılığı ve kompulsif satın alma gibi satın alma davranışları gibi kavramlarının gündeme gelmesine neden olmuştur.

Alan yazında O’ Guinn ve Faber (1989) tarafından yapılan çalışmada ilk kez kullanılan kompulsif satın alma davranışının 1900’lü yıllardan itibaren literatürde yaygın olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Baumeister, 2002). O’Guinn ve Faber (1989), kompulsif satın alma davranışını, tüketicilerin olumsuz duygu durumunda sürekli devam eden, dürtüsel olarak gerçekleşen kontrol edilmesi güç bir davranış bozukluğu olarak tanımlamıştır. Bağımlılık yaratan ve engellenmesi güç olan bu satın alma türünde tüketici, kendisine ve çevresindekilere zarar vermesine karşın tekrarlanan aşırı satın alma davranışına devam etmektedir (Ridgway vd., 2008). Tüketici, kontrolsüz olarak gerçekleşen bu satın alma davranışı esnasında bir rahatlama ve tatmin yaşamasına karşın, sonrasında neden olunan ekonomik sorunlar nedeniyle pişmanlık ve üzüntü hissetmektedir (Kearney ve Stevens, 2012). Literatürde kompulsif satın almanın, satın alma manisi, oniomani ve satın alma bağımlılığı gibi farklı terimler ile adlandırıldığı görülmektedir (Pazarlis vd., 2008; Sussman, Lisaha ve Griffiths, 2010). Clark ve Calleja (2008), bu farklı kullanımlarının nedenini, bu satın alma davranışının farklı kategorilerde birleştirilmesinden ve ayırt edici ölçütlerin net bir şekilde belirlenememesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Hollander vd. (1996) kompulsif satın alma davranışını obsesif kompulsif bozukluğun bir parçası olarak ele almış ve psikolojik bir rahatsızlık olarak tanımlarken, McElroy vd. (1994)’nin bu satın alma türünü duygu durum bozukluğu ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Psikolojik bir rahatsızlık olarak da ele alınan kompulsif satın alma davranışı için klinik tanı kriterlerinin belirlendiği görülmektedir. Koran vd. (2006) göre belirgin kompulsif satın alma kriterleri aşağıda yer aldığı sıralanabilmektedir.

- Çok sık satın alma ile meşgul olmak
- Satın alma dürtüsüne karşı koyamamak
- Sürekli ihtiyaç dışı alışveriş yapmak
- Çok fazla miktarda ürün satın almak
- Ekonomik alım gücünün ötesinde, finansal sorunlara yol açacak şekilde alışveriş yapmak
- Amaçlanan süreden çok daha uzun süre alışveriş yapmak.

Kontrol edilemeyen şekilde tekrarlayan ve tüketicinin zamanla ciddi sorunlar yaşamasına neden bu alışveriş davranışının, farklı faktörler ile yapıldığı bilinmektedir. Bireyin aile hayatı, bilişsel durumu, obsesif düşünce tarzı, stres düzeyi, depresyon ve çevre koşullarının bu satın alma davranışını etkilediği düşünülmektedir (Kellet ve Bolton, 2009). Miltenberger (2003) bu kişilerin stres altında iken daha güçlü satın alma isteği duyduğunu ve satın alma sonrası rahatlama hissi yaşadıklarını belirtmiştir. Kişinin yaşamış olduğu bu rahatlama hissi de kontrolsüz alışveriş davranışını pekiştirmektedir. Duyulan haz ve tatmin duygusunun kısa süreli olması ise satın alma davranışının sık sık tekrarlanmasına yol açmaktadır.

2.2. Çevirimiçi Kompulsif Satın Alma

Geleneksel kompulsif satın alma davranışı, teknolojinin ve elektronik ticaretin gelişimi ile farklı bir boyuta ulaşmış ve çevirimiçi kompulsif satın alma davranışını gündeme getirmiştir. Sosyal medya pazarlama sayfaları, web sitesi ve mobil e-ticaret uygulamaları gibi çevirimiçi mecralarda yapılan kontrolsüz satın alma davranışı olarak tanımlanan çevirimiçi kompulsif satın almanın yaygınlaşması (Zheng vd., 2020; Ridgway ve Monroe, 2012) bu konuya olan ilginin artmasına neden olmuştur. Özellikle çevirimiçi alışveriş uygulamalarının, kullanmış olduğu yapay zeka algoritmaları ve bilgileri ile kişiselleştirilmiş alışveriş seçenekleri sunması, sık uygulanan indirimler ve elektronik ödeme seçenekleri alışveriş seçeneklerinin bireyleri tüketime yönlendirdiği bilinmektedir. Bireylerin internette fazla zaman geçirmeleri, alışveriş için teşvik edici bildirim almaları ve alışveriş sitelerine yeniden yönlendirilmesi, hatırlatıcı indirim kampanyaları kompulsif satın alma davranışını pekiştirmektedir (Wang ve Yang, 2008). Aynı zamanda bu uygulamalarda kişisel etkileşim ve sosyalleşmenin olmaması, alışveriş sürecinde tüketiciye izole bir ortam sunarak kompulsif alışveriş davranışını desteklemektedir (Lee vd., 2015). Geleneksel alışverişe kıyasla daha kısa sürede daha fazla ürün seçeneğine ulaşabilen tüketicilerin bu mecralarda güçlü alışveriş yapma dürtülerini kontrol etmeleri daha güç olmaktadır. Boş zaman aktivitesi ve bir eğlence biçimi haline gelen çevirimiçi alışveriş, tüketiciler için ihtiyaç fazlası tüketimi teşvik ederek kompulsif satın almayı teşvik etmektedir (Maraz vd., 2016). Temelinde geleneksel kompulsif satın alma gibi haz duyma ve fayda sağlama amacı olan çevirimiçi kompulsif satın alma, oyun ve eğlenceyi bir araya getirerek beynin ödül kısmını daha fazla harekete geçirebilmektedir (Parakh, Bindal ve Saldanha, 2016).

2019 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid 19 pandemisi, tüketicilerin alışveriş alışkanlıklarının değişmesine neden olarak, çevirimiçi alışverişin artmasına neden olmuştur. Uzakta çalışan ve evde daha çok zaman geçirmek durumunda kalan tüketicilerin, internette daha fazla zaman geçirerek internet alışverişlerine yönelmiştir (Akgün vd., 2020). Bu dönemde tüketicilerin, içinde bulundukları belirsizlik, bulaş riski, stres ve karantina koşullarında daha fazla alışveriş yaptığı görülmüştür.

Çevirimiçi kompulsif satın almayı etkileyen bir diğer faktör ise akış durumu olarak ele alınmaktadır. Web sitesi, sosyal medya ve mobil uygulama aracılığıyla alışveriş yapmak isteyen tüketici, internette aradığı ürün için gezinmekte ve bilgi toplamaktadır. Bu bilgi toplama süreci kullanıcıda akış durumunu oluşturduğu ve içsel olarak ödüllendirici olduğu için eğlenceli bir süreç oluşturmakta ve satın alma davranışını artırmaktadır (Siyez, 2015). Tüketici üzerinde akış deneyimini oluşturan sosyal medya kullanımı ve çevirimiçi kompulsif alışveriş arasında bir ilişki olduğu bilinmektedir (Yakın ve Aytekin, 2019). Sharif ve Yeoh (2017) yılında yapmış oldukları çalışmalarında aşırı sosyal medya kullanımında olan bireylerin, daha fazla çevirimiçi kompulsif satın alma davranışı gösterme eğiliminde olduğunu belirtmişlerdir.

2.3. Kadınlarda Kompulsif Satın Alma

Fizyolojik ve psikolojik birçok faktörle ilişkilendirilen kompulsif satın alma davranışının alan yazında farklı değişkenlerle ile incelendiği görülmektedir (Lee ve Park, 2008). Yapılan bir çok araştırmada demografik değişkenlerin ve psikolojik faktörlerin bu satın almada belirleyici olduğu görülmektedir (Raab vd., 2011). Kompulsif satın alma davranışında demografik incelemelerde öne çıkan sonuçlara bakıldığında, kadın tüketicilerin erkeklere göre daha fazla eğilimi olduğu görülmektedir (He, Kukar-Kinney ve Ridgway, 2018; Ergin, 2018; Davis, Smith ve Lang, 2017; Roberts ve Roberts, 2012).

Zheng vd. (2020) bu durumu, kadınların ekonomik ve sosyal statülerinin artmasına ve erkeklere göre daha çok alışveriş ile ilgili olmaları ile ilişkilendirmiştir. Roberts ve Roberts (2012) yapmış oldukları çalışmada kadınların erkeklere göre daha fazla kompulsif satın alma davranışı göstermelerini stres ile açıklamıştır. Buna göre kompulsif satın alma davranışında etkili olduğu bilinen stres düzeyi erkeklere göre daha fazladır. Stres ve olumsuz duygu durumunu azaltmak ve alışveriş sonrası rahatlama elde etmek isteyen kadınlar, erkeklere göre daha fazla kontrolsüz satın alma davranışı eğilimi gösterebilmektedir (Vogt vd., 2014). Dittmar (2005) 'e göre ise kadınlarda kompulsif satın alma davranışı doğuştan gelen özelliklerden ziyade sosyal normlar ile şekillenmektedir. Günümüz sosyal medya uygulamaları ve reklam figürleri ile oluşan sosyal temsiller, kadınları daha fazla tüketime ve kıyaslamaya yöneltebilmektedir. Kadınlarda erkeklere göre daha fazla kompulsif satın alma eğilimi olmasının toplumsal cinsiyet kimlik kavramı ile de açıklandığı görülmektedir. Bu yaklaşıma göre, alışverişin kadının görevi olarak görülebilmesi ve kadının boş zamanını alışveriş ile değerlendirmesi bu davranışı pekiştirebilmektedir (Campell, 2000).

Bu çalışmalara karşın, alan yazında kompulsif satın alma ile cinsiyet arasında bir ilişkinin bulunmadığı çalışmalara da mevcuttur. Shoham ve Brencic (2003) yapmış oldukları çalışmada kompulsif satın alma davranışının erkeklerde kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Pandey ve Devasagaym (2015) çalışmalarında kompulsif satın alma davranışı ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

3. Sonuç

Günümüz tüketim toplumunda dijital dönüşümün de etkisi ile tüketici alışkanlıkları hızlı bir değişim göstermektedir. Teknolojik gelişmeler sonucu yaygınlaşan mobil telefonlar her an internete ve mobil uygulamalar aracılığıyla alışverişe erişimi sağlayan araçlar haline gelmiştir. Çevrimiçi alışveriş uygun fiyat ve geniş ürün yelpazesi ile tüketicilere avantajlar sağlamasının yanı sıra tüketimin diğer yüzü olarak tanımlanan olumsuz tüketici davranışlarının oluşmasına da zemin hazırlamaktadır. Kompulsif satın alma davranışı, tüketicilerin kendilerini kontrol edemeyerek, dürtüsel olarak satın alma davranışını gerçekleştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu tüketiciler ihtiyaç karşılamadan ziyade mutsuzluk, stres, kaygı gibi olumsuz duygu durumlarından kaçmak ve kendilerini mutlu ve iyi hissetmek için alışveriş yapmaktadırlar. Alışveriş sonucu hissedilen rahatlama ve mutluluk hissi ile tekrarlayan satın alma davranışları meydana gelmektedir. Bu tüketiciler, kendilerini mutlu hissetmek için ellerinde olan paradan daha fazlasını harcayabilirler. Çevrimiçi alışveriş mecralarının artması ve kredi ile kartı ile güvenli ödeme seçenekleri sunması, diğer tüketicilere göre dürtüsel alışveriş kontrolleri daha az olan kompulsif tüketicilerin alışveriş yapmalarını kolaylıkla tetikleyebilmektedir. Bunun nedenleri arasında tüketicinin geleneksel alışverişin maliyetlerinden uzak (zaman, ulaşım, paket taşıma), istediği zaman kolayca alışveriş yapabilmesidir. Bu durumda tüketici sosyal baskıdan uzak, satın alma dürtüsünü ertelemeden alışveriş yapabilmektedir. Alan yazında yer alan çalışmalar incelendiğinde, psikolojik ve fizyolojik farklı faktörler ile şekillenen kompulsif satın alma davranışının kadınların erkeklere göre daha yatkın olduklarını işaret etmektedir. Buna karşın alan yazında bu konuda tam tersi bulgulara ulaşan sınırlı sayıda çalışmada mevcuttur. Kadınların; sosyal normlar, stres ve kaygı ile daha çok alışveriş yapma eğiliminde olmalarının bu davranış şeklinin oluşmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca sosyal medya pazarlama faaliyetlerinin ve fenomen ünlü rol modellerinin artması, sosyal medyayı daha aktif kullanan kadın tüketiciler için satın almayı teşvik etmekte olup, bağımlılıkla ilişkilendirilen kompulsif davranışın pekiştirilmesinde risk unsuru oluşturabilmektedir.

Kaynakça

- Akgün, Z., Durmaz, S. S., & Hacıhasanoğlu, P. (2020). Covid-19 Salgını Sürecinde Online Alışveriş: Genişletilmiş Teknoloji Kabul Modeli ve Algılanan Kaygı Perspektifinde Bir Saha Çalışması. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 433-449.
- Baumeister, R.F. (2002). Yielding to temptation: Self-control failure, impulsive purchasing, and consumer behavior. *Journal of Consumer Research*, 28, 670– 676.
- Bozdağ, Y., & ALKAR, Ö. Y. (2018). Bergen Alışveriş Bağımlılığı Ölçeği'nin kompulsif çevrimiçi satın alma davranışına uyarlanması. *Bağımlılık Dergisi*, 19(2), 23-34.
- Campbell, C. (2000). Shopaholics, spendaholics, and the question of gender. In A. Benson (Ed.), *I shop, therefore, I am*. (p.57-75), Northvale, NJ: Jason Aronson Inc.
- Clark, M. ve Calleja, K. (2008). Shopping addiction: A preliminary investigation among Maltese university students. *Addiction Research and Theory*, 16(6), 633-649.
- Davis, R., Smith, S. D., & Lang, B. U. (2017). A comparison of online and offline gender and goal directed shopping online. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 38, 118–125.
- Dittmar, H. (2005). Compulsive buying—a growing concern? An examination of gender, age, and endorsement of materialistic values as predictors. *British Journal of Psychology*, 96(4), 467-491.
- Ergin, E.A. (2010). Compulsive buying behavior tendencies: The case of Turkish consumers. *African Journal of Business*

- Management, 4 (3), 333-338.
- Faber, R. J. and T. C. O'Guinn. (1989). Classifying compulsive consumer: Advances in the development of a diagnostic tool. *Advances in Consumer Research*, 16, 738-744.
- He, H., Kukar-Kinney, M., & Ridgway, N. M. (2018). Compulsive buying in China: Measurement, prevalence, and online drivers. *Journal of Business Research*, 91, 28-39.
- Hollander, E., Kwon, J. H., Stein, D. J. ve Broatch, J. (1996). Obsessive-compulsive and spectrum disorders: Overview vequality of life issues. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 57(8), 3-6.
- Kearney, M. and L. Stevens. (2012). Compulsive buying: Lireature rewiew and suggestion for future research. *The Marketing Review*, 12(3), 233-251.
- Kellett, S. ve Bolton, J. V. (2009). Compulsive buying: a cognitive-behavioural model *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 16(2), 83-99.
- Koran, L. M., Faber, R. J., Aboujaoude, E., Large, M. D. ve Serpe, R. T. (2006). Estimated prevalence of compulsive buying behavior in the United States. *The American Journal of Psychiatry*, 163(10), 1806-1812.
- Lee, S., Park, J., ve Bryan Lee, S. (2016). The Interplay of Internet Addiction and Compulsive Shopping Behaviors. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 44(11), 1901-1912.
- Lee, Y.-H., Ko, C.-H. ve Chou, C. (2015). Re-visiting internet addiction among Taiwanese students: a crossectional comparison of students' expectations, online gaming and online social interaction. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(3), 589-599.
- Maraz, A., Griffiths, M. D. ve Demetrovics, Z. (2016). The prevalence of compulsive buying in non-clinical populations: A systematic review vemeta-analysis. *Addiction*, 111, 408-419.
- McElroy, S. L., Keck Jr, P. E., Pope Jr, H. G., Smith, J. M. ve Strakowski, S. M. (1994). Compulsive bying: a report of 20 cases. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 55(6), 242-248.
- Miltenberger, R. G., Redlin, J., Crosby, R., Stickney, M., Mitchell, J., Wonderlich, S., Faber, R. ve Smyth, J. (2003). Direct veretrospective assessment of factors contributing to compulsive buying. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 34(1), 729-735.
- Norum, P. S. (2008). The role of time preference and credit card usage in compulsive buying behaviour. *International Journal of Consumer Studies*, 32(3), 269-275.
- Pandey, S. & Devasagayam, R. (2015). The Effect of Deals and Moods on Compulsive Buying in Young Adults: A Comparison of An Indulgence Culture and A Restraint Culture, *Journal of Customer Behaviour*, 14(3), 257-270.
- Parakh, A., Bindal, S., & Saldanha, A. (2016). Impulse buying behavior in adolescents. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research*, 2(4), 273-279.
- Pazarlis, P., Katsigiannopoulos, K., Papazisis, G., Bolimou, S. ve Garyfallos, G. (2008). Compulsive buying: A review. *Annals of General Psychiatry*, 7(1), 273.
- Raab, G., Eldger, C.E., Neuner, M. & Weber, B. (2011). A neurological study of compulsive buying behavior. *Journal of Consumer Policy*, 34(4), 401-413.
- Ridgway, N., Kukar-Kinney, M. ve Monroe, K. (2008). An expanded conceptualization and a new measure of compulsive buying. *Journal of Consumer Research*, 35(4), 622-639.
- Roberts, J. A., & Roberts, C. (2012). Stress, gender and compulsive buying among early adolescents. *Young Consumers*, 13(2), 113-123.
- Seyfi, M., Güven, D., Keklikçi, S. (2021). Sosyal medya pazarlama aktivitelerinin çevrimiçi kompulsif satın alma davranışları ilişkisinde covid19 korkusunun rolü, *Injocmer*, 1(2), 174-187.
- Sharif, S. P., & Khanekharab, J. (2017). Identity confusion and materialism mediate the relationship between excessive social network site usage and online compulsive buying. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 20(8), 494-500.
- Shoham, A.,& Brencic, M.M. (2003). Compulsive Buying Behavior. *Journal of Consumer Marketing*, 20(2), 127-138.
- Sussman, S., Lisha, N. ve Griffiths, M. (2010). Prevalence of the addictions: A problem of the majority or the minority? *Evaluation and the Health Professions*, 34(3), 3-56.
- Tran, L. T. T. (2020). Managing the effectiveness of e-commerce platforms in a pandemic. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 58(April 2020), 102287.
- Wang, C. C. ve Yang, H. W. (2008). Passion for online shopping: The influence of personality and compulsive buying. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 36(5), 693-706.
- Vogt, S., Hunger, A., Turpe, T., Pietrowsky, R., & Gerlach, A. L. (2014). Effects of mood induction on consumers with vs. without compulsive buying propensity: An experimental study. *Psychiatry Research*, 220(2), 342-347.
- Yakın, V., ve Aytekin, P. (2019). İnternet bağımlılığının online kompulsif ve online anlık satın alma davranışlarına etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 20(1), 199-222.
- Zheng, Y., Yang, X., Liu, Q., Chu, X., Huang, Q., & Zhou, Z. (2020). Perceived stress and online compulsive buying among women: A moderated mediation model. *Computers in Human Behavior*, 103, 13-20.

TÜRKİYE’DEKİ KADIN TEZHİP SANATÇISI ÖĞRETİM ÜYELERİNİN TEZHİP SANATINA KATKILARININ İNCELENMESİ

Gülşen ASLAN ELKIRAN

Hitit University, Vocational School of Technical Sciences, Handicrafts Department, Vocational Schools Campus

ORCID: 0000-0002-2573-3054

ÖZET

Tezhip; Arapça zehep (altın) kelimesinden türeyen bir kelimedir. Tezhip sanatı; kullanılan ana malzemenin altın olduğu, çok zarif ve detayların çok olduğu sanat alanıdır. Türk Tezhip sanatı; sabır gerektiren, dikkat gerektiren bir sanattır. Türk gelenek ve göreneklerine göre kadınların aile içindeki görevleri oldukça meşakkatlidir. Türk kadını zorluğun içinde kolaylığı görmeyi bilen bir maharete sahiptir. Akademisyen kadın tezhip sanatçılarının da bu mahareti bilme gayretinde oldukları yapılan çalışmayla desteklenmiştir. Akademisyen kadın tezhip sanatçıları zor bir sanat kolunu seçerek; sabırlı olmayı, dikkatli olmayı, oldukça titizlik gerektiren ayrıntıları görebilmeyi kabul etmişlerdir. Türkiye’de ilk akademisyen kadın tezhip sanatçısı Rikkat KUNT hanımefendidir. Bu çalışmada Rikkat KUNT’tan günümüze kadar Akademisyen kadın tezhip sanatçılarına yer verilmiştir. Bu bildirinin amacı; Akademisyen Kadın Tezhip Sanatçılarının hangi ekollerden etkilendikleri ve Türk Tezhip Sanatına olan katkılarının incelenmesidir. Araştırmanın sınırlılığı; Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumunda Doçent ve Profesör ünvanlarında görev yapan Akademisyen kadın tezhip sanatçılarıdır. Araştırmada nitel araştırma modellerinden betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma evreninde Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumunda görev yapan kadın tezhip sanatçılarına yer verilmiştir. Araştırmanın örnekleminde Doçent ve profesör unvanında çalışan kadın tezhip sanatçıları yer almıştır. Yapılan araştırma; akademisyen kadın tezhip sanatçılarının tanıtılmasıyla birlikte etkilendikleri üslupların tanıtılması bakımından da önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Öğretim Üyesi, Sanatçı, Tezhip, Türkiye

INVESTIGATION OF THE CONTRIBUTIONS OF FEMALE ILLUMINATION ARTIST FACULTY MEMBERS IN TURKEY TO THE ART OF ILLUSTRATION

ABSTRACT

Illumination; It is a word derived from the Arabic word zehep (gold). Illumination art; It is an art space where the main material used is gold, very elegant and with a lot of details. Turkish Illumination Art; It is an art that requires patience and attention. According to Turkish traditions and customs, the duties of women in the family are quite arduous. Turkish women have a skill that knows how to see ease in difficulties. It has been supported

by the study that academician female illumination artists are also trying to know this skill. Academic female illumination artists choose a difficult art branch; They have agreed to be patient, careful, and to be able to see details that require great care. Rikkat KUNT is the first academician female illumination artist in Turkey. In this research, academician female illumination artists from Rikkat KUNT to the present have been included. The purpose of this statement; The aim of this study is to examine which schools were influenced by Academician Female Illumination Artists and their contributions to Turkish Illumination Art. Limitation of the research; Academician women illumination artists who work as Associate Professor and Professor in the Higher Education Institution of the Republic of Turkey. In the research, descriptive research method, one of the qualitative research models, was used. In the study universe, female illumination artists working in the Higher Education Institution of the Republic of Turkey were included. In the sample of the research, female illumination artists working as associate professor and professor took place. The research carried out; In addition to introducing academician female illumination artists, it is considered important in terms of introducing the styles they were influenced by.

Keywords: Woman, Faculty Member, Artist, Illumination, Turkey

1. GİRİŞ

Tezhip sanatı, Uygurlardan günümüze kadar varlığını devam ettiren önemli bir sanattır. Tezhibin Arapça zehep (altın) kelimesinden türediği bilinmekle birlikte sadece altın anlamıyla sınırlı olmayıp altınla yapılan işler anlamını da kapsamaktadır. Tezhip aynı zamanda altınla yapılan ince işler, ince tezyinat anlamındadır. Tezhip yapan kadın sanatçıya müzehhibe denilmektedir. Türkiye'deki müzehhibelerin öncüsü Rikkat KUNT hanımefendidir. Araştırma geniş bir konuyu kapsamaması nedeniyle Rikkat KUNT'tan itibaren Yüksek Öğretim Kurumunda görev yapan kadın tezhip sanatçısı öğretim üyeleri ile sınırlandırılmış olup öğretim görevlisi ve araştırma görevlileri konu kapsamında değildir. Rikkat KUNT unvanların ötesinde bir sanatçıdır. Çünkü akademisyen ilk kadın tezhip sanatçısı ve aynı zamanda çok değerli profesörlerin hocasıdır. Bu anlamda öğretim üyesi unvanlarından (Profesör, Doçent, Yardımcı doçent/Doktor Öğretim Üyesi) herhangi birine sahip olma durumu kendisi için gözetilmemiştir. Yapılan araştırmada Türkiye'deki kadın tezhip sanatçısı öğretim üyelerinin tezhip sanatına katkıları incelenirken; kısa özgeçmişleri, kullandıkları kağıtların çeşitleri ve renkleri, tezhipte kullandıkları renkler ve eserlerindeki üsluplara yer verilmiştir. Araştırmada önce Rikkat KUNT, sonra Profesör unvanlarında Çiçek DERMAN, Yıldız DEMİRİZ, Münevver ÜÇER incelenmiştir. Profesör ünvanında görev yapan Ayşe ÜSTÜN hocanın elektronik ortamdan tarama yöntemi ile edinilen bilgilerinin çok sınırlı olması nedeniyle kendisine ulaşılmaya çalışılmış fakat kendisinden geri dönüşüm sağlanamamıştır. Doçent ünvanlarında Gülnihal KÜPELİ, Gülnur DURAN, Pınar TOKTAŞ, Şehnaz BİÇER incelenmiştir. Kendileri ile iletişime geçilmeye çalışılmış olup gerekli bilgilere ulaşılmıştır. Yardımcı Doçent/Doktor Öğretim Üyesi kadrosunda Seher AŞICI, Gülşen ASLAN ELKIRAN, Ayşe TANRIVER CELASİN, Betül COŞKUN ÇELİK

tezhip sanatı alanındaki kadın akademisyenler olup araştırma sınırlılığı gereği kendilerinin eser özelliklerine yer verilememiştir. İnci BİROL hoca bu sınırlılık dahilinde tutulmamış, eserlerine ve sanat hayatına yer verilmiştir. Bunun nedeni hem sanatımıza olan üstün katkılarından dolayı İnci BİROL hocaya duyulması gereken saygı hem de çok değerli İnci hoca'nın tezhip sanatına olan katkılarının akademik ünvanların ötesinde bir duruma sahip olmasıdır. Araştırmada sadece sanat bölümlerinde görev yapan tezhip sanatçısı kadın öğretim üyelerine yer verilmiştir. Konu ile ilgili önemli çalışmalar yapmalarına karşın Başak Burcu EKE'nin Turizm Fakültesi Turizm Rehberliği Bölümü Turizm Rehberliği Anabilim Dalında, Nermin ÖZER ÖZCAN'ın da Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf öğretmenliği Anabilim dalında akademik hayatlarına devam etmekte olmaları nedeniyle araştırma kapsamında değildirler.

2. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Nitel araştırma yöntemine göre yapılan bildiride betimsel tarama tekniğine de yer verilmiştir. Yüksek Öğretim Kurumu tez arşivindeki tezhip konulu tezlerin tamamı taranmış olup tezlerde yer alan kaynakçalardaki kadın öğretim üyeleri belirlenmiş ve tarama tekniğiyle doktora/sanatta yeterlilik konuları tezhip sanatı ile ilgili olan öğretim üyeleri tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında yer alan öğretim üyelerinin günümüz tarihi esas alınarak görev yaptıkları alanlarının sanat alanı olmasına dikkat edilmiştir. Öğretim üyelerinden Rikkat KUNT ve İnci AYAN BİROL dışındaki bütün öğretim üyelerine Yükseköğretim Kurumunda yer alan özgeçmişlerinden ulaşılmıştır. Rikkat KUNT ve İnci AYAN BİROL tezhip sanatı alanında uzun yıllar görev yapmış ve emekli olmuştur bu nedenle özgeçmiş Yükseköğretim Kurumunda yer almamaktadır. Bu nedenle bildiride yer alan özgeçmişlerine tezler, makaleler incelenerek ulaşılmış olup tarama tekniğiyle teyit edilmiştir. Öğretim üyelerinin eser görselleri, kendileriyle iletişime geçilerek ve elektronik taramayla elde edilmiştir. Araştırmada ilk olarak Rikkat KUNT'a yer verilmiş olup, dört kadın öğretim üyesi tezhip sanatçısına araştırma sınırlılığı nedeniyle isim olarak, dokuz kadın öğretim üyesi tezhip sanatçısına da eserleri ve eser özellikleriyle yer verilmiştir.

2.1 Rikkat KUNT

Şekil 2.1.Rikkat KUNT hanımefendi ve öğrencisi Prof. Dr. Çiçek DERMAN

Tevfik Fikret'in isteği ile ismi Fatma Rikkat olan Rikkat Kunt önemli bir ailenin ferdidir. Beyrutta Fransız okuluna başlayan Rikkat hanımın annesi ve babası Fransızca ve Türkçeyi birlikte konuştukları için Rikkat hanımın çok iyi derecede Fransızca konuşması kaçınılmazdı. Mehmet Akif Ersoydan edebiyat dersleri alan Rikkat hanım Ali Sami Boyar'dan resim dersleri alır fakat bu dersler ona hitap etmez. İki kez evlenip ayrılan Rikkat hanım babası vefat edince çok üzülür ve bir boşluğa düşer, Türk Edebiyatı profesörü dayısı İsmail Hikmet Ertaylanın önerisi üzerine 1936 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde Türk Tezyini Sanatlar Bölümünde öğrenime başlar ve İsmail Hakkı beyden tezhip dersleri alır fakat hocasının tarzı Rikkat hanıma fayda getirmez çünkü Rikkat hanım klasik tezhip sanatında desen tasarlamayı çok iyi tezyinlemeyi öğrenmek istemektedir. Necmettin Okyay ve Feyzullah Dayıgilden tezhip dersleri alır ve tezhip sanatını tüm incelikleriyle öğrenir. Çok sevdiği bu sanatı 1948 yılından 1968 yılına kadar akademide akademisyen olarak öğrencilerine büyük bir özveri ile öğretme gayretinde olur. Emekli olduktan sonra da tezhip sanatını Beylerbeyi'ndeki evinde öğretmeye devam eder. Rikkat Kunt Fatih albümünü hazırlamış ve çok önemli koleksiyonlara eserler hazırlamıştır (Taşkale, 1990).

Şekil 2.2 Mavi zemin üzerine halkar desenlerinde motif altın ile boyanmıştır (<https://www.ktsv.com.tr>).

Şekil 2.3. Kahverengi zemin üzerine halkar desenlerinde motif altın ile boyanmıştır. Allah-u hayrun hafızın. Hat Kamil Akdik, tezhip Rikkat Kunt (<https://www.gzt.com.tr>).

Halkar süslemelerinde zemin ya kağıdın kendi rengidir ya da plaka boyalar ile boyanmıştır. Kağıdın kendi rengi üzerine yapılan halkar desenlerinde motifler altın ile boyanıp ya yine altın yada lacivert, kırmızı ve çoğunlukla siyah renk ile tahrirlenmiştir. Kağıdın asıl rengi üzerine yapılan halkarlar mührelenmiştir. Plaka boya ile hazırlanmış zeminlerde halkar yaparken Rikkat KUNT sadece altın kullanmıştır. Sanatçı, zemin renklerinde bordo kahverengi, yeşil, lacivert ve siyah renklerini tercih etmiştir. Çiçek renkleri olarak pembe, mavi, yeşil, sarı, leylak, turuncu ve kırmızıyı tercih etmiştir. Çiçeklerin dış kısmı her zaman beyaz renkle sınırlandırılmış, siyah renkle tahrirlenmiştir. Bu özellikler Rikkat hanımın tezhibinin en belirgin özelliğidir. Rikkat hanımın

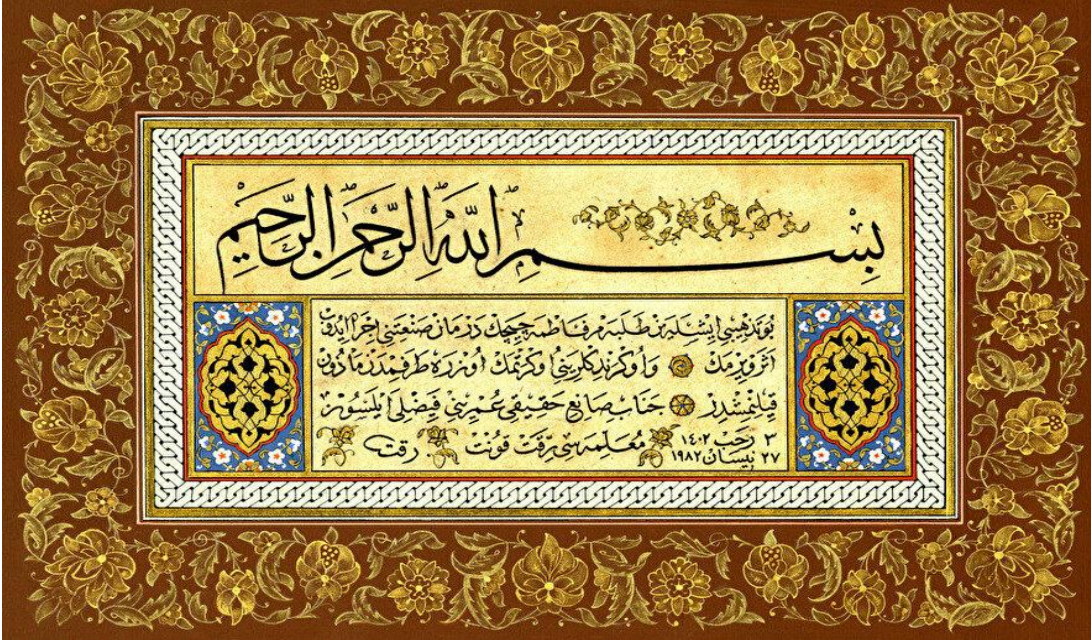
desenlerindeki çiçekler sade ve detaysız penç, gonca ve hatayi çiçekleridir. Çiçeklerin ortası boyanan rengin koyu rengi ile gölgelendirilmiştir. Gölgeleme pençlerde noktalar halinde gonca ve hatayilerde inceden genişleyen çizgiler halindedir (Taşkale, 1990), (<https://dergipark.org.tr>).

2.2 Prof. Dr. Fatma Çiçek DERMAN

1945 yılında Ankara’da doğdu. İstanbul Kız Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü’nden mezun olan Derman, 1963-1965 yılları arasında, İ.Ü. Tıp Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalında, Dr. Süheyl Ünver’in yardımcısı olarak çalışmıştır. Tezhip sanatını burada tanıyıp sevmiş ve hayatı boyunca bu sanata hizmet etmeye karar vermiştir. Hocasından Tarihî Türk Tezyînatı dersleri alan sanatçı, Tezhip sanatını usta-çırak usulüyle, Dr. Süheyl Ünver, Muhsin Demironat ve Rikkat Kunt’dan öğrenerek 1982 yılında icâzete hak kazanmıştır. 1976-2000 yılları arasında, fahrî olarak Kubbealtı Nakışhânesi’nde tezhip hocalığında bulunmuş ve 1985’ten 2012 yılına kadar Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nde öğretim üyeliği yapmıştır. 2002 yılında da profesör unvanını kazanan sanatçı tezhip sanatı alanındaki ilk kadın profesör olma ünvanına sahiptir. Fakülte Dekanlığı, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü ve Tezhip-Minyatür Ana Sanat Dalı kurucu başkanlıklarında bulunmuştur. 1981 yılında, aldığı davet üzerine, Genéve (İsviçre), London (İngiltere) ve Milano (İtalya) da sergiler açıp atölye çalışmalarıyla sanatının inceliklerini göstermiştir. 2015 yılından itibaren Marmara ve Haliç üniversiteleri Güzel Sanatlar fakültelerinde, konusunda lisansüstü dersler vermekte ve tez danışmanlıklarını yürütmektedir. Hâlen 29 Mayıs Üniversitesi Mütevelli Heyet Üyesi ve Haliç Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanıdır. 2012 yılında Tezhip dalında, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülüne lâyık görülen Çiçek Derman hocanın üç oğlu ve üç torunu bulunmaktadır (<https://guzelsanatlar.halic.edu.tr>).

Şekil 2.4. Eser adı: Erkekler Dakka Dukka; Celî Sülüs, Müsenna, Malzeme ve Teknik; Halkârî Tekniği, Ezilmiş Altın ve Boya (www.ktsv.com.tr) .

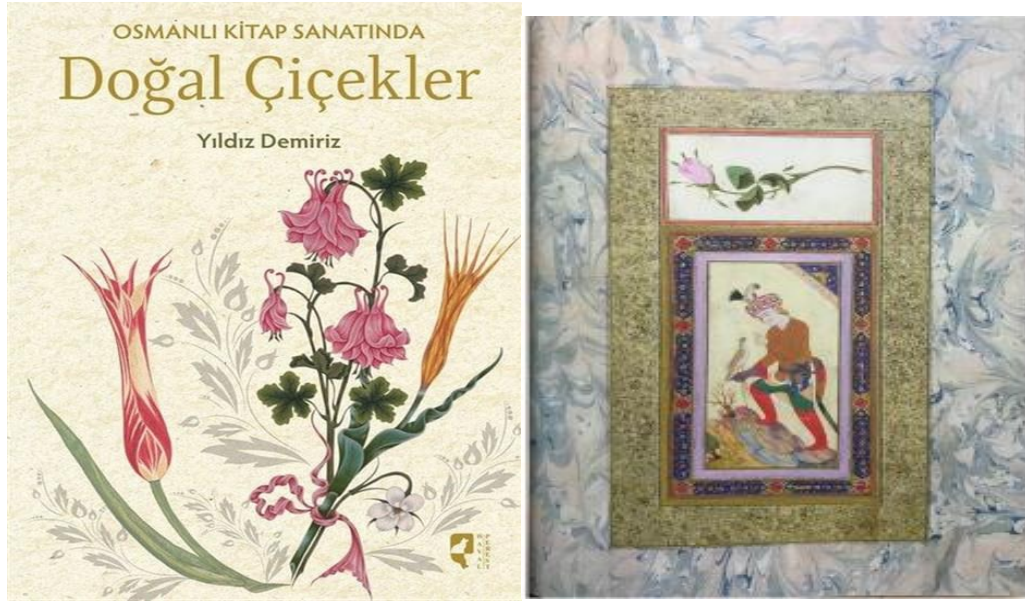
Şekil 2.5. Çiçek Derman'ın, Fatma Rikkat Kunt'tan 1982 senesinde almış olduğu tezhip icazetnâmesi (www.gzt.com.tr)

Tezhip sanatında edebî önemini vurgulayan Çiçek Derman'ın hayatı da bir edep timsalidir. Hocası Rikkat KUNT hanımefendi ve Süheyl ÜNVER beyefendi hakkındaki her sözünde vefa bulunur. Tezhip sanatında sabrın, edebî ve adabın çok önemli olduğunu ve tevazu göstermenin kıymetini çok değerli Çiçek hoca öğrencilerine öğretmeye gayret etmiştir. Eserlerinde halkar tekniği ile hatai motifli kompozisyonların yanısıra rumi motiflerde dikkat çekmektedir. Sanatçı, eser zemin renklerinde siyah, kahverengi, mavi renklerini tercih etmiştir. Eserlerinde altınla gölgeli halkar yapmış olup altınlar mührelenerek parlatılmıştır. Eserlerindeki motiflerde; altın, mavi, lacivert, siyah sıklıkla kullandığı renklerdir.

2.3 Prof. Dr. Yıldız DEMİRİZ

1929 tarihinde, Zile'de doğan Yıldız DEMİRİZ, 1960 yılında okul dışından liseyi bitirerek I.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümüne devam etti. 1964 yılında, mezun olduktan sonra aynı yerde asistan olarak göreve başlamış olup, Önce Bizans, daha sonra Türk Sanatı Tarihi konularında çalışmıştır (http://www.turkishculture.org). Alanla ilgili konferanslar ve seminerlerin düzenlenmesine ve yayınların hazırlanmasına yardımcı olmuştur.

Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Akademisi'nde de dersler vermiş olup 1988 yılında emekli olmuştur. 1994-1998 yılları arasında Sanat Tarihi Derneği başkanlığını yapmıştır. (www.yildizdemiriz.com)

Şekil 2.6. Yıldız DEMİRİZ'e ait Osmanlı Kitap Sanatında Doğal Çiçekler adlı kitap kapağı ve kitap içerisinden alınan eser örneği (Demiriz, Y. 1986).

Desen tasarımında ve desen tasarlarken bilgisayar programlarını kullanmada ileri derecede bilgiye sahip olan Demiriz hoca, doğal çiçekleri tanıtmaya bakımından da tezhip sanatına çok büyük emek vermiştir. Yıldız hocanın, önceleri elle çizdiği desenleri, çiçekler ve geometrik motifleri, bilgisayardaki desen tasarımında kullandığı bilgilerle harmanlayarak tezhip sanatına kazandırması ve Osmanlı Kitap Sanatında Doğal Çiçekleri tanıtmaya, bu konuda ilk kaynak kitap niteliği taşımaktadır.

Rehber niteliğindeki Eyüp'de Türbeler gibi kitapları tezhip sanatı açısından çok değerli eserlerdir. Çiçek ve geometrinin örtüştüğü sanat ve desen dünyası ve aynı zamanda Sanat Tarihi ile ilgili çalışmalarını hiç koparmayan hocaya, 2001 yılında Yıldız Demiriz'e armağan kitabı hazırlanmıştır (<https://dergipark.org.tr>).

2.4 Prof. Dr. Münevver ÜÇER

İstanbul'da 1965 yılında doğan sanatçı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip ve Hat branşı mezunudur. Üçer, mezun olduğu fakültede akademik hayatına devam etmiş olup 2020 yılından bu güne kadar profesör olarak görev yapmaktadır. Lale-i Münevveran, Fırçadan Akan Gizli Güç, Mabeynci Baş Köşkü Kalemîşi Restorasyonu Projelendirme Çalışması Kitabı, Sarayda Lale Zamanı adlı eserleri bulunan Üçer (<https://www.ktsv.com.tr>), akademik kariyerinin dışında eşiyle birlikte kurmuş oldukları atölyede tezhip eğitimi dersleri vermektedir. 1990 yılından beri sanat eserlerini karma ve çoğunlukla da kişisel sergilerle sergilemektedir. Sanatçı evli ve bir çocuk annesidir.

Şekil 2.7 Münevver ÜÇER'e ait boyutlu tezhip örnekleri (<https://www.ktsv.com.tr>).

Sanatçının yapmış olduğu eserlerin tamamı tarama tekniğiyle incelendiğinde görülmektedir ki Münevver ÜÇER hoca, tezhip sanatında üç boyutlu arayışların uygulandığı eserlerini günümüz levha tezhibinde tasarlayarak günümüz tezhip sanatı adına çok önemli bir adım atmıştır. Hocası Yakup CEM'den öğrendiği kâğıt boyamalarındaki karışık tekniklerle eserlerine boyut kazandırmıştır. Klasik üslupta eserler vermesinin yanı sıra son dönemde uyguladığı eserleri, tezhip sanatı alanındaki farklı tasarımlar adına önemlidir. Eserlerinde daha çok lale motifine yer veren kıymetli Münevver hocanın eserleri, ileride tezhip sanatındaki ekoller arasında olacaktır hipotezi öne sürülebilir.

2.5 Doç. Dr. Gülnur DURAN

1962 yılında İstanbul Üsküdar'da doğan Duran, 1984'de Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Resim-Eğitimi Bölümü mezunu olup, 1983 yılında Kubbealtı Kültür ve San'at Vakfı Nakışhanesi'nde tezhip derslerine başlamıştır. Usta-çırak usûlünde devam eden dersleri neticesinde 1991'de Dr. İnci Birol'dan müzehhiplik diploması (icâzet) almış olup, 1986 Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Tezhip-Minyatür Anasanat Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak akademik hayatına başlamıştır. 2019 yılında Doçent ünvanını alan sanatçı halen aynı kurumda lisans, yüksek lisans ve sanatta yeterlik programlarında derslerini yürütmektedir. (<https://www.ktsv.com.tr>) (<https://avesis.marmara.edu.tr>).

Şekil 2.8 Gülnur DURAN'a ait eser görselleri (Duran, G. 2015)

Tezhip ve rugani sanatçısı Ali Üsküdarî'nin hayatı ve eserlerini konu alan kitabı Gülnur DURAN'ın tezhip sanatına olan büyük katkısıdır. Gülnur hoca eserlerinde detaylara önem vermiş ve eserlerinde en çok bitkisel motifleri kullanmıştır. Klasik üsluba bağlı kalan Gülnur DURAN çiçek ressamlığını günümüz tezhip sanatçılarına tekrar tanıtmada konusunda öncü olmuştur denilebilir. Eserlerinde çoğunlukla mavi, lacivert, altın, kırmızı ve siyah renklerini kullanmıştır. Eser zemin renkleri siyah ve kahverengi tonlarından oluşmaktadır. Eserlerinde kullandığı kağıtlar genellikle aharlı mühreli murakka kağıtlardır. Sanatçı halkar tekniği boyama, şukufe tarzı ve tarama tekniğiyle eserlerini renklendirmiştir.

2.6 Doç. Dr. Gülnihal KÜPELİ

Tokat'ta dünyaya gelen Gülnihal Küpeli, ilk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra 1991 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Tezhip- Minyatür Anasanat Dalı'nda Tahsin Aykutaalp atölyesinden mezun olmuştur. Sanatçı 2021 yılında Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tezhip ve Minyatür Ana Sanat Dalı'nda Doçent olmuştur (<https://avesis.marmara.edu.tr>). Gülnihal KÜPELİ, eserlerinde klasik üsluptan izler barındırmasına rağmen çağdaş uygulamaları tezhip sanatında tasarlayarak yorumlamıştır.

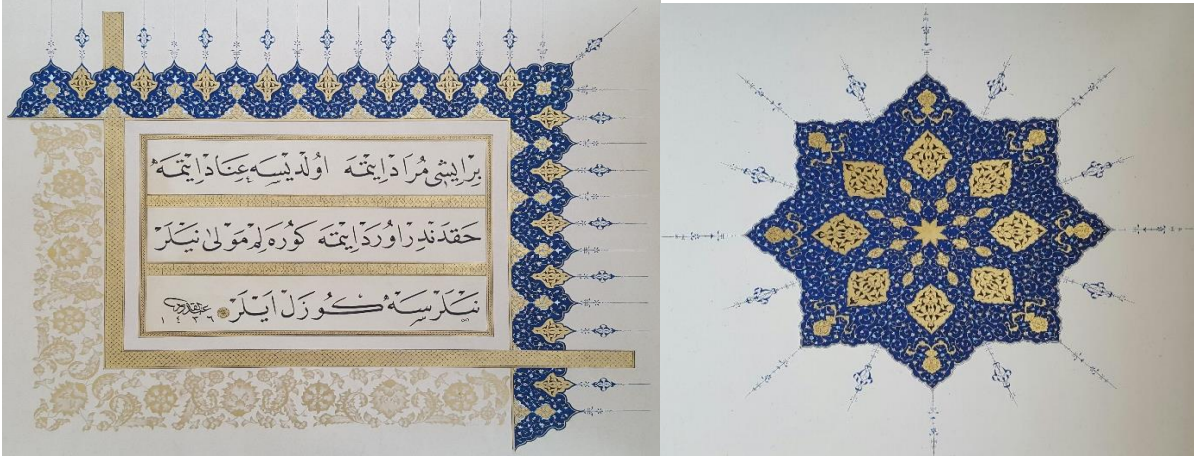

Şekil 2.9 Gülnihal KÜPELİ'ye ait eser görselleri (<http://www.istanbulunustalari.com>).

Gülnihal hoca ile yapılan görüşmede edinilen bilgiler doğrultusunda ve bunun dışında kendisinin eserleri tarama tekniğiyle incelendiğinde, doğal boyalarla hazırladığı kağıtlarını; suluboya, akrilik boya ve varak altın ile tasarımlarına uygun olan tekniklerle boyamıştır denilebilir. Karışık teknikler içerisinde eskitme tekniği de uygulayan sanatçı eserlerinde kullandığı doğal boyalarla uyguladığı dokulandırma ve gölgelendirmeler yanında farklı tasarımlara da sahiptir. Gülnihal KÜPELİ farklılıkları uyumla kaynaştıracak renk hakimiyetini eserlerinde yansıtmıştır. Anda kalmayı ve geçmişin izlerini bir bütünlükte sunan sanatçı, zaman mefhumunda tekamül süreci içerisinde kişinin nefsiyle olan mücadelesi sonucuda yeniden doğuşunu balık formlarıyla ifade ederken eserlerindeki insan metaforundaki kuşlarla masumiyete kanat çırpıştaki hikmeti de dile getirmiştir. Sanatçının eserlerindeki tasarımlarının ekol niteliği taşıyacağı hipotezi araştırmada öne sürülen hipotezlerdendir.

2.7 Doç. Dr. Pınar TOKTAŞ

1976 yılında Burhaniye’de doğan sanatçı, 1999 yılında Gazi Üniversitesi Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesinde Lisans Eğitimini tamamlamıştır. Mezun olduğu kurumda akademik hayatına devam ederken; ebru , tezhip alanlarında Kültür Bakanlığı’nın açmış olduğu kurslara zorluklara rağmen yılmadan azimle katılmıştır. Memnune BİRKAN atölyesinde uzun yıllar tezhip derlerine devam etmesinin nedeni, bu sanatı layığıyla öğrenip layığıyla öğretmek istemesidir. 2020 yılında Doçent ünvanını almaya hak kazanan Pınar TOKTAŞ, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları bölümünde lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında derslerini yürütmektedir. Sanatçı, evli ve bir çocuk annesidir

Şekil 2.10 Pınar TOKTAŞ'a ait klasik üslupta tezhîp örnekleri.

Eser görsellerindeki ilk eser klasik tezhîp usûlüne göre tezhîp levha örneği olup, 2.eserde klasik tezhîp usûlüne göre zahriye tezhîbi örneği sunulmuştur. Toktaş, eserlerinde doğal boya ile boyanmış kağıtlar kullandığı gibi paspartu kartonu ve murakka da kullandığını ifade etmiştir. Kendisi ile yapılan görüşme sonucunda klasik usule bağlı kaldığını dile getiren sanatçının klasik tezhîp usulünde yaptığı eserlerinin yanısıra karışık teknikte levha tezyinatı örneği eserler yaptığı da görüşme sonucunda elde edilen bilgiler arasındadır. Fakat genel olarak eserlerindeki hakim üsluba bakıldığında sanatçının eserlerinde klasik üslup hakimdir. TOKTAŞ'ın eserleri incelendiğinde detaylara önem verdiği görülmektedir. Denilebilir ki Pınar hoca; naifliğini, edebini ve bunun yanı sıra cesaretini, azmini de eserlerine yansıtmıştır.

2.8 Şehnaz BİÇER

1969 yılında İstanbul'da doğan BİÇER (<http://www.turkiyeninustalari.org/tr>), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü mezunudur. 1998 yılında Fatma Çiçek Derman'dan Tezhîp Sanatı icazeti alan BİÇER, 2020 yılında Doçent olmuştur. Tezhîp sanatı alanında hem Sanatta Yeterlilik programından hem de Doktora programından mezun olan sanatçı bu özelliğiyle bir ilki temsil etmektedir. Hâlen Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümünde dersler veren kıymetli sanatçı bir çocuk annesidir.

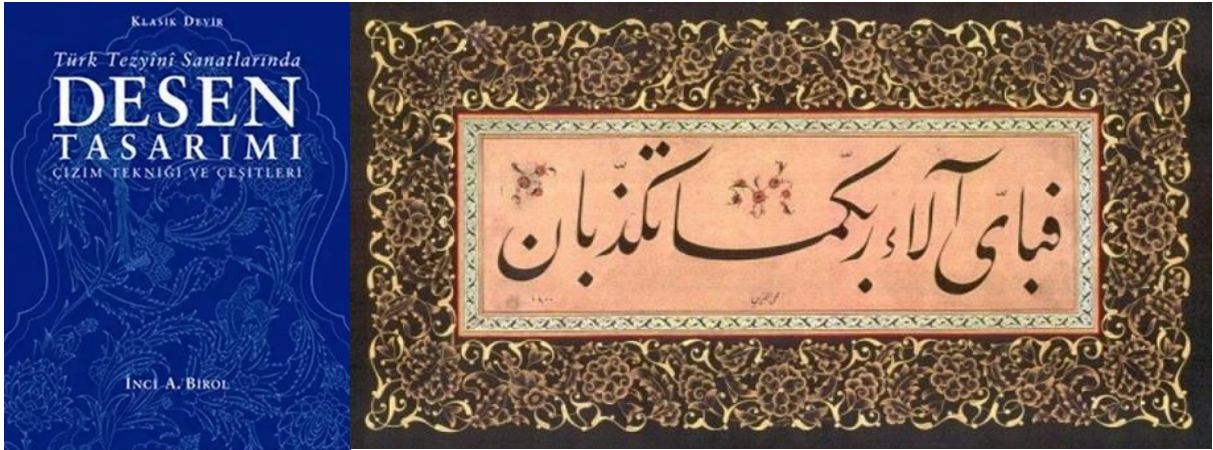

Şekil 2.11 Şehnaz BİÇER’e ait eserlerin görselleri (<https://www.yeditepebienali.com>), (<http://www.istanbulunustalari.com.tr>).

Şehnaz BİÇER’in eserleri tıpkı hayat gibi bazen coşkulu ve sevinçli bazen de durağan ve sadedir. Sanatçı eserlerinde klasik üsluba yer vermişse de genel olarak çağdaş uygulamalara öncülük teşkil edecek tasarımlar yapmıştır. Eserlerinde kullandığı kâğıtlarını karışık tekniklerle dokulandırarak kırmızı, mavi renklerinin ağırlıklı olduğu tonlarla renklendirmiştir. Sanatçının eser görselleri tarama tekniğiyle incelendiğinde eserlerinde hassas sanatçı kalbinin duyarlılığının yanı sıra kadının gücü de görülmektedir.

2.9 Fatma İnci BİROL

Sanatçı, 1942 yılında İstanbul’da doğmuştur. 16 yıl fizik öğretmenliği yapmış fakat çok kıymetli hocalardan olan Süheyl ÜNVER, Muhsin DEMİRONAT ve Rikkat KUNT’tan tezhip dersleri alınca gönlündeki sanat sevgisi ağır basmıştır. Rikkat KUNT’tan tezhip sanatı icazeti alınca Kubbealtı Kültür ve Sanat alanında eğiticiliğe başlamıştır (<https://www.ktsv.com.tr>). Sanatçı, Prof. Çiçek Derman ile birlikte 1991 yılında “Türk Süsleme Sanatlarında Motifler” adlı kitabı yayınlamıştır. Günümüzde de Üniversitelerde kaynak kitap olarak okutulan kitap, Türk tezhip sanatının doğru anlatılması açısından çok önemlidir. .

Şekil 2.12 İnci Birol’a ait olan tezhîp kitabı görseli (Fotoğraflayan Gülşen ASLAN ELKIRAN) ve İnci AYAN BİROL’a ait tezhîp eser görseli (www.ktsv.com.tr)

İnci AYAN BİROL’un yazmış olduğu “Klasik Devir Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri” adlı kitabı da Fatma Çiçek Derman ile birlikte yazdığı kitabı gibi günümüzde önlisans, lisans ve hatta yüksek lisansta dahi kaynak kitap niteliği taşımaktadır. Eser görselleri tarama tekniğinde incelenen İnci hoca’nın eserlerinde klasik usule göre çalıştığı tespit edilmiştir. Eserlerinde genellikle kahverengi ve yeşil renkleri ile altın kullanmayı tercih etmiştir. Eserlerindeki motifler ve kompozisyonlar huzur ve sükûneti yansıtır nitelikte olan sanatçı kaynak eser niteliğindeki kitaplarıyla Türk Tezhîp sanatının gelişimine katkı sağlamıştır.

3. SONUÇ

Araştırmada elde edilen bulgulardan Tezhîp Sanatına gönül veren toplam kadın öğretim üyesi sayısının 12 olduğu ve bunların 3 Profesör, 4 Doçent ve 4 tane de Dr. Öğretim Üyesi kadrosunda yer aldığı, 1 Öğretim üyesinin de emekli olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları gereği profesör ve doçent kadrosunda yer alan öğretim üyelerinin eser görselleri ve eser özellikleri ele alınmıştır. Öğretim üyesi kadın tezhîp sanatçıları erkek öğretim üyesi tezhîp sanatçılarından sayı olarak daha fazladır. Öğretim üyesi kadın tezhîp sanatçıları günümüz tezhîp sanatına yön vermişler, katkı sağlamışlardır. Kadın tezhîp sanatçısı öğretim üyelerinin tezhîp sanatı alanında yazmış oldukları kitaplar, günümüzde Üniversitelerde kaynak ders kitabı olarak okutulmaktadır. Günümüzde daha çok levha tezyininde eser veren kadın öğretim üyesi tezhîp sanatçıları klasik üsluba bağlı kalmışlardır. Klasik üsluba bağlı kalmaları tekrara düşmelerine neden olmamış aksine farklı ve yeni tasarımlar, hem klasik üslubun devamı niteliğinde olmuş hem de (farklı yeni tasarımları) oldukça ölçülü ve güzel biçimde tasarlanmıştır. Böylelikle öğretim üyesi kadın tezhîp sanatçıları klasiğe bağlı özgün levha tarzında eserler vermişlerdir. Araştırmada eserleriyle ekol oluşturacağı hipotezinde bulunan iki öğretim üyesi kadın tezhîp sanatçısı vardır. Münevver ÜÇER ve Gülnihal KÜPELİ’nin tasarımları ve uygulamalarında yapılmış olan incelemeler bu hipotezin oluşma nedenidir.

KAYNAKÇA

- Taşkale, F.1990. Tezhip Sanatı ve Tezhip Sanatçısı Rikkat KUNT. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldız Demiriz, Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Uslubta Çiçekler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1986, s.168
- Duran, G. 2015. Ali Üsküdarî Tezhip ve Rugani Üstadı Çiçek Ressamı, Kubbealtı Yayınları, İstanbul
- <http://www.turkiyeninustalari.org/tr/ustalar/tezhip/sehnaz-biçer-özcan>
- <https://guzelsanatlar.halic.edu.tr/documents/rektorluk/f-cicek-derman-cv.pdf>
- <https://www.gzt.com/arkitekt/tezhip-sanatinin-nadide-ustalarindan-biri-cicek-derman-3566329>
- https://uludag.edu.tr/dosyalar/gtsanat/Akademik%20Kadro%20%C3%96zge%C3%A7mi%C5%9F/yoksis_cv.pdf
- <https://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/37-cicek-derman>
- <https://dergipark.org.tr/t/download/article-file/108921>
- <https://www.gzt.com/arkitekt/bir-asrin-muzehibesi-rikkat-kunt-3601177>
- <https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-file/18303>
- <http://www.turkishculture.org/whoswho/academics/yildiz-demiriz-271.htm>
- <http://www.istanbulunustalari.com/en/usta/180/gulnihal-kupeli>
- <https://avesis.marmara.edu.tr/gulnihal.kupeli>
- <https://dergipark.org.tr/tr/pub/@%C5%9Ehnaz%20%C3%96zcan>
- <https://www.ktsv.com.tr/150-inc-i-ayan-birol-ile-sanat-yasami-uzerine>

HAN KIZI HURŞİDBANU NATAVAN VE ONUN KAMU FAALİYETLERİ HAKKINDA

Assoc. Prof. Dr. Gönül ESEDLİ
Azerbaycan Milli İlimler Akademisi

ÖZET

Hurşidbanu Natavan, Karabağ'ın son hükümdarı Mehdigulu Han Cavanşir'in kızı ve Karabağ hanlığının kurucusu İbrahimhalil Han'ın torunudur. 1832 yılında Şuşa'da doğulan bu kız, ailenin tek çocuğu ve Karabağ hanlarının son varisi olduğundan sarayda ona " Dürrü Yekta " (Tek İnci) denilmiştir. Halk arasında Han kızı olarak biliniyordu.

Mehdigulu Han'ın 1845'te ölümünden sonra bütün hakları kızı Hurşidbanu'ya geçti. Hurşidbanu, Azerbaycan kültür tarihinde bir lirik şair ve sanatçı olarak ünlüydü. Arapça ve Farsça bilen Natavan, Nizami, Fuzuli, Nevai gibi büyük klasiklerin eserlerini okudu ve onların yaratıcılığından yararlandı. Sadece şiirleriyle değil, nezaketiyle de tanınırdı. Natavan sadece fakirlere ve muhtaçlara yardım etmekle kalmadı, aynı zamanda Şuşa'ya su da getirdi. Çizdiği pınar, "Han kızı pınarı" olarak bilinirdi. Han kızı Şuşa'da "Meclis-un" (dostluk, nezaket) meclisini kurdu ve tüm masraflarını karşıladı.

Hurşidbanu Natavan 1 Ekim 1897'de öldü, mezarı Karabağda – Ağdam'daki "İmarat" mezarlığındadır. Onun adını taşıyan sokak, kulüp, kütüphane ve bir okul var. El yazmaları, kişisel giyim ve eşyalar arşivlerimizde ve müzelerimizde muhafaza edilmektedir. Bakü'de şairin heykeli, Şuşa'da büstü, Ağdam'da mezar taşı bulunmaktadır. Natava'nın Şuşa'daki büstü ermeniler tarafından vahşice vuruldu. Azerbaycan yetkililerin çabaları sonucunda büst bulundu ve Bakü'ye getirildi. Şu anda Sanat Müzesi'nde açık havada sergileniyor.

JALE SANCAĞIN FIRTINA TAKVİMİ ROMANINDA KADIN KARAKTERLER

Tuğçe Elif AKTAŞ

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Lisansüstü eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

ÖZET

Bu çalışmada Jale Sancağın ‘‘Fırtına Takvimi’’ romanında bulunan kadın karakterler, toplumda yer alan kadın sorunları ekseninde içerik analizine tabi tutulmaktadır. Kadın karakterlerin bakış açısından anlatılan eserde, kadın gerçekliklerinin ataerkil yapısı karı-koca ilişkisi üzerinden sorgulanmaktadır.

1985 yılında ‘Yitik Sesler’ adlı oyunu ile yazarlık hayatına adım atan Jale Sancak; öykü, roman, antoloji, söyleşi, tiyatro oyunu gibi çeşitli türlerde başarılı eserleri ile var olmuştur. Jale Sancağın roman ve öykülerinde ki kadın karakterler, ruhsal bunalımın yarattığı endişe ile birlikte yalnız, çaresiz, bunaltının pençesindedir. Fırtına takvimi romanında yazar, Süreyya, Leyla, Nur, Kevser ve Seniha karakterleri ile ötekileştirilen kadını ve beraberindeki olguları başarılı bir şekilde ortaya koyar. Yalnızlık, bir yere sığınma arzusu, ümitsizlik romanın ana temalarını oluşturur. Eser, erkek egemen bir toplum yapısıyla çevrelenmiş küçük bir yer olan Yelnehir de yaşayan kadınların, ruhsal travmalarına ve içsel duygularına odaklanır. Kadının iç dünyasında derin yaralar açan duygusal şiddet ve ihanet durumları romanda başarıyla tasvir edilir. Kocasına âşık bir kadın olarak karşımıza çıkan Süreyya, ailesine çok öfkeli ve evliliğinde mutsuzdur. Süreyya her imkânâ sahip olup, varlıklı bir aileye sahip olsa da bu onun huzursuzluğunu engellememiştir. Kendi seçmiş olduğu hayatın bedelini ödemektedir. Yazar ailenin koruyucu kimliğinin yanında bir kadının güvensizliğe sürüklenişini ve yalnız kalışını vurgular. Leyla karakteri ise Süreyya’nın aksine hayat dolu, seven ve sevilen bir kadın olarak karşımıza çıkar. Nur karakteri, Süreyya’nın rakibi olarak eserde yer alır. Süreyya’nın kocası ile süren birlikteliği, çeşitli vicdan muhasebeleriyle son bulur. Kevser ise ezilmiş kadınların sesi olarak karşımıza çıkar. Küçük kızı vefat eden Kevser, hayatın acımasız yüzü ile karşılaştığında kocası Halil tarafından yalnız bırakılır. Dört farklı hayat, dört farklı iç dünyayı bir arada başarıyla kurgulayan Jale Sancak, kadın sorunlarına karşı farkındalık oluşturur. Erkeklerin de iç dünyasına eğilen yazar, karakterleri psikolojik olarak incelemeye tabi tutar. Kadın ve erkek arasındaki düşünce farklılığını bu yolla gözler önüne seren yazar, vicdan ve sevgi kavramının kadınlardaki görünümünü vurgular.

Anahtar Kelimeler: Fırtına Takvimi, toplumsal cinsiyet, ataerki, kadın sorunları, kadın karakterler

MÜGE İPLİKÇİ’NİN KÜL VE YEL ROMANINDA KADIN VE KADIN SORUNLARI VURGUSU

Merve DIKKAYA

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yrd. Doç. Dr. Mührican AYLANÇ

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları (UKAMER) Merkez Başkanı

ÖZET

Bu çalışmada Müge İplikçi’nin *Kül ve Yel* (2017) adlı romanında ele alınan kadına yönelik şiddet ve enstet düşünce, kadının yaşamını tehdit eden unsurlar, eril dil meselesi ve çeşitli kalıplaşmış ataerki kalıplar toplumsal cinsiyet açısından incelenmekte, eser metinsel olarak içerik analizine tabi tutulmaktadır.

Kül ve Yel romanında kadınların yaşamını kaosa çeviren fiziksel şiddet, tecavüz ve katledilme sorunları ateş metaforu etrafında işlenir. Kadın karakterlerin öne çıktığı romanda ailenin yıkılışıyla sonuçlanan olaylar dizisi kadının trajedisi olarak kurgulanır. Romanın kadın başkışısı toplumsal ve bireysel yaşamında mücadele etmek zorunda kaldığı ataerki düşünce ve uygulamalar, romanın norm karakterleri Fehime, Meryem ve Bedia’nın da ortak yazgıda bireysellikleri elinden alınan, yeni neslin kurban kadınları olarak resmedilmesiyle sorgulanır. Fehime, Meryem ve Bedia’ya insanlık dışı muamelelerde bulunan Halil ve Emir karakterlerin eylemlerinin ataerki nedenlerinin de ortaya konduğu eser, Doğu’da, üçüncü dünya ülkesinde kadın olma sorununu erkekler ve erkeklikler penceresinden gündeme almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kül ve Yel, toplumsal cinsiyet, ataerki, kadın sorunları, şiddet

ZEYNEP UZUNBAY’IN SEN ÇOK GÜZEL BİR KADINSIN HAVVA ÖYKÜSÜNÜN FEMİNİST AÇIDAN İNCELENMESİ

Ayşe ÜNLÜ

Uluslararası Kıbrıs University

ÖZET

Feminist yaklaşım kadınların, kadının temelde cinsiyetleri gerekçesiyle toplumda ikincil konuma itilmelerine bir karşı çıkıştır. Kadınların özgürleşmesi sosyal ve ekonomik yönden eşit konumda olması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Tarihi süreç içerisinde feminizm, merkezine hep kadını yerleştirmiştir. Sosyal, siyasal ve ekonomik olarak kadının yaşadığı ve erkekler tarafından ötekileştirilmesiyle uğradığı hak ve özgürlük arayışları yüzyıllardır devam etmektedir. Feminizm kadının günümüze kadar olan serüvenini farklı zamanlarda farklı bakış açılarıyla değerlendirmekte ve değerlendirmeye devam etmektedir. Bu çalışmada feminizm hareketleri ve fikirleri dalgalara ayırarak bilgi verilmiş, Zeynep Uzunbay’ın “Sen Çok Güzel Bir Kadınsın Havva” öyküsü feminist bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Kadın, Zeynep Uzunbay, Öykü

ABSTRACT

The feminist approach is an opposition to women being pushed to a secondary position in society on the grounds of their gender. The emancipation of women is an approach that argues that they should be in an equal position socially and economically. In the historical process, feminism has always placed women at its center. The quest for rights and freedoms that women have experienced socially, politically and economically and that they are marginalized by men have been going on for centuries. Feminism evaluates and continues to evaluate the adventure of women from different perspectives at different times. In this study, information was given by dividing feminism movements and ideas into waves, and Zeynep Uzunbay's story "You're a Very Beautiful Woman, Havva" was evaluated with a feminist approach.

Keywords: Feminism, Women, Zeynep Uzunbay, Story

ESKİ ANADOLU MİTOLOJİSİNDE İSTAR-SAUSKA’NIN YERİ

Okan DEMİR

Kastamonu University, Faculty of Arts and Science, Department of History Kuzeykent Campus
ORCID: 0000-0001-7772-5550

Sinem AYDOĞAN DEMİR

Kastamonu University, Faculty of Arts and Science, Department of History Kuzeykent Campus
ORCID: 0000-0002-5722-1053

ÖZET

İnsanlık, Neolitik dönemde tarımsal üretimin ortaya çıkması ve çeşitli yerleşimlerin meydana getirilmesiyle beraber doğadaki edilgen konumundan üretici konuma yükselmiştir. Üretim tarzındaki bu değişim, avcı toplayıcı dönemdeki inançlara etki etmiş, çiftçi topluluklarını da tarımsal verimliliği sağlamak üzere doğaüstü dayanaklar aramaya yöneltmiştir. Bu arayış sonucunda, Eskiçağ dinsel düşününde tarımsal verimlilik, Ana Tanrıça inancında olduğu gibi doğurganlık bağlamında kadın bedeni üzerinden tecessüm ettirilmiştir. Verimliliğin yanında, üretkenlikle doğrudan ilişkili cinsellik ve yok edici savaş gibi zıtlığı içinde barındıran olguların, dişiliğin ilahi tezahürü niteliğindeki Mezopotamyalı tanrıça İstar etrafında şekillenen inançta önemli bir yerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Mezopotamya coğrafyası ile Anadolu’nun Asur ticaret kolonileri devrinden itibaren var olan siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri, Hitit devrinde Hurri etkisiyle hat safhaya ulaşmıştır. Anadolu’daki izi İÖ 1950-1750’deki Asur ticaret kolonileri çağına dayanan İstar kültü, Hitit İmparatorluğunun tesis edilmesi ve Anadolu’nun siyasi bir birliğe kavuşmasından itibaren yaygınlık kazanarak Eski Anadolu dininde önemli bir yere sahip olmuştur. İstar’ın, Sauska olarak Hitit panteonunda yer alması ise imparatorluğun önemli unsurlarından Çukurova ve Güneydoğu Anadolu’da yerleşik Hurriler’in bu kültü benimsemeleri ve imparatorluk içinde yaygınlaştırmalarıyla ilgilidir. İstar-Sauska’nın Eski Anadolu mitolojisindeki yerini incelemek, Hitit dünyasında belirli bir yaygınlıkta tapınım gören tanrıçanın, Eski Anadolu insanının tahayyülündeki konumunu ve temsil ettiği kavramların izini sürmek anlamına gelmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda İstar-Sauska’nın Eski Anadolu mitolojik anlatılarındaki yerine örneklerle değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu, Mitoloji, İstar, Dişilik

ISHTAR-SAUSKA IN ANCIENT ANATOLIAN MYTHOLOGY

ABSTRACT

Humanity stood exalted from a passive to productive position in nature when agrarian production emerged and diverse settlements occurred in the Neolithic period. Transformations in production have influenced the beliefs rooted in the hunter-gather period farmer communities searched for supernatural sanctions to acquire agricultural fertility. In ancient religious understanding, agricultural fertility was embodied in the woman's body

through the relation of bearing as Mother Goddess cult. However, dichotomic concepts such as sexuality, productive and pleasurable activity, and war, destructive and tormented kinds of conditioning had an important place in the beliefs surrounding Mesopotamian goddess Ishtar. Political, economic, and cultural relations between Anatolia and Mesopotamia beginning from the Assyrian Trade Colony period had reached their peak in the Hittite period with the contribution of Hurrians. Cult of Ishtar in Anatolia first appeared in the Assyrian Colony period had a prominent position in ancient Anatolian religion after the foundation of the Hittite Empire and the establishment of single political rule by Hittites in Anatolia. For the deep devotion of Hurrians to the Ishtar cult and their efforts to expand the cult, they renamed the goddess as Sauska in the Hittite pantheon. Examination of Ishtar-Sauska's position in ancient Anatolian mythology equals understanding the place of the goddess widespread worshipped in the Hittite world and pursuit concepts represented by a divine being. The position of Ishtar Sauska in ancient Anatolian mythological narration is illustrated with examples in this presentation.

Keywords: Ancient Anatolia, Mythology, Ishtar, Femininity

Dinsellik ve kadın arasındaki ilişki, dinsel işlevlerinin olduğu düşünülen Paleolitik dönem buluntuları üzerinden izlenebilir. Modern dönem öncesi dünyada, kadın bedeninin “gizemli yönünün” dinselliğin bilinmeziyle paralellik arz etmesi, ana tanrıça inancıyla metafizik anlamda vücut bulmuştur.

Tartışmasız ilk insan betimi, Üst Paleolitik dönem, İÖ 40.000-35.000 yıllarına tarihlenen Svabia Alplerindeki Hohle Fels'te bulunan *Venus*'dür. Başsız ve elsiz modelde dişi üreme uzuvları vurgulanmıştır. Heykelciğin doğurganlık ile ilgili bir tılsım işlevi gördüğü düşünülebilir (Conard, 2009, 250-51). Aynı döneme ait ve Hohle Fels'e 40 km uzaklıktaki Hohlestein'da bulunan aslan adam heykelciğinde, yarı-insan yarı-hayvan bir kurguyla dinsel nitelik vurgulanmaya çalışılmıştır. Bununla beraber, Hohle Fels Venüsü'nden itibaren örneklerini sıkça göreceğimiz tanrıça tasvirlerinde kadın bedeninin özelliklerinin yansıtılması, onu ilahi boyuta taşımaya yetmiştir. Neolitik öncesi kökleri bulunduğu düşünülen “hayvanların hakimesi” inancı ise doğa ana düşüncesinin dışa vurumu gibi kabul edilebilir.

Geç Neolitikte avcı toplayıcı grupların Bereketli Hilal çevresinde ilk yerleşimleri meydana getirmeye başlamaları, dünyevi hayatlarında olduğu kadar uhrevi alemlerinde de değişimleri beraberinde getirmiştir. Paleolitik dönem Ana Tanrıçasının doğurganlık yetisi (Kaya, Taşdöner, 2017, 2), üretim tarzındaki değişimle birlikte, toprağın verimliliğini de sembolize etmeye başlamıştır. Bunun nedeni, çiftçi topluluklarının tarımsal bereketi sağlamak üzere doğaüstü dayanaklar arayarak, Paleolitik dönem avcı toplayıcı gruplarının Ana Tanrıça inancında olduğu gibi, verimliliği doğurganlık bağlamında kadın bedeni üzerinden tecessüm ettirmeleridir. Ana tanrıça inancının doğa ana ile bağdaşımı sonucunda, Kalkolitik dönemden itibaren Eski Yunan mitolojisinde izlerine rastlanacak biçimde, ana tanrıça vahşi hayvanlarla birlikte betimlenmeye başlanmıştır (Frothingham,

1911, 357; Day, 1992, 181).

Mezopotamyalı tanrıça İştar etrafında şekillenen kltte, kendinden nceki Ana Tanrıça inancı etrafında metafizik boyutta kavramsallaştırılan verimlilik/cinsellik olgularının ve doğa ana sembolizmiyle hayat bulan hayvanların hkimesi inancının izlerini görebilmek mümkündür. retkenlikle doğrudan ilişkili cinselliğin ve tekinsiz öngörülemez vahşi doğanın insanlar arasındaki toplu öldürme eylemi olarak yansıması niteliğindeki savaşın (doğa ve kaos için bk. Kearney, 2012, 161vd), İştar etrafında şekillenen inançta önemli bir yerinin bulunduğu anlaşılmaktadır (Rodney, 1952, 211).

İştar, verimliliğin hazzını ve tekinsizliğin korkusunu aynı anda metafizik evrende temsil edebilmiştir. Onun ikili doğası çift cinsiyetli olarak betimlenmesine de neden olmuştur (Barrelet, 1955, 242 vd.). Bununla birlikte, Eski Anadolu mitolojisinde aşk tanrıçası sıfatıyla yer alarak saldırgan eril yönüne yer verilmemiştir. Eski Anadolu mitolojisinde merkezi bir konumu bulunan ve Hurriler tarafından Anadolu'ya taşınan Kumarbi efsaneleri, tanrılar arası düzenin kurulmasını açıklayan temel dinsel metinlerdir. Sonraki yüzyıllarda Yunan mitolojisindeki tanrılar savaşına kaynaklık eden Kumarbi efsanelerinde, tanrı kuşakları arasındaki savaşlar ve Kumarbi'nin oğlu Teşup tarafından yenilerek yeni bir düzenin kuruluşu zengin bir mitolojik örgüyle anlatılmaktadır. nasya coğrafyasının savaşlara ve glere sıklıkla sahne olmasının alegorik tasviri niteliğindeki Kumarbi döngüsü efsanelerinde, tanrıça İstar ya da Hurrice ismiyle en ulu anlamına gelen Sauska, dişil karakteriyle ön plana çıkar (Demir, 2016, 25vd.).

İştar'a Kumarbi efsane döngüsünde yer alan Tanrı Lamma şarkısı, Hedammu şarkısı, Ullikummi şarkısında rastlanmaktadır. Lamma şarkısında savaşçı yönünü ağrıştırabilecek bazı unsurlar bulunsa da (CTH 343.I y I 11'-18'; Hoffner, 1998, 46) Kumarbi ve Ea tarafından tanrıların kralı ilan edilen Lamma ile İştar'ın mücadelesini anlatan kısımlar günümüze ulaşmamıştır. İştar'ın kapsamlı olarak yer aldığı Kumarbi döngüsü içindeki efsaneler Hedammu ve Ullikummi şarkılarıdır (Bachvarova, 2013, 27).

Kumarbi anlatılarında Teşup ve Taşmişus'un kız kardeşi olarak geçen (CTH 345.I.2: 41; 44; 68; Hoffner, 1998, 60) İştar 'a dair en detaylı bilgiye Hedammu şarkısından ulaşılmaktadır (Hoffner, 1998, 51vd). Buna göre, Teşup önderliğindeki tanrılara karşı Kumarbi tarafından yaratılan deniz canavarı Hedammu'nun insanların gelir kaynağı niteliğindeki sığıruları, koyunları, oğlakları yemesi ve arzularının doymak bilmemesi, insanları ve dolayısıyla onların kurbanlarına bağımlı yaşayan tanrıları tehlikeye düşürür. Bunun zerine İştar, Hedammu'yu alt etmek için onun yanına mücevherlerle süslenerek, kokular sürerek nedimleri Ninatta ve Kullita ile birlikte gider. Hedammu'yu nedimelerinin çaldığı müzikle kendisine eker. Hedammu su altından tanrıçayı izleyerek güzelliğine hayran olur. Kendisine "sen nasıl bir kadınsın" diye soran Hedammu'ya İştar "ben öfkeli bir kıyım. Dağlar yeşilliklerini dokunmuş bir elbise gibi serer bana." diye cevap verir. Anlatının bundan sonrasına ait kısımlar fragmanlar halinde olsa da tanrıçanın cazibesine kapılan ve hazırladığı aşk iksirini içen Hedammu'yu

İştar'ın yaraladığı, canavarın acıyla çırpınarak şehirleri yıktığından bahsedilmektedir (CTH 348.I.4 18-49; Hoffner, 1998, 55.). Kumarbi anlatılarının genel örgüsünden tanrıçanın canavarla mücadelesinden galip çıktığı anlaşılmaktadır (Demir, 2016, 16).

Ullikummi şarkısında, Kumarbi'nin devasa bir kaya ile ilişkisinden dünyaya gelen kör ve sağır kaya canavarı Ullikummi'nin tanrıların mabedi gökyüzüne değin büyümesi üzerine bu canavarın yok edilişi konu edilmektedir. İştar kardeşi Teşup'a yardım etmek için Ullikummi'yi etkileyerek saf dışı bırakmaya çalışır. Ancak deniz kıyısına inip mücevherlerini takıp kokular sürdüğü ve canavarı çağırmak üzere enstrümanı ile müzik çaldığı halde, canavar onun güzelliğini göremeyecek denli kör, müziğini duyamayacak denli sağırdır. Bu nedenle, deniz canavarı Hedammu'ya karşı kullandığı cazibesi, kaya canavar Ullikummi karşısında etkisiz kalır (CTH 345.I.2 Öy II 13'-24'; Hoffner, 1998, 60- 61.).

Sonuç itibarıyla, tutkuyla yan yana giden felaket motifi, İştar etrafındaki mitolojik anlatılarda yer bulmuştur. Hedammu ve Ullikummi anlatılarında İştar'ın cazibesini bir silah gibi kullanması, tanrıçanın korkutucu yönüne yapılan bir vurgu gibi düşünülebilir. Diğer bir değişle, İştar'ın aşk yönü, Eski Anadolu mitolojisinde savaş gibi tehlikeli bir olguyla bir tutulmuş olmaktadır. Benzer bir düşünce, Hitit döneminde Anadolu'da da okunduğu anlaşılan (Bottero, 2013, 279vd, Demirel, 2019, 85vd) Gılgamış destanında da bulunmaktadır. Buna göre, canavar Humbaba'yı yenen Gılgamış'ın şanı ve gücünden etkilenen İştar, kral Gılgamış'ı tüm ülkelerin krallarının ona biat edeceğini ve büyük zenginlikler elde edeceğini vaat ederek kendisiyle evlenmeye ikna etmeye çalışır. Gılgamış, bir tanrıçanın ihtiyaçlarının çok fazla olmasının yanında İştar'ın aşklarına karşı vefasızlıklarını ve tanrıçanın yıkıcı tutkusunun sevdiklerini felakete sürüklediğini hatırlatarak onu reddeder. Gılgamış'ın hakaretleri karşısında öfkelenen tanrıça, gökyüzünün boğasını Gılgamış'ın şehri Uruk üzerine gönderir ve yıkımlara yol açar (Bottero, 2013, 126vd).

Paleolitik dönemden itibaren kadının doğurganlık yetisinin dinsel anlamlandırma ile Ana Tanrıça formuyla vücut bulduğu ve doğa ana sembolizmiyle tekinsizlik ve korku gibi duyguların ilahi alanda tecessüm ettirildiği düşünülebilir. Neolitik dönemden itibaren örgütlü dinlerin ortaya çıktığı süreç içerisinde, Paleolitik dönem ana ve doğa tanrıçasına atfedilen özellikler, çeşitli tanrıçalarda yaşamaya devam etti. Mezopotamya tanrıçası İştar, cinsel hazzın ve savaşın tanrıçası olarak, Eski Anadolu mitolojisinde her iki özelliğini harmanlayabilen ilahi bir figür halinde yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Bachvarova, M. R., (2013), "Adapting Mesopotamian Myth in Hurro-Hittite rituals at Hattuša: Ištar, the underworld, and the Legendary kings", Beyond Hatti: A Tribute to Gary Beckman, ed. B. J. Collins, P. Michalowski, Atlanta, 23-44.
- Bottero, J., (2013), Gılgamış Destanı: Ölmek İstemeyen Büyük İnsan, çev. O. Suda, İstanbul.
- Conard, N.J., (2009), "A female figurine from the basal Aurignacian of Hohle Fels Cave in southwestern Germany", Nature, 459, 248-252.
- CTH: E.Laroche, Catalogue des textes hittites, Paris 1971; Catalogue des textes hittites, premier supplément, RHA XXX, 1972, 94-

133: <https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/CTH>

Day, P.L., (1992), "Anat: Ugarit's "Mistress of Animals", *Journal of Near Eastern Studies*, 51/3, 1992, 181-190.

Demir, O., (2016), *Hitit Döneminde Anadolu'da İhtar-Sauska Kültü*, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

Demirel, S., (2016), "Hititçe Çivi Yazılı Metinlerde Geçen Kumarbi Efsanesi ve Ullikummi Şarkısı'na İlişkin Bir Tartışma Notu", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 30/2, 443-449.

Demirel, S., (2019), "Gılgamış Destanı Hititçe Çivi Yazılı Tabletleri (CTH 341.III)", *Mezopotamya'nın Eski Çağlarında İnanç Olgusu ve Yönetim Anlayışı*, ed. L. G. Gökçek, E. Yıldırım, O. Pekşen, İstanbul, , 85-114.

Dubhros, J., (2018), "Cultural Translation And The Iconography Of The Master And Mistress Of The Animals", *The Research Annual of the UTA Honors College*, 1/1, 33-59.

Frothingham, A. L., (1911), "Medusa, Apollo, and the Great Mother", *American Journal of Archaeology*, 15/3, 349-377.

Hoffner, H. A., (1998), *Hittite Myths*, Georgia.

Kaya, M.A. & Taşdöner, K., (2017), "İlkçağda Kadın: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakımından Hellenistik Çağ Öncesi İlkçağ Tarihine Genel Bakış", *Türkbilim*, 1-24.

Kearney, R., (2012), *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar: Ötekiliği Yorumlamak*, çev. B. Özkul, İstanbul.

Laroche, E., (2000), "Hurriler. Babil Dizgesinden Alıntı", çev. K. Özmen, *Antik Dünya Ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü I*, 456-458.

Rodney, N. B., (1952), "Ishtar, the Lady of Battle" *The Metropolitan Museum of Art Bulletin, New Series*, 10/7, 211-216.

ESKİ YUNAN'DA KIZ ÇOCUKLARININ ERGENLİĞE GEÇİŞ RİTÜELLERİ

Sinem AYDOĞAN DEMİR

Kastamonu University, Faculty of Arts and Science, Department of History Kuzeykent Campus

ORCID: 0000-0002-5722-1053

Okan DEMİR

Kastamonu University, Faculty of Arts and Science, Department of History Kuzeykent Campus

ORCID: 0000-0001-7772-5550

ÖZET

Eski Yunan dini uygulamaları içinde kadınlar büyük öneme sahiptir. Bu öneme binaen Eski Yunan dini içindeki tanrıçalarla ilişkisi çocukluk yıllarında başlayan kadınlar, çoğu kadınlara özgü olan çok sayıda festival ve ritüelde hem ritüel görevlisi hem de katılımcı olarak yer alırlar. Bu kapsamda, kız çocukları için çocukluktan ergenliğe geçişi ve evlilik çağına ulaşmayı temsil eden ritüeller gerçekleştirilirken, evli kadınlar için de hane ocağının ve bereketinin sürdürülmesi temelinde çok sayıda ritüel gerçekleştirilir. Bunlar arasında çocukluktan ergenliğe geçişi temsil eden ritüeller, kadınların Eski Yunan dini ile ilişkilerinde olduğu kadar kendi yaşamlarında da önemli bir aşamayı ifade eder. Zira yaşamının erken dönemlerinde ritüel eşyalarının taşınmasından kutsal alanların temizlenmesine kadar çok sayıda farklı ritüel görevinde yer alan kız çocukları, bu görevler aracılığıyla gelecekte Eski Yunan dini uygulamaları içinde alacakları önemli rollere hazırlanmanın yanı sıra muhtemelen birkaç yıl sonra yaşamlarında meydana gelecek önemli bir değişiklik olarak evliliğe de hazırlanmaktadır. Bu, kız çocuklarının eğitiminin genel olarak evlilik ile ilgili uğraşlar temelinde olduğu Eski Yunan anlayışı ile de son derece uyumludur. Bu bağlamda çalışmamızın amacı, Eski Yunan kadınının yaşamında önemli bir aşamayı temsil eden çocukluktan ergenliğe geçiş ritüelleri aracılığıyla, *polis*'ler arası küçük farklılıklar arz etmekle birlikte genel olarak toplumsal yaşama dini uygulamalar dışında katılımı sınırlı olan Klasik Çağ Yunan kadınının yaşamında dini rollerin işlevini değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Eski Yunan, Kadın, Din

ADOLESCENT GIRLS' RITES OF PASSAGE INTO ADULTHOOD IN ANCIENT GREECE

ABSTRACT

Women had great importance in Ancient Greek religion. Because of this importance, women whose relationship with the goddess began in their childhood participated in religious festivals and rituals which were mostly feminine, not only as an attendant but also as ritual servants. In this context, while specific rituals were held for adolescent girls as the passage into adulthood and also represented the reaching the matrimonial age, there were widespread ceremonies for a married woman to maintain the prosperity of home. Between these religious activities, the rites of passage into adulthood for adolescent girls, imply an important stage as much as personal

life and their relation with Ancient Greek religion. Through various cultic roles from carrying ritual instruments to cleaning sacred places, girls were prepared to together with their near marriage which generally happened after the beginning of their menstruation further religious positions. That is also concord with Ancient Greek attitude on the education of girls which entirely focused on domestic errands and matrimonial issues. Rites of passage into adulthood represent an important stage in the life of Greek women who have limited access to social life except their religious roles, though there were little differences among poleis, in Classical period, and functions of these roles are evaluated in this study.

Keywords: Ancient Greece, Women, Religion

Günümüzde kent devleti olarak bilinen Eski Yunan *polis*'inde bireylerin Yunan tanrıları ile ilişkisi ve toplumsal kimlikleri birbirinden bağımsız değildir. Bu bağlamda *polis*'teki bireylerin Eski Yunan tanrılarının ya da tanrıçalarının kült ritüellerindeki rolleri, onların toplumsal kimliklerinin tanımlanmasında önemli bir işleve sahiptir. Eski Yunan'da bireylerin toplumsal kimliğinin belirlenmesinde dinin sahip olduğu bu işlevin en belirgin hali ise şüphesiz ki Klasik Çağ Atina kadınının Eski Yunan kültürleri ile ilişkisinde zuhur etmektedir (Sabetai, 2008: 289). Kadınların, yabancıların ve kölelerin, vatandaşlık onuruna sahip olabilen erkeklerden ayrı tutulduğu Klasik Çağ Atina'sının demokratik ortamında kadın, Atina vatandaşlığına sahip olan erkeğe bahsedilen hiçbir siyasi haktan nasibini almamıştır (Kaya, Taşdöner, 2017: 15-16). Bu doğrultuda Atina kadını, vatandaş olan erkeklere mahsus kamusal görevlerin de uzağındadır. Dolayısıyla onun Atina toplumundaki kimliğinin şekillenmesinde ana etmen erkeğinkinde olduğu gibi siyasi roller değildir. Bunun yerine kadının toplumsal kimliğinin şekillenmesinde etkili olan şey, *polis*'in temeli sayılabilecek bir bileşen olarak *oikos*'un devamlılığını sağlamak adına gerçekleştirdiği ritüel rolleridir. Siyasi açıdan her *oikos*'un *polis*'e entegre olması için ara bulucu niteliğinde olan ritüellerde, her iki cinsiyete farklı sembolik roller tanımlanmış olsa da *oikos*'un devamlılığında önemli anlamların yüklendiği doğum, çocukluk, evlilik ve ölüm gibi olgularla ilgili *oikos* ritüelleri daha ziyade kadının uygulayıcılığında gerçekleştirilmektedir. Nihayetinde bu ritüeller, *oikos*'un toplumsal konumuna etki ettiği gibi kadının toplumla ilişkisine ve toplumsal kimliğinin şekillenmesine de etki etmektedir. Bu nedenden ötürü olacak ki modern dönemde Klasik Çağ Atina kadınına yakıştırılan sıfat dinsel vatandaşlık olarak karşımıza çıkmaktadır (Sabetai, 2008: 289; Parker, 2005: 218).

Eski Yunan edebi kaynakları ve maddi kültür bakiyelerinden anlaşıldığı üzere Eski Yunan dininde, insan yaşamının doğumdan ölüme kadar olan bütün geçiş aşamaları farklı ritüeller ile belirginleştirilmiştir. Söz konusu geçiş ritüellerinde kadının sahip olduğu roller ise onun Eski Yunan dinindeki yerini göstermenin yanında aynı zamanda içinde yaşadığı toplumla ilişkisini de göstermektedir. Özellikle Klasik Çağ Atina'sında kadının kendi yaşam döngüsüyle ilgili çocukluktan ergenliğe ya da ergenlikten evliliğe geçiş ritüellerinde sahip olduğu roller, Atina kadınının yaşamını doğrudan aktaran bilgi kaynaklarının bulunmadığı bir ortamda onun toplumsal kimliğinin şekillenmesine etki eden unsurlara dair önemli ipuçları sunmaktadır (Kaltsas, Shapiro,

2008: 19). Bununla birlikte kadının dinsel rollerine ve bu rollerin insanın yaşam döngüsündeki geçiş aşamalarındaki önemine işaret eden bu bilgilerin genellikle erkek yazarlarca aktarılması ve bilgilerin bir bütün şeklinde sunulmaması, doğum, gelişim ve olgunlaşmayla ilişkili geçiş ritüellerinin dinsel anlamına dair dar bir çerçeve oluşmasına neden olmaktadır. Buna rağmen geçiş ritüellerinin, kadının pozisyonunu, yaşamında farklı bir aşamaya geçişini ve bu geçiş ile toplumsal rollerinde meydana gelecek değişimi belirginleştirmek üzere kurgulandığı son derece açıktır (Sabetai, 2008: 289).

Klasik Çağ Atina kadınının, Eski Yunan diniyle ve genellikle verimlilik ile ilgili kült ritüellerinde hizmet ettiği tanrıçalarla ilişkisi henüz çocukluk yıllarında başlamaktadır. Kadınlar, yaşamlarının erken dönemlerinde özellikle tanrıça Artemis'e ve Athena'ya adanan çeşitli festivallerde ritüel rollerine sahiptir (Akalin, 2002: 40-41). Onların en bilinen rollerinden birini, kült ritüelleri için gerekli olan eşyaları ve sepetleri taşımaları teşkil etmektedir. Bunların yanında şarkılar söyleyip dans gösterileri yaptıkları da bilinir. Klasik Çağ Atina'sında böylesi kamusal gösterilerin Atina vatandaşlarının eşlerine uygun olmadığı düşünülmesi, çocukluk ve gençlik dönemlerinde yerine getirilen bu rolleri daha da önemli kılmaktadır (Dillon, 2004: 37). Bu rollerin yerine getirilmesinde kadının bakire statüsünün önemli bir faktör olarak karşımıza çıkması ise Klasik Çağ Atina kadınının yaşamında evliliğin bir dönüm noktası olduğunun anlaşılması için önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, evliliğin dönüm noktası olarak belirginleştirildiği bir anlayış içinde, kız çocuklarının çocukluktan çıkışının ve evliliğe bedenlen hazır olduğunun farklı ritüeller ile belirginleştirilmesi de mümkün görünmektedir.

Atina ritüel takvimine göre kız çocuklarının ritüellere katılımı beş ila on yaşları arasında gerçekleşir. Aristophanes'in *Lysistrata*'sında kız çocuklarının katıldığı ritüellerin verildiği bir pasajdan da anlaşıldığı üzere (Aristophanes, *Lysistrata*, 641-647) onlar, yedi yaşında tanrıça Athena'ya *arrhephoroi* (gizli şeyleri taşıyanlar), 10 yaşında *aletrides* (tahıl öğütmeye yardımcı olanlar), 10 yaşından sonra da tanrıça Artemis'e *arktoi* (ay kılığına girenler) olarak hizmette bulunurlar. Bunların yanında tanrıça Athena'nın onurlandırıldığı *Panathenaia*'da *kanephoroi* (kutsal sepetleri taşıyanlar) olarak yer alırlar. Bu görevler arasından *arrhephoroi* olarak önemli kült görevi yerine getirenler, aristokrat ailelerin çocuklarıdır ve bu görev için yılda iki ya da dört kız çocuğu arasından seçilirler (Sabetai, 2008: 290). Kız çocuklarının, tanrıçalar onuruna düzenlenen festivallerde yerine getirdiği bu özel görevleri dışında farklı görevleri olduğu da bilinir. Bunlardan bazıları, yine belirli ailelerin kızları tarafından Athena'nın kutsal *peplos*'unun dokunması, Akropolis'teki Athena Tapınağında yıllık bahar temizliğinin yapılması, bu kapsamda tanrıçanın cübbesinin çıkarılması ve muhtemelen yıkanması, *Panathenaia* festivali sürecinde gece boyunca Akropolis'te tanrıça Athena onuruna şarkılar söylenilmesi ve dans edilmesidir (Plutarkhos, *Alkibiades*, 34. 1; Blundell, 1995: 135).

Klasik Çağ Atina'sındaki bir kadının, çocukluk yıllarında yerine getirdiği kült rollerinden, kendi yaşam döngüsündeki önemli geçişlerle belirgin olarak ilişkili olan rolleri, tanrıça Artemis için yerine getirdikleridir. Bu bağlamda kız çocuklarının ergenliğe geçiş ritüeli olarak değerlendirilebilecek olan semboller, onların

Artemis’e hizmetlerinde aranmalıdır. Zira Artemis, bakirelerin koruyuculuğunu üstlenerek, onları Atina’da kadının biricik toplumsal rolü olan annelik aşamasına hazırlama misyonuna sahip olan tanrıçadır (Vikela, 2008: 82). Kız çocuklarının tanrıça Artemis için ayı kılığına girdiği ritüel ise onların evlilik öncesinde aldıkları tüm roller içinde evliliğe hazırlık niteliği en belirgin olandır (Sabetai, 2008: 290). Bu bakımdan Artemis, kadının yaşam döngüsü içindeki geçiş aşamalarından çocukluktan ergenliğe geçiş gibi önemli bir aşamanın da muhatabı olan tanrıçadır.

O halde kız çocuklarının yaşamındaki önemli geçişler, kız çocuklarının evliliğe hazırlamalarında ve evlilik için eğitilmelerinde sıra dışı bir role sahip Artemis’e kadınlar tarafından adanan *Brauronia* festivali bağlamında değerlendirilmelidir. Öyle ki Artemis *Brauronia*’da gerçekleştirilen *arkteia* olarak bilinen geçiş ritüeli ile Artemis, Brauron kutsal alanındaki kız çocuklarının çocukluktan ergenliğe geçişine rehberlik etmekte ve onları toplumdaki temel rolleri olan sadık eşler ve anneler olmaya hazırlamaktadır. Bu amaçla Attika’dan seçilen¹ beş ila on yaşlarındaki kız çocukları, *arktoi* ismini alarak kutsal alanda belirli bir süre kalmakta ve böylece onlar, *arkteia* aracılığıyla ergenliğe ve bu döneme geçişle yakından ilişkili eş ve anne rollerine, fiziksel açıdan olduğu kadar psikolojik açıdan da hazırlanmaktadır. Kız çocuklarının bu rolünün ne kadar sürdüğü tam olarak bilinmese de bir yıl ya da daha az bir sürede sonlandığı tahmin edilmektedir (Vikela, 2008: 82-83).

Arkteia ritüelinin kurucu mitine göre Artemis’in kutsal ayısını rahatsız eden kız çocuğunun ayı tarafından yaralanması ve bunun üzerine kıza eşlik eden erkeklerin ayıyı öldürmesi tanrıçayı epey kızdırmış ve tanrıça kız çocuklarının kendisine ayı olarak hizmet etmelerini talep etmiştir. Ritüel, bu mitin canlandırılması niteliğindedir. Bu ritüel aynı zamanda menstruasyonun ortaya çıkışının metaforik ifadesi olarak da görülmektedir. Zira menstruasyon, kız çocuğunun evlilik öncesinde geçirdiği en önemli geçiş aşamasıdır. Dolayısıyla biyolojik olgunlukla ilişkili *arkteia* ritüelinde tanrıçanın hizmetine adanarak erginlenme sürecine dâhil olunması, kadın yaşamının evlilik öncesi dönemi için nihai bir aşamayı temsil etmektedir. Bu bakımdan ritüel, kadının biyolojik gelişimiyle ilgili karmaşık eğitim süreciyle ilişkilidir. Bedenen olgunlaşan kız çocuklarına, yaşamlarındaki değişim ve tabi oldukları yeni biçim, mitik ve ritüel göstergeler aracılığıyla öğretilmektedir. Rahibeler tarafından yönetilen koşma, ayı kılığına girme gibi ritüellerden sonra dans gösterileri ile de kız çocuklarının evliliğe hazır olduğu ilan edilmektedir. Benzer şekilde, evliliğe hazır olan genç kadınlar tarafından yine tanrıça Artemis’e, bu hazır bulunmanın sembolik bir anlatısı olarak kıyafetler ve oyuncaklar

¹ Artemis Brauron kutsal alanından çıkan kanıtlar fazla sayıda kızın *arktoi* olarak görev aldığını gösterir (Sabetai, 2008: 291). Aynı zamanda ritüelin oldukça yaygın olduğu da düşünülür (Simon, 1982: 85-86.). Bununla birlikte Eski Yunan toplumunda Sparta haricinde hiçbir *polis*’te kız çocukları için öngörülen toplu geçiş törenlerinin olmadığı, Aristophanes’in *Lysistrata*’sında geçen ritüel rollerinin kademeli bir erginlenme ritüelinin aşamalarını tanımlamadığı, bu amaçla gerçekleştirilen ritüellerin yalnızca seçkin bir avuç kişiye bahşedildiği ve bu nedenle Eski Yunan’da evlilik aşaması öncesinde bütün kadınların katıldığı geçiş ritüellerinin olamayacağı yönünde görüşler de bulunur. Bu görüşe göre Aristophanes’in pasajında sıralanan ritüel işlevleri, bir kadının yaşam döngüsündeki farklı aşamaların edinimini belirginleştirmez ve erkekleri vatandaşlığa götüren geçiş ritüellerine paralel görünmez. Bu bakımdan kadının yaşam döngüsünde gerçek bir aşama sayılan şey yalnızca onun evliliğidir (Zaidman, Pantel, 2009: 67).

gibi çocukluluğa ait hatıraların adandığı da anlaşılmaktadır (Sabetai, 2008: 291).

Brauron'da *arktoi*'nin, menstruasyon öncesi dönemde olanlar arasından seçilmesi de bu ritüelin kadının yaşam döngüsünde önemli bir ayrıma işaret etmesi şeklinde yorumlanmaktadır. Buna göre *arktoi* için yapılan bu ayırım, onların eş ve anne rollerine hazırlıkta, menstruasyon ile olgun kabul edilecek olmalarına bir göndermedir. Menstruasyon öncesi dönemde ayıları taklit eden kız çocuklarının vahşi doğaları olduğuna ve ritüelin bir parçası olarak çıkardıkları cüppelerin de onların vahşi doğalarından kurtuluşuna gönderme olabilecek bu ritüelin, sembolize ettiği en nihayetinde Artemis'in küçük vahşi hayvanlarının, Atina vatandaşlarının eşleri olmaya hazır olduğudur (Just, 2009: 164-165). Ayrıca bu görev için kız çocuklarının bir süreliğine de olsa evlerinden ayrı olması, onları evlilik ile evden ayrılışa ve evli bir kadın olarak gerçekleştireceği kült görevlerine hazırlamak amacını taşımaktadır (Blundell, 1995: 134-135). Tüm bu çıkarımlardan anlaşıldığı kadarıyla evliliğin hemen öncesindeki dönemde yer alan kız çocuğu, eş ve anne olarak yeni statüsüne geçişe Artemis'in koruması altında hazırlanmaktadır (Sabetai, 2008: 291).

Sonuç olarak komedyacı Aristophanes'in *Lysistrata* adlı oyununda da kısaca bahsedildiği gibi kız çocuklarının farklı tanrıçaların kültlerinde farklı ritüel rolleri vardır. Bunlardan çocukluktan ergenliğe geçiş belirgin bir biçimde sembolize ettiği düşünülen ritüel rolleri, Artemis'in kült ritüellerindeki rolleridir. Artemis için Brauron kutsal alanında gerçekleştirilen ritüellerin, kız çocuklarının yaşamında önemli bir aşamaya denk gelmesi ve Artemis'in vasıflarının kadının yaşamındaki etkileri, bu ritüellerin kadının yaşam döngüsünde böylesine önemli bir aşamayı sembolize ettiği düşüncesinin ortaya çıkışında etkilidir². Bunun yanında kız çocuklarının, yalnızca Artemis için gerçekleştirdiği bu ritüellerdeki rolleri ile değil, aynı zamanda *Lysistrata*'da geçen ve sembolik anlamı Artemis'tekiler kadar belirgin olmayan diğer rolleriyle de yaşamın ilerleyen aşamalarına hazırlanması muhtemeldir. Bu haliyle söz konusu rollerin, kız çocukları için eğitim işlevi göreceği de aşîkârdır. Nitekim kız çocuklarının yaşamının bundan sonrasında en önemli geçiş aşaması hem çocukluktan yetişkinliğe hem de bir *oikos*'tan diğerine geçiş ifade eden evliliğdir. Klasik Çağ'ın toplumsal algısı içinde evlilik gibi önemli bir geçiş belirgin kılmak, en önemli motivasyonu meşru çocukların ve mirasçıların yetişmesi olan Atina evliliğine giden yolda önemli aşamaları farklı ritüeller ile vurgulamayı gerektirmiş olmalıdır (Kaltsas, Shapiro, 2008: 19). Dolayısıyla kız çocuklarının Eski Yunan dini içinde yerine getirdiği ritüel rollerinde, *oikos*'un ve *polis*'in devamlılığını sağlamak için son derece önemli olan ve kadınların toplumsal kimliğini oluşturan unsurlar olarak eş ve anneliğe sıklıkla işaret edilmektedir.

² Artemis ritüellerinin anlamı üzerine bir görüş, özellikle genç kadınlar ve biyolojik olgunlaşma ile ilişkilendirilen bir tanrıça olan Artemis'e, genellikle bir *polis*'in fiziksel sınırlarında bölgesel sınırlara yakın olan bir yerde tapıldığını ve bu bölgelerdeki genç kadınların ritüellerinin, kadının yaşam döngüsünde biyolojik bir sınırdan geçmekten daha fazlasını ifade ettiğini ileri sürer. Zira bir bütün olarak topluluk, sınır bölgelerinde gerçekleştirilen ritüel faaliyetlerine bağlıdır. Bu da kadın festivalleri ile sınır ve merkez arasında yaratılan bağlantıları ve kadınların tanrıçaya adanmasının önemini göstermektedir (Cole, 2005: 24).

KAYNAKÇA

- Akalın, A. (2003). “Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXI(33): 17-47.
- Aristophanes, (Lysistrata). Aristophanes, *Birds, Lysistrata, Women at the Thesmophoria*, Ed.- Trns. Jeffrey Henderson, Harvard University Press, Cambridge, MA, 2000. (Loeb Classical Library)
- Blundell, S. (1995). *Women in Ancient Greece*, London.
- Cole, S. G. (2005). “Domesticating Artemis”, (Ed. S. Blundell & M. Williamson), *The Sacred and the Feminine in Ancient Greece*, Taylor & Francis e-Library, 24-38.
- Dillon, M. (2004). *Girls and Women in Classical Greek Religion*, Taylor & Francis e-Library.
- Just, R. (2009). *Women in Athenian Law and Life*, Taylor & Francis e-Library.
- Kaltsas, N. & Shapiro A. (2008). “Introduction”, (Ed. N. Kaltsas & A. Shapiro), *Worshipping Women: Ritual and Reality in Classical Athens*, New York, 13-21.
- Kaya, M. A. & Taşdöner, K. (2017). “İlkçağda Kadın: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakımından Hellenistik Çağ Öncesi İlkçağ Tarihine Genel Bakış”, *Türkbilim*, 1-24.
- Parker, R. (2005). *Polytheism and Society at Athens*, Oxford University Press, Oxford.
- Plutarkhos, (Alkibiades). Plutarch, *Lives*, Vol. IV: Alcibiades and Coriolanus, Lysander and Sulla, Trns. Bernadotte Perrin, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1916. (Loeb Classical Library)
- Sabetai, V. (2008). “Women’s Ritual Roles in the Cycle of Life”, (Ed. N. Kaltsas & A. Shapiro), *Worshipping Women: Ritual and Reality in Classical Athens*, New York, 289-297.
- Simon, E. (1982). *Festivals of Attica: An Archaeological Commentary*, Wisconsin.
- Vikela, E. (2008). “The Worship of Artemis in Attica: Cult Places, Rites, Iconography”, (Ed. N. Kaltsas and A. Shapiro), *Worshipping Women: Ritual and Reality in Classical Athens*, New York, 79-87.
- Zaidman, L. B. & Pantel, P. S. (2009). *Religion in The Ancient Greek City*, (Trns. P. Cartledge), Cambridge.

ELİF ŞAFAK'IN SİYAH SÜT ROMANINDA TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSU

Sinem TUMBURİ TULGA

Uluslararası Kıbrıs University

ÖZET

Toplumsal cinsiyet kavramı ilk kez Robert Stoller'ın 1968'de yazdığı “Sex and Gender” adlı kitabında kullanılmıştır. Ardından 1972'de Ann Oakley tarafından yazılan “Sex, Gender, Society” kitabında geçmiş ve literatürde yer edinmeye başlamıştır (Özmete ve Yanardağ, 2016)

Toplumsal cinsiyet (gender), biyolojik cinsiyetten farklı olarak, toplumsal ve kültürel olarak belirlenen ve dolayısıyla içeriği toplumdan topluma olduğu kadar tarihsel olarak da değişebilen “cinsiyet konumu” ya da “cins kimliği”dir. Toplumsal cinsiyet sadece cinsiyet farklılığını belirtmekle kalmaz aynı zamanda cinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini de belirtir. (Berktaş, 1995)

Toplumsal cinsiyet olgusu yazarlar, araştırmacılar ve sosyologlar tarafından farklı farklı ele alınmış, bu konuda sayısız kitaplar yazılmıştır. Bu çalışmada Zehra Dökmen'in *Toplumsal Cinsiyet*, Judith Butler'in *Cinsiyet Belası*, R. W. Connel'in *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Ann Oakley'in *Sex Gender and Socialty* ve Robert J. Stoller'in *Sex and Gender* adlı kitaplarından hareketle Elif Şafak'ın *Siyah Süt* romanındaki toplumsal cinsiyet olgusunun nasıl ve ne şekilde ele alındığını açıklanmaya çalışılacaktır. İlk önce toplumsal cinsiyet ve cinsiyet eşitsizliği kavramları üzerinde durularak, *Siyah Süt* romanındaki toplumsal cinsiyet olgusu, kadın erkek eşitsizliği, kimlik arayışı ve kimlik bunalımı kavramlarını açıklanmaya çalışılacaktır. Bunun ardından *Siyah Süt* romanındaki toplumsal cinsiyet kavramının arkasında yer alan arketipleri tespit ederek roman kahramanının öz kimliğini bulmaya yardımcı olan unsurları belirlenecektir. Sonuç kısmında ise toplumsal cinsiyet ve cinsiyet eşitsizliği olgusunun nasıl yansıtıldığını, roman kahramanını ne şekilde etkilediği belirlenerek; roman kahramanının bakış açısıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Toplumsal cinsiyet, cinsiyet, cinsiyet eşitsizliği, kimlik arayışı

ZEYNEP ALIYE’S A FEMINIST APPROACH TO THE STORY “QUERY”

Yaren BOZTEPE

Uluslararası Kıbrıs University

ÖZET

Kadınlar siyasi, sosyal, hukuki vb. her alandaki eşitsizliklere ve onlara biçilen toplumsal rollere karşı çıkarak feminizm hareketinin temelini oluşturmuşlardır. 19.yüzyılın ortalarından itibaren kadınların erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere kavuşmak için verdiği mücadeleler de feminizm kavramını ortaya çıkarmıştır. Feminizm, kadınların her alanda uğradığı baskıyı, şiddeti ve ayrımcılığın kaldırılmasını savunan bir yaklaşımdır ve dört dalgaya ayrılmaktadır. Bu dalgalarda kadınlar hakları için mücadele etmişlerdir. Bu mücadelelerde kuramlardan, farklı fikir ve algılardan yararlanarak feminizmi şekillendirmişlerdir. Sonuç olarak birçok feminist yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu makalede nitel araştırma yöntemi kullanılarak feminizm kavramı, feminist kuramlar ve Zeynep Aliye’nin Sorgu adlı öyküsündeki feminist unsurlar analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Feminist Kuram, Zeynep Aliye, Sorgu

ZEYNEP ALIYE’S A FEMINIST APPROACH TO THE STORY "QUERY"

ABSTRACT

Women political, social, legal, etc. They formed the basis of the feminism movement by opposing the inequalities in every field and the social roles assigned to them. Since the middle of the 19th century, women's struggles to achieve equal rights and freedoms with men have also revealed the concept of feminism. Feminism is an approach that advocates the abolition of oppression, violence and discrimination against women in every field and is divided into four waves. In these waves, women fought for their rights. In these struggles, they shaped feminism by making use of theories, different ideas and perceptions. In this article, the concept of feminism, feminist theories and feminist elements in Zeynep Aliye's story “Query” is analyzed using qualitative research method.

Keywords: Feminism, Feminist Theory, Zeynep Aliye, Query

WOMEN'S LEADERSHIP AND GENDER EQUALITY IN CLIMATE ACTION AND DISASTER RISK REDUCTION

Dr. Başak OVACIK

Bahçeşehir University, Faculty of General Education

ORCID: 0000-0003-3014-2280

ABSTRACT

This article presents the importance of women's leadership and gender equality in climate action from a global perspective. In the last decade, climate change-based disasters and extreme weather events have increased, and it has become inevitable to include gender in climate action. For this reason, the United Nations Commission on the Status of Women decided the 2022 theme as; *Climate Change-Environment Disaster Risk Reduction-Gender Equality at the Center of Solutions*.

The impacts on food security and levels of poverty are expected to be significant, particularly in rural areas. As the primary providers of water, food and energy, women are particularly vulnerable to changes in the availability and quality of natural resources. These women earn their living from agriculture and farming and identify the problems first hand. For this reason, it should be considered that local knowledge and practical skills are of key importance in combating climate change, and women should be involved in decision-making mechanisms, in the negotiation and implementation stages of climate projects, while seeking solutions to problems.

Decision-making and leadership in natural resource management, governance and climate action are often male-dominated in rural areas. The absence of women's participation in decision-making processes, their non-participation in negotiation processes, and the persistence of strict patriarchal social norms and value systems prevent women from taking a share even in owning property. Women farmers produce a large portion of the world's food supply, but less than 15 percent of all landowners are women.

This article will identify the economic, educational, legal and gender-based barriers at the root of women's vulnerability in the climate crisis, and will illustrate them by showing examples in the mentioned four categories.

In conclusion, this study highlights the necessity of promoting female leadership in important decisions regarding women's cohesion and disaster risk reduction. Improving women's access to information and technology, supporting a transformative feminist agenda, collecting data for better monitoring, making national policies to address climate change and disaster risk, integrating them into strategies and plans, making gender-responsive climate finance, promoting women's cooperatives and supporting businesses will be important solutions in the fight against the climate crisis.

Keywords: Women and climate change, gender equality and climate change, climate crisis, gender and climate action, climate action and disaster risk reduction.

İKLİM EYLEMİNDE VE AFET RİSKLERİNİN AZALTILMASINDA KADIN LİDERLİĞİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

ÖZET

Bu makale, iklim eyleminde kadın liderliği ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemini küresel bir perspektifle ortaya koymaktadır. Son on yılda, iklim değişikliğine dayalı afetler ve aşırı hava olayları artmış, toplumsal cinsiyeti iklim eylemine dahil etmek kaçınılmaz olmuştur. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu 2022 yılı temasını; *İklim Değişikliği ve Çevre Afet Riskinin Azaltılması-Çözümlerin Merkezinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* olarak belirlemiştir.

İklim krizinin, gıda güvenliği ve yoksulluk düzeyleri üzerindeki etkilerinin özellikle kırsal kesimde olması beklenmektedir. Su, gıda ve enerjinin birincil sağlayıcısı olan kadınlar, doğal kaynakların ulaşılabilirliği ve kalitesindeki değişikliklere özellikle duyarlıdır. Bu kadınlar geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamakta ve sorunları birinci elden tespit etmektedir. Bu nedenle yerel bilgilerinin ve pratik becerilerinin iklim değişikliğiyle mücadele konusunda kilit bir öneme sahip olduğu göz önüne alınmalı, problemlere çözüm ararken, kadınların karar alma mekanizmalarında, iklim projelerinin müzakere ve uygulanma aşamasında yer almaları sağlanmalıdır.

Kırsal alanda genellikle doğal kaynak yönetimi, yönetim ve iklim eyleminde karar verme ve liderlik erkek egemendir. Kadınların karar alma süreçlerine katılımının hiç olmaması, müzakere süreçlerinde yer almaması, katı ataerkil sosyal normlar ve değer sistemlerinin sürmesi mülk sahibi olmada dahi kadınların pay almalarını önlemektedir. Kadın çiftçiler dünyadaki gıda arzının büyük bir bölümünü üretmekte, ancak tüm toprak sahiplerinin yüzde 15'inden azı kadındır.

Bu makale, iklim krizinde kadınların savunmasız olmasının kökeninde ekonomik, eğitimsel, yasal ve cinsiyet rollerine dayalı engeller olduğunu tespit ederek, bunları dört kategoride örnekler göstererek ortaya koyacaktır.

Sonuç olarak bu çalışma kadınların uyum ve afet riskinin azaltılmasıyla ilgili önemli kararlarda kadın liderliğinin teşvik edilmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Kadınların bilgi ve teknolojilere erişiminin iyileştirilmesi, dönüştürücü bir feminist gündemin desteklenmesi, daha iyi izleme için verilerin toplanması, iklim değişikliği ve afet riskini ele almak için ulusal politikalar yapılması, stratejilere ve planlara entegre edilmesi, iklim finansmanının toplumsal cinsiyete daha duyarlı hale getirilmesi, kadın kooperatiflerinin ve işletmelerinin desteklenmesi iklim kriziyle mücadelede önemli çözümler olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadınlar ve iklim değışikliğı, toplumsal cinsiyet eşitliğı ve iklim değışikliğı, iklim krizi, toplumsal cinsiyet ve iklim eylemi, iklim eylemi ve afet riskinin azaltılması

KADIN GEÇMİŞİNİ TANIMAK: “KADINLAR DA ORADAYDI!” PROJESİNE YÖNELİK ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ*

Gülçin DİLEK

Sinop University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education

ORCID: 0000-0002-5114-4827

Esra KAPTAN İZMİR

Sinop University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education

ORCID: 0000-0002-9106-0994

ÖZET

Sosyal Bilgiler/Tarih ders kitapları ve öğretim programları incelendiğinde Türk tarihinde aktif rol alan kadınların ve onların deneyimlerinin öğretim alanına yeteri kadar yansıtılmadığı ve erilliğin ön planda olduğu görülmektedir. Oysa özellikle II. Meşrutiyet dönemi ve sonrasında kadınlar, kendi hakları için mücadele ederek seslerini gazete ve dergiler aracılığıyla kamuoyuna duyurmuşlar, savaş yıllarında cephe önünde/gerisinde aktif rol üstlenmişler, çeşitli dernekler kurarak ülke tarihinde önemli rol oynayan faaliyetler yürütmüşler ve topluma her alanda önemli katkılar sunmuşlardır. Kadınların tarihten dışlanması ile kadınlar aleyhine oluşan dezavantajın ortadan kaldırılması ve öğrencilerin tarihi geniş perspektiften, bütüncül bir şekilde görebilmeleri için Sosyal Bilgiler/Tarih öğretimi önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu perspektiften yola çıkan “Kadınlar da Oradaydı!” projesi kapsamında, ortaokul ve lise düzeyinde, ilgili kazanımlara uygun olarak tarihin kadın aktörlerinin hak arama mücadelelerini, topluma ve ülkelere katkılarını ve alanlarında öncü kadınları konu alan çizgi romanlar, öyküler, bilgi/çalışma kitapları, infografikler, biyografi kitapları, müzik klipleri, eğitsel videolar, animasyonlar ve eğitsel oyunlar gibi materyaller geliştirilmiştir. Ardından, geliştirilen materyallerin öğrencilere tanıtıldığı etkinlikler yapılmıştır. Bu noktada, çalışmanın amacı adı geçen proje kapsamında, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı ve kadın tarihini, tarih öğretimine entegre etmeyi sağlamaya yönelik geliştirilen öğretim materyalleri/etkinlikleri hakkında öğrenci görüşlerini tespit etmektedir. Çalışma nitel araştırma yaklaşımı kapsamında fenomenoloji deseni ile yürütülmüştür. Veriler, proje kapsamında geliştirilen materyallerden bir seçkiyle, Sinop ilinde öğrenim gören bir grup ortaokul ve lise öğrencisiyle yapılan uygulamalı çalışmalar sonrası “Proje Görüş Formu” aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin betimsel analiz tekniği ile çözümlendiği çalışmada, öğrencilerin daha çok kendilerinin aktif ve devinışsel faaliyetlerinin ön planda olduğu çalışmaları beğendikleri, otomobil yarışı ve havacılık alanında kadınların girişimci faaliyetlerinin ve hak arama mücadelelerinin yüksek oranda dikkatlerini çektiği, proje uygulamaları sayesinde daha önce adını duymadıkları birçok öncü kadını tanıdıkları bulgulanmıştır. Öğrenci görüşleri, eğlenerek öğrenmeyi mümkün kılan eğitsel materyal ve etkinliklerin, öğrencilerin kadın geçmişini tanımalarına önemli katkılar sunabileceğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın Tarihi, Kadın Tarihi Öğretimi, Öncü Kadınlar, Sosyal Bilgiler/Tarih Öğretimi

RECOGNIZING WOMEN'S HISTORY: STUDENT OPINIONS ON “WOMEN WERE ALSO THERE!” PROJECT

ABSTRACT

When Social Studies/History textbooks and curricula are examined, it is seen that women who have taken an active role in the Turkish history, and their experiences are not sufficiently reflected in the field of education, and masculinity has been at the forefront. However, especially during and after the Second Constitutionalist Period, women struggled for their rights and made their voices heard to the public through newspapers and magazines, took an active role in the front and hinterland during the wartimes, carried out activities that played an important role in the history of the country by establishing various associations, and made significant contributions to the society in the various fields. Social Studies/History teaching offers important opportunities to eliminate the disadvantages against women stemmed from the exclusion of women from the history, and to enable students a set of skills to see history holistically and through a broader perspective. Starting from this perspective, within the scope of the “Women were also there!” project, materials at the secondary and high school level were developed in accordance with the relevant learning outcomes. These materials such as comics, stories, information/work sheets, infographics, biography books, music clips, educational videos, animations, and educational games are related to the women actors' struggles to seek rights, their contributions to the society and their country, and pioneering women in their fields.

Then, the activities were carried out to introduce the developed materials to the students. This study aims to identify students' views on teaching materials/activities that are sensitive to the gender equality and developed to integrate women's history into history teaching. The study was carried out with a phenomenology design within the scope of the qualitative research approach. The data was collected through the "Project Opinion Form" after the application of the study with a group of secondary and high school students in Sinop and it is analyzed with a descriptive analysis technique. It has been found that students liked the activities the most when they are more active and their psychomotor skills are at the forefront, paid the most attention on women's entrepreneurial activities and struggles for their rights in the field of auto racing and aviation, and they got to know many pioneering women thanks to the implementations of this project, whose names they have not heard before. Students' opinions revealed that educational materials and activities that enable learning by having fun can make significant contributions to students' recognition of women's history.

Keywords: Women's History, Women's History Teaching, Pioneer Women, Social Studies/History Teaching

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ: BİR TEKNOPARK ÖRNEĞİ

Sevgi TOKGÖZ GÜNEŞ

Dokuz Eylül University, Faculty of Engineering, Department of Environmental Engineering, Buca
Kaynaklar Campus

ORCID: 0000-0001-7901-5982

ÖZET

Ekonomik gelişmenin sağlanmasında ve toplumsal refahın artırılmasında önemli bir etkiye sahip olan girişimcilik, kar elde etmek için risk alarak yeni bir iş kurup üretim yapma ve bir yenilik ile kurulan işletmeyi geliştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada kadın girişimciler, dünya çapında en hızlı büyüyen girişimcilik kategorisini temsil etmektedir. Ancak sadece fikrin, ürünün ya da hizmet yapısının iyi olması ticari başarıda yeterli değildir. Orta ve yüksek teknoloji ürün ve/veya hizmet alanlarında sahip olduğu teknik yeteneği geliştirme, ticariboyuta taşıma ve sanayiye kazandırma girişimcinin sahip olduğu yeteneklerden çok daha farklı ve zorlu bir süreç yürütülmesini gerektirmektedir. Teknokent ortamları ticarileşme süreçlerinin anlaşılması ve girişimcilere destek sağlanmasında en önemli kurumsal yapılardan birisidir.

TÜİK (2020) verilerine göre 2016-2018 tarihleri arasında kadın girişimcilerin oranı %18.7'den

%19.3'e yükselmiştir. Ancak, 2011-2020 yılları arasında kadın ve erkek genel toplamda ortalama % 13.8 girişim doğum oranı olmasına rağmen bu girişimlerin 1, 2, 3, 4 ve 5 yıllık süreçlerde hayatta kalmaları ortalamada sırasıyla % 80, % 64, % 53, % 45 ve % 39 oranlarında gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). Genel anlamda girişimcilikte temel sorunlar olarak sermaye ve finansla ulaşma, yeterli bilgi ve tecrübe eksikliği, teknolojik yetersizlikler, yatırımcı bulmada yaşanan sorunlar ve haksız rekabet konuları ön sıralarda yer alırken teknopark girişimciliğinde teknik yeterliliğe sahip ekip oluşturma, zamanlama, maliyet, pazarlama ve satış konularındaki tecrübesizlik en önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Girişimcilik, Teknopark Girişimciliği

WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP: THE CASE OF A TECHNOPARK

ABSTRACT

Entrepreneurship, which has an important effect in ensuring economic development and increasing social welfare, is defined as the process of establishing a new business and making production by taking risks to gain profit and developing the business established with an innovation. At this point, women entrepreneurs represent the fastest growing entrepreneurship category worldwide. Developing medium and high technology products and/or services, bringing them to a commercial dimension and acquiring technical skills requires a very different and challenging process from the capabilities of the entrepreneur. Technopark environments are one

of the most important institutional structures in understanding the commercialization processes and providing support to entrepreneurs.

According to the data published by TUIK (2020), the rate of women entrepreneurs increased from 18.7% to 19.3% between 2016-2018. However, although there is an average of 13.8% initiative birth rate between 2011 and 2020, the average survival rate of these initiatives in 1, 2,3, 4 and 5 years is 80%, 64%, 53%, 45%, and 39%, respectively (TUIK, 2021). In general, the main problems in entrepreneurship are access to capital and finance, lack of sufficient knowledge and experience, technological inadequacies, problems in finding investors and unfair competition and the most important issues in technopark entrepreneurship are the inexperience in creating a technically competent team, timing, cost, marketing and sales.

Keywords: Women, Entrepreneurship, Technopark Entrepreneurship

1. GİRİŞ

Ekonomik gelişmenin sağlanmasında ve toplumsal refahın arttırılmasında önemli bir etkiye sahip olan girişimcilik, belirli bir getiri sağlamak için üretimin girdilerini kullanarak ve risk alarak yeni bir iş kurup üretim yapma, kurulan işletmeyi geliştirme ve bir değer yaratma süreci olarak tanımlanabilir. Global ölçekte 1970’li yıllar girişimciliğin başlangıcı 1980’ler ise Türkiye’de dahil olmak üzere kadın girişimciliğinin arttığı yıllar olarak kabul edilmektedir (Kocacık ve Gökaya, 2005). Dünya genelinde gelir dağılımındaki adaletsizlik, ekonomik gelişmişlik açısından bölgesel farklar, giderek artan işsizlik ve yoksullaşma, yeterince büyüyememe ve etkin bir rekabet ortamının oluşturulamaması girişimciliğin önem kazanmasına sağlayan faktörler olarak görülmektedir. Girişimci ise yenilik yapan ve geliştiren kişi olarak fırsatları gören, bu fırsatları uygulanabilir/pazarlanabilir fikirlere dönüştürerek zaman içerisinde bu fikirlere emek, para ve becerileriyle değer katan, fikirlerini uygulamak için rekabetçi pazar alanının risklerini üstlenerek çabalarının karşılığını paraya çeviren kişi olarak tanımlanmaktadır (Soysal, 2010).

Niceliksel büyümeyi hedef alan klasik kalkınma anlayışının aksine, sosyal-ekonomik ve çevresel boyutları dikkate alan hem niceliksel hem de nitel bir gelişmeyi amaçlayan sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada kadın nüfusunun potansiyelinin yaşama aktarılmasının gerekliliği açıktır (Tokgöz Güneş ve Binboğa, 2021). Bu kapsamda, kadının işgücüne girişimci olarak aktif katılımı ülke ekonomisi ve gelişme için büyük öneme sahiptir.

2. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Girişimci tanımlarına kadının girişimcilik alanında aktif rol almasıyla kadın girişimci kavramı getirilmiştir. Şöyle ki, kadın girişimci ev dışı bir mekanda, kendi adına veya hesabına işyeri sahibi olan, bir işletmede tek

başına veya istihdam sağladığı diğer kişilerle birlikte çalışan, şirket sahibi olması sıfatıyla ortaklık kuran, işiyle ilgili olarak çeşitli kurum ve kuruluşlarlatemasa geçen, mal ve hizmetin üretimini ve pazarlamasını üstlenen, işletmenin geleceği ile ilgili planlar yapan, işletmeden elde ettiği kazanç, yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan ve işletmesi adına tüm riski üstlenen kadındır (Ecevit, 1993; Kumkale, 2015; Durukan, 2021).

Kadın girişimci dinamik, bağımsız, özgüvenli, rekabetçi, amaç yönelimli, hırslı, risk alabilen ve kendi işini kontrol eden gibi özellikler çerçevesinde betimlenmektedir (Zapalska ve Fogel, 1998; Zhao, 2005). Goffe ve Scase (1985), iki faktöre dayalı olarak dört farklı kadın girişimci tipini tanımlamıştır (Sosyal, 2010).

1. Faktör: Bireysellik ve kendine güven ilkelerini benimseyen geleneksel girişimcilik eğiliminde olan kadın girişimciler,
2. Faktör: Erkeklerin astı konumunda olmayı kabullenen geleneksel cinsiyet rolünü benimseyen kadın girişimciler.

Bu faktörler çerçevesinde kadın girişimci türleri aşağıda verilmektedir.

- I. Girişimcilik ideallerini ve geleneksel cinsiyet rollerini üstlenen ve her ikisini de aynı ölçüde yerine getirmeye çalışarak iş-aile görevlerini dengeleyen ve işini de fazla büyültmeyi düşünmeyen geleneksel girişimci,
 - II. Girişimcilik ideallerini geleneksel cinsiyet rollerinin çok daha üstünde tutan ve işletmesinin büyümesini öncelikli hedefler arasına koyan yenilikçi girişimci,
 - III. Geleneksel cinsiyet rollerini girişimcilik ideallerinin üstünde tutan ve girişimciliği yan iş olarak gören evcimen girişimci, İş-aile dengesini kurmaktan çok kadınların ikinci plana itilmelerini önlemeye çalışan ve işini de bu amaca hizmet eden bir araç olarak kullanarak organize eden köktenci girişimci.
- 2018/2019 yılı Global Girişimcilik İzleme Raporuna göre Türkiye, erken aşama girişimcilik aktivitesi toplamında 48 ülke arasında 15. sırada yer almaktadır (TKGE, 2019). GEM Küresel Kadın Girişimcilik Raporu'nda (GEM, 2021), ankette yer alan ülkelere göre, dünya genelinde 139 milyon yerleşik işletme sahibi/yöneticisi (42 aydan uzun süre faaliyet gösteren) ve 144 milyon kadın kayıt dışı yatırımcıya ek olarak tahmini 274 milyon kadın yeni iş kurma faaliyetlerinde yer almaktadır. Bununla birlikte Türkiye kadın girişimcilerin erkeklerinyarısından daha az bir oranda olduğu 6 ülkeden (Slovenya, Yunanistan, İsveç, İsviçre ve Birleşik Krallık) birisidir (TKGE, 2019).

Kadın girişimciliğini arttıran faktörler aşağıda verilmektedir.

- çalışan kadınları koruyucu ve destekleyici yasaların ve uygulamaların artması,
- demografik gelişmeler,
- şehirleşme oranlarında artış,

- eğitim olanaklarının artması,
- standart dışı çalışma şekillerinin ortaya çıkması,
- geçim sıkıntısı ve ekonomik zorluklar,
- evlenme oranlarında azalma/boşanma oranlarında artış,
- toplumların kadınların çalışmasına yönelik tutumlarında meydana gelen olumlu gelişmeler,
- çocuk bakımı ve diğer hizmetlerdeki iyileşmeler.

Kadın girişimciliğini engelleyen faktörler iş kurma aşaması ve kurdukları işi yürütme aşaması olarak iki grupta değerlendirilmektedir (Çelik Mat, 2018). Bunlar;

I. İş Kurma Aşaması

- iş kadınlığına geçiş aşamasında çevrenin olumsuz bakışı,
- deneyimsizlik ve bilgi eksikliği,
- sermaye yetersizliği ve teminindeki güçlükler,
- bürokratik engellerin varlığı,
- kalifiye personel teminindeki güçlükler,
- sektörde tanınmamış olmak,
- ekonominin gidişatı ile ilgili yaşanan belirsizlikler,
- aile sorunların varlığı.

II. Kurdukları İş Yürütme Aşaması

- sermaye ve teknolojiye sınırlı erişim,
- ağlar ve bilgi kaynaklarının yetersizliği,
- bilgiye sınırlı erişim,
- iş ve mülkiyet geliştirme,
- yasal ve politik engeller,
- işe uyum sağlama,
- aile içi sorunlar,
- kaygılar.

Türkiye’de 2017 yılı itibariyle kadınların sektörel bazda çalışma durumu incelendiğinde; kadınların başta hizmet sektöründe %56,1, tarım sektöründe %28,3 ve sanayi sektöründe %15,6 oranlarında istihdam edildikleri belirlenmiştir (TÜİK, 2018). Hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına göre; 2019 yılında, Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı

%45,7 olup kadın istihdamının %28,7’lik oran ile erkeklerin yarısından daha az olduğu belirlenmiştir. Dünyada ise 2017 yılı rakamlarıyla kadınların %55’i hizmetler sektöründe,

%28’i tarım ve %17’si sanayi sektöründe istihdam edilmektedir (World Bank, 2019). 2019 yılı verilerine göre Türkiye’de eğitim durumuna göre iş gücüne katılım oranları artmaktadır. Şöyleki, okuryazar olmayan %15,4, lise altı eğitilmiş %28, lise %34,1, mesleki veya teknik eğitilmişler

%42,2 ve yükseköğretilmiş %71,5 oranlarındadır. 2016-2018 tarihleri arasında kadın girişimcilerin oranı %18,7’den %19,3’e yükselmiştir TÜİK (2020). Bununla birlikte 2011-2020 yılları arasında kadın ve erkek olarak genel toplamda ortalama %13,8 girişim doğum oranı olmasına rağmen bu girişimlerin 1, 2, 3, 4 ve 5 yıllık süreçlerde hayatta kalmaları ortalamada

sırasıyla % 80, % 64, % 53, % 45 ve % 39 oranlarında gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). 2018 verilerine göre yeni doğan işveren girişimlerin sektörler göre dağılımında toptan ve perakendeciler; motorlu ve kara taşıtlarının onarımı %30,8, imalat 13,2, ulaştırma ve depolama %12,7, konaklama ve yiyecek hizmet faaliyetleri %9,1, inşaat %10,9 ve mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler %6,0 oranlarındadır. Bir anket çalışmasına göre kadın girişimciler kurdukları şirketlerde %75 oranında şirket sahibi olup şirketlerin %56’sı 1-5 arası çalışanlı statüde ve kurulan her 3 şirketten 1’inin ulusal ve uluslararası ölçekte faaliyet göstermektedir (TKGE, 2019).

3. AKADEMİK GİRİŞİMCİLİK

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde, girişimci üniversitelerin bir gereği olarak ortaya çıkan akademik girişimcilik, üniversitedeki araştırma sonuçlarının topluma, ekonomiye ve sanayiye kazandırılmasında oldukça önemli bir paya sahiptir. Akademik girişimcilik için başlangıç yılları 1990’lı yıllar olup yoğunlaşma 2000’li yıllarda gerçekleşmiştir. Temel bilim ve uygulamalı alanlardaki, fen bilimleri ve mühendislik bölümlerinde halihazırda çalışmakta olan akademisyen girişimciler teknoparklarda ön sıralarda yer almaktadır. Kadın akademik girişimciliğini etkileyen faktörler aşağıda verilmektedir (Cansız, 2016).

- Çok çeşitli durumlarla başa çıkma yetenekleri (düşünce, algı ve anlama eğilimleri).
- Sermayeleri.
 - ekonomik sermaye (kişisel mal varlığı),

- sosyal sermaye (iş dünyası, bürokrasi, işletmelere güven, sosyal çevre, siyasi çevre, mesleki kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarına katılım),
- kültürel sermaye (toplumsal köken, sözel beceri, genel kültürel farkındalık, estetik tercihler, eğitim),
- akademik iktidar sermayesi (yöneticilik tecrübesi, kamu ile bağlantı oluşturmak, kamuda görev almak gibi hususlar),
- bilimsel sermaye (bilimsel faaliyetler, proje tecrübesi vb.),
- akademik girişimcilik yetenekleri ve bilgileri (yenilikçi projeler, danışmanlık faaliyetleri, özel sektör tecrübesi vb.).
- Faaliyet gösterdikleri alanlar.
 - üniversite alanı,
 - kamu (iktidar) alanı (üniversitenin siyasetle ilişkisi, akademik kadın girişimcinin yöneticilerle ilişkisi, akademisyenler arası rekabet),
 - girişimcilik alanı.

Bir teknopark özelinde genel bir içerikle bir akademik girişimcinin şirket kurulumu aşağıdaki süreçleri içermektedir.

- Ar-ge proje başvurusu,
- Hakem değerlendirmesi (2 akademisyen ve 1 özel sektör),
 - proje onayı.
- Üniversite üst yönetimine şirket kurma talep başvurusu,
 - bölüm ve dekanlık uygunluk onayı
 - üniversite üst yönetim uygunluk ve kuruluş onayı
- Teknopark bölgesinde şirket kuruluşu,
- Ar-ge portale proje bilgi girişi,
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'ndan proje onayı ve proje kodu vermesi,
- Akademisyenin projede görevlendirme talebi,
 - bölüm/dekanlık/rektörlük onayları.
- Projede koordinatör/yönetici/araştırmacı personel olarak çalışmaya başlama.

Teknopark şirketlerinde yükümlülükler temel anlamda idari ve mali bağlamda mevzuat kapsamındaki yükümlülükler, arge portala aylık proje ilerleme raporu giriş yükümlülüğü ve görevlendirme süresinin teknopark alanında geçirilmesi yükümlülükleri olarak sıralanabilir. Teknopark dışı çalışmalar olması durumunda öncesinde ve gerçekleştirilen çalışma sonrasında firmadan alınan yazının yine teknopark onayı gerekmektedir.

Teknopark girişimciliği özelinde avantajlar aslında girişimcilik kapsamındaki dezavantajın akademik girişimcilikte avantaja dönüştürülmesinden kaynaklanmaktadır. Bunlar;

- sermaye ve finansa ulaşma,
- yeterli bilgi ve tecrübe,
- teknolojik yeterlilik,
- yatırımcı bulma kolaylığı,
- ar-ge projeleri kapsamında rekabette üstünlük

olarak sıralanabilir. Teknopark girişimciliği özelinde sorunlar ise aşağıda verilmektedir.

- teknik yeterliliğe sahip ekip oluşturma,
- zaman,
- mali konular,
- proje özelinde (bütçe oluşturma, çalışma takvimine uyarlama vb.),
- muhasebe, vergilendirme vb. konularda genel ve teknoparklar özelindeki bilgi eksikliği (muafiyetler, stopajlar vb.),
- pazarlama ve satış konularındaki tecrübesizlik.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Toplumda krizlerin üstesinden gelme, ülkelerin ekonomik, sosyal ve bilimsel alanlarda gelişmesini sağlamanın girişimcilik zorunlu yol olarak görülmektedir. Bu noktada güçlü bir toplumun inşası kadınların iş ve sosyal alanlarda güçlenmesiyle mümkün olduğundan kadın girişimciliğinin artırılması için eğitim ve finansal destek sağlanması konularında politika, uygulama ve düzenlemelerin geliştirilmesi gereklidir. İlave olarak kadın girişimcinin şirketin kuruluş ve işletme aşamalarında mentör desteğinden yararlanması önemli faydalar sağlayacaktır.

Global ölçekte olduğu üzere Türkiye özelinde de kadın girişimcinin gösterdiği gelişme kadının toplum

içerisinde ilerlemekte ve güçlenmekte olduğunun bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

- Cansız, M. (2016). Türkiye’de akademik girişimcilik, T.C. Kalkınma Bakanlığı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Yayın No: 1692.374 s. ISBN: 978-605-9041-77. Çelik Mat, G. (2018). Kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri - TR71 düzey 2 bölgesi üzerine bir uygulama. Doktora tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Durukan, I. (2021). Türkiye’de kadın girişimcilerin desteklenmesinde KOSGEB’in rolü, Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 7(1):17-37.
- Ecevit, Y. (1993). Kadın girişimciliğin yaygınlaşmasına yönelik bir model önerisi, Kadın Girişimciliği Özendirme ve Destekleme Paneli, Haziran, Ankara.
- GEM. (2021). Women’s entrepreneurship 2020/21 thriving through crisis. Published by the Global Entrepreneurship Research Association, London Business School, Regents Park, London NW1 4SA, UK, ISBN: 978-1-9160178-8-7.
<https://gemconsortium.org/report/gem-202021-womens-entrepreneurship-report-thriving-through-crisis>
- Kocacık, F., Gökaya, V.B. (2005). Türkiye’de çalışan kadınlar ve sorunları, C.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi, 6 /1:195-219.
- Kumkale, İ. (2015). Kadın girişimciliğinin stratejik liderlik yetkinlikleri açısından incelenmesi ve bir araştırma. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Soysal, A. (2010). Türkiye’de kadın girişimciler: engeller ve fırsatlar bağlamında bir değerlendirme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 65, Sayı 01, 83 – 114.
- TKGE. (2019). Türkiye kadın girişimcilik endeksi – 2019 Araştırma raporu, Türk Tuborg A.Ş.ve KAGİDER.
<https://kadinliderlikplatformu.org/paylasimlarimiz/turkiye-kadin-girisimcilik-endeksi-2019-arastirma-raporu/>
- Tokgöz Güneş, S., Binboğa, G. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında kadınyoksulluğu ve sürdürülebilir kalkınma: Türkiye ölçeğinde bir inceleme, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(4), 1589-1615.
<https://doi.org/10.16953/deusosbil.1028748>
- TÜİK. (2021). Girişimcilik ve iş demografisi, 2020, sayı 37187. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Girisimcilik-ve-Is-Demografisi-2020-37187&dil=1> TÜİK. (2018). İstatistiklerle kadın 2018, sayı 37187.
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30707> TÜİK. (2020). Girişimcilik, 2016-2018, sayı 33664.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Girisimcilik-2016-2018-33664#> TÜİK. (2021). İstatistiklerle kadın, 2020, sayı 37221.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221>
- World Bank. (2019). the little data book on gender, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/31689/LDB-Gender-2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
- Zapalska, A., Fogel, G. K. (1998). characteristics of polish and hungarian entrepreneurs, Journal of Private Enterprise, 19/2:132-144.
- Zhao, F. (2005). exploring the synergy between entrepreneurship and innovation, International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research, 11/1: .25-41.

KADIN, SU VE SAĞLIK

Sevgi TOKGÖZ GÜNEŞ

Dokuz Eylül University, Faculty of Engineering, Department of Environmental Engineering, Buca

Kaynaklar Campus

ORCID: 0000-0001-7901-5982

ÖZET

Su, canlı yaşamı ve ekosistemlerin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilirliği için hayati öneme sahiptir. Su ile ilgili konularda temel sorun suyun ihtiyaç duyulan zaman, mekan, miktar ve kalitede teminine yönelik bileşenlerden kaynaklanmaktadır. Bu sorunları aşmada iyi su yönetimi, tasarruflu su kullanım dengesi, su kalitesi ve miktarının iyi durumda olmasını sağlama, su alanlarının korunması, içilebilir ve kullanılabilir temiz su güvenliğinin sağlanması, sanitasyon ve hijyen en önemli gereksinim duyulan konulardır.

İklim değişikliği, ısı, kötü hava kalitesi ve aşırı hava olayları vektörel hastalıkları arttıran, su kaynakları üzerinde baskıyı artırarak su kalitesini düşüren ve gıda güvenliğini azaltan çok sayıda mekanizma yoluyla sağlığı etkilemektedir. Geleneksel olarak, kadınlar aile içinde susağlama ve kullanma rolüne sahiptir. Dünya Sağlık Teşkilatı tarafından, global ölçekte susukıntısı çeken bölgelerde, bir kadının günlük enerjisini % 30'dan fazlasının su hasadı için harcadığı tahmin edilmektedir. (WHO, 2014). Bu durum su kaynaklı sorunlar ile birleştiğinde birincil su idarecileri arasında kadının su kaynaklı hastalıklara yakalanma riskini artmaktadır. Su kıtlığının yaşandığı dolayısıyla düzensiz su teminin olduğu yerleşim alanlarında su kaynaklı enfeksiyonların yayıldığı belirlenmiştir. Bu durumun ağırlıklı olarak hem hijyen hem desanitasyon amaçlı kullanım için su eksikliğinin yanı sıra suyun alternatif su kaynaklarından taşınması sırasında kirlenmesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. En yaygın görülen mide-bağırsak enfeksiyonları ve ishal vakalarının nedenleri olarak ise az su tüketimi, düşük su kalitesi ve diğer açık su kaynaklarından gelen suya bağımlılık verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Su, Sağlık

WOMEN, WATER AND HEALTH

ABSTRACT

Water is vital for the healthy sustainability of living things and ecosystems. The main problem in water-related issues arises from the components for the supply of water at the time, place, quantity and quality needed. In overcoming these problems, good water management, economical water use balance, ensurance that the water quality and quantity are in good condition, protection of water areas, ensurance of the safety of drinkable and usable clean water, sanitation and hygiene are the most important topics. Climate change, heat, poor air quality and extreme weather events affect health through multiple mechanisms that increase vectorial diseases, reduce

water quality by increasing pressure on water resources, and reduce food security. Traditionally, women have the role of providing and using water within the family. It has been estimated by the World Health Organization that more than 30% of a woman's daily energy is spent harvesting water in globally water-stressed areas. (WHO, 2014). When this situation is combined with water-related problems, the risk of women catching water-borne diseases increases among primary water managers. It has been determined that water-borne infections spread in residential areas where water is scarce and therefore there is an irregular water supply. It is stated that this situation is mainly caused by the lack of water for both hygiene and sanitation purposes, as well as the contamination of water during transportation from alternative water sources. Low water consumption, poor water quality and dependence on water from other open water sources are given as the most common causes of gastrointestinal infections and diarrhea.

Keywords: Women, Water, Health

1. GİRİŞ

1980'li yıllardan bu yana, kadınların doğaya daha yakın oldukları, çevresel bozulmadan en çok etkilenen ve doğal kaynak sistemleri hakkında özel bilgiye sahip oldukları söylemi, küresel olarak kalkınma politika çevrelerini ve müdahale programlarını etkilemiştir (Resurrección, 2013). Kadınların savunmasızlığının toplumdaki çok boyutlu rollerinden kaynaklandığı ve bunun onları çevresel kaynaklarla ilk elden temas durumuna sokan bir durum olduğu ileri sürülmektedir. Kadınların toplumsal rolü ve çevreyle ilişkileri toplumdan topluma, bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye değişir ve bu nedenle savunmasızlığın özgüllüğü toplumdan topluma farklılık gösterebilir (Arora-Jonsson, 2011). Bu durum, kadınların rollerini ve algısını belirleyen somut olmayan kültürel miras ve toplumdan topluma farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, daha da önemlisi, iklim değişikliğinin su kaynaklı etkileri, diğerlerinin yanı sıra, toplumun ekonomik, politik ve sosyal yapısına bağlı olarak farklı toplumlarda kadın üzerinde eşit olmayan etkilere sahiptir. Nüfus artışı ve kalkınma evsel, tarımsal ve endüstriyel sektörler için daha fazla yeraltı ve yüzey suyu tahsisatını gerektirdikçe, su kaynakları üzerindeki baskı yoğunlaşarak kullanıcılar arasında gerilimlere, çatışmalara ve çevre üzerinde aşırı baskıya neden olmaktadır. İlave olarak dünya genelinde artan kirliliğin su kaynakları üzerinde neden olduğu baskılar endişe verici düzeylere ulaşmıştır (UN, 2006). Birleşmiş Milletler (BM) sürdürülebilir kalkınma amaçlarından temiz su ve sanitasyon, iklim eylemi ve sudaki yaşam su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına vurgu yapmaktadır. İlişkili olarak Ulusal İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye’de iklim değişikliğinden etkilenebilirlik alanlarını; su kaynakları yönetimi, tarım ve gıda güvencesi, ekosistem hizmetleri, biyolojik çeşitlilik ve ormancılık, doğal afet risk yönetimi ve insan sağlığı olarak 5 grupta sınıflandırmaktadır (ÇŞB, 2011). Bu noktada, Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi (2000/60/EC) ve ülkemizde oluşturulan uyum yasaları ile su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi için kriterler oluşturulmuştur (WFD, 2000).

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, kadınların iklim değişikliğinde daha yüksek risklerle karşı karşıya olduklarını ve etkilerin daha büyük bir yükünü yaşadıklarını belirtmektedir (Sorensen vd., 2018). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Amerikan Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanları Enstitüsü (ACOG) de bu görüşü destekleyerek kadınların biyolojik, politik ve kültürel faktörler nedeniyle daha yüksek risk altında olduklarını ifade etmektedirler (Chauhan ve Kumar, 2016; WHO, 2014; ACOG, 2016). İlave olarak su kıtlığı vekirlilik sağlık, beslenme ve hijyen açısından kadın ve çocuklar üzerinde etkilerin daha yoğun hissedilmesine neden olmaktadır (Algura vd., 2021).

2. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ, SU KAYNAKLARI, KİTLİK VE KURAKLIK

Uzun bir süre boyunca ortalaması alınan hava durumu iklim olarak tanımlanmaktadır. Dünya tarihinde iklim, buzul çağları ve sıcaklık dönemlerini içerecek şekilde birçok kez değişmiştir. Volkanik patlamalar, içsel ve güneşten salınan enerji miktarı gibi dışsal doğal nedenler dünyanın iklimini etkileyen başlıca faktörlerdir. Bununla birlikte, 18. yüzyılın sonlarından itibaren Sanayi Devrimi ile bağlantılı insan faaliyetleri ve fosil yakıtların kullanımı atmosferin bileşimini değiştirmeye başlamıştır (EPA, 2020). Oluşan değişim kaynaklı yağış dalgalanmaları, sıcaklık artışı ve su kıtlığı, dünyanın karşı karşıya kaldığı en büyük zorluklar olarak gösterilmektedir (WEF, 2020). Önümüzdeki yıllarda aşırı atmosferik olayların, insan ve ekolojik sistemler üzerindeki etkisini daha da arttırması beklenmektedir (IPCC, 2013). BM'in; Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi çeşitli girişimleri, iklim değişikliği ve su kaynakları sorunlarını vurgulamaktadır (UN, 2006). Yağış ve sıcaklık gibi hidrolojik değişkenler üzerindeki etkiler hidrolojik döngüyü etkileyecektir (Huntington, 2006). Su döngüsünün iklim değişikliği nedeniyle değişmesi, su kaynaklarının kalitesinde ve temininde önemli değişikliklere neden olarak suyun hayati öneme sahip olduğu gıda üretimi dahil olmak üzere iklime bağımlı birçok sektörü etkileyecektir. Türkiye'de iklim değişikliğinden kaynaklanan yaz sıcaklıklarının artması, özellikle batı illerinde kış yağışlarının azalması, yüzeysularının kaybı, kuraklıkların sıklaşması, toprağın bozulması, kıyılarda erozyon, taşkın ve su baskınları gibi etkiler doğrudan su kaynaklarının varlığını tehdit etmektedir (ÇŞB, 2011).

Su kıtlığının çevrenin fiziksel, biyolojik ve sosyo-ekonomik yönleri üzerinde önemli olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir (Davis, 1993). Tüm dünyada artan kentleşme, kentsel alanlarda güvenli temiz su, yeterli sanitasyon ve hijyen gibi temel sosyal hizmetlerin sağlanmasını zorlamaktadır (Srinivas, 2009). Dünya nüfusunun yarısı halen kentsel alanlarda yaşamaktadır ve bu değerin 2030'da %60'a çıkması beklenmektedir (Richards, 2002). Bu durum, kentlerde yeterli temiz su ihtiyacının karşılanmasını olumsuz etkilemektedir. Kırsal alanlarda bulunan dağınık topluluklarda da kentlere, endüstriye ve tarıma aktarılan sular ve yağış azalmaları nedeni ile güvenli ve yeterli suyun sağlanmasında zorluklar yaşanmaktadır. Yeraltı suyu seviyelerinin azalması akarsu ve göllerin kurummasına ya da atıksu egemen suların artmasına neden olmaktadır.

Dünya genelinde su temini konusunda yoksul insanların dezavantajlı oldukları bilinmektedir. Su kıtlığının yaşandığı bazı ülkelerde şehir bazında zengin hanelere evsahipliği yapan banliyölere daha uzun sürelerde su verilirken yoksul ailelerin ikamet ettiği düşük gelirli banliyölere çok daha kısa süreli su verilmesi gibi belediye meclisince uygulanan çarpık su dağıtım politikaları dahi yaşanmıştır. Zimbabwe'nin Bulawayo kenti buna örnek olarak verilebilir (Nyemba vd., 2010). Sonuçta, hane halkının sosyo ekonomik durumu alternatif su kaynaklarına erişimi etkilemektedir.

Projeksiyonlara göre, 2050 yılına kadar her dört kişiden en az birinin kronik veya tekrarlayan tatlı su kıtlığından etkilenen bir ülkede yaşayacağı tahmin edilmektedir. Su kıtlığı tüm sosyal ve ekonomik sektörleri etkilemekte ve doğal kaynak tabanının sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Hayati ekosistemlerin sürdürülebilirliğinden ödün vermeden ekonomik ve sosyal refahı eşit bir şekilde maksimize etmek için su kaynakları yönetiminde sektörler arası ve çok disiplinli bir yaklaşım gerekir; bu yaklaşım su ve ilgili kaynakların koordineli gelişimini ve yönetimini sağlar. Gerekli olan sektörler arası entegrasyonun; gelişmeyi, tedariki, kullanımı vetalebi hesaba katması ve bunları ayakta tutan insanlara ve ekosistemlere vurgu yapması gerekir. Talep tarafında, tüm sektörlerde su kullanımının üretkenliğini artırmak, başarılı su kıtlığı azaltma programları için çok önemlidir. Ayrıca, nehirler, sulak alanlar, ormanlar ve topraklar gibi suyu doğal olarak yakalayan, filtreleyen, depolayan ve serbest bırakan ekosistemlerin korunması ve doğal yapısına döndürülmesi kaliteli su bulunabilirliğini artırmak için oldukça önemlidir.

Dünya Sağlık Örgütü sağlıklı bir yaşam için kişi başı su ihtiyacının günlük 70 L olduğunu belirtmektedir (WHO, 2013). Uluslararası bilimsel platformda kabul görmüş temel su ihtiyacı ise 50 L/kişi-gün olarak verilmektedir (Gleick, 1996). Ülkemizde 2020 yılı için kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı olan 1346 m³ değeri ile Türkiye su azlığı çeken ülke konumunda yer almaktadır. Nüfus projeksiyonuna göre ise 2040 yılında bu miktar 1000 m³/kişi-gün değerinin altına düşerek su fakiri konumuna ulaşılacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, halen dünya genelinde su kıtlığına ilişkin yaşanmakta olan sorunlardan kaçınılabilmesi için çözüm odaklı stratejilerin geliştirilmesi önem kazanmaktadır (Tokgöz Güneş, 2020).

3. SU KAYNAKLI KADIN SAĞLIĞI SORUNLARI

Geleneksel olarak, kadınlar aile içinde su sağlama ve kullanma rolüne sahiptir ve birincil su idarecileri arasında su kaynaklı hastalıklara yakalanma riski artmıştır (Birch vd., 2012). Su kıtlığı aynı zamanda su hasadı için daha fazla zaman ve diğer geçim kaynağı faaliyetlerine daha az zaman harcanması anlamına gelir. Hindistan'da kurak mevsimde, su sıkıntısı çeken bölgelerde, bir kadının günlük enerji harcamasının %30'unun veya daha fazlasının su hasadı için harcandığı tahmin edilmektedir (WHO, 2014). Bu amaçla kurulan bir girişim bu alanlardasü istasyonları kurarak kadın üzerindeki baskıyı hafifletmeyi ve sağlığını korumayı hedeflemiştir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda kırsal kesimde yaşayan ailelerde su ihtiyacının sağlanmasında birincil

sorumluluğun kadınlar ve özellikle kız çocuklarının üzerinde olduğunu belirlenmiştir (Nyemba vd., 2010). Kuraklık dönemlerinde, kadınlar ve çocuklar üzerindeki iş yükü önemli ölçüde artmaktadır. Kuraklık, yetersiz beslenme ve anemi gibi ciddi sağlık sorunlarına neden olmasının yanında kadınların geçim kaynaklarının azalmasına da neden olmaktadır (Algura, vd., 2021). İklim değişikliği, ısı, kötü hava kalitesi ve aşırı meteorolojik olaylar vektörel hastalıkları arttıran, su kalitesini düşüren ve gıda güvenliğini azaltan çok sayıda mekanizma yoluyla sağlığı etkilemektedir (Crimmins vd., 2016). İklim değişikliği, erkeklere göre kadın sağlığı üzerinde daha fazla etkiye neden olan cinsiyet temelli sağlık eşitsizlikleri için bir risk çarpanı olarak görülmektedir (Sonersen vd., 2003). Zira, WHO(2014) ve Amerikan Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanları Enstitüsü'ne (ACOG, 2016) göre, kadınlar biyolojik, politik ve kültürel faktörler nedeniyle daha yüksek risk altındadır. Kadınların sağlık zafiyetlerinde bölgesel ölçekte riski artıran temel faktör ise yoksulluktur (Sorensen vd., 2018).

Sağlam sürveyans verileri eksik olsa da, birçok çalışma özellikle yaşlı ve hamile kadınların sıcağa bağlı sağlık etkileri nedeniyle daha fazla risk altında olduğunu göstermiştir (Van Zutphen vd., 2012). Örneğin, hızlı çevresel değişikliklerin yaşandığı Hindistan'da iklim değişikliği mevcut cinsiyet temelli sağlık eşitsizliklerini genişletmekle tehdit etmektedir (Sorensen, 2018). Su kıtlığının yaşandığı dolayısıyla düzensiz su teminin olduğu şehirlerde su ile ilgili enfeksiyonların yayıldığı belirlenmiştir. Bu durumun ağırlıklı olarak hem hijyenik hem de sanitasyon amaçlı kullanım için su eksikliğinin yanı sıra suyun alternatif su kaynaklarından taşınması sırasında kirlenmesinden kaynaklandığı ifade edilmektedir. En yaygın görülen mide-bağırsak enfeksiyonları ve ishal vakalarının nedenleri olarak ise az su tüketimi, düşük su kalitesi ve diğer açık su kaynaklarından gelen suya bağımlılık verilmektedir (Nyemba vd., 2010). Sandys (2005) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, içme suyu şebekesinin olmadığı kentsel alanlarda daha yoksul insanların genellikle su için daha yüksek fiyatlar ödemek zorunda kaldığı ve bu tür alanlarda suya erişim eksikliğinin kadınlar için daha yüksek ölüm oranlarına neden olduğu belirtilmektedir. Türkiye'de iklim değişikliğinin sağlık etkileri değerlendirildiğinde; aşırı sıcaklığa bağlı ölüm oranlarında artış; sıtma, kırım kango kanamalı ateşi, tularemi, tatarcık humması, layşmanyaz, şark çıbanı ve dengue gibi vektör kaynaklı hastalıklarda artış, kolera, tifo, paratifo, çocukluk çağı diyaresi ve ishal gibi su kaynaklı hastalıklarda artış; gıda zehirlenmesi gibi gıda kaynaklı hastalıklarda artış; akıl ve ruh sağlığı hastalıklarında artış; kanser, hipertansiyon, kalp-damar hastalıkları astım, nörolojik hastalıklar ve bozukluklar gibi kronik hastalıklarda artış; kronik bronşit gibi akut hastalıklar ve alerjik hastalıklarda artış olacağı beklenmekte olup mevcut durumda bu hastalıklara sahip olan insanların daha fazla etkileneceği belirtilmektedir (Şeker vd., 2020).

Küresel olarak, düşük ve orta gelirli ülkelerde toplam 1,3 milyar insan yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır ve bu sayının %70'i kadınlardan oluşmaktadır (WHO, 2002). 2019 verilerine göre ülkemizde medyan gelirin %50 ve %70'ine göre yoksulluk oranı sırasıyla %14.4 ve %28.5 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2020).

Nüfusumuzun yaklaşık %50'si kadınlardan oluşmaktadır. Çoğu ülkede ülkemizde olduğu üzere, tarım sektörü toplam kullanılan suyun yaklaşık %70'i oranıyla suyun baskın tüketicisidir. Tarihsel olarak büyük ölçekli su geliştirmeprojeleri, gıda güvenliği, sel ve kuraklıktan korunma ve genişletilmiş istihdam fırsatları sağlayarak yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynamıştır. Çoğu durumda, sulu tarım, ekonomik büyüme ve yoksulluğun azaltılması için önemli bir sürücü güç olmuştur. Bununla birlikte, aynı zamanda, yoksul topluluklar, yetersiz su kaynakları nedeniyle en büyük sağlık yükünü yaşama eğilimindedirler ve kötü sağlığın bir sonucu olarak, yoksulluk ve hastalık döngüsünden kaçamamaktadırlar. Bu nedenle, artan su kıtlığı ve rekabet, özellikle kırsalalanlarda, yoksulluğun azaltılmasında gelecekteki ilerlemeler için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Yoksulluğun azaltılmasında kadın girişimcilere yönelik teşvikler Türkiye dahil birçok ülkenin öncelikli gündeminde yer almaktadır. Özellikle su kullanımına dayalı tarımsal ve gıda üretim teknolojilerinde iş kurmaya yönelik teşviklerin yaygınlaştırılması kadınların yoksullukla mücadelesinde en etkin araçlar olarak görülmektedir.

Su kıtlığı yaşanan ülkelerde sulu tarım uygulamaları su kıtlığından etkilenen ilk sektör olup, evsel, endüstriyel ve su ihtiyaçları karşılanırken kişi başına gıda üretimini sürdürme kapasitesinin azalmasına neden olmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden biri olan aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması su kıtlığından doğrudan etkilenmektedir. Aynı şekilde, çocuk ölümlerinde azalma ve anne sağlığını iyileştirme hedefinin başarıya ulaşmasında hastalıklara yatkınlığı azaltan gelişmiş beslenme ve gıda güvenliğinin sağlanması önem kazanmaktadır (UN, 2016). Alman Kalkınma Enstitüsü'ne göre (GDI, 2017), gelişmekte olan bölgelerde kadınlar, tüm gıdanın %60-80'inin sağlanmasından sorumlu olan birincil tarım üreticileridir. Bu nedenle, iklim koşullarının değişmesi başarılı tarımsal verimi engellediğinde geçim kaynakları ve beslenme durumları tehdit altındadır. İlave olarak yaygın kültürel normlar, bu tehlikeleri kadınların refahına olumsuz anlamda eklemektedir.

Kasırğa, sel ve orman yangınları dahil olmak üzere hava ile ilgili afetlerin sıklığı 2007'den 2016'ya % 46 oranında artmıştır (Watts vd., 2017). Sel; travma, boğulma ve kontamine sel sularında patojenlere ve zehirli bileşiklere maruz kalma nedeniyle sağlık riskleri oluşturmaktadır. Bu noktada, kadınların siklonlarda ve sellerde ölme olasılığı daha yüksektir (WHO, 2014). 1991'de Bangladeş'teki siklonlar ölen 140.000 kişisinin %90'ı (Aguilar, 2004) ve 2008'de Nargis kasırgası Mayamar'ı vurduğunda 130.000 ölümün %61'i kadındır (WHO, 2014). Moosa ve Tuana (2014), temel sosyal mallara erişim, kültürel roller ve biyolojik hassasiyetler açısından sosyal eşitsizliklerin birleşiminin bu eşitsizliği açıklayabileceğini savunmaktadır. Kadınlar bir bölgede daha düşük bir sosyoekonomik statüye sahip olduklarında, ölüm oranındaki cinsiyet farkının daha büyük olduğu bulunmuştur (WHO, 2014). Fiziksel olarak, heryaştan kadın, erkeklerden daha fazla kalori eksikliğine sahiptir ve bu durum, kötü fiziksel sağlığa ve felaketlerden kaynaklanan kaynak kıtlığına karşı savunmasızlığa neden olur. İlave olarak, kötü temel beslenme durumu ve fiziksel sağlık bir felaketin akut

aşamasında kaçmayı ve hayatta kalmayı önleyebilmektedir. (Dankelman, 2008). Kadınlar ayrıca, afetlerin ardından kayıba ve durgun kişisel ekonomik iyileşmeye maruz kalmaktadır. Zira, çoğu zaman mevcut işler, geleneksel olarak erkek egemen alanlar olan yeniden inşaat işleriyle ilgili olmaktadır (Tobin-Gurley vd., 2010). Türkiye’de iklim değişikliği ile birlikte kuraklık ve sel baskınları tehlikelerinin toplum, kilit sektörler ve işletmeler üzerinde olumsuz etkileri olacağı tahmin edilmektedir (Şeker vd., 2020).

İklim değişikliğinin sonuçlarından olan geçim kaynaklarının kaybı, ormansızlaşma, çevresel bozulma, su ve gıda kıtlığı ve yetersiz beslenme insanların kırsaldan kentsel alanlara ya da uluslararası ölçekte kitlesel göçüne neden olmaktadır. Global ölçekte farklı topluluklardaki erkekler genellikle ekonomik fırsatlar için göç ederken kadınların çoğu geleneksel rollerine bağlı kalarak çocuklara ve diğer aile üyelerine bakmak için evde kalmaktadır. Bu da sorumlulukların kadınlaşmasına neden olmaktadır (UNDP, 2012). İnsanları göç etmeye iten faktörler yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik olarak kentsel alanların eğitim, ücretli istihdam ve hizmetler ile altyapıya erişim için daha fazla fırsat sunmasıdır. Ancak bu durum kentsel alanlarda ücretli iş için erkeklerin göç etmeleri konusundaki baskıyı artırırken, sürdürülemez kırsal ortamlarda kadın ve çocukların yoksullaşmasına neden olmaktadır (Bello, 2004). Zira kadınlar ani bir iklim olayında bile kolayca göç edememekte (Akinsemolu ve Olukoya, 2020) sonuçta göç engelleri iklim değişikliğine karşı kadınların savunmasızlığını artırmaktadır. Küresel bir endişe konusu haline gelen iklim değişikliğinin tarımsal üretim, gıda güvensizliği, insan sağlığı ve göç kalıpları üzerindeki olumsuz etkileri dünya genelinde yaşanmaktadır (Arora-Jonsson, 2011). 2008’den beri her yıl ortalama 21,5 milyon kişi sel ve kuraklık gibi afetlerden dolayı göç etmek zorunda kalmaktadır. 2016 yılında gerçekleşen en büyük 10 göç hareketliliği iklim sebebiyle olmuştur. Bu göçlerden en çok etkilenen ülkeler Filipinler, Çin ve Hindistan’dır. Türkiye’de ise iklim ve afet sebebiyle 2009-2019 yılları arasında 275313 kişi göç etmiştir (UNDP Türkiye, 2019).

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Global ölçekte kadınlar yaşamlarının her alanında iklim değişikliği, suya ulaşım, sağlık sorunları, yoksulluk, gıda güvenliği, afetlere bağlı etkiler ve göç gibi su kaynaklı sorunlar yaşamaktadır. Kadınların su kaynaklı savunmasızlıklarının azaltılmasında dolayısıyla dirençlerinin artırılmasında daha güvenli ve verimli geçim kaynakları sağlayan adil ve güvenilir su kaynakları yönetim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, ihtiyaçların sürdürülebilir karşılanmasında, sınırlı su kaynaklarının sürdürülebilirliğini dikkate alan verimli kullanım ile sosyal ve ekonomik kazanımları en üst düzeye çıkaran su tahsis stratejileri önem kazanmaktadır. Bu çabada, suya erişimde hakkaniyetle ilgili konulara ve su dağıtım politikalarının sosyal etkilerine özel olarak odaklanılmasının gerekliliği açıktır. Cinsiyete dayalı bakış açısının mevcut iklim, kalkınma ve afet riskini azaltma konusundaki politika çerçevelerine entegre edilmesi, olumsuz sağlık sonuçlarını azaltabilir. Su kaynaklı sağlık risklerinin azaltılması çok sektörlü koordinasyon, veri toplamada optimizasyon, cinsiyete özgü hedefler ve adil paydaş katılımını gerektirir. Kadınları sosyal değişimin temsilcileri olarak güçlendirmek iklim

değişikliğinin su kaynaklı etkilerini azaltacak uyum politikalarının geliştirilmesini sağlayabilir. Bu noktada, ülkemiz içinde yakın zamanda etkilerini daha fazla gözlemlemeye başlayacağımız su kaynaklı sorunların çözümünde toplumumuzun yaklaşık

%50'sini oluşturan kadınlarımız ülkemiz açısından sürdürülebilir kaynak yönetiminden ulusal iklim politikalarının geliştirilmesine kadar aileden toplum düzeyine su kaynaklı sorunlara yanıt olarak havza bazlı strateji geliştirmede etkin bir rol oynayabilirler.

Geleneksel sağlık, cinsiyet ve çevre ayrımlarının ötesine geçerek şekilde politika yapıcılar, su kaynaklı etkileri hafifletme, uyarılma ve bunlara yanıt vermede kadınların sosyal potansiyellerini harekete geçirmek için ulusal ve yerel seviyede entegrasyonlarını sağlamak durumundadır. Aksi takdirde, kadını hesaba katmayan bir sosyo-ekonomik büyüme planı, su kaynaklı baskıların da etkileriyle kadın sağlığı sorunlarının muhtemelen daha da genişlemesinden dolayı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aguilar, L. (2004). Fact sheet on: Climate change and disaster mitigation. San Jose, Costa Rica:IUCN.
- Akinsemolu, A.A., Olukoya, O.A.P. (2020). The vulnerability of women to climate change in coastal regions of Nigeria: A case of the Ilaje community in Ondo State, *Journal of Cleaner Production*, 246, 119015.
- Algura, K.D., Patel, S.K., Chauhan,C. (2021). The impact of drought on the health and livelihoods of women and children in India: A systematic review, *Children and Youth Services Review*, Volume 122, March 2021, 105909.
- ACOG. (2016). Policy statement on climate change and women's health. <https://www.acog.org/Resources-And-Publications/Position-Statements/Climate-Change-and-Womens-Health>.
- Arora-Jonsson, S., 2011. Virtue and vulnerability: discourses on women, gender and climate change. *Glob. Environ. Chang.* 21 (2), 744e751.
- Bello, W. (2004). *Deglobalization: ideas for a new world economy*. Zed books, London.
- Birch, E. L., Meleis, A., Wachter, S. (2012). The urban water transition: Why we must address the new reality of urbanization, women, Water, and sanitation in sustainable development. *WATER: The Journal of Gender and Water*, 1(1), 1.
- Chauhan, N. B., Kumar, V. H. (2016). Gender responsive climate change strategies for sustainable development. *Productivity*, 57(2), 182.
- Crimmins, A., Balbus, J., Gamble, J. L., Beard, C. B., Bell, J. E., Dodgen, D. (2016). The impacts of climate change on human health in the United States: A scientific assessment (p.312). Washington, DC: US Global Change Research Program. <https://doi.org/10.7930/J0R49NQX>.
- ÇŞB. (2011). Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 1-124.
- Dankelman, I. E. M. (2008). Gender, climate change and human security: Lessons from Bangladesh, Ghana and Senegal.
- Davis, J. (1993). *Developing and managing community water supplies*, OXFAM Development Guidelines, Britain.
- EPA. (2020). The effect of climate change on water resources and programs. https://cfpub.epa.gov/watertrain/pdf/modules/climate_change_module.pdf.
- GDI. (2017). Drought adaptation and resilience in developing countries, German Development Institute. <http://www.die-gdi.de/en/briefing-paper/article/drought-adaptation-and-resilience-in-developing-countries/>
- Gleick, P.H. (1996) Basic water requirements for human activities: meeting basic needs, *Water International*, 21, 83-92. https://www.researchgate.net/publication/245581462_Basic_Water_Requirements_for_Human_Activities_Meeting_Basic_Needs.
- Huntington, T.G. (2006). Evidence for intensification of the global water cycle: review and synthesis, *J. Hydrol.*, 319, pp.83-95.
- IPCC. (2013). Summary for policymakers. in: Stocker, T.F., Qin, D., Plattner, G.-K., Tignor, M., Allen, S.K., Boschung, J., Nauels, A., Xia, Y., Bex, V., Midgley, P.M. (Eds.), *Climate change 2013: The physical science basis*.

- Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom; New York, New York, USA. Google Scholar.
- Moosa, C. S., Tuana, N. (2014). Mapping a research agenda concerning gender and climate change: A review of the literature. *Hypatia*, 29(3), 677–694. <https://doi.org/10.1111/hypa.12085>.
- Nyemba, A., Manzungu, E., Masango, S., Musasiwa, S. (2010). The impact of water scarcity on environmental health in selected residential areas in Bulawayo City, Zimbabwe, *Physics and Chemistry of the Earth*, 35, 823–827. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pce.2010.07.028>.
- Resurrección, B. P. (2013). Persistent women and environment linkages in climate change and sustainable development agendas, *Women's Studies In. Forum*, 40, 33–43.
- Richards, A., (2002). Coping with water scarcity: The Governance Challenge Policy, Paper Number 54, Institute on Global Conflict and Cooperation, University of California.
- Sandys, E. (2005). Women and water: Women 2000 and beyond. New York: United Nations Division for the Advancement of Women Department of Economic and Social Affairs. <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/Feb05.pdf>.
- Sorensen, C., Saunik, S., Sehgal, M., Tewary, A., Govindan, M., Lemery, J., Balbus, J. (2018). Climate change and women's health: impacts and opportunities in India, *GeoHealth*, <http://doi: 10.1029/2018GH000163>.
- Srinivas Hari, 2009. An integrated urban water strategy. urban water resources management. Global Development Research Center: <http://www.gdrc.org/uem/water/index.html>.
- Şeker, M., Koyuncu, İ., Öztürk, İ. (2020): Türkiye’de iklim değişimi ve halk sağlığı raporu, Türkiye Bilimler Akademik Yayınları, TÜBA Raporları No: 37, ISBN:978-605-2249-49-9, Berk Matbaacılık, 71 s, Ankara.
- Tobin-Gurley, J., Peek, L., Loomis, J. (2010). Displaced single mothers in the aftermath of Hurricane Katrina: Resource needs and resource acquisition. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 28(2), 170–206.
- Tokgöz Güneş, S. (2020). Dağlık alanlarda sürdürülebilir ve akıllı su miktar ve kalite yönetimi, Dağlık Alanların Sürdürülebilir Güvenli Yönetimi, Editör: Prof.Dr. Zerrin Toprak Karaman, Palme Yayınevi, 293–316.
- TUİK. (2020). Gelir ve yaşam koşulları araştırması, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820>.
- UN. (2016). The sustainable development goals report 2016. United Nations, New York. UNDP. (2012). Overview of Linkages between Gender and Climate Change. http://www.undp.org/content/dam/undp/library/gender/Gender%20and%20Environment/TM1_Africa_GenderClimateChange_Overview.pdf.
- UNDP Türkiye (2019). 1 yılda 17 milyon insan iklim göçü’nden etkilendi. <https://www.tr.undp.org>.
- UN. (2006). UN-Water thematic paper on water scarcity. Coping with Water Scarcity: A Strategic Issue and Priority for System-wide Action. <http://www.unwater.org>.
- Van Zutphen, A. R., Lin, S., Fletcher, B. A., Hwang, S. A. (2012). A population-based case– control study of extreme summer temperature and birth defects. *Environmental Health Perspectives*, 120(10), 1443–1449. <https://doi.org/10.1289/ehp.1104671>.
- WFD. (2000). Water framework directive 2000/60/EC. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5c835afb-2ec6-4577-bdf8-756d3d694eeb.0004.02/DOC_1&format=PDF.
- Watts, N., Amann, M., Ayeb-Karlsson, S., Belesova, K., Bouley, T., Boykoff, M. (2017). The Lancet Countdown on health and climate change: from 25 years of inaction to a global transformation for public health. *The Lancet*. <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2817%2932464-9>.
- WHO. (2002). The world health report: reducing risks, promoting healthy life. <http://www.who.int/whr/2002/en>.
- WHO. (2013). How much water is needed in emergencies. https://www.who.int/water_sanitation_health/publications/2011/tn9_how_much_water_en.pdf WHO. (2014). Gender, climate change and health. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/144781/1/9789241508186_eng.pdf.

KADINLARIN SANAT VE TASARIM KURSLARINA YÖNELİK CİDDİ BOŞ ZAMAN YAKLAŞIMI

Dr. Fidel TOKER

Council of Higher Education, Department of International Relations, Ankara/Turkey

ORCID: 0000-0002-1261-8946

Dr. Esra Ebru MAVİ

Council of Higher Education, Project Development and Support Department, Ankara/Turkey

ORCID: 0000-0002-8734-2630

ÖZET

Sosyal ve kültürel belediyeçilik anlayışı, tüm kent sakinleri gibi kadının da sosyal hayata ve istihdama katılımını destekleyecek hizmetler sunmayı gerektirmektedir. Kentlilere eğlence, dinlence, spor amaçlı ortam ve olanaklar sağlamanın yanı sıra belediyelerin son yıllarda önemle üzerinde durduğu konulardan biri, kadınlara yönelik sunduğu hizmetlerdir. Düzenlenen beceri kursları, sosyal doyum ve ev ekonomisine katkı sağlaması bakımından kadınlarda psikolojik bir rahatlama yaratmaktadır. Yapılan araştırmalar; kadınların çalışma yaşamına dahil olmasını desteklemek hedefiyle verilen mesleki-teknik eğitim veya sanat-tasarım kursu gibi hizmetlerin, onların istihdama kazandırılmasından çok geleneksel rollerini pekiştirdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bir boş zaman uğraşının kişisel zevk, beceri ve birikimin birleşimi ile mesleğe, gelir getiren bir iş imkanına dönüşmesi demek olan “ciddi boş zaman” yaklaşımı ile bu kurs ve eğitimlere katılan kadınların, özel alanlarından çıkarak kamusal alanda hatta çalışma yaşamında var olmasına imkân tanımaktadır. Mevcut çalışmada belediyeler bünyesinde açılan sanat ve tasarım konulu kursların kadınlar için, keyifli hobilerin yanı sıra ciddi boş zaman yaklaşımıyla edindiği uğraşları sosyalleşme, mesleki beceriye dönüştürebilme ve kamusal alana dahil olma vesilesi olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Belediye, Kadın, Ciddi Boş Zaman, Sanat ve Tasarım Kursu, Çalışma Yaşamı

SERIOUS LEISURE APPROACH TO WOMEN’S ART AND DESIGN COURSES

ABSTRACT

Understanding the social and cultural municipality requires providing services that will support the participation of women in social life and employment, as well as all residents of the city. In addition to providing an environment and opportunities for entertainment, leisure and sports to citizens, one of the issues that municipalities have focused on in recent years is the services they offer to women. Organized skills courses create psychological relief for women in terms of social satisfaction and contribution to the household economy. Research done; It reveals the finding that services such as vocational technical training or artistic design courses,

which are provided with the aim of supporting women's inclusion in working life, reinforce their traditional roles rather than employing them. However, with the “serious leisure” approach, i.e. the combination of personal pleasure, skill and knowledge, into a profession, an income-generating employment opportunity, it is possible for women participating in these courses and trainings to come out of their private spaces and exist in the public sphere and even in professional life. In the present study, it is believed that open art and design courses within the municipalities will be an opportunity for women to socialize, to transform their acquired occupations with a serious approach to leisure, into professional skills and to be included. in the public sphere, as well as pleasant pastimes.

Keywords: Municipality, Women, Serious Leisure, Art and Design Course, Working Life

KÜRESEL BİR OLGU OLARAK KADIN HAKLARI VE CİNSİYET EŞİTLİĞİNDE SPORUN ŞAŞIRTICI GÜCÜ

Dr. Öğr. Üyesi, Hülya BİNGÖL (Sorumlu Yazar)

İnönü Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı,

ORCID: 0000-0002-6686-2821

Serhat POLAT

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

ORCID: 0000-0002-8185-5347

ÖZET

Sporun bireysel ve toplumsal yaşamı etkileme gücünün inkâr edilemez bir husus olduğu tartışmasız bir gerçektir. Sahip olduğu rekabetçi ruh ve hep olagelen popülaritesi sayesinde, hemen hemen her devirde sporun salt bir fiziksel aktivite olmaktan çıkıp siyasal ve toplumsal haklar anlamında bir mücadele alanına dönüştüğüne birçok kez tanık olunmuştur. Her ne kadar küresel anlamda bir insanlık sorunu olan kadın hakları ve cinsiyet eşitliği konusundaki eğitim ve bilginin artması bu alandaki bilinçlenme düzeyine olumlu bir takım etkiler yapmış olsa da, halen istenilen seviyede olmadığı gayet açıktır. Bu anlamda, gerek iktisadi ve gerekse kültürel oluşumlar arasında ki rolünün sürekli artış göstermesine bağlı olarak, sosyal bir kurum olan sporun cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda da yeniden göz önüne alınıp analiz edilmesi mecburiyeti doğmuştur. Zira sporun doğasında bulunan güçlü bir beden ve buna bağlı olarak güçlü bir akıl, rekabetçi ruh, liderlik, özgüven ve dayanıklılık gibi unsurların cinsiyet eşitliğini sağlama noktasında gayet etkili olacağından hiç kuşku yoktur. Elbette bu unsurların etkin olabilmesi için kadınların sportif etkinliklere aktif olarak katılımları teşvik edilmeli ve kadın sporcuların başarıları medya tarafından desteklenmelidir çünkü spor, cinsiyet eşitliğini teşvik edecek ve kadınları güçlendirecek en güçlü platformlardan biridir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Kadın Hakları, Cinsiyet Eşitliği

ABSTRACT

It is an indisputable fact that the power of sports to affect individual and social life is an undeniable issue. Thanks to its competitive spirit and its ever-lasting popularity, it has been witnessed many times in almost every era that sports have ceased to be a mere physical activity and have turned into a field of struggle in terms of political and social rights. Although the increase in education and knowledge on women's rights and gender equality, which is a global humanitarian problem, has had some positive effects on the level of awareness in this field, it is clear that it is still not at the desired level. In this sense, due to the continuous increase in its role in both economic and cultural formations, it has become necessary to reconsider and analyze sports, which is a social institution, in terms of ensuring gender equality. There is no doubt that elements such as a strong body and, accordingly, a strong mind, competitive spirit, leadership, self-confidence and endurance inherent in sports

will be very effective in ensuring gender equality. Of course, in order for these factors to be effective, women's active participation in sports events should be encouraged and the success of female athletes should be supported by the media, because sports is one of the strongest platforms that will promote gender equality and empower women.

Keywords: Sports, Women's Rights, Gender Equality

GİRİŞ

Genel olarak kız ve erkek çocuklarının içerisinde doğup büyüdüğü ev başta olmak üzere, yetiştikleri toplumda eşit tarzda bir muamele görmediklerini söylemek çok da yanlış olmaz. Bu eşit olmayan muamelenin altında birçok etken yatmaktadır ve bunların içerisinde en başlıca olanlarını kültür olarak adlandırılan fakat aslında yozlaşmış toplumsal normları temsil eden davranış biçimleri ve bu biçimleri miras alan ebeveynlerin bakış açıları, yanlış bir eğitim sistemi ve bu sisteme hizmet eden eğitim materyalleri olarak sıralayabiliriz. Tabii bunların arasında görsel ve yazılı medyanın bilerek veya bilmeyerek oynadığı rolün önemini de unutmamamız gerekmektedir. Zira kadını bir değer olarak sunmanın aksine onu daha çok bir obje statüsüne indirgeyen kalitesiz medya anlayışı toplumda kadına yönelik oluşan olumsuz bakış açısında önemli bir rol oynamaktadır. Belirtilen bu olguların kombinasyonundan ibaret olan bir toplumsal zihniyette kadın, hemen hemen her alanda eşit olmayan muamelelere maruz kalmaya başlar. Bugün halâ kız çocuklarının yüksek eğitim almasının ayıplandığı, hatta eğitim almasının engellendiği birçok toplum vardır. Kadının tekniğe veya bilgiye dayalı mesleklere pek yakıştırılmadığı, iş yaşamında erkelere kıyasla aynı fırsat eşitliğini yakalayamadığını söylemek pek de yanlış olmayacaktır (<https://www.unicef.org/gender-equality>).

Kuşaklar boyunca, hem psikolojik hem de fiziksel şiddete maruz kalan kadına sadece ev işleri yapmak, çocuk doğurmak ve yetiştirmekten başka hemen hemen hiç bir şey layık görülmemiştir. Neyse ki, özellikle sanayi devriminden sonra oluşmaya başlayan toplumsal uyanış ve bilinçlenme her alanda bir aydınlanmaya vesile olduğu gibi, kadın hakları ve cinsiyet eşitliği konusunda da yavaş yavaş kendisine bir zemin oluşturmaya başlamıştır. Zaman içerisinde kadınlar arasında oluşmaya başlayan bu cinsiyet eşitliği anlayışı birçok alanda eyleme dönüşmeye başlamıştır. Bu alanlar içerisinde en dikkat çekici olan platformun spor olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz çünkü kadın sportif aktivitelere yöneldikçe kendisine olan özgüveni artmış ve toplumda oluşmuş “zayıf olduğu”na dair inancın aksine ne kadar güçlü olduğunu keşfetmeye başlamıştır. Ayrıca, sporun kitlelerin dikkatini çok hızlı bir biçimde kendisine çeken özelliğinden dolayı, kadınların sportif alanlardaki başarıları olumlu bir propagandaya dönüşerek diğer kadınların da ilgisini çekmiş ve bu aşama aşama her alanda kendisini göstermeye başlamıştır.

(<https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/3/news-sport-for-generation-equality>).

Bu çalışmada, toplumsal anlamda cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusu irdelenecek, kadın hakları ve cinsiyet eşitliği alanında sporun olumlu etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Yapılan çalışma amaç olarak betimleyici, yöntem olarak ise literatüre dayalı ve kuramsal bir çalışmadır.

Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları

Erkekler ve kadınlar arasında insanlık tarihinin çok eski devirlerinden itibaren yapılanmaya başlayan iş ve görev dağılımı anlayışı, zaman içerisinde dikey bir hiyerarşiye dönüşmüş ve kadın bu hiyerarşi içerisinde belirli ve oldukça kısıtlı bir alan içerisinde hapsedilmiştir. Bu sorunun sadece geçmişe ait olmamakla birlikte, günümüz dünyasında da kendisini kapitalist ekonomi zihniyetinin oluşturduğu iş ve toplumsal yaşamda değişik formatlarda halen devam ettirdiğini görmekteyiz. Gerçi kadın kapitalist ekonominin bir gereği olarak iş yaşamında aktif bir şekilde rol almaya başlamışsa da, iş yaşamında erkeğe kıyasla aynı haklara sahip olmadığı veya bir takım önyargılarla karşılaşmaya devam ettiğini belirtmek gerekir. Ayrıca, bazı mesleklerin erkeğe özgü olarak algılanmış olması da mesleki yaşamda fırsat eşitsizliğine yol açmaya devam etmektedir. Örneğin; kadın otobüs şoförü, kadın kasap, kadın pilot veya kadın bir asker/polis gördüğümüzde şaşırma devam etmemizin altında yatan gerçeklik, bu mesleklerin erkeğe özgü olduğu ve sadece erkekler tarafından yapılabileceği önyargısından başka bir şey değildir (İçli, 2017).

Kadınlar arasında cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularındaki bilinçlenme ve hak arayışları, uluslararası alanda dikkat çekmiş ve bir duyarlılık oluşturmuştur. Buna bağlı olarak, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun 19 Aralık 1979 tarih 34/180 sayılı kararıyla “toplumsal cinsiyet” anlayışını ve eşitlikçi mentaliteyi temel alan, Kadınlara Karşı her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) birçok ülkede onaylanmış ve kabul edilmiştir. Söz konusu sözleşme hem ayrımcılığı uluslararası kanunlar çerçevesinde tanımlamış hem de konuyla ilgili standartlar oluşturmuştur. Böylece, kadınların toplumsal alanda erkeklerle eşit haklara sahip olmasını engelleyen her türlü kısıtlama ve ayrımcılık insan haklarını ihlali olarak tanımlanmıştır. İlgili sözleşmeyi onaylayan ülkelerin ivedilikle konuyla ilgili politikalar belirleyerek daha eşitlikçi bir dönüşüm içerisine girmeleri istenmiş ve teşvik edilmiştir. Her ne kadar sözleşme birçok ülke tarafından kabul edilmiş olsa da, ayrımcılığa dayalı zihniyet ve kemikleşmiş bazı kültürel unsurların halen dünyanın birçok yerinde varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Her alanda olduğu gibi ekonomik alanda da ciddi bir biçimde varlığını devam ettiren ayrımcı politikaların iyileştirilmesi, küresel kapitalizmden kaynaklı baskılamalar yoluyla daha da zorlaşmaktadır. Hal böyle olunca, kadın hakları ve eşitlik anlayışına giden yolda tartışılmaya başlanan sadece ataerkil aile yapısı ve yetersiz politikalar olmamıştır, kapitalizmin kendisi de bundan nasibini almaya başlamıştır (UNDP, 2006:V).

Küresel anlamda erkek ve kadın arasındaki gelir farkı kadının aleyhine olacak şekilde %20'dir. Bu rakamın eşitlenmesi için gereken zaman 202 yıldır. Bu siyasi arenada da aynı şekildedir ve dünyada idari kademelerde

görev yapan kadınların oranı %35'ten daha azdır ve siyasal eşitliğin sağlanabilmesi için geçmesi gereken zaman dilimi ortalama 107 yıldır (<https://www.dunya.com/kose-yazisi/kadini-disarida-birakan-ekonomi-gelisemez/647353>).

Ülkemizde de cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusunda durumun pek iç açıcı olduğu söylenemez. Zira hem ataerkil bir toplum yapısının varlığı, hem muhafazakâr bir zihniyet ve bu zihniyete bağlı olarak oluşmuş bir kadın tanımlaması ve hem de gerek eğitim ve gerekse iş yaşamındaki mevcut engeller durumu daha da zorlaştırmaktadır. Her ne kadar kadın hakları ve kadın işgücünün topluma entegrasyonu konusunda birçok yasal düzenlemeler yapılmış olsa da, kadının iş yaşamındaki varlığı ve kadın işgücü bir türlü istenilen düzeye gelememiştir. Kadın emeğinin ve üretkenliğinin ulusal ekonomiler için ne kadar değerli olduğu tartışılmaz bir gerçekliktir ve bu konuda tüm devletler belirli bir farkındalığa ulaşmışlardır fakat buna rağmen kadın işgücünün en azami düzeyde ülke ekonomisine entegrasyonu bir türlü istenilen seviyeye gelmemiştir. Kadın emeğinin toplumsal bir katma değere dönüşmemesinde etken olan birçok unsur arasında, yüzyıllar boyunca maruz kalınan hak mahrumiyeti ve ezilmişlikle beslenen özgüven eksikliği, cesaret, takım ruhu ve mücadeleci kişilikten yoksunluk gibi özellikleri de unutmamak gerekir (İlkkaracan, 2015).

Gerek ruhsal ve gerekse fiziksel açıdan güçlü olmak için olmazsa olmaz bir özelliğe sahip olan spor, tam da kadınların ihtiyaç duydukları bir platform olarak çok anlamlı ve çözümçül yaklaşımlar üretilmesinde etkili olmuş ve olacaktır. Cinsiyet eşitliğine dayalı bilişsel farkındalık ancak sporla edinilebilecek olan bedensel, zihinsel ve kişilik güçleriyle harmanlanırsa verimli olabilir.

Kadın ve Spor

Her ne kadar kadınların spora olan ilgileri ve katılımları gün geçtikçe artıyor olsa da, halen erkeklere kıyasla eşit haklara ve gelirlere sahip olmadıklarını belirtmekte fayda vardır. Dünya genelinde kadın sporcuların oranı %40 oranlarındayken, gelir dağılımı ve popülerite açısından bu rakam çok daha aşağılara inmektedir. 2020 yılı itibariyle görsel ve yazılı basında kadın sporlarına ve kadın sporculara ayrılan haberler toplam spor haberlerinin ancak %4'üne denk gelmiştir. Bunun arkasında kadın sporlarının çok ilgi çekmediği kanısı olmakla birlikte, kadın sporlarına ve kadın sporculara yeterli sponsorların bulunamaması da etkili olmaktadır. Medyada yer alan haberlerin, bir spor dalına ticari sponsorlukları çekme ve sürdürme yeteneğini doğrudan etkilediği düşünülecek olursa, yayın eksikliğinin kadın sporcuların, sporların ve yarışmaların sürdürülebilirliği üzerinde önemli bir etkisi vardır (<https://www.athleteassessments.com/gender-equality-debate/>).

Elbette, kadınlar üç bin yıl önce ve daha eski zamanlarda da sporla uğraştı. Örneğin; M.Ö. 800 dolaylarında Homer, Prenses Nausicaa'nın nedimeleriyle Scheria adasında bir nehir kıyısında top oynama hikâyesini anlatır; “O ve hizmetçileri lezzetli yemeklerinden memnun kaldıklarında, her biri giydiği peçeyi bir kenara bıraktı: genç kızlar şimdi top oynuyordu ve topu attıkları gibi...” (Homer, satır 98-102). Fakat kadınlar için spor, rekabetçi

bir unsur olmaktan çok eğlence amaçlı oyun etkinlikleri biçiminde, resmi olmayan ve kuralsız olarak gerçekleştirilen fiziksel aktiviteler anlamına geliyordu (Gerber, Felshin, Berlin ve Wyrick, 1974). Bununla birlikte, sportif faaliyetlerin kadınlar arasında yayılmaya başlaması ve faaliyetlere katılımın her geçen gün artmasıyla birlikte bu aktiviteler daha da rekabetçi bir hale dönüşmüş ve 1800'lerin sonları ile 1900'lerin başlarında, kadınlar resmi olmayan spor kulüpleri kurmaya başlamışlardır. Yine aynı dönemlerde kadınlara oy verme hakkı ve bu doğrultudaki çalışmalar kadınların özgürlüğü ve haklarına olan farkındalığı arttırmış, ilk feminist hareketler vücut bulmaya başlamış, sporda ve üniversiteler arası rekabette kadınlar için mütevazı da olsa bir takım kazanımlarla elde edilmiştir (Lucas & Smith, 1982).

Oldukça uzun süren bir mücadele evresinden sonra elde edilen bu küçük kazanımlar, ne yazık ki 1930'lu yıllarda tüm dünyayı kasıp kavuran ekonomik buhran döneminden sonra tekrar gerilemeye başlamış ve hemen akabinde gerçekleşen II. Dünya Savaşıyla birlikte kadınların sportif anlamdaki hakları tabiri caizse resmen askıya alınmıştır. Fakat 1970'li yıllardan itibaren oluşan Feminist aktivizm dalgası, kadın haklarını gündeme getirmekle beraber hemen hemen her alanda bu mücadeleyi ileriye taşımaya başlamıştır (Gelb & Palley, 1996).

Her ne kadar kadın sporlarına ve sporcularına medyatik ilgi gösterilmemiş, yeterli finans kaynağı ayrılmamış ve kadın sporcular para kazanamamış olsa bile, sporun kitlesel dikkati en hızlı ve en etkili çeken platform olması nedeniyle spor, kadınlar için toplumsal haklarını alma noktasında bir mücadele alanına dönüşmüştür. 1967 yılında Kathrine Switzer sadece erkeklerin katılmalarına izin verilen Boston Maratonu'na katılmış ve maratona tamamlamıştır. Kadın haklarının arayışı noktasında oldukça önemli bir hamle olan bu katılım, atletizmin erkeklere özgü olduğu tabusuna karşı açılan bir isyan bayrağı olmuş ve 1972 yılında maratona kadınların da katılması kabul edilmiştir. 1972 yılındaki bu maratona Switzer'in kendisi de dâhil olmak üzere 8 kadın katılmış ve hepsi de maratona bitirmiştir. Aynı maratona 2019 yılında 11,982 kadın katılmıştır (<https://www.glamour.com/story/13-times-women-in-sports-fought-for-equality>).

Kadın hakları ve cinsiyet eşitliği mücadelesinde sportif alanda verilebilecek en çarpıcı örneklerden biri de 1973 yılında Billie Jean King ve Bobby Riggs arasında yapılan ve "Cinsiyetlerin Savaşı" olarak ta adlandırılan tenis müsabakasıdır. Tenis kariyeri boyunca 20'si Wimbledon'da olmak üzere 39 Grand Slam şampiyonluğu ve 6 Dünya şampiyonluğu bulunan Billie Jean King erkek rakibiyle bir tenis maçına çıkmış ve bu maç ABD'de canlı olarak yayınlanmıştır. Hiç kimsenin kendisine şans vermediği bu müsabakayı King kazanarak başta rakibi olmak üzere herkesi şok etmiş ve tüm dünyanın dikkatlerini bir anda cinsiyet eşitliği kavramına çekmiştir. Kendisi aynı zamanda Feminist bir aktivist olan King, tüm kariyeri boyunca cinsiyet eşitliği ve kadın sporcularına uygulanan ayrımcı yaklaşımlara karşı mücadele etmiş ve birçok kadına bu alandaki mücadelelerinde ilham kaynağı olmuştur.

Sporun ve kadın sporcuların elde ettiği başarılar, kadının üzerine yapışmış olan narin ve zayıf gibi güçsüzlük ifade eden tüm kavramları yerle birle etmiş ve kadın her alanda toplumsal yaşamın içerisinde olabileceğine inanmaya başlamıştır. Bu, kadının makûs talihine dönüşmüş ücretsiz ev çalışanı olma kısır döngüsünü paramparça etmiş ve bir anda kadın evin duvarlarının dışında ki gerçek dünyada öğretmen, pilot, doktor, yönetici, girişimci vs. olabileceğini fark etmiştir. Zira spor vasıtasıyla edinilen özveri, öz disiplin, odaklanma, liderlik, takım çalışması, iddialılık, cesaret gibi hayati unsurlar içselleştirilerek oyun alanlarının çok ötesinde bir etki yaratmaya başlamıştır ve bu etki toplumsal yaşamın her alanında kendini göstermiştir ve göstermeye de devam etmektedir. Ernst & Young ve ESPNW tarafından 2015 yılında yapılan bir anket, kadın şirket yöneticilerinin yüzde 94'ünün spor yaptığını ortaya koymuştur. Aynı çalışma, spor yapan kadınların ücretlerinin, yapmayan kadınlara oranla yüzde 7 daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bunlar sadece verilebilen küçük örneklerdir, daha fazla örnek vermeye çalışılması daha kapsamlı ve daha derin bir akademik çalışma yapılmasını gerekli kılmaktadır çünkü spor aracılığıyla kadının parçaladığı tabular birkaç sayfaya sığmayacak kadar fazladır. Elbette bu, sporla uğraşan her kız çocuğu şampiyon olacak anlamına gelmemektedir fakat her kız çocuğunun beden ve kişilik gelişimi, özgüven sahibi olması, mücadeleci bir ruh edinmesi ve ekip çalışmasının ne demek olduğunu öğrenmesi için mutlak surette spor yapması gerekmektedir. Bu sadece kadının güçlenmesi için değil, aynı zamanda toplumun güçlenmesi için de son derece elzem bir olgudur çünkü kadının sporla meşgul olması sadece rekabeti dayalı bir eğlence olmaktan öte, toplumu ve dünyayı değiştirebilecek bir önemdedir (<https://www.usatoday.com/in-depth/life/women-of-the-century/2020/08/13/billie-jean-king-equal-pay-women-tennis/5535927002/>).

Ayrıca şu önemli ayrıntıyı da eklemek gerekmektedir ki; kadın, özgürlükleri ve hakları için spor platformunda vermiş olduğu bu mücadeleyi ve elde etmiş olduğu tüm kazanımları, erkeğin en muhkem kalesinde ve erkeğe mal olmuş bir alanda elde etmiştir. Tarih boyunca sadece güç, kas ve erkeklikle özdeşleştirilmiş olan spor, bir anda kadının mücadele alanına dönüşmüş ve kadınlığın kadife eldiveninde ki demir yumruk spora balyoz gibi inmiştir. Sportif alanda açılan bu yol, zaman içerisinde toplumsal yaşamın her alanına sirayet etmiş ve kadın yüzlerce, binlerce yıllık bir izolasyonun, öğrenilmiş çaresizliğin zincirlerini kırmaya başlamıştır, bu yadsınamaz bir başarıdır.

Kadın Sporları ve Organizasyonları

Kadınların sportif faaliyetlere katılım sürecini ve bu anlamda ne kadar mesafe kat edildiğini daha iyi anlayabilmemiz için mutlaka bu süreci tarihsel açıdan inceleyip, kıyaslamamız gerekmektedir. Bu konuda verilebilecek en iyi örnek antik Roma ve Yunanistan'da gerçekleştirilen olimpiyat oyunlarıdır. Roma İmparatorluğu'nda bu müsabakalar tüm Roma vatandaşlarına açıkken, hem olimpiyat oyunlarının hem de demokrasinin beşiği olarak kabul edilen antik Yunanistan'da durum çok daha farklıydı. Örneğin; olimpiyat müsabakaları sadece özgür Yunan vatandaşlarına açık, kölelerin müsabakalara katılımı yasak ama izlemesi

serbest iken, kadınların izlemesi dahi büyük bir ayıp ve suçtu. Eğer herhangi bir kadın yetkililerin gözünden kaçarak müsabakaları izlemişse, o kadının cezası yüksek bir kayalıktan aşağı atılmak suretiyle öldürülmekti (Şentürk ve Özdilek 2007).

İnsanlığın böylesi bir zihniyetten kurtulması binlerce yılını aldı. Nihayet 1900 yılında düzenlenen Paris Olimpiyat Oyunları'nda kadınlar yerlerini almışlardı, her ne kadar bu katılım yetersiz hatta sembolik dahi olsa, yine de önemli bir atılımdı (IOC, Factsheet, 2009c). Gerçi, kadınlar Paris Olimpiyat Oyunları'na katılmışlardı fakat bu katılım tüm tabuların bir anda yıkıldığı anlamına gelmiyordu. Zira dünya sporunun gelişimi ve yayılımında çok büyük emekleri bulunan ve dönemi itibarıyla Olimpiyat Komitesi'nin zihniyeti üzerinde ciddi etkilere sahip olan Coubertin gibi bir adam dahi, kadınların bırakın Olimpiyat Oyunları'na katılımını, halka açık yerlerde spor yapmalarının bile yasaklanması gereken bir ayıp olduğunu ve kesinlikle buna izin verilmemesi gerektiğini savunuyordu. Bu fikri kabul ettirmek ve kadınların sportif faaliyetlere katılımını engellemek amacıyla toplantılar düzenliyor, brifingler yayınlıyordu. Coubertin'in Olimpiyat Komitesi'nin zihniyeti üzerindeki etkileri üstü kapalı da olsa uzunca bir süre devam etti ve ilk kadın üyenin Olimpiyat Komitesi'nde görev alması ancak 1981'de gerçekleşebildi (Spor Bilim, 2009).

Günümüzde, kadının hem katılımcı hem de yönetici olarak sporun her alanında faaliyet göstermesinin artık genel olarak kabul görmüş bir olgu olduğunu söyleyebiliriz fakat yine de bu katılımın yeterli olmadığını ve çok da fazla teşvike ihtiyacı olduğunun altına bir kez daha çizmek gerekmektedir. Bu teşvik en tepeden en alta doğru her alanda ve her anlamda en üst düzeye çıkarılmalıdır. Uluslararası alanda bu konuya en fazla ilgi gösteren ve teşvik eden oluşumları şöyle sıralayabiliriz;

- Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC)
- Uluslararası Paralimpik Komitesi (IPC)
- Birleşmiş Milletler (UN)
- Avrupa Kadın ve Spor Grubu
- Kadınlar ve Kız Çocukları için Uluslararası Beden Eğitimi ve Spor Birliği (I.A.P.E.S.G.W.)
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
- Kadın ve Sporda, Brighton Bildirisi
- Montreal Programı

Artık, sporun hemen hemen her branşında kadın sporcuların bir federasyonu olmakla birlikte yukarıda belirtilen oluşumlar bu alanda en fazla dikkat çekenleridir. Ayrıca, Müslüman kadınların İslami esaslar doğrultusunda spor yapmalarını teşvik etmek için 1991 yılında IOC ile yapılan görüşmeler sonrası kurulan ve 1993, 1997, 2001-2005 yılları arasında İran'da Müslüman Kadın Oyunları düzenleyen Kadın Sporları İslami Federasyonu (IFWS) da adı zikredilmesi gereken oluşumlardan biridir (IFWS, 2009).

Sonuç ve Öneriler

Cinsiyetler arası eşitsizlik ne yazık ki halen varlığını devam ettiriyor ve kadın halen toplumsal yaşamda layık olduğu yerde bulunmuyor. Tabir-i caizse erkekler resmen düz sahada oynarken, kadınlar yokuş yukarı top süremeye çalışıyor.

Bir toplumun kalkınması ve ilerlemesi sadece erkekler üzerinden veya salt birkaç alandaki yapay gelişmişlikten ibaret değildir. Gelişmişlik ancak ve ancak eğitim, sanat, teknoloji, hukuk, spor, üretim ve daha diğer tüm alanlara yayılmış bütünsel bir olgudur. Bu da bir tek toplumda ki tüm üyelerin aynı haklara sahip olması, tüm bireylere eşit fırsatlar sunulması ve bu yaklaşımın o toplumu oluşturan tüm kurum, kuruluş ve oluşumlara sindirilmesi yoluyla olur. Kadını toplumsal yaşamın dışına iten her mentalite, aslında o toplumun kalkınmasına indirilmiş düşmanca bir darbedir. Toplumların ilk öğretmeni olan anneler ne kadar özgüvenli, güçlü, eğitilmiş ve üretken olursa, o anneler vasıtasıyla büyütülen bireyler de o derece kaliteli yetişmiş olacaklardır. Tıpkı bir Afrika atasözünde aktarıldığı gibi “erkek çocuğu yetiştiren bir kişi yetiştirmiş, kız çocuğu yetiştiren ise bir toplum yetiştirmiştir”. Bu nedenle, kız çocuklarının iyi yetiştirilmesi ve toplumsal yaşamda hak ettiği yerlere gelebilmesi bir milletin kendi geleceğine yapabileceği en büyük yatırımdır, bu ihmal edilemeyecek derecede hayatî bir meseledir.

Elbette eğitim kalitesi ve teorik bilgiler olmazsa olmaz unsurlardır fakat kız çocuklarının aktif bir şekilde sportif aktivitelere katılımı en az matematik veya diğer eğitim müfredatları kadar önemlidir. Zira bedenin belirli hareketler ve kurallar çerçevesinde sistematik bir biçimde terbiye edilerek geliştirilmesi ve güçlendirilmesi sadece bedensel açıdan önem arz etmemektedir çünkü sağlıklı bir beden aynı zamanda zihinsel unsurların da sağlıklı işlemesine katkıda bulunmaktadır. Bunların dışında sportif müsabakaların ruhunda barındırdığı mücadeleçilik, takım ruhu, stratejik düşünme, rekabet, özgüven, cesaret, odaklanma ve irade terbiyesi gibi karakter üzerinde direkt etkisi olan olumlu unsurlar da asla göz ardı edilemeyecek kadar kritiktir.

Kadının spora aktif bir şekilde dâhil olması küresel bir zaruret olmakla birlikte bu konuda ülkemizde de azami gayret sarf edilmesi gerekmektedir. Spor kültürünün topluma yayılması ve eğitim müfredatının sporu vazgeçilmez bir unsur haline getirmesi oldukça önem arz eden bir konudur. Bu gereklilik tüm yurttaşlar için geçerli olmakla beraber, kız çocuklarının sportif faaliyetlere eşit bir biçimde dâhil edilebilmesi için gerekli tüm altyapı, organizasyon ve yatırımların devlet tarafından en kısa sürede tamamlanması gerekmektedir. Bedenen ve zihnen sağlıklı bireylerden oluşan bir toplum devletin öncelikli politikalarından bir olmalı ve bunun gerçekleştirilebilmesi için bir Spor Seferberliği başlatılmalıdır.

Sporun bireylere kazandırdığı dinamik yapı, özdenetim ve disiplin gibi hususlar toplumsal yaşamın sağlığı ve gelişmişliği için mükemmel bir zemin sunmaktadır. Bu nedenle, başta kız çocukları olmak üzere herkes sportif faaliyetlere teşvik edilmeli, bu hususa herkese eşit fırsatlar sunulmalı ve bunu toplumsal bir kültüre dönüştürmek

için gerekli tüm adımlar atılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. <https://www.unicef.org/gender-equality>
2. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/3/news-sport-for-generation-equality>
3. İçli, G. (2017). “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Küreselleşme” Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
4. UNDP. (2006). Gender Equality: Evaluation of Gender Mainstreaming in UNDP, www.undp.org
5. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/kadini-disarida-birakan-ekonomi-gelisemez/647353>
6. İlkaracan, İ. (2015). “Türkiye’de Kadın İstihdam Sorununa Farklı bir Yaklaşım. Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği, (Ed:A. Makal ve G.Toksöz), İmge, Ankara.
7. Homer, The Odyssey of Homer (Allen Mandelbaum, trans.) Berkeley, CA: University of California Press (1990).
8. Gerber, E.W. Felshin, J. Berlin, P., & Wyrick, W. (Eds.). (1974). The American woman in sport. Reading, MA: Addison-Wesley.
9. Lucas, J.A., & Smith, R.A. (1982). Women’s sport: A trial of equality. In R. Howell (Ed.), Her Story in Sport: A Historical Anthology of Women in Sports (pp. 239-265). West Point, NY: Leisure Press.
10. Gelb, J. & Palley, M.L. (1996). Title IX: The politics of sex discrimination. Women and Public Policies: reassessing gender politics. Charlottesville: University of Virginia Press.
11. <https://www.glamour.com/story/13-times-women-in-sports-fought-for-equality>
12. <https://www.usatoday.com/in-depth/life/women-of-the-century/2020/08/13/billie-jean-king-equal-pay-women-tennis/5535927002/>
13. Şentürk, A. ve Özdilek, Ç. (2007). “Antik ve Modern Olimpiyat Oyunlarında Olimpiyat Ateşinin Yakılma Sebepleri ve Bugüne Kadar Düzenlenen Oyunlarda Meşaleyi Taşıma Seremonileri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 19.
14. IOC (2009c). Women in the Olympic Movement Factsheet Erişim: http://multimedia.olympic.org/pdf/en_report_846.pdf
15. Spor Bilim (2009). Toplumsal Boyutlarıyla Spor, “Kadın ve Spor”, Erişim: <http://www.sporbilim.com/index.php?s=icerik&katid=83&id=147>.
16. Islamic Federation of Women Sport (2009). Official Web Site, Erişim: <http://www.ifws.org/portal/Default.aspx?tabid=1158>

ISRARLI TAKİP: İSTANBUL'DA ÇALIŞAN KADINLARA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Oğuz POLAT, Professor, M.D.

Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar University, Faculty of Medicine, Department of Forensic Medicine,
Ataşehir/İstanbul

ORCID: 0000-0001-8454-6817

Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR, Forensic Psychologist

Turkish Armed Forces, Land Forces Command, 1st Army Command, Üsküdar/İstanbul

ORCID: 0000-0003-3898-6111

Zeynep REVA, LL.M. / PhD(c)

Istanbul Medeniyet University, Medical Law Department, Kartal Kampüsü

ORCID: 0000-0003-0719-2175

Göze NALBANTOĞLU, LL.M.

Nalbantoğlu Law Office, Kadıköy/İstanbul

ORCID: 0000-0001-9954-0426

Buse AKÇA, Lawyer

MEF University, Sarıyer/İstanbul

ORCID: 0000-0003-2799-3009

Rukiye YILMAZ, Psychologist

Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar University, Institute of Health Sciences Department of Forensic Sciences, Kadıköy/İstanbul

ORCID: 0000-0002-4861-1981

ÖZET

İsrarlı takip, belirli bir kişiye karşı tekrarlanan, o kişinin rızası dışında gerçekleşen ve kişinin tacize uğramış, tehdit edilmiş, çaresiz ve korkmuş hissetmesine, kısaca güvenliğinden endişe etmesine neden olan rahatsız edici ve göz korkutucu davranışların tümü olarak ifade edilebilir.

Bu çalışmanın amacı, İstanbul'da çalışan, en az lise mezunu ve 18-30 yaş arası kadınların ısrarlı takibe maruz kalma sıklığını, bu durumun ne şekilde gerçekleştiğini ve mağdurlar üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda tarafımızdan demografik bilgilerin de içinde olduğu 27 soruluk İsrarlı Takip Anketi oluşturulmuştur. Bu anket 615 kadın katılımcıya 15 Ocak 2021- 01 Nisan 2021 tarihleri arasında online olarak uygulanmış ve kriterlerimize uyan 447 katılımcının verileri analiz edilmiştir. Anket sonucunda elde edilen veriler yalnızca ısrarlı takibe maruz kaldığını belirten katılımcılar ve tüm katılımcılar şeklinde araştırma grupları olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Betimsel bulguların dâhil edildiği çalışmada, araştırma kriterleri olarak belirlenen ve ısrarlı takip ile ilgili değişkenlerin çarpaz tablo gösterimleri yapılarak gruplardaki farklılıklar gösterilmiştir. Betimsel istatistiklerin gösterimi için SPSS 26.0 paket yazılımı kullanılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine baktığımızda 447 katılımcının %53.9'unun (n=241) 27-30 yaş arası olduğu, %77.2'sinin (n=345) bekar ve %53.1'inin (n=264) lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir. Meslek dağılımına baktığımızda ise %28.9 (n=129) ile en büyük grubun özel sektör çalışanları olduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların (n=447) %59.3'ü (n=265) hayatının bir döneminde ısrarlı takibe maruz kaldığını belirtmiştir. İsrarlı takip mağduru olduğunu bildiren 265 katılımcının 196'sı ise kendisini takip eden kişiyi tanıdığını ifade etmiştir. Takipçisini tanıyan bu kadınların %29.4'ü (n=78) eski eş/eski partner/eski sevgilisi

tarafından, %20'si (n=53) ise hayatlarının bir döneminde tanıştıkları biri tarafından takip edildiklerini bildirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Israrlı Takip, Takipçi, Takip Mağduru.

STALKING: A RESEARCH ON WORKING WOMEN IN ISTANBUL

ABSTRACT

Stalking can be expressed as all of the disturbing and intimidating behaviors that are repeated against a particular person, that take place against that person's consent and that cause the person to feel abused, threatened, helpless and afraid, in short, to worry about their safety.

The aim of this study is to reveal the frequency of being subjected to stalking, how this situation occurs and its effects on the victims, working in Istanbul, at least high school graduates and between the ages of 18-30. For this purpose, a Stalking Questionnaire consisting of 27 questions including demographic information was created. This survey was applied online to 615 participants between 15 January 2021 and 01 April 2021, and the data of 447 participants who met our criteria were analyzed. The data obtained as a result of the survey were evaluated in two separate research groups as only participants who stated that they were exposed to persistent follow-up and all participants. In the study, in which descriptive findings were included, the differences in the groups were shown by making cross-table representations of the variables determined as research criteria and related to persistent follow-up. SPSS 26.0 package software was used to display descriptive statistics.

It was determined that 53.9% (n=241) of the 447 participants were between the ages of 27-30, 77.2% (n=345) were single and 53.1% (n=264) have undergraduate degree. 28.9% (n=129) of the participants are private sector employees. According to the results of the analysis, 59.3% (n=265) of the participants (n=447) stated that they were exposed to stalking at some point in their lives. Of the 265 participants who reported that they were victims of stalking, 196 stated that they knew the person who stalked them. Of these women who knew their followers, 29.4% (n=78) reported that they were followed by their ex-spouse/ex-partner/ex-lover, and 20% (n=53) reported that they were followed by someone they met at some point in their lives.

Keywords: Stalking, Stalker, Victims of Stalking

1. GİRİŞ

Takip İngilizce bir kelime olan Stalking kelimesinden dilimize ısrarlı takip olarak çevrilmiştir. Stalking avcılık dilinden gelmekte olup, avına (yabani hayvana) hissettirmeden yaklaşıp onu yakalama anlamına gelmektedir.

İnsanlar arası ilişkilerde ise bu kelime, bir kişinin arzu etmediği halde başkası tarafından takip edilmesi (izlenmesi), taciz edilmesi anlamında kullanılmaktadır.

Meloy (1998) ısrarlı takibi; güvenliğini tehdit edilen kişinin inatçı, kötü niyetli ve tekrar eden şekilde takip ve taciz edilmesi olarak tanımlamıştır. Spitzberg'e göre (2002) ise ısrarlı takip, kişinin kasıtlı, tekrarlayan, istenmeyen ve korku-baskı yaratacak şekilde izlenmesi ya da taciz edilmesidir.

Benzer birçok tanım bulunmakla beraber, ısrarlı takip en basit tanımıyla, belirli bir kişiye karşı tekrarlanan, o kişinin rızası dışında gerçekleşen ve kişinin tacize uğramış, tehdit edilmiş, çaresiz ve korkmuş hissetmesine, kısaca güvenliğinden endişe etmesine neden olan rahatsız edici ve göz korkutucu davranışların tümü olarak ifade edilebilir.

Mağdurda korku ve endişeye sebep olabilecek takip davranışı masum görünen bir davranış türünden vahşi bir cinayete kadar değişen geniş kapsamlı bir davranış yelpazesini içerir (Akduman, Ünsalver, Cavlak, Oral ve Cansunar, 2006). En sık karşılaşılan takip davranışlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kurbanı takip etmek
- Evini ya da işyerini gözetlemek
- Kurbanı uygunsuz yaklaşımlar ve karşılaşmalar
- İş veya evin yakınlarında gözükme/birden karşısına çıkmak
- İstenmeyen telefon aramaları
- Tehdit
- Aile ve arkadaşlara yönelik tehditler
- İstenmeyen mektuplar/notlar/elektronik postalar
- İstenmeyen ya da tehditkar hediyeler
- Fiziksel saldırı
- Cinsel saldırı

Değişen dünyayla beraber teknolojinin yaygınlaşması kaçınılmaz olmuş ve internet, takipçilerin son zamanlarda gözde aracı haline gelmiştir. Çünkü internet onlara birçok kurban adayı sunmakta ve kurbanlarına ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Ortak tanımlamalara bakıldığında siber takip; kurbanı yıldırma, tehdit etmek, taciz etmek ve ona zorbalık yapmak için elektronik iletişimi, cep telefonlarını ve interneti kullanmak olarak tanımlanmıştır (Petherick, 1999).

2. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı 18-30 yaş arası, İstanbul'da ikamet eden, çalışan ve en az lise mezunu kadınların ısrarlı takibe maruz kalma sıklığını, bu durumun ne şekilde gerçekleştiğini ve mağdurlar üzerindeki etkilerini ortaya

koymaktır. Aynı zamanda bu konudaki farkındalığı arttırmak hedeflenmektedir.

2.2. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Tarafımızdan oluşturulan anket demografik bilgilerin de yer aldığı 27 sorudan oluşmaktadır. Mevcut pandemi süreci nedeniyle anket uygulaması Google Forms kullanılarak çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda 15 Ocak-01 Nisan 2021 tarihleri arasında 615 katılımcıya anketimiz ulaştırılmış; ancak kriterlerimize uyan 447 katılımcının verileri analiz edilmiştir. Betimsel bulguların dâhil edildiği çalışmada, araştırma kriterleri olarak belirlenen ve ısrarlı takip ile ilgili değişkenlerin çarpaz tablo gösterimleri yapılarak gruptaki farklılıklar gösterilmiştir. Betimsel istatistikler için frekans dağılımları ve çapraz tabloların verildiği çalışmada, dağılımın grafiksel gösterimi pasta grafiği şeklinde yapılmıştır. Betimsel istatistiklerin gösterimi için SPSS 26.0 paket yazılımı kullanılmıştır.

2.3. Bulgular

Çalışmamıza 18-30 yaş arası, İstanbul'da ikamet eden ve çalışan 447 kadın katılım sağlamıştır. Katılımcılarımızın demografik bilgileri Tablo-1'de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların %53.9'unun (n=241) ile 27-30 yaş arası olduğunu, %77.2'sinin (n=345) bekar ve %53.1'inin (n=264) lisans mezunu olduğunu görmekteyiz. Meslek dağılımına baktığımızda ise %28.9 (n=129) ile en büyük grubun özel sektör çalışanları olduğunu görüyoruz.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

		N	%
Yaş	18-20	16	3,6
	21-23	67	15,0
	24-26	123	27,5
	27-30	241	53,9
	Toplam	447	100,0
Medeni Durum	Bekar	345	77,2
	Boşanmış	6	1,3
	Evli	96	21,5
	Toplam	447	100,0
Eğitim Durumu	Doktora	11	2,5
	Lisans	264	59,1
	Lise	9	2,0
	Önlisans	34	7,6
	Yüksek Lisans	129	28,9
	Toplam	447	100,0
Meslek	Avukat / Savcı / Hakim	62	13,9
	Diğer	24	5,4
	Eğitim	7	1,6
	Hekim	6	1,3
	Hizmet	12	2,7

	Kamu Çalışanı	7	1,6
	Mimar / Mühendis	58	13,0
	Öğretmen / Akademisyen	51	11,4
	Özel Sektör Çalışanı	129	28,9
	Psikolog	56	12,5
	Sağlık	21	4,7
	Sosyolog	14	3,1
	Toplam	447	100,0

447 katılımcıya hayatlarının bir döneminde ısrarlı takibe maruz kalıp kalmadıklarını sorduk. Katılımcıların %59.3'ü (n=265) hayatının bir döneminde ısrarlı takibe maruz kaldığını belirtmiştir (Tablo 2).

Tablo 2: Katılımcıların ısrarlı takibe maruz kalma durumu

		N	%
Israrlı Takibe Maruz Kaldınız mı?	Evet	265	59,3
	Hayır	182	40,7
	Toplam	447	100,0

Israrlı takip mağduru olduğunu bildiren 265 katılımcının 196'sı yani %74'ü ise kendisini takip eden kişiyi tanıdığını ifade etmiştir. Takipçisini tanıyan kadınların %29.4'ü (n=78) eski eş/eski partner/eski sevgilisi tarafından, %20'si (n=53) ise hayatlarının bir döneminde tanıştıkları biri tarafından takip edildiklerini bildirmişlerdir. Takipçinin kim olduğuna dair sonuçlar Tablo-3'te yer almaktadır.

Tablo 3: Takipçinin kim olduğu

		N	%
Sizi takip eden kişi kimdi?	Eski Eş /Eski Sevgili / Eski Partner	79	29.4
	Hayatımın bir döneminde tanışmış olduğum bir kişi	53	20.0
	Arkadaş /İş arkadaşı / Okul arkadaşı	42	15.8
	Sosyal medya hesabımdan beni takip eden bir kişi	25	9.4
	Eş / Sevgili / Partner	21	7.9
	Aile / Akraba	3	1.1
	Soruyu cevaplamayanlar	42	16.2
	Toplam	265	100.0

Israrlı takip mağduru olduğunu belirten katılımcıların %59.7'si (n=134) tekrarlayan telefon aramaları/mesaj gönderme yoluyla ısrarlı takibe maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bunu yolda yürürken karşısına çıkma (%17.3, n=50) ve sosyal medya/internet üzerinden sürekli olarak rahatsız edilme (%10.2, n=29) davranışları takip etmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Israrlı takibin hangi şekillerde gerçekleştiği

		N	%
Israrlı Takip olgusu hangi şekillerde gerçekleşti?	Tekrarlayan telefon aramaları/mesaj gönderme	134	59.7
	Yolda yürürken birden karşına çıkma	50	17.3
	Yolda yürürken takip edilme	36	8.2
	Sosyal medya/İnternet üzerinden sürekli olarak rahatsız edilme	29	10.2
	İş veya evin yakınlarında görünme	9	2.6
	Diğer	7	2.0
	Toplam	265	100.0

Takip davranışlarının sıklığına yönelik sorduğumuz sorudan elde edilen bulgulara göre, ısrarlı takip mağduru katılımcıların (n=265), %39.3'ünün (n=102) haftada birkaç kez bu davranışlara maruz kaldıkları saptanmıştır. Bununla birlikte eski eş/eski partner/eski sevgilinin takipçi olduğu durumlarda (n=79) takip davranışının sıklığı “haftada birkaç kez” (n=29) olarak ilk sırada yer alsa da, diğer takipçi türlerinden farklı olarak “gün içerisinde birkaç kez” (n=12) ve “her gün” (n=14) cevaplarının da verildiğini görmekteyiz (Tablo 5).

Tablo 5: Takip davranışlarının sıklığı

		Israrlı Takibe Maruz Bırakıldığınız Kişi Kimdi?												Toplam	
		Aile / Akraba		Arkadaş /İş arkadaşı / Okul arkadaşı		Eski Eş /Eski Sevgili / Eski Partner		Eş / Sevgili / Partner		Hayatımın bir döneminde tanışmış olduğum bir kişi		Sosyal medya hesabımdan beni takip eden bir kişi			
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Israrlı Takip davranışı ne sıklıkla gerçekleşiyor/gerçekleşiyor?	Ayda birkaç kez	1	33,3	10	24,4	13	16,5	1	4,8	9	20,5	1	12,5	35	17,9
	Birkaç ayda bir	2	66,7	5	12,2	11	13,9	4	19,0	10	22,7	2	25,0	34	17,3
	Gün içerisinde birkaç kez	0	0,0	1	2,4	12	15,2	4	19,0	4	9,1	0	0,0	21	10,7
	Haftada birkaç kez	0	0,0	19	46,3	29	36,7	8	38,1	18	40,9	3	37,5	77	39,3
	Her gün	0	0,0	5	12,2	14	17,7	4	19,0	3	6,8	2	25,0	28	14,3
	Soruyu cevaplamayanlar	0	0,0	1	2,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,5
Toplam		3	100	41	100	79	100	21	100	44	100	8	100	196	100

Israrlı takip mağduru katılımcıların (n=265) çoğunluğu bu durumu ne kadar süreyle yaşadıkları sorusuna 1 yıldan daha az (%61.2, n=173) cevabını vermişlerdir. Bununla birlikte 68 kişi 1-3 yıl arası, 21 kişi ise 3 yıl ve üstü bir süre kadar ısrarlı takibe maruz kaldıklarını bildirmişlerdir (Tablo 6).

Tablo 6: Takip davranışlarının ne kadar sürdüğü

	N	%
Israrlı Takip davranışı ne kadar sürdü/ne kadardır devam ediyor?	1 – 3 yıl arası	68
	1 yıldan daha az	173
	3 yıl ve üstü	21
	Soruyu cevaplamayanlar	3
	Toplam	265
		100

Katılımcılara “İstenmeyen notlar ya da mesajlar aldıysanız, içerikleri nelerdi?” diye sorduk. Mağdur katılımcıların %49.1'i (n=130) “aşk ilanı” cevabını verirken, %14.3'ü (n=38) herhangi bir not ya da mesaj almadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 7).

Tablo 7: İstenmeyen notlar ya da mesajların içeriği

		N	%
<i>İstenmeyen notlar ya da mesajlar aldıysanız, içerikleri nelerdi?</i>	Aşk ilanı	130	49.1
	Herhangi bir not ya da mesaj almadım	38	14.3
	Evlenme ya da beraber olma isteğini empoze edici içerik	26	9.8
	Cinsel içerikli	25	9.4
	Tehdit içerikli	15	5.7
	Hakaret içerikli	14	5.3
	Diğer	8	3.0
	Soruyu cevaplamayanlar	9	3.4
	Toplam	265	100.0

Katılımcıların yaşadıkları ısrarlı mağduriyeti boyunca fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet türlerinden herhangi birine maruz kalıp kalmadıklarını da araştırdık. Buna göre ısrarlı takip mağduru katılımcıların %10.6'sı (n=28) fiziksel şiddete, %25.7'si (n=68) cinsel şiddete ve %46.4'ü (n=123) psikolojik şiddete uğradıklarını belirtmişlerdir (Tablo 8).

Tablo 8: İsrarlı takip mağdurlarının maruz kaldıkları şiddet türleri

		N	%
<i>İsrarlı Takip olgusuna maruz kaldığınız süre boyunca hırpalamak, tokat/yumruk/tekme atmak, veya işkence gibi fiziksel şiddet gördünüz mü?</i>	Evet	28	10.6
	Hayır	237	89.4
	Toplam	265	100.0
<i>İsrarlı Takip olgusuna maruz kaldığınız süre boyunca cinsel içerikli konuşmalara maruz kalmak, elle sarkıntılığa uğramak veya cinsel ilişkiye zorlanmak gibi cinsel şiddet gördünüz mü?</i>	Evet	68	25.7
	Hayır	197	74.3
	Toplam	265	100.0
<i>İsrarlı Takip olgusuna maruz kaldığınız süre boyunca tehdit, küfür, hakaret, küçük düşürmek ve başkalarıyla görüşmeye müsaade etmemek gibi psikolojik şiddet gördünüz mü?</i>	Evet	123	46.4
	Hayır	142	53.6
	Toplam	265	100.0

Fiziksel şiddete uğrama oranı genel değerlendirme açısından düşük görünse de, takipçisinin kim olduğunu bilen katılımcılara (n=196) yönelik yapılan analizde; 28 fiziksel şiddet olgusunun 19 tanesinin eski eş/eski partner/eski sevgili tarafından gerçekleştirilmiş olduğunu görüyoruz (Tablo 9).

Tablo 9: Takipçinin kim olduğu ile fiziksel şiddetin varlığı arasındaki ilişki

		İsrarlı Takibe Maruz Bırakıldığınız Kişi Kimdi?													
		Aile / Akraba		Arkadaş / İş arkadaşı / Okul arkadaşı		Eski Eş / Eski Sevgili / Eski Partner		Eş / Sevgili / Partner		Hayatımın bir döneminde tanışmış olduğum bir kişi		Sosyal medya hesabımdan beni takip eden bir kişi		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
<i>İsrarlı Takip olgusuna maruz kaldığınız süre boyunca fiziksel şiddet gördünüz mü?</i>	Evet	1	33,3	4	9,8	19	24,1	2	9,5	0	0,0	0	0,0	26	13
	Hayır	2	66,7	37	90,2	60	75,9	19	90,5	44	100	8	100	170	86
Toplam		3	100	41	100	79	100	21	100	44	100	8	100	196	100

Bu şiddet türlerinin hangi davranışları içerdiğine dair sorularımıza katılımcıların çoğu cevap vermezken, psikolojik şiddet gördüğünü belirten katılımcıların %21.9'u (n=58) “bağırarak/küfür etmek” seçeneğini işaretlerken, %18.1'i (n=48) “tehdit”le karşılaştığını ifade etmiştir. Israrlı takip süresince cinsel şiddete maruz kaldığını belirten katılımcıların %15,5'i (n=41) ise “cinsel içerikli konuşmalara maruz kalma ve laf atma” durumunu yaşadığını belirtmiştir (Tablo 10).

Tablo 10: Israrlı takip mağdurlarının karşılaştıkları şiddet davranışları

		N	%
<i>Maruz kaldığınız bu fiziksel şiddet ne şekilde gerçekleşti?</i>	Sertçe sarsmak, hırpalamak	24	9.1
	Fiziksel şiddet görmedim	18	6.8
	İşkenceye maruz kalmak	5	1.9
	Diğer	5	1.9
	Soruyu cevaplamayanlar	213	80.4
	Toplam	265	100.0
<i>Maruz kaldığınız bu cinsel şiddet ne şekilde gerçekleşti?</i>	Cinsel içerikli konuşmalara maruz kalma / laf atma	41	15.5
	Elle taciz edilme	25	9.4
	Cinsel içerikli elektronik postalar / notlar alma	10	3.8
	Cinsel ilişkiye girmeye zorlanma	8	3.0
	Cinsel şiddete maruz kalmadım	5	1.9
	Soruyu cevaplamayanlar	176	66.4
	Toplam	265	100.0
<i>Yaşadığınız bu psikolojik şiddet ne şekilde gerçekleşti?</i>	Bağırarak, küfür etmek	58	21.9
	Tehdit	48	18.1
	Aşağılamak	10	3.8
	Hakaret etmek	10	3.8
	Başkalarıyla görüşmeye müsaade etmemek	8	3.0
	Çıplak foto istemek	1	.4
	Psikolojik şiddete maruz kalmadım	2	.8
	Soruyu cevaplamayanlar	130	49.1
	Toplam	265	100.0

Ayrıca katılımcılara yaşadıkları bu ısrarlı takip durumunu kimseyle paylaşıp paylaşmadıklarını da sorduk. Katılımcıların %55.1'i (n=146) yaşadığı bu durumu arkadaşısıyla paylaştığını belirtirken, %14'ü (n=37) kimseyle paylaşmadığını ifade etmiştir (Tablo 11).

Tablo 11: Israrlı takip mağdurlarının yaşadıkları durumu kiminle paylaştığı

		N	%
<i>Yaşadığınız bu durumu herhangi biriyle paylaştınız mı?</i>	Arkadaşım ile paylaştım	146	55.1
	Eşimle / Sevgilimle / Partnerimle paylaştım	46	17.4
	Kimseyle paylaşmadım	37	14.0
	Ailemle / akrabamla paylaştım	32	12.1
	Adli makamlar	2	.8
	İş yeri yönetimiyle paylaştım	1	.4
	Soruyu cevaplamayanlar	1	.4
	Toplam	265	100.0

Israrlı takip mağdurlarının (n=265) bu durumu resmi makama bildirip bildirmeme oranları ise şöyledir; %91.7'si (n=243) her hangi bir resmi makama başvuruda bulunmazken, %8.3'ü (n=22) resmi makama

başvurduğunu belirtmiştir. Resmi makama başvuru yapan mağdurların sadece 4’ü tedbir kararı verildiğini ifade etmişlerdir (Tablo 12).

Tablo 12: Takip davranışını resmi makama bildirme ve tedbir kararı alınma durumu

		N	%
Takip davranışını herhangi bir resmi makama bildirdiniz mi?	Evet	22	8.3
	Hayır	241	90.9
	Soruyu cevaplamayanlar	2	.8
	Toplam	265	100.0
Bildirdiyseniz herhangi bir tedbir (koruma/uzaklaştırma) alındı mı?	Evet	4	1.5
	Hayır	80	30.2
	Soruyu cevaplamayanlar	181	68.3
	Toplam	265	100.0

Israrlı takip mağduru olduğunu belirten katılımcılara resmi bir makama başvuru yapmama nedenlerini de sorduk. Buna göre; katılımcıların %41.9’u (n=111) “bildirmem gereken bir durum olduğunu düşünmedim” derken, %27.9’u (n=74) “başvurmamın işe yarayacağını düşünmedim” cevabını vermiştir (Tablo 13).

Tablo 13: Resmi bir makama başvuru yapmama nedenleri

		N	%
Bildirmediyseniz neden?	Bildirmem gereken bir durum olduğunu düşünmedim	111	41.9
	Başvurmanın işe yaramayacağını düşündüm	74	27.9
	Kimsenin bilmesini istemedim	32	12.1
	Takipçimden korktum	10	3.8
	Nereye başvuracağımı bilemedim	5	1.9
	Soruyu cevaplamayanlar	33	12.5
	Toplam	265	100.0

Bununla birlikte, takipçilerini tanıyan mağdurların (n=196) uğradıkları şiddet türleriyle resmi makama başvurmama nedenleri arasındaki ilişki de analiz edilmiştir. Buna göre cinsel şiddet mağduru olduğunu bildiren katılımcılar resmi makama başvurmama nedenini, genel analiz sonuçlarının aksine ağırlıklı olarak (%29.5) “kimsenin bilmesini istemedim” şeklinde ifade etmişlerdir. Bu cevap fiziksel şiddet mağdurlarında ikinci sırada (%26.9) ve psikolojik şiddet mağdurlarında üçüncü sırada (%16.8) yer almaktadır (Tablo 14).

Tablo 14: Maruz kalınan şiddet türü ve resmi makama bildirmeme nedenleri arasındaki ilişki

		Israrlı Takip olgusuna maruz kaldığınız süre boyunca cinsel şiddet gördünüz mü?							
		Evet		Hayır		Soruyu cevaplamayanlar		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Bildirmediyseniz neden?		6	13,6	16	10,6	1	100	23	11,7
	Başvurmanın işe yaramayacağını düşündüm	12	27,3	31	20,5	0	0,0	43	21,9
	Bildirmem gereken bir durum olduğunu düşünmedim	9	20,5	84	55,6	0	0,0	93	47,4
	Kimsenin bilmesini istemedim	13	29,5	11	7,3	0	0,0	24	12,2
	Nereye başvuracağımı bilemedim	1	2,3	2	1,3	0	0,0	3	1,5

	Takipçimden korktum	3	6,8	7	4,6	0	0,0	10	5,1
Toplam		44	100	151	100	1	100	196	100
		İsrarlı Takip olgusuna maruz kaldığınız süre boyunca fiziksel şiddet gördünüz mü?							
		Evet		Hayır		Toplam			
		N	%	N	%	N	%		
Bildirmediyseniz neden?		3	11,5	20	11,8	23	11,7		
	Başvurmanın işe yaramayacağını düşündüm	10	38,5	33	19,4	43	21,9		
	Bildirmem gereken bir durum olduğunu düşünmedim	2	7,7	91	53,5	93	47,4		
	Kimsenin bilmesini istemedim	7	26,9	17	10,0	24	12,2		
	Nereye başvuracağımı bilemedim	0	0,0	3	1,8	3	1,5		
	Takipçimden korktum	4	15,4	6	3,5	10	5,1		
Toplam		26	100	170	100	196	100		
		İsrarlı Takip olgusuna maruz kaldığınız süre boyunca psikolojik şiddet gördünüz mü?							
		Evet		Hayır		Toplam			
		N	%	N	%	N	%		
Bildirmediyseniz neden?		12	11,9%	11	11,6%	23	11,7%		
	Başvurmanın işe yaramayacağını düşündüm	27	26,7%	16	16,8%	43	21,9%		
	Bildirmem gereken bir durum olduğunu düşünmedim	33	32,7%	60	63,2%	93	47,4%		
	Kimsenin bilmesini istemedim	17	16,8%	7	7,4%	24	12,2%		
	Nereye başvuracağımı bilemedim	3	3,0%	0	0,0%	3	1,5%		
	Takipçimden korktum	9	8,9%	1	1,1%	10	5,1%		
Toplam		101	100,0%	95	100,0%	196	100,0%		

Çalışmada katılımcılarımıza ısrarlı takibin mağdur üzerindeki etkilerini anlayabilmek için “İsrarlı takibe maruz kaldıktan sonra hayatınızda neleri değiştirdiniz?” sorusunu yönelttik. Buna göre mağdur katılımcıların (n=265) %39,6’sı (n=105) “Tacizciyi sosyal medyada engelledim” seçeneğini işaretlemiş, %21,1’i (n=56) “hiç bir şey yapmadım” cevabını vermiştir. Mağdurların ısrarlı takibe maruz kaldıktan sonra hayatlarında yaptıkları değişikliklere ilişkin veriler Tablo-15’te yer almaktadır.

Tablo 15: Mağdurların ısrarlı takibe maruz kaldıktan sonra hayatlarında gerçekleştirdikleri değişiklikler

		N	%
İsrarlı takibe maruz kaldıktan sonra hayatınızda neleri değiştirdiniz?	Tacizciyi sosyal medyada engelledim.	105	39.6
	Hiçbir şey yapmadım.	56	21.1
	Psikolojik yardım almaya başladım.	29	10.9
	Sosyal medya hesaplarımı kapadım.	27	10.2
	Görünüşümü (kıyafet, saç, stil vs.) değiştirdim.	13	4.9
	İş değişikliği yaptım.	13	4.9
	Telefon numaramı değiştirdim.	13	4.9
	Adresimi değiştirdim.	7	2.6
	Soruyu cevaplamayanlar	2	.8
	Toplam	265	100.0

Araştırmamıza katılan tüm katılımcılarımıza (n=447) ısrarlı takip durumunda yasal haklarını bilip bilmediklerini sorduk. Katılımcıların %38'i (n=170) "evet" cevabını verirken, %62'si (n=277) "hayır" cevabını vermiştir (Tablo 16).

Tablo 16: Katılımcıların yasal haklarını bilme durumu

		N	%
<i>Israrlı takip durumunda yasal haklarınızı biliyor musunuz?</i>	Evet	170	38.0
	Hayır	277	62.0
	Toplam	447	100.0

Bununla birlikte ısrarlı takip mağduru olduğunu belirten katılımcılar (n=265) arasında yapılan analiz sonuçlarına göre ise mağdur olan katılımcıların %40'ı (n=106) yasal haklarını bildiklerini, %60'ı (n=159) ise yasal haklarını bilmediklerini ifade etmişlerdir (Tablo 17).

Tablo 17: Israrlı takip mağduru olduğunu bildiren katılımcıların yasal haklarını bilme durumu

		N	%
<i>Israrlı takip durumunda yasal haklarınızı biliyor musunuz?</i>	Evet	106	40.0
	Hayır	159	60.0
	Toplam	265	100.0

Tüm katılımcılarımıza (n=447) "Israrlı takip durumunda nereye başvuracağınızı biliyor musunuz?" diye sorduk. Buna göre, 447 katılımcının %51.1'i (n=233) nereye başvuracağını bilemezken, %47,9'u (n=214) nereye başvuracağını bildiğini belirtmiştir (Tablo 18).

Tablo 18: Katılımcıların nereye başvuracağını bilme durumu

		N	%
<i>Israrlı takip durumunda nereye başvuracağınızı biliyor musunuz?</i>	Evet	214	47.9
	Hayır	233	52.1
	Toplam	447	100.0

Israrlı takip mağduru olduğunu belirten katılımcıların (n=265) ise %55.5'i (n=147) nereye başvuracağını bilmediğini ifade etmiştir. %44.5'lik (n=118) orandaki mağdur katılımcı ise nereye başvuracağını bildiğini belirtmiştir (Tablo 19).

Tablo 19: Israrlı takip mağduru olduğunu bildiren katılımcıların nereye başvuracaklarını bilme durumu

		N	%
<i>Israrlı takip durumunda nereye başvuracağınızı biliyor musunuz?</i>	Evet	118	44.5
	Hayır	147	55.5
	Toplam	265	100.0

Son olarak katılımcılarımıza (n=447) ısrarlı takip durumuyla karşılaştıklarında hangi numaraları arayabileceklerini sorduk. 394 kişi Alo 155, 44 kişi Alo 183, 5 kişi 112 ve 4 kişi ise Alo 154 cevabını vermiştir (Tablo 20).

Tablo 20: Katılımcıların hangi numaraları aramayı tercih ettikleri

		N	%
<i>Israrlı takip durumunda aşağıdakilerden hangi numaraları arayabilirsiniz?</i>	Alo 112	5	1.1
	Alo 154	4	.9
	Alo 155	394	88.1
	Alo 183	44	9.8
	Toplam	447	100.0

Israrlı takip mağdurları arasında yapılan analiz sonucuna göre ise, mağdur katılımcıların (n=265) 236'sı Alo 155, 22'si Alo 183, 4'ü Alo 112 ve 3'ü Alo 154'ü arayabileceklerini belirtmişlerdir (Tablo 21).

Tablo 21: Israrlı takip mağduru olduğunu bildiren katılımcıların hangi numaraları aramayı tercih ettikleri

		N	%
<i>Israrlı takip durumunda aşağıdakilerden hangi numaraları arayabilirsiniz?</i>	Alo 112	4	1.5
	Alo 154	3	1.1
	Alo 155	236	89.1
	Alo 183	22	8.3
	Toplam	265	100.0

3. SONUÇ

- Araştırmamızın sonuçlarına göre ısrarlı takip sanıldığı gibi aksine kadına yönelik şiddetin bir türü olarak sıklıkla rastlanan bir olgudur. 2010 yılında yapılan benzer bir çalışmada (Gürgezoğlu, 2010) 300 kadından sadece %27.3'ü ısrarlı takibe maruz kaldığını bildirirken, çalışmamızda bu oran %59.3 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu artış kadına yönelik şiddetin bir türü olan ısrarlı takip olgusunun zaman içinde geldiği boyutu ortaya koymaktadır.
- Araştırmamızda ısrarlı takip mağduru kadınların %29.4'ü (n=78) eski eş/eski partner/eski sevgilisi tarafından takip edildiklerini bildirmişlerdir. Bu sonuçlar, sıkça medyaya yansıyan eski eş/eski partner/eski sevgili tarafından kadına yönelik gerçekleşen şiddet olgularını da doğrular niteliktedir.
- Takip davranışlarının değişen zamanla beraber farklılaştığını da söyleyebiliriz. Gürgezoğlu (2010) tarafından yürütülen çalışmada tespit edilen en yaygın ısrarlı takip davranışları iş veya evin yakınlarında görünme (%25.3) ve takip etme (%23.6) iken bizim çalışmamızda en yaygın takip davranışları tekrarlayan telefon aramaları/mesaj gönderme (%59.7) ve yolda yürürken karşısına çıkma (%17.3, n=50) olarak tespit edilmiştir. Ayrıca değişen zaman ve gelişen teknolojiyle beraber ısrarlı takip davranışlarına yenilerinin eklendiği ve katılımcıların sosyal medya/internet üzerinden sürekli olarak rahatsız edilme (%10.2, n=29) davranışlarına maruz kaldıkları görülmektedir. Çalışmamızdan

elde ettiğimiz sonuçlar T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 2013-2014 yılları arasında yürütülen “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” verileriyle de örtüşmektedir.

- Araştırmamıza katılan ısrarlı takip mağduru kadınlar yaşadıkları süreç boyunca en çok psikolojik şiddete uğradıklarını belirtmişlerdir (%46.6). Bununla birlikte yaşadıkları bu şiddetin ya bildirilmesi gereken bir durum olmadığını ya da başvurmalarının işe yaramayacağını düşünmektedirler. Bu noktada mağdurun güçlenmesi için psikolojik destek programları oluşturulmalı ve bu süreç belli stratejiler doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.
- Kadınların yaşadıkları bu durumu daha çok arkadaşlarıyla paylaştıkları, ancak resmi bir makama bildirme oranlarının çok düşük olduğu görülmektedir. Bu noktada kamuoyunun ısrarlı takip eylemleriyle alakalı yasal hakları konusunda bilgilendirilmesi de önem taşımaktadır.
- Katılımcılarımızın büyük kısmı yaşadıkları durumla ilgili yeterli bilgiye sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu eksikliklerin giderilmesi adına uzun vadeli ve sürdürülebilir plan ve programlar yapılması, sivil toplum kuruluşları vb. kuruluşlarca eğitimler verilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akduman, İ., Ünsalver, B., Cavlak, M., Oral, G. ve Cansunar N. (2006). Takipçi Tacizcilik- Stalking. Adli Psikiyatri Dergisi, 3 (3-4): 25-33
- Gürgezoğlu, E. (2010). Takip/İzlemeye İlişkin Algının İncelenmesi ve Mağdur Olan/Olmayanların Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Meloy, JR. (1998). The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives. London: Academic Press.
- Petherick, W. (1999). Cyber-Stalking: Obsessional Pursuit And The Digital Criminal.
- Spitzberg, B. H. (2002). The tactical topography of stalking victimization and management. Trauma, Violence, & Abuse, 3, 261-288.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2014). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Ankara.

ANAYASALARDA KADIN ERKEK EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINA VE KADINLARIN İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Tijen DÜNDAR SEZER

Dokuz Eylül University, Faculty of Law, Department of Constitutional Law, Tınaztepe Campus

ORCID: 0000-0002-1944-1186

ÖZET

İlk Anayasalarda garanti edilen “kanun önünde eşitlik” ilkesi ile özellikle 2. Dünya Savaşı’ndan sonra yapılan Anayasalarda yer alan “ayrımcılık yasağı”, “eşit haklar” ya da “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir” şeklinde formülasyonlar kadın ve erkek arasında fiili eşitliğin sağlanmasında yeterli olmamıştır. İnsan hakları ise her ne kadar Anayasalarda herkes için garanti edilse de, bunların önemli bir bölümünden kadınlar erkekler kadar yararlanamamıştır.

1979 tarihli Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Engellenmesi Sözleşmesi, şekli eşitliğin yanı sıra, maddi eşitliğin gerçekleşmesini sağlayan hükümleri ile bir çığır açmıştır. Sözleşme’nin 4. maddesi fiili eşitliğin sağlanması için geçici özel tedbirlerin alınabileceğini öngörmektedir. 1990’lı yılları takiben Anayasalarda yapılan değişikliklerle ve yeni yapılan Anayasalarda kadınları özel olarak dikkate alan, kadın ve erkek arasında maddi eşitliğin sağlanmasına yönelik hükümler kabul edilmeye başlanmıştır. 1949 tarihli F. Alman Anayasası “kadın ve erkekler eşit haklara sahiptir” hükmünü içeren ilk Anayasa olmakla birlikte, bu ibarenin şekli eşitlik anlayışı içinde yorumlanması karşısında, 1994 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle devlet bu eşitliği sağlama konusunda yükümlü kılınmıştır.

Günümüzde yaklaşık yüz Anayasada kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması konusunda devletlere genel olarak önlem alma yükümlülüğü getirilmiştir. Günümüz Anayasalarında devletlerin genel önlem alma yükümlülüklerinin yanında, kadınların ekonomik, politik ve sosyal yaşama katılmasını teşvik eden, parlamento seçimlerinde ya da kamusal görevlerde kota konmasını öngören, kadınlara yönelik şiddetle mücadele edilmesini düzenleyen, kadın erkek eşitliğini sağlama konusunda özel komisyonlar kuran farklı hükümler bulunmaktadır. Anayasalar kanunların üzerinde olmak, kanunlardan daha zor usullerle değiştirilmek, bağlayıcı olmak gibi niteliklere sahiptir; Bu nedenle Anayasaların kadınların dezavantajlarını dikkate alan ve maddi eşitliğin sağlanmasını öngören hükümler içermeleri büyük önem taşımaktadır. Böylelikle devlet organları, kadın ve erkeğin fiili eşitliğini amaçlayan Anayasa hükümlerini dikkate alarak/bunlara uygun olarak, kanun çıkartmak, uygulama ve yorum yapmak durumundadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Erkek Eşitliği, Kadınların İnsan Hakları, Maddi Eşitlik

APPROACHES TO ENSURING EQUALITY OF WOMEN AND MEN AND HUMAN RIGHTS OF WOMEN IN CONSTITUTIONS

ABSTRACT

The principle of “equality before the law” was adopted in the first Constitutions and formulations such as “prohibition of discrimination”, “equal rights” or “women and men have equal rights” were regulated in the Constitutions especially after World War II. However, all these regulations were not sufficient to ensure de facto equality between men and women. Also, although human rights are guaranteed for everyone in the Constitutions, women could not benefit from them as much as men.

The 1979 United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women broke new ground with its provisions that ensure the realization of substantive equality as well as formal equality. Article 4 of the Convention provides that temporary special measures can be taken to ensure de facto equality. Following the 1990s, with the amendments made in the Constitutions and the newly made Constitutions, provisions that take women into account and aim to ensure substantive equality between men and women have begun to be adopted. Although the German Constitution of 1949 was the first to include the provision “women and men have equal rights”, the State was obliged to provide this equality with the constitutional amendment made in 1994. Today, nearly a hundred constitutions impose a general obligation on states to take measures to ensure equality between men and women.

In today's Constitutions, in addition to the obligations of states to take general measures, there are different provisions that encourage women's participation in economic, political and social life, stipulate quotas in parliamentary elections or public duties, regulate the combating against violence against women and establish special commissions to ensure equality between women and men. Constitutions have qualities such as being above the law, being amended by more difficult procedures than laws and being binding; For this reason, it is of great importance that the constitutions include provisions that take into account the disadvantages of women and provide for material equality. Thus, state organs are obliged to enact, implement and interpret laws by taking into account the provisions of the Constitution, which aim at the de facto equality of women and men.

Keywords: Equality Between Women and Men, Human Rights of Women, Substantive Equality

YARGITAY KARARLARI KAPSAMINDA CİNSEL ŞİDDET TİPLERİNDEN “TEŞHİRCİLİK” ÜZERİNE KESİTSEL BİR ÇALIŞMA

Özlem YİĞİTOĞLU

Acıbadem Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adli Bilimler Tezli Yüksek Lisans

ORCID: 0000-0001-8474-9139

ÖZET

Teşhircilik, TCK m. 225 “Hayasızca Hareketlerde Bulunma Suçu” kapsamında karşımıza çıkmaktadır. Penetrasyonun olmadığı cinsel şiddet eylemlerinden teşhircilik; failin göğsünü, penisini, vajinasını, vb. özel bölgelerini göstermesi veya mağdurun önünde mastürbasyon yapması şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışmamda Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri tarafından 2022-2011 tarihleri arasında Hayasızca Hareketlerde Bulunma Suçunun “teşhircilik” suretiyle oluşan kararları incelenmiştir. Çalışmam yargının teşhircilik eylemine bakışını analiz etmeyi amaçlamıştır. Tespit edilen 26 Yargıtay ve 4 BAM kararı; failin yaşı-cinsiyeti, eylemin meydana geldiği yer, fail ile mağdurun yakınlık derecesi, teşhircilik oluşturan eylem biçimleri ve yargılama sonucunda verilen karar açısından incelenmiştir. Bulgular: 27 fail yetişkin, 1 suça sürüklenen çocuk, 2 kararda belirtilmemiştir. Faillerin cinsiyeti: 16 erkek, 8 kararda belirtilmemekte, 4 kadın, 2 kararda hem erkek hem kadın eylemi ortaklaşa gerçekleştirmişlerdir. Fail ile mağdurun yakınlık derecesi: 10 kararda belirtilmemişken, 3 komşu, 3 tanıdık, 14 kararda ise hiçbir yakınlık derecesi bulunmamaktadır. Fiilin gerçekleştirildiği yerler: 8 yol, 6 kamuya açık alan, 5 ev, 4 belirtilmemiş, 2 kamuya açık park, 2 nezarethane, 1 ev bahçesi, 1 cezaevi koğuşudur. Teşhircilik oluşturan eylem biçimleri: 9 cinsel organını göstermek, 5 cinsel organıyla oynamak/ mastürbasyon yapmak, 5 vücudunu teşhir etmek, 3 tuvalet ihtiyacını gidermek için organını çıkarmak, 9 kararda fiil açıklanmamıştır. Yargılama sonucunda 26 mahkumiyet, 3 beraat, 1 mahkumiyet kararının bozulmasına karar verildiği tespit edilmiştir. Yargıtay’ın aleniyetin gerçekleşmesi için eylemin gerçekleştirildiği yerin özellikle kamuya açık bir alan olmasını aramadığı, eylemin başkalarının görebileceği bir yerde gerçekleştirilmesini yeterli gördüğü tespit edilmiştir. Keza perdeleri açık bir evde kişinin vücudunu teşhir etmesi açısından teşhircilik eyleminin gerçekleştiğinden bahsedilirken; kamuya açık yol kenarında tuvalet ihtiyacını gideren kişiler açısından teşhircilik eyleminin gerçekleşmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Yargıtay’ın teşhircilik oluşturan eylem biçimlerini değerlendirirken, kadınların giyim tercihlerini sınırlayan kararlardan söz etmemek için eylemin sınırlarının ne şekilde çizileceği önem kazanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Teşhircilik, Teşhir, Hayasızca Hareketlerde Bulunma

DOĞUM SONU DÖNEMDEKİ ANNELERİN STRESLE ÇİFT OLARAK BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ VE ÇATIŞMA ÇÖZME STİLLERİNİN POSTPARTUM DEPRESYONA ETKİSİ

Seyhan ÇANKAYA

Selcuk University, Faculty of Health Sciences, Department of Midwifery, Alaeddin Keykubat Campus
ORCID: 0000-0003-0433-2515

Gonca BURAN

Uludag University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Görükle Nilüfer Campus
ORCID: 0000-0001-9082-553X

ÖZET

Doğum sonu dönemdeki annelerin stresle çift olarak başa çıkma stratejileri ve çatışma çözme stillerinin postpartum depresyona etkisini belirlenmesi amaçlandı. Tanımlayıcı ve kesitsel tipte olan bu araştırma 1-12 aylık bebeği olan 369 anne ile yapılmıştır. Çalışma 01 Ekim 2021 ile 01 Aralık 2021 tarihleri arasında Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde bir ilin Tıp Fakültesi Hastanesi pediatri polikliniğinde gerçekleştirildi. Annelerin 74'ü (%20.1) depresyon scale kesme noktasının (> 13) üzerinde puana sahipti. Evliliğinde sorun yaşama, eşinin stresle çift olarak baş etme davranışlarına dair kendi algısı ölçeğinden düşük puan alma ve olumsuz, boyun eğmeyen, geri çekilmeyen çatışma çözme stillerine sahip olma durumu anneler için postpartum depresyon bakımından önemli ilişkili faktörler olarak bulunmuştur ($p < 0.05$). Ebe ve hemşirelerin özellikle doğum sonu dönemdeki kadınların eşleri ile arasındaki çatışmaları, ebeveyn davranışlarındaki yetersizlikleri ve evlilik ilişki özelliklerini bilmesi gerekli desteklerin veya müdahale programlarının sağlanması postpartum depresyon semptomlarının oluşumunu azaltmaya yardımcı olabilir ve anne-bebek etkileşiminin sağlıklı gelişimi sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Postpartum Period, Postpartum Depression, Çatışma çözüm stilleri, Stresle çift olarak baş etme, Anne, Ebelik bakımı

THE EFFECTS OF DYADIC COPING STRATEGIES AND DYADIC CONFLICT RESOLUTION STYLES OF MOTHERS ON POSTPARTUM DEPRESSION

ABSTRACT

To determine the effects of dyadic coping strategies and dyadic conflict resolution styles of mothers on postpartum depression. This descriptive and cross-sectional study was conducted in 369 mothers with babies aged 1-12 months. The study was carried out between 01 October 2021 and 01 December 2021 in the pediatric outpatient clinic of the Medical Faculty Hospital of a province in the Central Anatolian Region of Turkey. Seventy-four (20.1%) mothers had scores above the depression scale cut-off point (> 13). Having problems in marriage, getting a low score on the spouse's self-perception scale of dyadic coping with stress, and having

negative, non-submissive, and non-retreating conflict resolution styles were found to be important factors associated with postpartum depression ($p < 0.05$). The incidence of postpartum depression increases in mothers who have problems in their marriage, do not have good dyadic coping strategies and have negative conflict resolution styles. Psychiatry nurses' and midwives' awareness of conflicts between "postpartum women and their spouses", "inadequacies in parental behaviors", and "marital relationship characteristics", and providing support/intervention programs can help reduce the occurrence of postpartum depression symptoms and provide a healthy development of mother-infant interaction.

Keywords: Postpartum period, Postpartum depression, Conflict resolution styles, Dyadic coping inventory, Mother, Midwifery care

TÜRK CEZA KANUNU'NA GÖRE EŞE KARŞI CİNSEL SALDIRI SUÇU

Dr. Öğretim Üyesi, Soner Hamza ÇETİN

Girne Amerikan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku

ORCID: 0000-0002-2641-619X

ÖZET

Aile toplumun en önemli kurumu ve vazgeçilmezidir. Sağlıklı bir toplum hayatının var olabilmesi ve sürdürülebilmesi için ailenin korunması esastır. Aile, aynı zamanda eşler arasında yaşanan cinsel birlikteliğin, hukuken ve ahlaken meşru olarak kabul edildiği toplumsal bir olgudur. Kuşkusuz eşler arasında yaşanan bu cinsel birlikteliğin, her bir eş bakımından onun temel hak ve hürriyetlerini ihlal edici bir davranış ile zedelenmemesi gerekir. Aksi takdirde, eşlerden birinin bu hususta gerçekleştirdiği davranışların evlilik birliğini sarsması ve bir boşanma sebebi olmasının yanı sıra (4721 sayılı Türk Medeni Kanunu m.166); suç olarak kabul edilmesi ve cezalandırılması da gerekir. İşte eşler arasında gerçekleştirilmesi muhtemel bu tür suç sayılır cinsel davranışların ne şekilde cezalandırılması gerektiği, Türk Ceza Kanunu (TCK) 102'nci maddesinde gösterilmektedir. “*Cinsel saldırı*” kenar başlığını taşıyan bu hükme göre; cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden kişi, mağdurun şikâyeti üzerine cezalandırılır. Cinsel davranışın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde ise sanığa daha az ceza verilir. Fiilin mağdurun vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi suçun nitelikli hali olarak kabul edilmiştir. Bu durumda ceza artırılarak hükmolunur. Ancak bu fiilin yani suçun nitelikli halinin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdur eşin şikâyetine bağlıdır. Buna göre; mağdur eşe karşı gerçekleştirilen basit cinsel saldırı suçunun cezalandırılmadığı; cinsel saldırının ancak mağdur eşe organ veya sair bir cismin sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda ve mağdur eşin şikâyetçi olması şartıyla, sanığın cezalandırılabilirdiği kabul edilmiş olmaktadır. Cinsel saldırının, nitelikli hal olmaması yani cinsel saldırının mağdur eşe organ veya sair bir cismin sokulmaması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, bu eylem, ne kadar ağır bir eylem olursa olsun, mağdur eşin şikâyeti olsa bile sanığın yine de cinsel saldırı suçundan cezalandırılmadığı, böylesine bir eylemin cinsel saldırı suçu olarak kabul edilmediği anlaşılmaktadır. Böylesine bir düzenlemenin haklı, doğru ve aile ile mağdur eşini korumaya yeterli olmadığı görülmektedir. Kaldı ki bu düzenleme ile eylemin cezalandırılması ile kendisinden beklenen özel ve genel önleme fonksiyonunu da yerine getirmediği son derece açıktır.

Anahtar Kelimeler: ailenin korunması, kadın ve şiddet, cinsel suç, cinsel saldırı, eşe karşı cinsel saldırı

SPOUSAL SEXUAL ASSAULT CRIME ACCORDING TO THE TURKISH PENAL CODE

ABSTRACT

Family is the most important institution and must of the society. Preserving family is essential for the existence and sustaining of a sane social life. Family is also a social phenomenon where sexual intercourse between spouses is considered as legitimate by the law and morals. It is obvious that this sexual intercourse should not be harmed via a behavior breaching the basic rights and freedoms with respect to each spouse. Otherwise, the behavior performed by one of the spouses on this topic would shake the union of marriage and is a reason for divorce as well as is required to be considered as offence and be punished (art. 166 of the Turkish Civil Code no: 4721). Here, it is indicated in the article 102 of the Turkish Penal Code (TPK) in which way the sexual behavior, which are considered as such crime, that is possible to be done between spouses, is to be punished. According to this provision, having the side title of “Sexual assault”: the person who breaches the bodily integrity of a person is punished upon the complaint by the victim. In case that the sexual behavior stops at the molestation stage, a smaller punishment is inflicted. Doing the action by means of inserting an organ or other object to the body is considered as the major crime state of the crime and in this case it is sentences by increasing the penalty. However, in case that this action, i.e. major crime state of the crime, is committed against the spouse, investigation and prosecution depend on the complaint of the victim spouse. According to this, it is accepted that summary sexual assault crime, performed against the victim spouse, is not punished and the assailant can only be punished in case that it is done by inserting an organ or other object to the spouse and provided that the victim spouse files a complaint. It is understood that, in case that the sexual assault is not a major crime, i.e. the assault is done not by inserting an organ or another object to the victim spouse, this action, regardless of the severity of the action, even so the assailant is not punished for the sexual assault offense even if the victim spouse files a complaint and such an action is not deemed as a sexual assault offense. It is obvious that such an arrangement is not righteous, correct and not adequate for protecting the family and victim spouse. Moreover, it is very obvious the special and general prevention function is not fulfilled, expected from it, by punishing the action.

Keywords: Protecting family, women and violence, sexual offense, sexual assault, spousal sexual assault

1. GİRİŞ

Aile toplumun önemli kurumu ve vazgeçilmezidir. Sağlıklı bir toplum hayatının varolabilmesi ve sürdürülebilmesi için ailenin korunması esastır. Ailenin korunması Anayasa’da Devlet için bir görev olarak gösterilmiştir. “*Ailenin korunması ve çocuk hakları*” kenar başlığını taşıyan Anayasa’nın 41’nci maddesine göre; Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK)’nın 185’nci maddesine göre; “*Evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Aile, eşler*

arasında yaşanan cinsel birlikteliğin hukukun ve ahlaken meşru olarak kabul edildiği toplumsal bir olgudur. Eşler arasında yaşanan bu cinsel birlikteliğin, eşler arasında da eşin temel hak ve hürriyetlerini ihlal edici bir davranış ile zedelenmemesi gerekir. Böyle bir davranışın evlilik birliğini sarsması ve bir boşanma sebebi olması mümkündür (TMK m. 166). Bunun yanı sıra cinsel davranışın, eşin rızası dışında onun "*vücuduna organ veya bir cisim sokulması suretiyle*" gerçekleştirilmesi, Türk Ceza Kanunu (TCK) tarafından ayrıca cezalandırılabilir bir fiil olarak kabul edilmiştir (m. 102/2). Evlilik birliği içinde, eşlerin birbirlerine karşı gerçekleştirdikleri cinsel davranışların suç olarak kabul edilip edilmeyeceği hususunda ülkeler farklı düzenlemeler kabul etmiştir. Örneğin, ırza geçme suçunun ancak evlilik dışı gerçekleşebileceğine ilişkin olarak: İsviçre CK (m.187, 01.10.1992 tarihine kadar), Hollanda CK (m. 242), Finlandiya CK (Bap 20, m. 1,2), yürürlükten kaldırılan Doğu Alman CK (m. 121)'nu buna örnek olarak gösterilebilir. ABD'nin Alabama, Illinois, South Dakota eyaletlerinde ise eşler ayrı yaşasalar bile bu fiil suç oluşturmamaktadır. 1871 ve 1975 şekli ile Federal Alman CK da bu gruba dahil edilmelidir (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 173). Bazı ülke ceza kanunlarında ise ırza geçme suçunda "*evlilik dışı unsuruna*" yer verilmemiştir. Böylece konu doktrin ve mahkeme kararlarına bırakılmış olmaktadır. Bu ülke kanunlarına ise 1930 İtalyan CK (m. 519), 1810 Fransız CK (m.332, 23.12.1980 değişikliği ile), Danimarka CK (m.216, 217), Norveç CK (m. 192), Polonya CK, (m. 168), Meksika CK, (m. 265), Şili CK (m. 361), İspanyol CK (m. 429) örnek olarak gösterilebilir. Bu gruba dahil bazı ülke CK ise eşler arasında olağan yolla gerçekleşse dahi zorla vuku bulan cinsel ilişkinin ırza geçme suçunu oluşturacağını açıkça düzenlemiştir. Bunlara örnek olarak, İsviçre CK (21.06.1991 tarihinde değiştirilen m. 190), Belçika CK (31.05.1991 tarihinde değiştirilen m. 375/1), Alman CK (m.177), İsveç CK (6. Bap, Pr. 1), Kanada CK (m. 278 atfı ile m. 271, 272, 273), İsrail CK gösterilebilir (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 173-175). Türk Ceza Hukuk bakımından konu, yukarıda ifade edildiği gibi TCK m.102'de düzenlenmiştir. "*Cinsel saldırı*" kenar başlığını taşıyan bu hükme göre; cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden, mağdurun şikâyeti üzerine cezalandırılır. Cinsel davranışın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde, sanığa daha az ceza verilir. Fiilin, mağdur vücuduna organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda ise ceza artırılır. Bu fiilin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdur eşin şikâyetine bağlıdır. Buna göre, aksi yönde görüşler ileri sürülmesine rağmen, mağdur eşe karşı gerçekleştirilen basit cinsel saldırı suçunun cezalandırılmadığı, cinsel saldırının mağdur eşe ancak organ veya sair bir cismin sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda cezalandırıldığı anlaşılmaktadır. Böylesine bir düzenlemenin haklı, doğru, aile ile mağdur eşi korumaya yeterli olmadığı açıktır. Kaldı ki bu düzenleme ile eylemin cezalandırılması ile kendisinden beklenen özel ve genel önleme fonksiyonun da yerine getirilemediği söylenmelidir.

2. SUÇUN TANIMI (TİPİKLİK)

5237 sayılı TCK, cinsel bütünlüğü ihlal eden fiilleri, 765 sayılı Eski TCK'dan farklı bir biçimde, kişilere karşı

işlenen suçlar kısmında, “*Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar*” başlığı altında düzenlemiştir. Bunlar: cinsel saldırı (m.102), çocukların cinsel istismarı (m.103), reşit olmayanla cinsel ilişki (m. 104) ve cinsel taciz (m. 105) suçlarıdır. 5237 sayılı TCK, 765 sayılı TCK'nun yaptığı “ırza geçme” ile “ırz ve namusa tasaddi” ayrımını kaldırmıştır. Bunun yerine, “*cinsel saldırı*” kavramını getirmiştir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 319 vd.; Ünver, 2014, s. 28). Daha sonra 28.06.2014 tarihinde yürürlüğe gider 6545 sayılı Kanun ile sarkıntılık suçu da cinsel saldırı suçunun bir hali olarak düzenlemeye dahil edilmiştir. 765 sayılı TCK’da, ırza geçme; “*Failin cinsel uzvunun, mağdurun normal veya anormal yoldan vücuduna, cinsi teması sağlayacak şekilde ithali*” şeklinde tanımlanmış; Kanunun 414 ila 416’ncı maddelerinde cezalandırılmıştı (Dönmezer, 1983, s. 106 vd.; Majno, 1980, s. 135 vd.; Önder, 1994, s. 444 vd.; Erem ve Toroslu, 1978, s. 334 vd.). Irza tasaadi ise “*cinsel arzuların tatmini amacı taşıyan, cinsel ilişki derecesine varmayan, mutlaka mağdurla (kadın veya erkek, Majno, 1980, s. 144) bedeni temas gerektiren, devamlılık gösteren şehvi hareketler*” (Dönmezer, 1983, s. 106 vd.; Erem, Toroslu, 1978, s. 334 vd.); cebri şehvetperestane fiiller (Majno, 1980, s. 143 vd.) olarak kabul edilmekteydi. Irza geçmenin faili, yalnızca erkek, ırza tasaddinin ise hem erkek hem kadın olabileceği kabul edilmekteydi (Dönmezer, 1983, s. 106; Majno, 1980, s. 144; Önder, 1994, s. 489; Eren ve Toroslu, 1978, s. 341). 765 Sayılı TCK, ayrıca m. 421’de söz atma ve sarkıntılık suçları düzenlenmişti. Sarkıntılık, belirli bir kimseye karşı edep ve iffete dokunacak nitelikte ve aralıklı olarak devam eden, tedirgin edici sözlü (Yar., CGK. 07.04.1980, 5/91-150, Bknz.: Gözübüyük, 1989, s. 766) ve bazı hallerde fiili saldırılar, örneğin; mağdurun yanağının okşanması, yanağından bir kez öpülmesi, vücudun cinsel amacı ifade eden tarzda ellenmesi gibi ırza tasaddi aşamasına varmayan fiiller, yüzünü veya mahrem bir yerini sıkmak gibi müstakil hareketler (Erem ve Toroslu, 1978, s. 342) olarak kabul edilmekteydi. 765 sayılı TCK’nın yürürlükte olduğu dönemde, eşe karşı gerçekleştirilen ırza geçme (ve ırza tasaddi fiillerinin) suç sayılmayacağı; bunun, kocanın kadın üzerinde tamamen hakimiyet hakkına sahip olduğu eski görüşlere dayandığı, ancak bunun zamanla terk edildiği ve bu dönem için meselenin fiilin hukuka uygunluğu veya hukuka aykırılığı içinde telaki edilmekte olduğu ifade edilmekteydi (Önder, 1994, s. 445). 765 sayılı TCK’nın yürürlükte olduğu dönem içerisinde, kadının ağır bir hastalık geçirmesi veya anormal cinsel ilişkinin cebren gerçekleştirilmesi hallerinde bile, kocanın bu fiili, ırza geçme suçunu değil, 478’nci madde yazılı (efrada sui muamele) suçunu oluşturabileceği kabul edilmekteydi (Yar., 4. CD., 28.03.1979, 1601/1666, Önder, 1994, s. 445; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 175-176). Çünkü, “*eşler arasında normal şartlar altında, normal temasa yönelik hallerde cebrin gayri meşru olmadığı*”, bu nedenle, eşe karşı fiilin suç teşkil etmeyeceği dile getirilmekteydi (Erem ve Toroslu, 1978, s. 337). Bu durum, 5237 Sayılı TCK’nın kabul edilmesi ile birlikte değişmiştir. Çünkü, 5237 sayılı TCK’da cinsel saldırı suçu (m.102) ile esasen, 765 sayılı TCK’da yer alan üç ayrı suç birlikte düzenlenmiştir. Bunlar; ırza geçme, ırza tasaddi ve fiili sarkıntılık suçlarıdır. Yeni düzenlemeye göre, cinsel davranışlarla bir kişinin vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi (m.102/1) cinsel saldırı suçunun basit (temel) şekli; vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle suçun işlenmesi ise (m.102/2) suçun nitelikli hali olarak kabul edilmektedir.

(İtalyan CK, ise bu suçları cinsel şiddet başlığı altında toplamış, vücuda organ ya da cisim sokulması gibi bir nitelikli hal kabul etmemiştir. Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 400). Buna göre, cinsel saldırı, cinsel davranışlar ile kişinin vücut dokunulmazlığının ihlalidir. Cinsel saldırı, mağdurun cinsel dokunulmazlığına haksız bir müdahale teşkil eden, onun iradesi ve rızası dışında meydana gelen bir tecavüzdür (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 165; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 319; Yokuş Sevük, 2005, s. 247). Bu davranışın mağdurun vücutuna organ ya da sair cisim sokulması suretiyle işlenmesi ise suçun nitelikli halini oluşturmaktadır (Taner, 2017, s. 155; Artuk, Gökçen, Yenidünya, 2016, s. 165. Bunun da ayrı bir suç olarak düzenlenmiş olduğuna ilişkin görüşler için bkz: Hafızogulları, Özen, 2016, s. 161; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 424; Hafızogulları, Beşeri Cinsellik, s. 363; Kocaoğlu, 2016, s. 131). Suçun bu nitelikli halinin (m.102/2), eşe karşı gerçekleştirilmesi ise ancak mağdur eşin şikayeti şartı ile cezalandırılabilir (m.102/2, ikinci cümlesi). Buna göre TCK'na göre eşe karşı cinsel saldırı suçu, *“bir eşin diğer eşe karşı onun vücutuna organ ya da sair cisim sokulması suretiyle işlediği ve ancak mağdur eşin şikayeti üzerine cezalandırılabilen”* bir fiil olarak tanımlanabilir. *“Irza tecavüzün (suçun nitelikli halinin) eşe karşı işlenmesinin cezalandırılması, Türk Hukuk için bir yeniliktir.* (Yurtcan, 2021, s. 11-12). Aksi görüş ileri sürülmesine rağmen (Yıldız, 2007, s. 213; Özen, 2019, s. 316; Şen, 2015; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 322 ve 349; Taner, 2017, s. 91; Yokuş Sevük, 2019, s. 79); Kanundaki bu düzenlemeye göre, eşe karşı cinsel saldırı suçu ancak belirtildiği biçimde suçun nitelikli hali (m.102/2) için söz konusu olabilir. Suçun basit hali (m.102/1) için söz konusu olamaz (Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 403; Akkaya 2017, s. 14, Malkoç, 2005, s. 20; Koca ve Üzülmöz, 2020, s. 329; Kocaoğlu, 2016, 12; Ünver, 2014, s. 298). Yargıtay da bu görüştedir. Çünkü Yargıtay, *“Cinsel saldırı suçunun basit halinin eşe karşı işlenmesinin suç olarak düzenlenmediği, bu nedenle eşinin hilafına onu kendisine doğru çekerek sarılıp öpen sanığın eyleminin suçun basit halini oluşturması nedeniyle, sanığa ceza verilemeyeceğine”* karar vermiştir (14.C.D, 13.02.2014, 2012/4276, 2014/1689). Nitekim Kanun maddesinin gerekçesinde, *“...evlilik birliğinde, cinsel arzuların tatminine yönelik talepler açısından tıbbi ve hukuki sınırların bulunduğu muhakkaktır. Bu sınırların ihlali suretiyle eş üzerinde gerçekleştirilen ve cinsel saldırı suçunun nitelikli halini oluşturan davranışlar, ceza yaptırımını gerekli kılmaktadır”* denilmekle; basit cinsel saldırı suçunun eşler arasında cezalandırılması gereken bir eylem olmadığını göstermektedir (Koca ve Üzülmöz, 2020, s. 328). (Gerekçenin aksi yöndeki görüş için yorumu hakkında bkz.: Şen, 2015). Mevcut kanuni düzenleme nedeniyle, biz de, bu gün için, eşler arasındaki cinsel saldırının basit halinin cezalandırılabilir olmadığı yolundaki görüşüne katılıyoruz. Bununla birlikte, bu düzenleme doğru ve yerinde değildir (Yokuş Sevük, 2019, s. 80; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 403). Mağdur eş korumaktan uzaktır. Düzeltmesi ve eşler arasındaki basit cinsel saldırı fiilin de suç sayılır hale getirilmesi gerekir. Bunun için; TCK m.102/2, ikinci cümlesinde yer alan *“Bu fiilin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlıdır”* ifadesinin Kanundan çıkartılması; bunun yerine, TCK m.102/1 maddesinde yer alan, *“Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden kişi...”* ibaresinin ise *“Cinsel*

davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını her ne sıfatla olursa olsun ihlâl eden kişi...” şeklinde yeniden kaleme alınması gerekir. Böylesi bir düzenleme yapılmadığı sürece, eşler arasındaki basit cinsel saldırı fiilinin cezalandırılabilceğini savunmak, kanun koyucu tarafından suç olarak tanımlanmamış bir fiilin, cezalandırılması anlamına gelir. Bu ise suçların kanuniliği (Any m.38/1 ve TCK m.2/1) ilkesine aykırı olur. Bunun yanı sıra, TCK m.102/2 yer alan eşler arasındaki cinsel saldırıyı suç sayan bu hükmün yurdumuzun algısal gerçeği ile bağdaşmadığı, toplumsal barışı ve huzuru bozucu nitelikte olduğu ve bu nedenle kaldırılması gerektiği hususundaki görüşe (Kocaoğlu, 2016, s. 142) katılmak mümkün değildir. Bu arada, eşe yönelik olarak gerçekleştirilen nitelikli saldırıyı oluşturan davranışların, ayrı bir suç tipi olarak düzenlenmesinin uygun olacağı görüşüne ise (Koca ve Üzülmüş, 2020, s. 329; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 424) belirttiğimiz şekilde bir düzenlemenin yeterli olacağı kanaatiyle katılmadığımızı ifade etmeliyiz.

3. SUÇ İLE KORUNAN HUKUKİ DEĞER

765 sayılı TCK’da cinsel suçlar, ikinci kitabın sekizinci babında, “*Genel Ahlak ve Aile Düzenin Aleyhine Cürümler*” başlığı altında düzenlenmişken, 5237 sayılı Kanun ile “*Kişilere Karşı Suçlar*” kısmının, “*Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar*” bölümünde düzenlenmiştir. Suçların Kanunda düzenlendikleri yerin değiştirilmiş olması nedeniyle korunmak istenen hukuki yararın da değiştirilmiş olduğu hususunda Türk Hukuk Doktrinde mutabakat sağlanmış, ancak bu hukuki yararın ne olduğu hususunda birlik sağlanamamıştır. Getirilen düzenlemeyle, cinselliğin bir özgürlük değeri olarak ele alınmakta olduğu, kişi hak ve özgürlüklerine verilen önemin gösterildiği ifade edilmiştir (Centel, 1997, s. 61; Centel ve Zafer, 2020, s. 231; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 163). Bir kısım yazar tarafından, korunan hukuki yararın, “*cinsel özgürlük*” olduğu ifade edilmiştir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, Özel Hükümler, 2021, s. 321; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 302, 401; Sancar Yalçın 2013, s. 98-101; Toroslu, 2005, s. 56; Taner, 2017, s. 80; Soyaslan, 2005, s. 170). Cinsel özgürlük ve cinsel bütünlük için getirilen bu koruma nedeniyle, cinsel bütünlük; ahlak, aile, töre veya edep değeri olarak değil, bir özgürlük değeri olarak korunmak istenmiştir (Aydın, 2004, s. 152). Suçla, kişinin seks özgürlüğü (Arslan, Azizağaoğlu, 2004, s. 461) korunmaktadır. Bunun yanı sıra cinsel saldırının bazı gerçekleşme şekillerine göre, mağdurun vücut bütünlüğünün (Yenidünya, 2005, s. 3286; aksi görüş için bkz: Ünver, 2008, 295 vd.); fiziki ve ruhsal bütünlüğünün (Yokuş Sevük, 2005, s. 247) korunmakta olduğu da dile getirilmiştir. Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre ise suçların düzenlendiği, bölüm başlığı da dikkate alınacak olursa, korunmak istenen hukuki değer esas itibariyle “*kişinin cinsel dokunulmazlığı*”dır. (Özgenç, 2020, s. 259; Kocaoğlu, 2016, s. 96 vd.). Eylemin suç olarak kabul edilmesindeki sebep, kişinin cinsel serbestisinin sağlanması, esen kılınması, kendisi istemedikçe kimsenin cinselliğinden yararlanmasını istememe hakkıdır (Hafızoğulları, Özen, 2016, s. 159). Kişinin özgür bir biçimde yaşadığı cinsel dünyasına bir müdahale anlamında bulunan cinsel saldırı, esas itibariyle, dokunulmaz olarak kabul edilen bir alana tecavüz anlamına gelmektedir. Suç ile bu tecavüz men edilmektedir. Eşe karşı cinsel saldırı suçunda ise korunan hukuki değer,

buna göre “eşin cinsel dokunulmazlığıdır”.

4. SUÇUN MADDİ UNSURLARI

4.1 Fail

Cinsel saldırı suçunun faili herkes olabilir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 322; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 402; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 170; Hafizoğulları ve Özen, 2016, s. 159; Akkaya, 2017, s. 7). Failin yaşının (Yaşar, Gökcan ve Artuç, 2010, s. 3232) ya da cinsiyetinin (Koca ve Üzülmmez, 2020, s. 326; Soyaslan, 2006, 171; Taner, 2017, s. 93; Akkaya 2017, s. 7; Kocaoğlu, 2016, s. 100; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 322) önemi yoktur. Düzenleme çağdaş anlayışa uygundur (Koca ve Üzülmmez, 2020, s. 327). Eşe karşı cinsel saldırı suçunun fail eş tarafından doğrudan doğruya işlenmesi dışında fail eş tarafından zorla, rızası bulunmayan mağdur eşe de yaptırılabilir, yani eşini, kendi vücuduna organ veya sair cisim sokmaya zorlayan fail eşin de bu suçu işlemiş sayılacağına ilişkin görüş (Malkoç, 2005, s. 44) doğru değildir. Koca ve Üzülmmez ise bu sonuca dolaylı faillik ile ulaşmaktadır. (Koca ve Üzülmmez, 2020, s. 334). Ancak bu görüşe katılmıyoruz. Çünkü suçun tanımında “*Fiilin vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi*” denilmektedir. Failin eylemi aktif bir şekilde “*sokmak*” biçiminde tanımlanmaktadır. Nitekim, Yargıtay uygulaması da bu doğrultudadır (5.CD., 03.05.2010, 2009/14703, 2010/3231; 14.CD., 01.11.2012, 4557/10539, Akkaya, 2017, s. 56). Eylemin cezalandırılabilmesi için metinde “*sokulması veya kendisine sokturulması*” denmesi gerekirdi. Suç ve cezanın kanuniliği ilkesi, madde metninin belirtilen şekilde geniş yorumlanmasına (TCK m.2/2) engeldir. Ancak bu yönde değişiklik yapılmasının uygun olacağı söylenmelidir. Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 426; Kocaoğlu, 2016, s. 103).

4.2. Mağdur

Cinsel saldırı suçunun mağduru yetişkin kadın veya yetişkin erkek olabilir. Suç farklı cinsten veya aynı cinsten kişiye karşı işlenebilir (Ünver, 2014, s. 28; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 323; Hafizoğulları ve Özen, 2016, s. 159; Koca ve Üzülmmez, 2020, s. 327; Akkaya 2017, s. 14). Nitekim bu husus madde gerekçesinde de ifade edilmektedir. Eşe karşı cinsel saldırı suçunda mağdur, saldırıya maruz kalan, “*vücuduna organ veya sair bir cisim sokulan eştir*”. Eş, TMK’nın Genel Gerekçesi’nde de ifade edildiği üzere, geçerli bir biçimde kurulmuş olan evlilik birliği içindeki karı veya kocadan her biridir. TMK’nın 185’nci maddesine göre ise “*Evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur*”. Buna göre, suçun mağduru (bu arada suçun konusu da) evlilik birliği içinde bulunan eş (kadın veya erkek) olabilir (Baytemir, 2007, s. 102; Tezcan, Erdem, ve Önok, 2021, s. 402). Evlilik birliği dışında, örneğin imam nikâhına dayalı olarak birlikte yaşayan kişiler bu anlamda eş kabul edilemez (Parlar ve Öztürk, 2018, s. 24; Taner, 2017, s. 89; Kocaoğlu, s. 136; aksi yöndeki görüş için bkz.: Koca ve Üzülmmez, 2020, s. 328). Yargıtay kararlarına göre on sekiz yaşını bitirmeksizin ergin kılınan veya evlenmekle kişinin ergin olması durumunda, kendisine karşı eşi tarafından

gerçekleştirilen nitelikli cinsel saldırı suçu, eşe karşı cinsel saldırı (m. 102/2); eşi dışındaki bir başkası tarafından yapılan cinsel davranış ise çocuğun cinsel istismarı (m.103) kapsamında değerlendirilmelidir (14. CD., 22.12.2014, 2014/582, 2014/146229). Bunun yanı sıra, mağdur eşin cinsel saldırı sırasında sağ olması gerekir. Sağ değilse, TCK m.130/2’de düzenlenmiş bulunan “ölünün hatırasına hakaret” suçu meydana gelebilir (Baytemir, 2007, s. 102; Akkaya 2017, s. 13; Koca ve Üzülmmez, 2020, s. 327).

4.3. Maddi Konu

Cinsel saldırıda mağdur ile suçun maddi konusu aynı kişidir (Hafizoğulları ve Özen, 2016, s. 159; Akkan 2017, s. 21). Suçun maddi konusu saldırıya maruz kalan mağdurun bedeni (Arslan, Azizağaoğlu, 2004, s. 461); özellikle cinsel uzuvlar veya yapılan fiile bağlantılı olarak cinsel anlam ve içerik kazanan vücut bölgeleridir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 322).

4.4. Fiil

Cinsel saldırı suçunun temel şekli (m.102/1), eşler arasında suç teşkil etmeyecektir. Nitekim Yargıtay’ın kabulünün de bu yolda olduğu yukarıda ifade edilmiştir. O halde, eşe karşı cinsel saldırı suçunda yasaklanan fiil, “*vücuda organ veya sair cisim sokulması suretiyle eşin vücut dokunulmazlığının ihlali* (m.102/2) dir (Artuk, Gökçen, Yenidünya, 2016, s. 171; Yurtcan, 2021, s. 12). Vücuda organ veya sair bir cisim sokulması ibaresinin eleştiriye açık olduğu dile getirilmiştir (Hafizoğulları ve Özen 2016, s. 161; Hafizoğulları, Beşeri Cinsellik). Kuşkusuz bu suçun işlenmesi için de suçun basit hali için işlenmesi için gerekli olan cebir, tehdit veya hileye başvurulmuş olması mümkündür ancak bu şart değildir. Önemli olan mağdur eşin rızasının bulunmamasıdır (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 324-325). Fiili hukuka aykırı kılan rızanın bulunmamasıdır. (Sancar Yalçın, 2013, s. 201vd.; Kocaoğlu, 2016, s. 100 vd.; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 439). Suçun bu hali için vücuda vajinal, anal veya oral yoldan organ veya sair bir cismin sokulması (ithal edilmesi) gerekir. Vücuttaki kulak ve burun boşluklarına organ veya bir cisim sokulması bu kapsamda kabul edilemez olduğu ifade edilmekle birlikte (Koca ve Üzülmmez, 2020, s. 337), somut olayın özelliğine göre bu husustaki peşin bir reddin doğru olmayacağı söylenmelidir (Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 427). Yargıtay’a göre mağdurun ağızına parmak veya dilin sokulması suçun nitelikli halini değil, basit halini oluşturur (5. CD. 27.05.2009, 2009/618, 2009/6446, Akkaya, 2017, s. 52). Sokulan cismin ne olduğunun bir önemi yoktur. Bu cinsel organ, parmak ya da vücuda sokulması mümkün herhangi bir doğal veya yapay uzuv olabilir (Yar., 14. CD., 26.04.2016, 2016/1153, 2016/4200). Cisim katı olmalıdır. Cismin sıvı da olabileceği ifade edilse de (Özbek, Doğan, Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 331; Malkoç, 2005, s. 45; Koca ve Üzülmmez, 2020, s. 337; Kocaoğlu, s. 132); kanaatimizce, bu cisim, sıvı olamaz (Taner, 2017, s. 157). Çünkü sıvı için Türkçe’de sokmak değil, dökmek fiili kullanılır.

4.5. Netice

Cinsel saldırı suçu ani ve neticesiz bir suçtur (Hafizoğulları ve Özen 2016, s. 160; Koca ve Üzülmöz, 2020, s. 334). Suç, eşin "*vücuduna organ veya sair bir cisim sokulması*" ile tamamlanmış olur. Buna göre suç bir hareket suçudur. Hareketten başka bir de neticenin gerçekleşmiş olmasına gerek yoktur. TCK m. 103/4 ve 103/5, bunun istisnasını oluşturur. Aşağıda ele alındığı gibi cezanın bu madde gösterilen biçimde artırılabilmesi için, maddede gösterilen neticelerin meydana gelmiş olması gerekir.

4.6. Nedensellik Bağı

Cinsel saldırı suçu, hareket suçu olduğu için nedensellik bağı problemi ortaya çıkmaz. Nedensellik bağı özellikle TCK m.103/4 ve 103/5 bakımından önemli hale gelebilir.

5. SUÇUN MANEVİ UNSURU

Cinsel saldırı suçu ancak kasten işlenebilir. Taksirle işlenemez. (Hafizoğulları ve Özen 2016, Özel Hükümler, s. 160; Koca ve Üzülmöz, 2020, s. 334). Aksi görüş ileri sürülmesine rağmen (Parlar ve Öztürk 2018.s 24; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 439; Yenidünya, 2005, s. 3299); kanaatimizce, bu suçun olası kast ile işlenmesi mümkün değildir. Çünkü, olası kastta, fail gerçekleştirdiği fiilin muhtemel bazı neticelerinin meydana gelebileceğini düşünmekte, bu neticelerin gerçekleşmesinin mümkün ve muhtemel olduğunu tasavvur etmekte (Özgenç, 2021, s. 243; Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır, 2021; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Genel Hükümler; Demirbaş, 2021, s. 405; Akbulut, 2019; Koca ve Üzülmöz, 2021, s. 173; Hakeri, 2019, s. 219); neticelerin gerçekleşebileceğini öngörmekte (İçel ve Evik 2007; Karakehya, 2006; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Genel Hükümler) ve bunları kabul etmektedir. Bu nedenle cinsel arzularını tatmin etme amacıyla hareket eden birinin böyle bir tasavvurundan veya öngörüsünden söz edilemez. Neticenin fail tarafından bilinmesi ve istenmesi gerekir.

Eşe karşı cinsel saldırı suçunun manevi unsuru, eşine karşı onun rızası olmaksızın, vücuduna organ veya sair bir cisim sokulmasının bilinmesi ve istenmesidir. Bununla birlikte, hareketlerin failde cinsel haz doğurmasının beklenmeyeceği, hareketlerin bizzat şehvi hisleri tatmin amacı taşımasının zorunlu olmadığı, burada önemli olan failin hareketlerinden cinsel anlam taşıyacak yoğunlukta olması gerektiği, failin yapmış olduğu hareketin objektif olarak cinsel anlam taşıması ve yapılan hareket ile cinsel özgürlük arasında bir bağ kurulmasının yeterli olduğu ifade edilmiştir. Bu görüş kabul edilecek olursa cinsel bölge hedef alınarak gerçekleştirilen her hareketin cinsel saldırı olarak kabul edilmesi gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel hükümler, s. 331; Ünver, 2014, s. 38; Taner, 2017, s. 174). Nitekim, "*Nitelikli cinsel saldırıda gerçekleştirilen hareketin cinsel motifli olması, suçun oluşması için yeterlidir. Dolayısıyla failin aşağılama, intikam alma, korkutma, ve iktidarsızlığının verdiği hırs ile vücuda organ veya cisim sokması arasında bir fark olmadığı*"

yolundaki görüşe (Koca, Üzülmmez, 2020, s. 335) bu nedenle katılmıyoruz. Kanaatimizce, asıl olan, hareketin madde gerekçesinde ifade edildiği gibi "*cinsel arzuların tatmini amacına yönelik*" olup olmadığıdır. Çünkü suç, tarihi çıkış noktası olarak esasen şehvetperestliği cezalandırmaktadır. Suç ile asıl olarak failin cinsel istemini (arzusunu) bir başkası üzerinde ve onun rızası hilafına gerçekleştirilmesine mani olunmak istenmektedir. Suçun temel hali için failde cinsel arzuları tatmin etmek amacı olması gerektiği, buna karşılık nitelikli cinsel saldırı için davranışın cinsel arzuları tatmin amacına yönelik olmasının aranmayacağı kabul edilemez (Tezcan, Erdem, Önok, 2021, s. 441). Nitekim, fail mağdura çok daha büyük bir acı vermek için yaralama kastı ile de mağdurun cinsel bölgesine saldırıda bulunmuş olabilir. Örneğin, bir kamu görevlisinin cinsel olmayan bir amaçla mağdurun anüsüne veya vajinasına cop veya başka bir cisim sokması cinsel saldırı suçunu değil, işkence suçunu oluşturur (Arslan, Azizağaoğlu, 2004, s. 462; aksi yöndeki görüşler için bkz: Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 441; Sancar Yalçın, 2013, s. 194). Nitekim bu husus madde gerekçesinde; "*kişinin vücudu üzerinde gerçekleştirilen bu davranışların cinsel arzuları tatmin amacına yönelik olması gerektiği*" biçiminde zaten ifade edilmektedir (Yaşar, Gökcan ve Artuç, 2010, s. 3237; Arslan, Azizağaoğlu, 2004, s. 462;). Suçun nitelikli hali için de davranışın cinsel arzuları tatmin amacına yönelik olup olmadığının araştırılması gerekir. Yoksa vajinal veya anal yoldan mağdura organ veya cisim sokulmasının hareketin cinsel motifli olduğunu göstermeye yeterli olduğuna ilişkin görüş (Koca ve Üzülmmez, 2020, s. 335; Yıldız, 2007, s. 216) kanaatimizce doğru değildir. Bu nedenle eşe karşı cinsel saldırı suçunda fail eşin, mağdur olan eşinin vücuduna organ veya herhangi bir cisim sokması *cinsel arzularını tatmin amacına yönelik olmalıdır*. Bu tatminin gerçekleşip gerçekleşmediğinin önemi yoktur. Ancak belirtilen bu fiil, mağdur eşe daha büyük bir acı yaşatmak için yapılmış ise artık fiilin cinsel saldırı değil, eşe karşı işlenen bir yaralama olarak kabulü gerekir. Suçu belirleyen failin kastı, fiilin *cinsel arzularını tatmin amacına yönelik* olarak yapılp yapılmadığıdır.

6. SUÇUN HUKUKA AYKIRILIK UNSURU

Cinsel saldırı hukuka aykırı olmalıdır. Cinsel saldırı suçunda, genel hukuka uygunluk nedenleri olan, kanun hükmünü icra, amirin emrini ifa, meşru savunma (ve zorunluluk halinin varlığı) zaten kabul edilemez. (Tezcan, Erdem, Önok, 2021, s. 442). Bununla birlikte rıza fiili hukuka uygun kılar (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 339; Akkaya, 2017, s. 30; Tezcan, Erdem, Önok, 2021, s. 442). Bir görüşe göre ise rızanın bulunmaması fiilin tipiklik unsuru içinde olduğundan, tipikliğin gerçekleşebilmesi için rızanın bulunmaması gerekir. Rıza varsa eylem tipik değildir (Koca ve Üzülmmez, 2020, s. 335; Taner, 2017, s. 162). Bu husustaki kabul, rızanın varlığı hususunda failin hatası bakımından önemlidir. Çünkü suçun tipikliğindeki hata failin kendi kusuru ile olsa bile eylem suç olmaktan çıkar. Oysa hukuka uygunluk sebebindeki hatadan, failin istifade edebilmesi için bu hatasının kaçınılmaz olması (TCK m. 30) gerekir (Tezcan, Erdem, Önok, 2021, s. 442).).

Verilen rıza geçerli bir rıza olmalı, cebir, tehdit veya hile ile elde edilen bir rıza olmamalıdır. Bunun yanı sıra, verilen rızanın eşe karşı cinsel davranışı hukuka uygun hale getirebilmesi için rızanın cinsel davranışın

işlenilmesi biçimine yani eşin kendi vücuduna organ veya başka bir cismin sokulmasına ilişkin olmalıdır (Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 442). Verilen rızanın mağdur bakımından da bir sınırı olmalıdır. Bu sınır mağdurun insan onuru olarak kabul edilmelidir. Yani eşin insan onuruna aykırı bir davranışın kendi üstünde gerçekleştirilmesine verdiği rıza kabul edilebilir bir rıza değildir.

Doktrinde, cinsel arzuların tatmin yükümlülüğü kapsamındaki normal (vajinal) ilişkinin rıza dışında gerçekleşmesi halinde bile bu suçun oluşmayacağı, çünkü toplumun geneli açısından bu hareketlerin normal cinsel arzuları tatmin yükümlülüğü kapsamında değerlendirilip değerlendirilmediğine bakılması gerektiği ifade edilmektedir (Baytemir, 2007, s. 68). Bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü, eşe karşı normal yoldan da olsa onun rızası dışında yapılan bir cinsel ilişki kanun tarafından açıkça yasaklanan bir fiil olarak gösterilmiştir (Malkoç, 2005, s. 18; Taner, 2017, s. 87; Yokuş Sevük, 2005, s. 91). Bu nedenle, *"eşler arasında normal yoldan gerçekleşen cinsel davranışlar, zorla gerçekleştirilmiş olsa dahi, cinsel davranışın kendisi hukuki sınırlar içinde kaldığından cinsel saldırının nitelikli halini oluşturmayaacağına, ilişkinin kurulması sırasında cebir kullanılmış ise bu hukuka uygun bir davranış olmadığından, bu vasıtaları kullanan eşin yaralama (m.86) veya kötü muamele (m.232) suçundan sorumlu tutmak gerekeceğine ilişkin görüş"* (Koca ve Üzülmüş, 2020, s.328) kabul edilemez (Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 404). Evlilik, cinsel ilişkiyi ancak karşı tarafında da cinsel ilişkiye rızası var ise meşru hale getirir. Evlilik bir eşi diğerinin nesnesi haline getirmez (Sancar Yalçın, 2013, s. 107 vd.). Nitekim Yargıtay da eşler arasındaki rıza dışında gerçekleştirilen ilişkinin normal bir cinsel ilişki olup olmadığına bakmaksızın nitelikli cinsel saldırı olarak kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir (14.CD., 03.05.2017, 617/2377; 14.CD.,19.02.2013, 8514/1520, Akkaya, 2017, s. 58).

Cinsel saldırıda rıza, saldırıdan önce olabileceği gibi, açık veya örtülü; başlangıçta yahut saldırı sürerken olabilir. Cinsel saldırı olup bittikten sonra saldırıya rıza göstermek mümkün değildir. Bu, şikayet etmemek, şikayetten vazgeçmek olarak değerlendirilmelidir (Hafizoğulları ve Özen 2016, Özel Hükümler, s. 160).

TCK m.102/2'de yer alan eşe karşı cinsel saldırı suçu için getirilen bu düzenlemenin suçun hukuka aykırılığı bakımından da eleştirildiği de görülmektedir. Örneğin, Hafizoğulları ve Özen'e göre; *"Hukuka uygunluk ve mazeret nedenlerinde sınırı aşmayı daha hafif bir cezayla cezalandırırken, evlenmenin eşlere bazı haklar verdiğini kabul etmesine rağmen, kocanın karısının vücuduna rızası olmadan organ sokması fiilini, yani kocanın hakkını kötüye kullanmasını, hiçbir hakkı olmayan öteki faillere göre eşit tutmuş olduğu...karının cinsel ilişkide bulunurken kocasının vücuduna cinsel organ sokmasının mümkün olmaması karşısında, kocanın cinsel ilişkide bulunmaya hakkı olmayan kimselerle eş tutularak onlar gibi cezalandırılması kanun koyucunun kocalardan intikam almasından başka bir biçimde açıklanamayacağı"* dile getirilmiştir (Hafizoğulları ve Özen 2016, s. 162). Kanaatimizce, bu görüş doğru değildir. Çünkü, esasen yanlış olan TCK m.102/1'de düzenlenmiş olan basit cinsel saldırı suçu bakımından eşin gerekli yasal korumaya kavuşturulmamış olmasıdır. Basit cinsel saldırı suçu için eşin hakkının bulunduğu, bu nedenle fiilin eşler arasında gerçekleşmesi halinde

cezalandırılmadığı hususundaki görüş doğru değildir. Bir kimsenin, evlenmekle cinsel dokunulmazlığından vazgeçtiği; bunu, diğer eşin kullanımına açtığı, ya da insanların evlenmekle birbirleri üzerinde cinsel bir takım haklar edindikleri inancı ve düşüncesi doğru değildir. Bir kimse, evlenmekle cinsel bir kısım davranışlara ancak kendisinin de rızasını bulunması şartı ile izin vermektedir. Yoksa, bir kimsenin cinsel alanına, eşi de olsa, kendi rızası olmadan girebileceğini kabul etmek, her şeyden önce en temel insan hakkının ihlalidir. Hiç kimsenin evlenmekle cinsel dokunulmazlığından vazgeçtiği kabul edilmemelidir. Evlenmek, eşler arasında da olması gereken cinsel dokunulmazlığın kutsallığını ortadan kaldıramaz. Hiç kimse ve bu arada evli de olsa hiçbir insan, kendisi istemedikçe kendisi üzerinde bir başka insanın cinsel bir kısım davranışlarda bulunmasına katlanmak zorunda bırakılamaz. Evlilik cinsel bir davranışı talep etme ya da onun buna katlanmasını bekleme hakkı bahsetmez (İtalya Yar., 3. CD., 26.03.2004, 14789, Tezcan, Erdem ve Önok, 2021 s. 403). Cebir, tehdit kavramının yabancılarla eşler arasındaki ilişki bakımından farklı biçimde anlaşılması düşünülemez (İtalya Yar., 3.CD., 21.06.1993, 6202, Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 403).

7. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

7.1. Teşebbüs

Basit cinsel saldırı suçuna teşebbüsün mümkün olmadığı (Hafizoğulları ve Özen 2016, s. 160) ifade edilmiş ise de, (fiili meydana getiren her bir icrai hareketin parçalara ayrılmasının mümkün olduğu her bir durum bakımından) gerek basit cinsel saldırı suçuna (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 341-341; Yaşar, Gökcan ve Artuç, 2010, s. 3258) ve gerek ise TCK m. 102/2'de gösterilen, vücuda organ veya başka cisim sokmak suretiyle gerçekleştirilen nitelikli cinsel saldırı suçuna teşebbüs mümkün kabul edilmelidir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel hükümler, s. 331; Hafizoğulları ve Özen 2016, Özel Hükümler, s. 162; Tezcan, Erdem, Önok, 2021, s. 444). Ancak, tamamlanmış basit cinsel davranış fiili ile mağdurun vücutuna organ veya başka cisim sokmak suretiyle cinsel saldırıya teşebbüs fiilini birbirinden iyi ayırmak gerekir. Bu hususta yol gösterici olan ölçüt, suç kastını ortaya koyan davranışlar olacaktır. Failin kastının ne olduğu belirlenerek bu iki fiil birbirinden ayrılabilir (Hafizoğulları ve Özen 2016, , s. 162; Akkaya 2017, s. 30; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 439). Çünkü, eşe karşı cinsel saldırı suçuna teşebbüsten söz edebilmek için fail olan eşin, mağdur eşinin vücutuna organını veya sair bir cisim sokulması hususundaki kastını gösterecek fiile başlamış olmalıdır (Malkoç, 2005, s. 58). Yargıtay'a göre, *"failin kastının ve gerçekleştirdiği davranışların hangi fiile yönelik olduğunun belirlenmesi gerekir. Failin amacı ve davranışları vücuda organ veya sair bir cisim sokmak olmaksızın cinsel duyguları tatmine yönelik ise basit cinsel saldırı, amacı ve davranışları vücuda organ veya sair bir cisim sokmaya yönelik olmakla birlikte eylemin elinde bulunmayan nedenlerle gerçekleştirilememesi halinde ise ikinci fıkrafta düzenlenen nitelikli cinsel saldırı suçuna teşebbüs söz konusu olacaktır"* (CGK, 17.11.2015, 2014/451, 2015/401; Benzer yönde karar için bkz: 5.CD., 08.01.2018, 6890/20; 5.CD., 11.01.2017, 11411/107, Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 404). Örneğin, eşe sokulmaya çalışılan cismin

büyüklüğü nedeniyle fiilin gerçekleştirilememesi durumunda, fiilin teşebbüs aşamasında kaldığı söylenebilir. Böylesine bir fiilin icrasına başladığını gösteren hareketleri icra etmediği sürece, yapılanların hazırlık hareketi olduğu söylenmelidir. Bu durumdaki hazırlık hareketler ise basit cinsel saldırı fiilini oluştursa bile fail eş bundan sorumlu tutulamaz. Çünkü suçun basit (temel) hali eş bakımından cezalandırılabilir bir fiil değildir. Eşe karşı cinsel saldırı suçu, organ veya cismin mağdur eşe sokulması ile birlikte tamamlanmış olur. Organın veya cismin tamamının sokulmuş olmasına gerek yoktur. Fail eşin cinsel açıdan tatmin olup olmaması, suçun tamamlanması bakımından önemli değildir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 342).

Eşe karşı cinsel saldırı suçunda gönüllü vazgeçme (TCK m.36) mümkündür. Nitelikli cinsel saldırıdan gönüllü olarak vazgeçen eş, gönüllü vazgeçme anına kadar gerçekleştirdiği cinsel davranışları, basit cinsel saldırı suçunu oluştursa bile bundan sorumlu olmayacaktır. Çünkü basit cinsel saldırı fiili eşler arasında suç olarak kabul edilmemiştir. Ancak eşin vazgeçme anına kadar gerçekleştirdiği eyleminin, örneğin bir yaralama suçunu oluşturmada, eşe karşı yaralama suçundan sorumlu olması gerekir.

7.2. İştirak

Cinsel saldırı suçunun iştirak halinde işlenmesi mümkündür (Özbek, Doğan, Bacaksız, 2021, Özel hükümler, s. 346; Tezcan, Erdem, Önok, 2021, s. 454; Hafızoğulları ve Özen 2016, s. 160). Müşterek faillik (TCK m. 37/1) bakımından, suç ortaklarında “birlikte suç işleme kararı” bulunmasının yanında, fiil üzerinde “*ortak hâkimiyetleri*”(Malkoç, 2005, s. 31) veya “*birbirini tamamlayan katkıları*” (Özbek, 2008, s. 423) olmalıdır. Örneğin eşine karşı cinsel saldırı gerçekleştiren failin, fiilini gerçekleştirebilmesi için mağdur olan eş kollarından tutan diğer fail, müşterek fail olarak eş ile aynı cezaya çarptırılacaktır. Nitekim Yargıtay, sanık eş ile birlikte mağdure eşin kaçırılmasına katılan diğer sanığın, sanık olan eşe hitaben “*çabuk ol, işini bitir*”, diyerek, birlikte suç işleme kararını ortaya koyduğu ve sanık kocanın gerçekleştirdiği eylemde üstlendiği görev ile fiilin işleniş üzerinde hâkimiyet kuran sanık kocanın arkadaşının, nitelikli cinsel saldırı suçuna TCK'nun 37. maddesi kapsamında iştirak ettiğine, bu bağlamda nitelikli cinsel saldırı suçunu birden fazla kişi ile birlikte işleyen sanıklar hakkında TCK'nun 102/3-d maddesinin uygulanmasının gerektiğine karar vermiştir. (CGK, 27.03.2018, 2017/938, 2018/119).

Bu suçta dolaylı faillik hükmünün (TCK m. 37/2) uygulanması da mümkündür. Fail eşin, kendi eşine karşı kusur yeteneği bulunmayan birini yönlendirmek suretiyle cinsel saldırıda bulunmasını sağlaması durumunda, fail eş, dolaylı fail olarak, kendi eşine karşı cinsel saldırı suçundan sorumlu tutulacak ve kusur yeteneği bulunmayan birini kullandığı için cezası ayrıca artırılacaktır.

Azmettirme hükmünün (TCK m. 38) uygulanması gündeme gelebilir. Çünkü, fail eşin bir başkası tarafından bu suçu işlemeye azmettirilmesi mümkündür. Fail eş, azmettiren kişi de fail eş gibi sorumlu tutulacaktır. Bu durum, genellikle Anadolu’da erkek eşin kendi ailesinden biri tarafından eşine karşı cinsel saldırı

gerçekleştirmesi için azmettirilmesi şeklinde görülebilmektedir.

Yardım etme (TCK m. 39) hallerinin tamamı söz konusu olabilir. Örneğin, eşine karşı cinsel saldırı suçunun işlenmesi sırasında, eşin arkadaşları tarafından kendisine gözcülük edilmesi veya yer gösterilmesi hallerinde eşin arkadaşları olanlar akımından yardım etme hali var sayılmalıdır.

7.3. İçtima

Eşe karşı cinsel saldırı suçu bileşik (karma) bir suçtur (TCK m. 42). Cebir ve tehdit suçun unsurudur. Bu nedenle, fail eşe, cinsel saldırı fiilini gerçekleştirmek için başvurduğu cebir sebebiyle m. 108; tehdit sebebiyle m. 106 gereğince ayrıca ceza verilemez (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 153; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 449; Baytemir, 2007, s. 59; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel hükümler, s. 343; Koca ve Üzülmöz, s. 331). Nitekim son tarihli Yargıtay CGK kararı ile bu husus yaralama suçu bakımından açıkça ifade edilmekte ve *"şikayete tabi olmayan eşe karşı kasten yaralama (TCK m.86/1-3), şikayete bağlı eşe karşı nitelikli cinsel saldırı sırasında gerçekleştirildiğinden ve unsuru olduğundan, mağdur eşin şikayetten vazgeçmesi sebebiyle artık yaralamadan da ceza verilemez"* (CGK, 15.06.2021, 2019/3-16, 2021/281). Ancak, m.102/4' e göre; *"Cinsel saldırı için başvurulmuş cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır"*. Yargıtay kararları da bu doğrultudadır (5. CD., 30.06.2010, 2010/1537, 2010/5839, Hafızoğulları ve Özen, 2016, s. 165; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel hükümler, s. 343; Koca ve Üzülmöz, 2020, s. 331; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 450).

Eşe karşı cinsel saldırı suçu, belirtilen bu suçlar dışındaki suçlarla içtima ettiğinde gerçek içtima kuralı geçerli olacaktır. Çünkü kural olarak, ceza kanunun birden fazla normunun, ihlâl edilmesi durumunda, ihlâl edilen norm sayısınca suç işlemiş sayılır (Zafer, 2010; Artuk, Gökçen, Yenidünya, Alşahin, Çakır 2021; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Genel Hükümler; Demirbaş, 2021, s. 566; Akbulut, 2019; Özgenç, 2021, s. 655). Örneğin; eşe karşı cinsel saldırı suçu, TCK m. 232'de düzenlenen kötü muamele (örneğin eşe karşı nitelikli cinsel saldırının yanı sıra günlerce aç ve susuz bırakılması gibi) suçu ile içtima edebilir. İşkence fiilinin *"cinsel taciz"* şeklinde işlenmesi TCK m.94/3'te işkence suçunun nitelikli hali olarak düzenlenmiş, ancak işkence fiilinin *"cinsel saldırı"* şeklinde işlenmesi nitelikli hal olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle, 94'ncü maddenin gerekçesinde de ifade edildiği üzere, failin eşine karşı nitelikli cinsel saldırı suretiyle işkence etmesi halinde gerçek içtima kuralları uygulanacaktır (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 345-346; Önok, s. 86; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 450; Artuk Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 122; Salman, 2009, s. 40; aksi görüş için bkz.: Başbüyük, 2010, 1480).

Özellikle nitelikli cinsel saldırı suçlarında failin ayrıca kişiyi hürriyetinden alıkoymak suçundan (TCK m.109) da mahkum edilip edilmeyeceğine ilişkin mesele Yargıtay tarafından genellikle bu durumda gerçek içtima kuralı uygulanarak çözümlenmektedir. Bu uygulama doğru ve yerinde değildir. Çünkü, nitelikli cinsel saldırı

suçlarının işlenebilmesi için fiilin gerçekleştirilmesine yetecek ölçüde, kişinin hürriyetinden alıkonulması da gerekmektedir. Bu nedenle, meselenin her bir somut olay bakımından ele alınması daha doğru olur. Eşe karşı cinsel saldırı suçunun kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu ile içtima halinde de gerçek içtima kuralının uygulanıp uygulanmaması, bu nedenle somut olayın özelliğine göre farklı değerlendirilmelidir. (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel hükümler, s. 344; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 450). Nitekim Yargıtay, *"sanığın eşi olan mağdure ile aynı evde birlikte yaşadıkları, bir hafta boyunca mağdure ile ters yoldan cinsel ilişkiye girmek istediğini belirttiği, bu talebinin mağdure tarafından kabul görmemesi üzerine olay gecesi mağdurenin ellerini, ayaklarını ve ağzını bağlayıp, devamında rızası hilafına fiili livata yolu ile cinsel ilişkiye girdiği, sanığın cinsel saldırı süresince mağdurenin elleri, ayakları ve ağzını bağladığı, bağlama eyleminin cinsel saldırı suçunun cebir ve şiddet unsurunu oluşturduğundan, ayrıca kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun unsurlarının oluşmadığına"* karar vermiştir (CGK, 21.03.2019, 2017/160, 2019/241).

Fikri içtima (TCK m.44) hükmü eşe karşı cinsel saldırı suçu bakımından gündeme gelebilir. Örneğin; eşine alenen nitelikli cinsel saldırıda bulunan failin bu fiili, bir yandan TCK m.102/2 kapsamında *"eşe karşı cinsel saldırı"* suçunu, diğer yandan da TCK m. 225 kapsamında *"hayâsızca hareketler"* suçunu oluşturabilir. Bu durumda, fail eş, fikri içtima kuralı gereğince; cezası daha fazla olduğu için sadece eşe karşı cinsel saldırı suçunun cezası ile cezalandırılmalıdır (Salman, 2009, s. 42).

Zincirleme suç (TCK m. 43) hükmü bu suç bakımından uygulanabilir. Çünkü, 5377 sayılı kanunun 6'ncı maddesi ile 29.06.2005 tarihinde yapılan değişiklikten sonra, cinsel saldırı suçu, zincirleme suç kuralının uygulanmayacağı suçlar arasından çıkartılmıştır. (Hafizoğulları ve Özen 2016, s. 160; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel hükümler, s. 345). Burada önem arz eden mesele, faildeki suç kastının tekliğini ortaya koyabilmektir. Bu açıdan fiiller arasındaki zaman farkları ve failin suç kastının yenilenip yenilenmediği önemli birer ölçüt olmaktadır. Eşin cinsel saldırı suçu bakımından diğer önemli bir mesele ise işlenen fiillerin hepsinin TCK m.102/2 anlamında nitelikli cinsel saldırı olmasıdır. Bu açıdan basit cinsel saldırı niteliğindeki fiiller zincirleme suçun belirlenmesinde dikkate alınmayacaktır. Çünkü basit cinsel saldırı suçu eşler arasında suç sayılır fiil değildir.

8. SUÇA ETKİ EDEN SEBEPLER

8.1. Daha Ağır Cezayı Gerektiren Haller (TCK m. 102/3-a ve 3-d)

TCK m. 102/3 hükmünde cinsel saldırı suçu için daha fazla cezayı gerektiren sebepler gösterilmektedir. Buna göre, suçun özelliği gereği bu hallerden, sadece (a) bendi ile (d) bendinde gösterilen hallerde ceza artırılabilir. **Suçun Beden veya Ruh Bakımından Kendisini Savunamayacak Durumda Bulunan Eşe Karşı İşlenmesi (TCK m. 102/3-a):** Ağırlaştırıcı sebebin kabul edilmesindeki neden, İtalyan Yargıtay'ının da ifade ettiği üzere, *"güç farkının kötüye kullanılmasıyla zayıf durumdaki mağdurun cinsel davranışa sevk*

edilmesidir" (İtalya Yar., 5.CD., 05.02.1998, 1346, Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 431). Beden bakımından kendisini savunamayacak durumda olmak, mağdur eşin, diğer eş tarafından kendisine karşı gerçekleştirilen, vücuduna organ veya başka bir cisim sokulması fiiline, fiziksel bir direnç, bir mukavemet gösterememesidir (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 177; Koca ve Üzülmöz, 2020, s. 339). Mağdur eşin kendini savunamayacak olmasına yol açan etken, bir sakatlık veya bir hastalık, felçli veya engelli olmak gibi bir neden olabilir (Akkan, 2017, s. 59). Bunun önemi yoktur (Malkoç, 2005, s. 18-19; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 429). Önemli olan failin bunu bilmesidir (Akkan, 2017, s. 61). Ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda olmak ise, mağdur eşin, cinsel saldırının anlamını ve kötülüğünü kavrayamamasıdır (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 177; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 334). Kaanatimizce, mağdur eşin saflığı da söz konusu nitelikli hal kapsamında kabul edilmelidir (Aksi görüş için bkz.: Erem, 1993, s. 1853). Beden ve ruh bakımından kendini savunamayacak durumda olmak hali geçici veya sürekli bir nedenden kaynaklanabilir. Bu önemli değildir. Önemli olan saldırı anında var olması (Özer, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 335; Koca ve Üzülmöz, 2020, s. 339; Tezcan, Erdem, Önok, 2021, s. 430) ve sanığın bunu bilmesidir (Artuk, Gökçen, Yenidünya, 2016, s. 177). Mağdurun alkollü olması halinde ise önemli olan mağdurun almış olduğu bu alkolün etkisiyle kendisini savunabilecek durumda olup olmadığının somut olaya göre belirlenmesidir (Özek, Doğan Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 335; Tezcan, Erdem, Önok, 2021, s. 430).

Suçun Silahla veya Birden Fazla Kişi Tarafından Birlikte Eşe Karşı İşlenmesi (TCK m.102/3-d): Böyle bir ağırlaştırıcı nedenin kabul edilmesindeki sebep, suçun bu durumda işlenilmesindeki kolaylık olarak değerlendirilmelidir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 338; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 430). Silah, TCK m. 6/1 anlamında ele alınmalıdır. Silahın bizzat eşe doğrultulmuş olmasına gerek yoktur. Silahın korkutucu etkisi ile suçun işlenmiş olması yeterlidir (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 179; Yenidünya, 2005, s. 3297; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 337; Akkan, 2017, s. 71; Koca ve Üzülmöz, 2020, s. 341; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 434). Birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi ifadesinden iki veya daha fazla kişi anlaşılmalıdır (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, s. 179; Bakıcı, 1994, s. 172; Parlar ve Hatipoğlu, 2007, s. 829; Koca ve Üzülmöz, 2020, s. 341). Bunlara azmettiren veya yardım eden dahil edilmez. Suçun birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi, 37/1 maddesi kapsamında sadece fiili birlikte işleyenler olarak anlaşılmalıdır. (Hafizoğulları ve Özen 2016, s. 164; Akkaya, 2017, s. 74; Parlar ve Hatipoğlu, 2007, s. 829; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 430; aynı doğrultuda Yargıtay kararı: CGK, 27.03.2018, 2017/938, 2018/119).

8.2. Failin Ayrıca Kasten Yaralama Suçundan Sorumlu Olması (TCK m. 102/4)

TCK m. 102/4' e göre; "*Cinsel saldırı için başvurulmuş cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır*". Buna göre,

mağdur eşin direncinin kırılmasını sağlayacak ölçünün ötesinde cebir kullanılması durumunda failin hem cinsel saldırı suçundan ve hem de yaralama suçunun bu ağır neticelerinden dolayı cezalandırılacaktır. Yargıtay kararları da bu doğrultudadır (Yar., 5. CD., 30.06.2010, 2010/1537, 2010/5839, Hafizoğulları ve Özen, 2016, s. 165; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel hükümler, s. 343; Koca ve Üzülmöz, 2020, s. 331). Failin yaralama suçunun bu ağır neticelerinden sorumlu tutulabilmesi için doğan bu neticeler bakımından en azından taksirle hareket etmiş olması gerekir (TCK m. 23).

8.3. Neticesi Sebebiyle Cezanın Ağırlaştırılmasını Gerektiren Hal (TCK m. 102/5)

TCK m. 102/5 hükmüne göre, fail eş, *"Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası"* ile cezalandırılacaktır. Fail eşin bu ağır neticeden sorumlu tutulabilmesi için meydana gelen netice bakımından failin en azından taksirle hareket etmiş olması (TCK m. 23) gerekir. (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 339; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 438). Fail eşte ağır olan neticeye yönelik kastın bulunması durumunda ise kuşkusuz ayrıca kasten öldürme veya kasten yaralama suçundan da sorumlu tutulması gerekir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel Hükümler, s. 339; Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 313). Eşin bitkisel hayata girmesi veya ölmesi ile cinsel saldırı fiili arasındaki nedensellik bağı kurulmuş olmalıdır. (Hafizoğulları ve Özen 2016, s. 165).

9. SUÇUN MUHAKEMESİ

9.1. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Eşe karşı cinsel saldırı suçunun yargılamasını yapmakla görevli olan mahkeme, Adli Yargı İlk Derece Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 12. maddesi uyarınca, ağır ceza mahkemesi; yetkili mahkeme ise eşe karşı cinsel saldırı suçunun işlendiği yer ağır ceza mahkemesidir (5271 sayılı CMK m. 12).

9.2. Muhakeme Şartı: Şikayet

TCK m.102/2, ikinci cümle gereğince, cinsel saldırının bu nitelikli halinin eşe karşı işlenmesi durumunda suçun soruşturulması ve kovuşturulması mağdur eşin şikayeti şartına bağlanmıştır (Yar., 9.CD., 15.10.2021, 2021/21787, 2021/8173, 14. CD., 08.09.2015, 2013/10832, 2015/8105). Şikayetten vazgeçme var ise bunun kabul edilip edilmediğinin sanığa sorulması gerekir (Yar., 9. CD., 05.10.2021, 2021/21787, 2021/8173; 14. CD., 21.11.2017, 2014/12358, 2017/5767; 14. CD., 23. 09. 2014, 2014/7626, 2014/10277).

"Suçun eşe karşı işlenmesinin şikayete tabi tutulmuş olması şikayet kavramının temeline uygun olduğu" (Yurtcan, 2021, s. 11-12); *"Kanun koyucunun, cinsel saldırıyı teşkil eden hareketlerin evlilik birliği içinde gerçekleştirildiği hallerde olaya doğrudan müdahale etmeyi uygun bulmadığı için soruşturma ve kovuşturma*

yapılmasını diğer eşin şikayetine bağlı tuttuğu" dile getirilmiştir (Koca ve Üzülmüş, 2020, s. 328). Kanaatimizce, bu tercih doğru olmamıştır. Çünkü TCK m.102/2’de gösterilen suçun eş dışında bir başka kimseye karşı işlenmiş olması şikayete bağlı değildir. Evli olmayan birine karşı gerçekleştirilen böylesi bir cinsel davranışın resen kovuşturulmasına rağmen, eşe karşı gerçekleştirilmesinin şikayete bağlı hale getirilmesi doğru ve tutarlı değildir. Evli olmadıkları halde birlikte yaşamakta olan bir kimseye karşı bu fiilin gerçekleştirilmesi durumundaki hukuki koruma, resmi nikahla evli olan bir eşe gösterilmemiş olması doğru değildir. Fiilin ağırlığı dikkate alınmamıştır. Suçun şikayete bağlı olması suçun takibini nerdeyse imkansız hale getirmektedir. (Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 405; Hafızoğulları, Beşeri Cinsellik; Yıldız, 2007, s. 218). Buradaki şikayet şartının kaldırılması gerekir. Bununla birlikte, eşe karşı cinsel saldırı suçunda, TCK m.102/3 ya da m.102/5’te öngörülen, daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hallerin de mevcut olması durumunda, soruşturma ve kovuşturmanın şikâyet bağlı olup olmayacağı hususunda kanunda açıklık yoktur. Bu durumda soruşturma ve kovuşturmanın resen yapılması gerektiği söylenmelidir (Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, s. 455; Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2021, Özel hükümler, s. 349).

10. SONUÇ

5237 sayılı TCK’da cinsel saldırı suçu (m.102) ile esasen, 765 sayılı TCK’da yer alan üç ayrı suç birlikte düzenlenmiştir. Bunlar; ırza geçme, ırza tasaddi ve fiili sarkıntılık suçlarıdır. Yeni düzenlemeye göre, cinsel davranışlarla bir kişinin vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi (m.102/1) cinsel saldırı suçunun basit (temel) şekli; vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle suçun işlenmesi ise (m.102/2) suçun nitelikli hali olarak kabul edilmektedir. Buna göre, cinsel saldırı, cinsel davranışlar ile kişinin vücut dokunulmazlığının ihlalidir. Cinsel saldırı, mağdurun cinsel dokunulmazlığına haksız bir müdahale teşkil eden, onun iradesi ve rızası dışında meydana gelen bir tecavüzdür. Bu davranışın mağdurun vücuduna organ ya da sair cisim sokulması suretiyle işlenmesi ise suçun nitelikli halini oluşturmaktadır. Suçun bu nitelikli halinin (m.102/2), eşe karşı gerçekleştirilmesi ise mağdur eşin şikayeti şartına bağlanmıştır (m.102/2, ikinci cümlesi). Buna göre TCK’na göre eşe karşı cinsel saldırı suçu, *“bir eşin diğer eşe karşı onun vücuduna organ ya da sair cisim sokulması suretiyle işlediği ve ancak mağdur eşin şikayeti üzerine cezalandırılabilen”* bir fiil olarak kabul edilmiştir. Aksi görüş ileri sürülmesine rağmen, Kanundaki bu düzenlemeye göre, eşe karşı cinsel saldırı suçu ancak belirtildiği biçimde suçun nitelikli hali (m.102/2) için söz konusu olabilir. Suçun basit hali (m.102/1) için söz konusu olamaz. Yargıtay da bu görüştedir. Çünkü Yargıtay, *“Cinsel saldırı suçunun basit halinin eşe karşı işlenmesinin suç olarak düzenlenmediği, bu nedenle eşinin hilafına onu kendisine doğru çekerek sarılıp öpen sanığın eyleminin suçun basit halini oluşturmaması nedeniyle, sanığa ceza verilemeyeceğine”* karar vermiştir (Yar.,14.C.D., 13.02.2014, 2012/4276, 2014/1689). Maddenin gerekçesinde de, *“...evlilik birliğinde, cinsel arzuların tatminine yönelik talepler açısından tıbbi ve hukuki sınırların bulunduğu muhakkaktır. Bu sınırların ihlali suretiyle eş üzerinde gerçekleştirilen ve cinsel saldırı suçunun nitelikli halini oluşturan davranışlar, ceza*

yaptırımını gerekli kılmaktadır” denilmekle; basit cinsel saldırı suçunun eşler arasında cezalandırılması gereken bir eylem olarak kabul edilmediği açıkça ortaya konulmaktadır. Mevcut kanuni düzenleme nedeniyle, biz de, bu gün için, eşler arasındaki cinsel saldırının basit halinin cezalandırılabilir olmadığı yolundaki görüşüne katılıyoruz. Bununla birlikte, bu düzenleme doğru ve yerinde değildir. Mağdur eşi korumaktan uzaktır. Düzeltmesi ve eşler arasındaki basit cinsel saldırı fiilinin de suç sayılır hale getirilmesi gerekir. Bunun için; TCK m.102/2, ikinci cümlesinde yer alan *“Bu fiilin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlıdır”* ifadesinin Kanundan çıkartılması gerekir. Ayrıca, TCK m.102/1 maddesinde yer alan, *“Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden kişi...”* ibaresinin ise *“Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını her ne sıfatla olursa olsun ihlâl eden kişi...”* şeklinde yeniden kaleme alınması gerekir. Böylesi bir düzenleme yapılmadığı sürece, eşler arasındaki basit cinsel saldırı fiilinin cezalandırılabilceğini savunmak, kanun koyucu tarafından suç olarak tanımlanmamış bir fiilin, cezalandırılması anlamına gelir. Bu ise suçların kanuniliği (Any m.38/1 ve TCK m.2/1) ilkesine aykırı olur.

Bu arada cinsel saldırının nitelikli şekli açısından belli şartlarla eşin mağdur olabileceği kabul edilmişken, temel şekli bakımından bu hususta ayrıca bir düzenlene yapılmadığı, dolayısıyla cinsel saldırının temel şeklini oluşturan hareketlerin evlilik birliği içinde bir eş tarafından diğerine karşı gerçekleştirilmesinin ceza hukukunun müdahalesini gerektirir bir haksızlık olarak görülmediği hususundaki görüş, eşler arasındaki basit cinsel saldırı suçunun neden cezalandırılmadığını açıklamaya çalışmaktadır. Ancak bu görüşe katılamıyoruz. Çünkü, eşler arasında basit cinsel saldırı suçunun cezalandırılmamasına haksızlık içeriğinin azlığı gibi bir gerekçe gösterildiğinde, o zaman, eşler arasındaki basit yaralama suçunun neden cezalandırıldığı ve hem de şikayete tabi olmaksızın, resen soruşturma ve kovuşturmayı gerektirir bir suç olarak düzenlenmiş olduğu hususu açıklanamaz. Eşler arasında, çok daha önemsiz sayılabilecek olan bir basit yaralama suçu için getirilen korumanın, cinsel saldırı suçu için getirilmemesi ve vücuda organ veya başka bir cisim sokulmasına kadar eylemin cinsel saldırı olarak kabul edilmemesi bu davranışların cezalandırılmaması kabul edilebilir bir sonuç değildir.

Eşe karşı yaralama suçunun şikayete bağlı olmaması, nitelikli cinsel saldırı suçunun ise şikayete bağlı olması ve yaralamanın, bu suçun bir unsur olması nedeniyle, şikayetten vazgeçme durumlarında garip bir kısım sonuçlar da ortaya çıkabilmektedir. Nitekim, son tarihli bir yargıtay CGK kararında bu husus açıkça görülmektedir. Buna göre *“eşe karşı TCK’nın 86/1. maddesi kapsamında kalan ve takibi şikayete bağlı olmayan kasten yaralama suçu, nitelikli cinsel saldırı suçunun cebir ve şiddet unsurunu oluşturduğundan, mağdurun şikayetinden vazgeçmesi nedeniyle eşe karşı nitelikli cinsel saldırı suçundan açılan kamu davasının düşürülmesine karar verilmesi sebebiyle artık yaralamadan da ceza verilmemesi”* gerektiği karara bağlanmıştır (CGK, 15.06.2021, 2019/3-16, 2021/281). Böylesine bir durum, kuşkusuz yaralama suçu için var olması

gereken özel ve genel önleme fonksiyonunu da ortadan kaldırmaktadır.

TCK m.102/2’de yer alan eşe karşı cinsel saldırı suçu için getirilen bu düzenlemenin suçun hukuka aykırılığı bakımından eleştirildiği de görülmektedir. Bu görüşe göre; *“Hukuka uygunluk ve mazeret nedenlerinde sınırı aşmayı daha hafif bir cezayla cezalandırırken, evlenmenin eşlere bazı haklar verdiğini kabul etmesine rağmen, kocanın karısının vücuduna rızası olmadan organ sokması fiilini, yani kocanın hakkını kötüye kullanmasını, hiçbir hakkı olmayan öteki faillere göre eşit tutmuş olduğu...karının cinsel ilişkide bulunurken kocasının vücuduna cinsel organ sokmasının mümkün olmaması karşısında , kocanın cinsel ilişkide bulunmaya hakkı olmayan kimselerle eş tutularak onlar gibi cezalandırılması kanun koyucunun kocalardan intikam almasından başka bir biçimde açıklanamayacağı”* dile getirilmiştir. Kanaatimizce, bu görüş doğru değildir. Çünkü, esasen yanlış olan TCK m.102/1’de düzenlenmiş olan basit cinsel saldırı suçu bakımından eşin gerekli yasal korumaya kavuşturulmamış olmasıdır. Basit cinsel saldırı suçu için eşin hakkının bulunduğu, bu nedenle, fiilin eşler arasında gerçekleşmesi halinde cezalandırılmadığı hususundaki görüş, doğru değildir. Bir kimsenin, evlenmekle cinsel dokunulmazlığından vazgeçtiği; bunu, diğer eşin kullanımına açtığı, ya da insanların evlenmekle birbirleri üzerinde cinsel bir takım haklar edindikleri inancı ve düşüncesi, doğru değildir. Bir kimse evlenmekle, cinsel bir kısım davranışlara, ancak kendisinin de rızasını bulunması şartı ile izin vermektedir. Yoksa, bir kimsenin cinsel alanına, eşi de olsa, kendi rızası olmadan girebileceğini kabul etmek, her şeyden önce en temel insan hakkının ihlalidir. Hiç kimsenin evlenmekle cinsel dokunulmazlığından vazgeçtiği kabul edilmez. Evlenmek, eşler arasında da olması gereken cinsel dokunulmazlığın kutsallığını ortadan kaldıramaz. Hiç kimse ve bu arada evli de olsa hiçbir insan kendisi istemedikçe kendisi üzerinde bir başka insanın cinsel bir kısım davranışlarda bulunmasına katlanmak zorunda bırakılamaz. Asıl olan düzenlemenin bu şekilde yapılmasıdır. Bu hususta ortaya çıkması muhtemel ispat meseleleri ise ancak böylesi bir kabulden sonra çözüme kavuşturulabilir. İspat zorlukları gerekçe yapılarak bir insanın evli de olsa, en temel hakkı olan cinsel dokunulmazlığından vazgeçmesi istenilmemelidir.

KAYNAKÇA

- 1) Akbulut, B. (2019). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara.
- 2) Akkaya, Ç. (2017). Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar, Adalet Yayınevi, Ankara.
- 3) Artuk, M.E., Gökçen, A., Alşahin, M.E. ve Çakır, K. (2021). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara.
- 4) Artuk, M.E., Gökçen, A. ve Yenidünya, C. (2016). Ceza Hukuku Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara.
- 5) Arslan, Ç. ve Azizağaoğlu, B. (2004), Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi, Ankara.
- 6) Aydın, Ö. D.(2004). “Cinsel dokunulmazlığa Karşı Suçlar”, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sonbahar.
- 7) Bakıcı, S. (1994). Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı Cürümler, Ankara.
- 8) Başbüyük, İ. (2010). "Türk Ceza Kanunu'nda İşkence Suçu", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Özel Sayı, (basım yılı 2012), s. 1443 - 1485.
- 9) Baytemir, E. (2007). Cinsel Dokunulmazlığa, Kişi Hürriyetine ve Genel Ahlak Karşı Suçlar, Adalet Yayınevi, Ankara.
- 10) Centel, N. ve Zafer, H. (2020). "Cinsel Saldırı Suçu TCK m.102", Prof Dr Mehmet Emin Artuk'a Armağan, (Edi.: Mahmut Koca), Ankara.
- 11) Centel, N. (1997). "Cinsel Suç Mağduru Kadının Korunması", Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan, İstanbul Üniversitesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı.

- 12) Demirbaş, T. (2021). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- 13) Dönmezer, S. (1983). Ceza Hukuku Özel Kısım, Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı Cürümler, İstanbul.
- 14) Erem, F. (1993). Türk Ceza Kanunu Şerhi, Özel Hükümler, C.2, Seçkin Kitapevi, Ankara.
- 15) Erem, F. ve Toroslu, N. (1978). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Sevinç Matbaası, Ankara.
- 16) Gözübüyük, A., P. (1989) Alman, Fransız, İsviçre ve İtalyan Ceza Kanunları ile Mukayeseli Türk Ceza Kanunu, Gözübüyük Şerhi, Cilt 3, 5. Bası, Ankara.
- 17) Hafizoğulları, Z. ve Özen, M. (2016). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Kişilere Karşı Suçlar, US-A Yayıncılık, Ankara.
- 18) Hafizoğulları, Z., Beşeri Cinsellik ve Yeni Türk Ceza Kanunu, <http://www.abchukuk.com/cezahukuku/cinsel-suclar.html> (erişim: 02.02.2022)
- 19) Hakeri, H. (2019). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara.
- 20) İçel, K. ve Evik, H. (2007). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınları, İstanbul.
- 21) Karakehya, H. (2006). "Olası Kast", Ceza Hukuku Dergisi, Sayı:1, s. 19-46.
- 22) Koca M. ve Üzülmüş, İ. (2021). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- 23) Koca M. ve Üzülmüş, İ. (2020). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 7.Bası, Adalet Yayınları, Ankara.
- 24) Kocaoğlu, S. (2016). Yargı Kararları Işığında Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar (TCK m.102-105), Ankara
- 25) Majno, (1980). Ceza Kanunu Şerhi, Cilt 3, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- 26) Malkoç, İ. (2005). Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Cinsel Saldırı Suçları, Malkoç Kitapevi, Ankara
- 27) Önder, A. (1994). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Filiz Kitapevi, İstanbul,
- 28) Özbek, V.,Ö., Doğan, K. ve Bacaksız, P. (2021). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara (Özel hükümler).
- 29) Özbek, V.,Ö., Doğan, K. ve Bacaksız, P. (2021). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara (Özel Hükümler).
- 30) Özbek, V.Ö. (2008). Türk Ceza Kanunu İzmir Şerhi, Ankara.
- 31) Özgenç, İ. (2021). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara.
- 32) Özgenç, İ. (2020). "Cinsel Suçlar, Türk Ceza Kanunun Cinsel Suçlara İlişkin Düzenlemelerinin Dayandığı Felsefi Temel, Cinsel Suçlara İlişkin Kanun Hükümlerinin Uygulanmasından Kaynaklanan Sorunlar", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.14, S.1, s. 257 vd.
- 33) Özen, M. (2019). Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, Adalet Yayınevi, 4.Baskı, Ankara.
- 34) Parlar, A. ve Hatipoğlu, M. (2007). Türk Ceza Kanunu Yorumu, Adalet, Ankara.
- 35) Parlar, A. ve Öztürk, M. (2018). Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar, Aristo Yayınevi, İstanbul.
- 36) Sancar Yalçın, T. (2013). Türk Ceza Hukukunda Kadın, Ankara
- 37) Salman, E. (2009). Eşe Karşı, Cinsel Saldırı Suçu, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniv. Sosyal BilimlerEnstitüsü, <http://acikerisim.bahcesehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/903/084573C1.pdf?sequence=1>, (Erişim:02.02.2022).
- 38) Soyaslan, D. (2006). Ceza Hukuku Özel Hükümler, 5.Baskı, Ankara.
- 39) Soyaslan, D. (2005). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara.
- 40) Şen, E. (2015). "Evlilik Birliğinde Basit Cinsel Saldırı Suçu", <https://sen.av.tr/tr/makale/evlilik-birliginde-basit-cinsel-saldiri-sucu> (erişim 20.02.2022).
- 41) Taner, F.G. (2017). Türk Ceza Hukukunda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- 42) Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Önok, M. (2021). Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara.
- 43) Toroslu, N. (2005). Ceza Hukuku Özel Kısım, Savaş Yayınları, Ankara.
- 44) Ünver, Y. (2008). "Cinsel Dokunulmazlığa ve Genel Ahlak Karşı Suçlar", in: Türk Ceza Kanunu'nun 2.Yılı Sempozyumu, İstanbul.
- 45) Ünver, Y. (2014). "Türk Maddi Ceza Hukukunda Cinsel Suçların Eleştirisel Olarak İncelenmesi", in: II.Türkiye-Slovenya Uluslar arası Hukuk Sempozyumu Cinsel Suçlar ve Evlilik Hukuku, 16/17.05.2013, (Edi.: Yener Ünver), 1.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- 46) Yaşar, O., Gökcan, H.T. ve Artuç M. (2010). Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara.
- 47) Yenidünya, C. (2005). "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar", Legal Hukuk Dergisi, Yıl 3, Sayı 33, Eylül 2005.
- 48) Yıldız, A.K. (2007). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, Açıklamalar-Değerlendirmeler Öğretiden Görüşler ve Yargıtay Kararları, İstanbul.
- 49) Yokuş Sevik, H. (2005). "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Cinsel Saldırı ve Cinsel Taciz Suçları", TBBD, S.57 (2005), s. 243 vd.
- 50) Yokuş Sevik, H. (2019). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2.Bası, Ankara.
- 51) Yurtcan, E. (2021). Yargıtay Kararları Işığında Cinsel Suçlar, Seçkin Yayınları, Ankara.
- 52) Zafer, H. (2010). Ceza Hukuku Genel Hükümler(TCK m.1-75), Beta Yayıncılık, İstanbul.

ENGELLİ KADINLARIN SAĞLIK SORUNLARI

Elif KETEN EDİS

Ondokuz Mayıs University Faculty of Health Sciences, Department of Midwifery, TURKEY

ORCID: 0000-0002-5587-6726

ÖZET

Dünya genelinde engelli bireyler olmayanlara oranla daha olumsuz yaşam koşullarına sahiptir. Kadınlar ise hem engelli olmak hem de cinsiyete bağlı ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Engelli kadınlar toplum içerisinde damgalanmakta, ötekileştirilmekte, görmezden gelinmekte, dışlanmakta ve birçok konuda başarılı olamayacakları varsayılmaktadır. Bu nedenle birçok toplumda engelli kadınlar yeterli desteği alamadıkları için yetersiz eğitim ve düşük sosyoekonomik düzeye sahiptirler, işe girme olanakları erkeklerin yarısı kadardır ve başkalarına bağımlı durumdadırlar. Az gelişmiş ülkelerde engelli kadınların yaşam kaliteleri çok düşüktür ve birçoğu beslenme yetersizliği yaşamakta, sağlık hizmetlerinden faydalanamamakta hatta yaşamlarını kaybetmektedir. Birçok engelli kadın sağlık hizmetlerine erişimdeki engeller, ekonomik yetersizlikler, bilgi eksikliği gibi nedenlerle cinsel yolla bulaşan hastalıklar, meme ve serviks kanseri gibi sağlık risklerini bilmemektedir. Bunlara ek olarak bazı toplumlarda engelli kadınların çocuk sahibi olmayacağı düşünülmekte ve cinselliklerini yok sayılmaktadır. Ancak diğer taraftan diğer kadınlara oranla dezavantajlı olmaları, kendilerini ifade etmekte zorlanmaları ve ayrımcılığa uğramaları gibi nedenlerle fiziksel, cinsel, psikolojik istismara uğramakta taciz ve tecavüze maruz kalmakta ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve istenmeyen gebelikler yaşamaktadırlar. Sağlık sistemi içerisinde ise engelli kadınların çoğu zaman fiziksel sorunları ele alınmakta ve psikolojik problemleri göz ardı edilebilmektedir. Ancak engelli kadınların birçoğu karşılaştıkları sorunlar nedeniyle psikolojik desteğe daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenlerle engelli kadınların yaşadıkları sorunların farkında olarak gereksinimlerinin doğru şekilde değerlendirilmesi, kadınların yaşam tarzları ve kişisel tercihleri doğrultusunda bakım ve öz bakım uygulamalarının geliştirilmesi ve engelli kadınların toplum içerisinde mutlu bireyler olarak yer alabilmeleri desteklenmesi önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Kadın Sağlığı, Sağlık Hizmeti

HEALTH PROBLEMS OF DISABLED WOMEN

ABSTRACT

Throughout the world, people with disabilities have more unfavorable living conditions than people without disabilities. Women, on the other hand, are exposed to discrimination based on both being disabled and gender. Disabled women are stigmatized, marginalized, ignored, excluded in society and it is assumed that they will not be successful in many issues. For this reason, in many societies, women with disabilities have insufficient

education and low socioeconomic status because they do not receive adequate support, their employment opportunities are half that of men, and they are dependent on others. In underdeveloped countries, the quality of life of women with disabilities is very low, and many of them suffer from malnutrition, cannot benefit from health services and even die. Many disabled women do not know about health risks such as sexually transmitted diseases, breast and cervical cancer due to barriers in accessing health services, economic inadequacies, lack of information. In addition, in some societies, it is thought that women with disabilities cannot have children and their sexuality is ignored. However, on the other hand, they are exposed to physical, sexual and psychological abuse, are exposed to harassment and rape, experience sexually transmitted infections and unwanted pregnancies for reasons such as being disadvantaged compared to other women, having difficulty expressing themselves and being discriminated against. In the health system, the physical problems of disabled women are often addressed and their psychological problems can be ignored. However, many of the women with disabilities need more psychological support because of the problems they face. For these reasons, it is important to be aware of the problems faced by women with disabilities, to evaluate their needs correctly, to develop care and self-care practices in line with women's lifestyles and personal preferences, and to support disabled women to take part in society as happy individuals.

Keywords: Disability, Women's Health, Health Care

1. GİRİŞ

Engellilik, toplumda dezavantajlı olmayı ve dezavantajlılara yönelik özel düzenlemelerin gerekliliğini içeren bir kavramdır (Orhan ve Özkan, 2020). T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı engelli bireyi; “doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” olarak tanımlamaktadır. Dünya çapında engelli olmayan bireylere oranla engelli bireyler daha olumsuz sağlık durumuna, daha düşük eğitim düzeyine ve yüksek yoksulluk oranlarına sahiptirler. Birçok insanın kolaylıkla ulaşabildiği sağlık, eğitim, istihdam, ulaşım ve bilgi edinme gibi hizmetlere erişimde, engelli bireyler birçok zorlukla karşılaşabilmektedir (Genç, 2015).

Engellilik yalnızca bir halk sağlığı sorunu değil, aynı zamanda bir insan hakları ve kalkınma meselesidir. Dünya Sağlık Örgütü dünyada 1 milyar (%15) engelli birey olduğunu bildirmektedir. Dünyada her 7 kişiden biri engellidir ve bu bireylerin %80’ni az gelişmiş bölgelerde yaşamaktadır. Engelli bireyler sağlık personeli ve olanaklar açısından 2 kat, sağlık bakımında görmezden gelinme açısından 3 kat ve tedavi olanaklarından yeterince faydalanamama açısından 4 kat daha fazla risk altındadır. Ek olarak sağlık bakım gereksinimlerinin pahalı olması, yetersiz sağlık hizmeti gibi nedenlerle engellilik durumu daha da artmaktadır.

2. ENGELLİ KADIN OLMAK

Toplumda hem engelli hem de kadın olmak, diğer bir ifadeyle “engelli kadın” olmak, daha derin bir dışlanmayı beraberinde getirmektedir. Engelli kadınlar hem engelli olmanın hem de kadın olmanın getirdiği zorluklarda daha fazla (eğitim, çalışma hayatı vb) karşılaşabilmektedirler (Orhan ve Özkan, 2020). Toplum içerisinde damgalanmakta, dışlanmakta ve ötekileştirilmektedirler. Aynı zamanda güçleri küçümsemekte, pek çok konuda başarılı olamayacakları düşünülmektedir. Kimi zaman onlara karşı aşırı beklentiler oluşturulmakta ya da görmezden gelinerek gerekli destekler verilmemektedir. Bu anlayış engelli kadınları daha çok toplumdan soyutlamakta ve onlara kendilerini tanıma ve gerçekleştirme fırsatı vermemektedir (Karataş ve Çifçi, 2010).

Engelli kadınların ekonomik anlamda üretken olmadıkları düşünülmektedir. Tüm dünyada engelli kadınların çalışma oranı hem engelli erkeklere hem de engeli bulunmayan kadınlara göre oldukça düşüktür. Bunun sonucunda ekonomik alandan dışlanan engelli kadınların mutlak yoksulluk içine düştükleri görülmektedir (Buz ve Karabulut, 2015). Kadınlar ekonomik faaliyetlerde daha düşük ücretli ve vasıfsız işlerde istihdam edilmekte ve ücretli olarak çalışan kadın aynı konumdaki erkeklere göre daha az ekonomik gelire sahip olmaktadır (Duyan, 2010). Ülkemizde genel işsizlik oranı %13 iken bu oran engelli bireyler arasında %78’e çıkmaktadır. İşsizlik oranları engelli olmayan kadınlarda %16,3 oranındayken engelli kadınlar arasında %32’ye yükselmektedir (Engelliler Konfederasyonu, 2020).

Engelli kadının istihdam sorunu eğitimle bağlantılıdır. Engelli kadınlar hem ekonomik nedenlerden hem de toplumsal ve kültürel normlardan dolayı eğitimsiz kalmaktadırlar. Engellilerin eğitim hizmetlerinden yararlanmalarının önündeki sorunlardan en önemlisi engellilerin eğitim gereksinimlerine olan olumsuz toplumsal yaklaşım ve bakış açısıdır. Bunun yanı sıra engelli kadın olmak toplumsal cinsiyet bakış açısındaki eşitsizliği daha belirgin hale getirmektedir (Genç, 2005). Kadınlar eğitim hayatında engelli erkekler kadar yer alamamaktadır. Engelli kadınlarda ilkokulu bitirme oranları, hem engelli olmayanlar kadınlardan hem de engelli erkeklerden daha düşüktür (Orhan ve Özkan, 2020). Dünya Sağlık Örgütü (2011), engelli olmayan kadınlarda ilkokulu bitirme oranının %52,9 iken engelli kadınlarda %41,7 olduğunu bildirmektedir. Ülkemizde Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması (2011)’na göre engelli kadınlarda ilkokulu bitirme oranı %16,5, engelli erkeklerde ise %26,3, lise ve üstü okul bitirme oranı engelli kadınlarda %4,7, engelli erkeklerde ise %9,8’dir.

Engelli kadınlar çocukluk dönemlerinde aileleri tarafından savunmasız olarak görülmekte ve rollerini yerine getirmede güçsüz oldukları düşünülerek korumacı bir yaklaşımla büyütülmektedirler (Karataş ve Çifçi, 2010). Bu durum toplumda da devam etmekte, engelli kadınların çalışması, evlenip aile kurması, âşık olması, cinsel hayatı ve çocuk sahibi olması engellenmektedir. Diğer taraftan kendisinin yardıma muhtaç olduğu düşünülen engelli kadının kendi çocuğuna bakamayacağı düşünülmekte, annelik, cinsellik, cinsel sağlık ve üreme

haklarından mahrum bırakılmaktadırlar (Masson, 2013).

3. ENGELLİ KADINLARIN SAĞLIK SORUNLARI

3.1. Cinsel/Üreme Sağlığı

Engelli bireylerin cinsel gereksinimleri vardır ve cinsellik engelli bireylerin yaşam kalitesi için oldukça önemlidir. Ancak toplumda, engelli kadınların, toplumsal cinsiyet rollerini (eş, anne, cinsel partner, bakım verici vb.) yerine getiremeyeceklerine yönelik önyargılar mevcuttur (Duman ve Doğanay, 2017; Karataş ve Çifçi, 2010). Engelli kadınlarla ilgili olarak; cinsel olarak çekici olamayacakları, cinsel yaşamlarının olamayacağı, cinsel eğitime gereksinimlerinin olmadığı ve çocuk sahibi olamayacakları gibi inanışlar bulunmaktadır. Engellilere yönelik bu tutum ve davranışlar, engel durumundan dolayı yaşanan sınırlılıklar ve ekonomik sorunlar, engelli bireylerin cinsel yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Cangöl, Karaca ve Aslan, 2013).

Toplumda bir taraftan engelli kadınların cinsellikleri yok sayılırken diğer taraftan cinsel istismar ve cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Özellikle zihinsel engelli kadınların cinsel istismarı ya da şiddeti tanımlayamamaları ve anlatamamaları nedeniyle cinsel şiddete maruz kalma riskleri daha yüksektir (Addlakha, Price ve Heidari, 2017). Engelli kadınların üreme sağlığı konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları, cinsel şiddet, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve istenmeyen gebelikler yaşadıkları sorunlar arasındadır (Robles Bykbaev ve ark., 2019). Yapılan bir araştırmada riskli cinsel davranışların engelli kadınlarda gebeliğe, düşüklere, cinsel yolla bulaşan hastalıklara ve duygusal travmaya yol açtığını belirlenmiştir (Mprah, Anafi ve Addai Yeaboah, 2017). Bunun yanı sıra engelli bireylerin doğurganlık durumları söz konusu olduğundan kontrasepsiyon gereksinimleri bulunmaktadır (Cangöl, Karaca ve Aslan, 2013). Ancak engelli kadınlara yönelik aile planlaması gibi önemli hizmetlerde, sağlık profesyonellerinin yeterli bilgiye sahip olmamaları kadınların yeterli desteği alamamalarına yol açabilmektedir (Aytekin, 2016). Engelli kadınların cinsel sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanmalarının sağlanabilmesi için sağlık profesyonellerinin engelli bireylere yönelik kendi kültürel önyargılarının farkında olmaları, bireyleri dikkatle dinlemeleri, sözünü kesmemeleri, özellikle engellilik ve cinsellikle ilgili varsayımlarda bulunmadan gereksinim duydukları sağlık bakımını, uygun eğitim materyalleri kullanarak verebilmeleri önem taşımaktadır (Arar, Erbil ve Yıldırım, 2021; Addlakha, Price ve Heidari, 2017).

3.2. Gebelik, Doğum, Doğum Sonrası Dönem

Genel olarak engelli kadınların asexual oldukları, gebe kalmayı ve çocuk doğurmayı planlamadıkları ve jinekolojik bakım gereksinimlerini olmadığı düşünülmektedir (McCabe ve Holmes, 2014). Bazı toplumlarda kültüre bağlı olarak engelli kadınlar hem kadın hem de engelli olmalarından dolayı görmezden gelinmekte, doğurganlık döneminde sağlık hizmetlerine gereksinimlerinin olmadığı düşünülmekte ve yaşadıkları sorunlar

için hastaneye başvurmak yerine geleneksel uygulamalara yönelebilmektedirler (NCAPD, 2008). Bu durum engelli kadınların daha fazla sağlık sorunu yaşamalarına yol açabilmektedir. Gebelik, kadın sağlığı açısından bazı riskler içermekte ya da kadınlarda var olan sağlık sorunlarının artmasına yol açabilmektedir. Engelli kadınlarda bu riskler biraz daha fazladır. Engelli kadınlar, engelli olmayanlara oranla obstetrik komplikasyonlarla (diyabetes mellitus, preeklampsi vb.) daha fazla karşılaşabilmektedirler. Ancak engelli kadınların doğum öncesi bakım alma oranları daha düşüktür. Bunun sonucunda da düşük, diyabet, preeklampsi, eklampsi, preterm eylem, düşük doğum ağırlıklı bebek, perinatal ölüm, neonatal yoğun bakım gereksinimi ve neonatal mortalite oranlarının daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Mitra ve ark., 2020; Mwachofi Brody, 2017; Lim ve ark., 2015).

Engelli kadınların, doğuma ilişkin diğer kadınlarla benzer korku ve endişelerinin yanı sıra engellerinden kaynaklanan farklı kaygıları bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda engelli kadınlar doğum şekline yönelik kendilerine danışılmadığını ve vajinal doğum olasılığının değerlendirilmediğini belirtmektedirler (Başgöl ve Oskay, 2015). Literatürdeki farklı çalışmalar engelli kadınlarda sezaryen doğum oranının daha yüksek olduğu göstermektedir (Lim ve ark., 2015; Redshaw ve ark., 2013). Lim ve ark. (2015), engelli olmayan kadınlarda sezaryen oranını %39,5, engelli kadınlarda ise %54,5 olarak belirlemişlerdir. Bunların yanı sıra engelli kadınların gebelik sürecinde yaşadıkları komplikasyonlar nedeniyle postpartum dönemde, hastanede kalış süreleri daha uzundur (Mitra ve ark., 2015; Redshaw ve ark., 2013). Postpartum dönemde engelli kadınların gereksinimleri gebelikte ortaya çıkan değişimlere ve doğum sonu artan riskli durumlara bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bu nedenle sağlık profesyonellerinin engelli kadınlara bakım verirken kadının gereksinimlerini doğru değerlendirmesi, kadınlara süreçle ilgili yeterli bilgiyi vermesi ve bireye özgü bakım sağlaması önem taşımaktadır (Başgöl ve Oskay, 2015).

3.3. Genital Hijyen

Toplumun hem engellilere hem de menstruasyona karşı olan olumsuz tavır ve ön yargıları engelli kadınlarda menstruasyon yönetimini zorlaştırmaktadır. Diğer taraftan engellilere yönelik düzenlemelerin yetersiz olması erişilemeyen tuvaletler, ayakta duramayan veya görme engellilerin pedlerini veya bezlerini değiştirmek için kirli tuvalet koltuklarına oturmaları veya sürünmeleri anlamına gelmektedir (Arar, Erbil ve Yıldırım, 2021). Yapılan bir çalışmada fiziksel engeli sahip kadınların menstrual sağlık ve hijyenle ilgili uygunsuz uygulamaların yaygın olduğunu belirlenmiştir (Mahat, Parajuli ve Pokhrel, 2020). Ülkemizde yapılan bir araştırmada da görme engelli kadınların genital hijyenle ilgili bilgi ve uygulamalarının yetersiz olduğu belirlenmiştir (Yaşar, Terzioğlu ve Koç, 2017).

3.4. Kanser Taramaları

Engelli kadınların fiziksel sınırlılıkları, ekonomik ve eğitim düzeylerinin düşük olması, sağlık hizmetlerine

erişimlerdeki kısıtlılıklar, sağlık hizmetlerinin engelli kadınların gereksinimlerine yeterli cevap verememesi sağlıklarını olumsuz etkilemektedir. İşitme engelli kadınlarla yapılan bir çalışmada kadınların %93'ünün mamografiye başlama yaşını bilmediği ve %10,8'inin hiç mamografi yaptırmadığı belirlenmiştir (Berman ve ark., 2013). Fiziksel engeli bulunan kadınlarla yapılan başka bir çalışmada kadınların %77,3'ünün servikal kanser konusunda bilgi düzeyinin yetersiz olduğu bulunmuştur (Orsi ve ark., 2007).

3.5. Psikolojik Destek Eksikliği

Engelli kadınlar daha fazla istismara açık ve daha kırılgan kişilerdir ve diğer kadınlara oranla daha fazla psikolojik desteğe gereksinim duymaktadır (Kokanalı ve ark., 2018). Engelli kadınların %34'ü eşlerinden, %16'sı babalarından, %13'ü annelerinden, %11'i ise çocuklarından şiddet görmektedir ve engelli kadınlara yönelik şiddetin %80'i ev içerisinde gerçekleşmektedir. Hakları ihlal edilen engelli kadınların %80,8'i haklarını arayamadıklarını bildirmektedir. Diğer taraftan engelli kadınların toplumsal hayatta karşılaştıkları ayrımcılık ve diğer sorunlar ruhsal sağlık durumlarını olumsuz etkilemektedir. Engelli kadınların %43,9'u psikolojik desteğe ihtiyaç duymasına karşın desteğe ihtiyacı olanların %93'ü psikolojik destek alamamaktadır (Engelliler Konfederasyonu, 2020).

3.6. Sağlık Hizmetine Erişim

Engelli kadınlar sağlık kuruluşlarına ulaşmakta zorluk çekmektedir. Sağlık hizmetlerine erişebilen engelli bireyler ise bu hizmetlerin, engelli bireyler için yeterli donanıma sahip olmamasından kaynaklı sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Sağlık tesislerinde muayene masalarının fiziksel engeli bulunan bireylere uygun olmadığı, mamografi gibi cihazların temel donanımıyla ilgili sorunların olduğu belirtilmektedir. Sağlık tesislerindeki tıbbi cihazların engelli bireylere uygun olmaması tanı koymayı etkilemekte ya da geciktirmektedir. Diğer taraftan engelli bireylerle sağlık personeli arasında iletişim sorunları yaşanabilmektedir. Engelli bireylerin sağlık profesyonellerine durumlarını anlatamaması ya da profesyonellerin engelli bireye sağlıkları konusunda yeterli bilgi verememesi, önyargılara sahip olması, bakım verme konusundaki isteksizlikleri gibi durumlar yaşanan sorunlar arasındadır (Karatana ve Gür, 2019). Pelleboer ve ark. (2017), sağlık çalışanlarının engelli bireyleri damgaladıklarını, engelli bireylerin bakımında stres, kaygı, güven eksikliği, anksiyete yaşadıkları ve bilişsel engelli bireylere farklı bakım davranışları sergiledikleri belirlenmiştir. Sağlık profesyonellerinin engelli bireylere bakım verme konusundaki yetersiz bilgileri, korku ve isteksizlikleri, yanlış anlaşılmalara, engelli bireylere yönelik olumsuz tutum ve davranışları, danışan veya bakıcılarının ciddiye alınmaması gibi sorunlar sağlık profesyonelleriyle engelli bireyler arasındaki güveni olumsuz etkilemekte ve bakım kalitesini düşürmektedir (Karatana ve Gür, 2019).

4. SONUÇ

Engelli bireyler ve özellikle engelli kadınlar sağlık eşitsizliklerini yaşayan dezavantajlı bir gruptur. Engelli kadınların birçoğu eğitim ve ekonomik olanaklar açısından sorun yaşamakta ve temel sağlık hizmetlerine erişmekte zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu durum engelli kadınların sağlıklarını olumsuz etkileyerek engel durumunu daha da derinleştirmektedir. Bu nedenle engelli kadınların güven, eğitim, saygı görme, destek, savunma gereksinimlerinin de farkında olarak, yaşayabilecekleri sağlık sorunları ve sağlık bakım gereksinimleri göz önünde bulundurularak gereksinim duydukları bakımı alabilmeleri sağlanmalıdır. Bu doğrultuda sağlık kurumlarında engelli kadınlara yönelik danışmanın bulunması, sağlık eğitim materyallerinin engelli bireylerin de anlayabilecekleri şekilde hazırlanması, engelli bireylerle iletişimi kolaylaştırmak üzere yeterli donanımına sahip personel istihdam edilmesi, hizmetiçi eğitimlerle sağlık profesyonellerinin engelli kadınların sağlık gereksinimlerine ve bakımlarına yönelik bilgi ve yetkinliklerinin artırılması önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Addlakha, R., Price, J., & Heidari, S. (2017). Disability and sexuality: claiming sexual and reproductive rights. In (Vol. 25, pp. 4-9): Taylor & Francis.
- Arar, M. A., Erbil, N., & Yıldırım, F. (2021). Engelli kadınlarda üreme sağlığı sorunları ve hemşirelik yaklaşımı. *Androloji Bülteni*, 23(4), 250-255.
- Aytekin, S. (2016). 15-49 yaş arası fiziksel engelli kadınların doğurganlık özelliklerinin belirlenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Başgöl, Ş., & Oskay, Ü. (2015). Fiziksel engelliliğin gebelik ve annelik üzerine etkisi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 23(1), 88-95.
- Berman, B. A., Jo, A., Cumberland, W. G., Booth, H., Britt, J., Stern, C., . . . Bastani, R. (2013). Breast cancer knowledge and practices among D/deaf women. *Disability And Health Journal*, 6(4), 303-316.
- Buz, S., & Karabulut, A. (2015). Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma. *Iğdır University Journal of Social Sciences*(7), 25-45.
- Cangöl, E., Karaca, P., & Aslan, E. (2013). Engelli bireylerde cinsel sağlık. *Androloji Bülteni*, 53(1), 141-146.
- Duman, N. A., & Doğanay, G. (2017). Toplumsal dışlanma pratikleri üzerinden trabzon'da engelli kadınlar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(2), 1-48.
- Duyan, G. Ç. (2010). Yoksulluğun kadınlaşması: Altındağ örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 19-29.
- Engelliler Konfederasyonu (2020). Engelliler konfederasyonu 2020 yılı genel değerlendirme. Erişim tarihi: 15.02.2022 <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/engelliler-konfederasyonu-2020-yili-genel-degerlendirme/>.
- Genç, F. N., Turan, A.H. (2005). Türkiye'de engelli kadınların eğitim ve istihdamı yeni bir umut yeni bir fırsat projesi. *Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyum Kitabı*, 198-208.
- Genç, Y. (2015). Engellilerin sosyal sorunları ve beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*(35/2).
- Karatana, Ö., & Gür, K. (2019). Engelli bireylerin sağlık hizmetlerine erişimi ve engelleri. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 43-53.
- Karataş, K., & Çifçi, E. G. (2010). Türkiye'de engelli kadın olmak: deneyimler ve çözüm önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 147-153.
- Kokanalı, D., Karaca, M., Özel, Ş., & Üstün, Y. E. (2018). Engelli kadınlarda üreme sağlığı. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 15(1), 28-30.
- Lim, N. G., Lee, J. Y., Park, J. O., Lee, J.-A., & Oh, J. (2015). Pregnancy, prenatal care, and delivery of mothers with disabilities in Korea. *Journal of Korean medical science*, 30(2), 127-132.
- Mahat, S., Parajuli, K., & Pokhrel, B. (2020). Knowledge and practice regarding menstrual hygiene among physically disabled women in Kathmandu, Nepal. *Journal of Karnali Academy of Health Sciences*, 3(1), 1-10.
- Masson, D. (2013). Femmes et handicap. *Recherches Féministes*, 26(1), 111-129.
- McCabe, J., & Holmes, D. (2014). Nursing, sexual health and youth with disabilities: a critical ethnography. *Journal of advanced nursing*, 70(1), 77-86.
- Mitra, M., McKee, M. M., Akobirshoev, I., Valentine, A., Ritter, G., Zhang, J., . . . Iezzoni, L. I. (2020). Pregnancy, birth, and infant outcomes among women who are deaf or hard of hearing. *American journal of preventive medicine*, 58(3), 418-426.
- Mprah, W. K., Anafi, P., & Addai Yeaboah, P. Y. (2017). Exploring misinformation of family planning practices and methods among deaf people in Ghana. *Reproductive Health Matters*, 25(50), 20-30.

- Mwachofi Brody, A. K. (2017). A comparative analysis of pregnancy outcomes for women with and without disabilities. *Journal of Health Disparities Research & Practice*, 10(1), 28-50.
- National Coordinating Agency for Population and Development (2008). Kenya national survey for persons with disabilities. In: NCAPD Nairobi.
- Orhan, S., & Özkan, E. (2020). Engelli Kadın Olmak. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 1-19.
- Orsi, J. M., Margellos-Anast, H., Perlman, T. S., Giloth, B. E., & Whitman, S. (2007). Cancer screening knowledge, attitudes, and behaviors among culturally Deaf adults: Implications for informed decision making. *Cancer Detection and Prevention*, 31(6), 474-479.
- Pelleboer-Gunnink, H., Van Oorsouw, W., Van Weeghel, J., & Embregts, P. (2017). Mainstream health professionals' stigmatising attitudes towards people with intellectual disabilities: a systematic review. *Journal of Intellectual Disability Research*, 61(5), 411-434.
- Redshaw, M., Malouf, R., Gao, H., & Gray, R. (2013). Women with disability: the experience of maternity care during pregnancy, labour and birth and the postnatal period. *BMC Pregnancy And Childbirth*, 13(1), 1-14.
- Robles-Bykbaev, Y., Oyola-Flores, C., Robles-Bykbaev, V. E., López-Nores, M., Ingavélez-Guerra, P., Pazos-Arias, J. J., . . . Ramos-Cabrer, M. (2019). A Bespoke social network for deaf women in Ecuador to access information on sexual and reproductive health. *International journal of environmental research and public health*, 16(20), 3962.
- T.C. Aile Bakanlığı- TÜİK (2011). Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010. *TÜİK;(2010) Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2010; 38-45. file:///C:/Users/totm/Desktop/-5262154090452809666*.
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2008). Engelliler kanunu ve ilgili mevzuat (3. baskı). Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- Yaşar, B. N., Terzioğlu, F., & Koç, G. (2017). Knowledge and practices of genital hygiene: visual-disabled women sample. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10(3), 123-130.
- World Health Organisation, World Bank (2011). World report on disability. Geneva. www.who.int/disabilities/world_report

AHMET MİTHAT EFENDİ’NİN HİKÂYE VE ROMANLARINDAKİ YABANCI KADINLARIN MÜSLÜMAN KADINLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Prof. Dr. Salih OKUMUŞ

Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Priştine/KOSOVA salihokumus@gmail.com Orcid No:

0000-0001-79902469

Özet:

Tanzimat önemli hadiselerin yaşandığı bir devirdir. Birçok alanda hızlı bir değişim yaşanır. Bu değişim devletin yapısından toplumun yaşayışına kadar çok geniş bir çevreyi etkiler. Toplumda görülen bu değişim Tanzimat hikâye ve romanlarının da ana konusunu oluşturur. Giderek Tanzimat devri Türk romanlarının önemli bir teması haline gelen kadın, toplumun her alanında görülmeye başlayan yabancı kadınların da tesirinde kalır. Bilhassa mürebbiyeler, yabancı aktrisler, moda haneler ve tiyatro çevreleri henüz sokağa çıkmayan Türk kadınına değişime zorlar. Genç kızların eğlence ve ahlak anlayışına da etki ederek onların yabancılaşmasına ve hürriyet, feminizm gibi akımların tesirinde kalmalarına sebep olur.

Bu dönem romanları öncelikle toplumu eğitmeyi amaçlarken kadını da toplumdaki statüsü üzerinden ele alır. Bu çerçevede hikâye ve romanlarında kadın mevzuuna en geniş yer ayıran Ahmet Mithat Efendi’dir. Yazar bu eserlerinde kadını daha çok ahlak, eğitim, sanat ve eğlence ile hürriyet ve feminizm gibi konular etrafında ele alır.

Bu çalışma tarih kitaplarında açıkça görülmeyen kadının yaşadığı değişimde yabancı kadınların etkisini sunmayı amaçladık.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat, roman, hikâye, değişim, sosyal hayat, yabancı kadınlar, feminizm.

THE EFFECTS OF FOREIGN WOMEN IN AHMET MİTHAT’S STORIES AND NOVELS ON MUSLIM WOMEN

Summary:

Tanzimat is a period in which important events took place. a person living in the information space. The design of this system affects a very wide environment, from the living to the living. Tanzimat story and outline drawing of these people of their school in society. Increasingly, having a domain of Tanzimat-era Turkish novels, its main part is influenced from the main part. In particular, governesses, foreign ladies, fashion houses and theater circles still force the Turkish woman, who is still valid, to use it. Those who will have the same effect on the fun and morality of young girls will be under the influence of movements such as feminism.

The novels of this period are mainly dealt with the status of the society in the developing future period. In his novels of this genre, the subject of women is the most extensive. Ahmet Mithat Efendi. In this system, the author deals mostly with issues such as education, art and entertainment, freedom and feminism.

In this study, we aimed to present the effect of foreign women on the change experienced by women, which is not clearly seen in history books.

Keywords: Tanzimat, novel, story, change, social life, foreign women, feminism

1 Giriş:

Tanzimat, Batılılaşma açısından sosyal ve içtimaî değişmelerin en hızlı yaşandığı dönemdir. Bu değişim devlet ve toplum yapısında da önemli yenilikleri beraberinde getirir. Bu dönem Batıya karşı kapıların ardına kadar açıldığı ve hemen her şeyde Avrupa modelinin örnek alındığı ve bize aktarılmaya çalışıldığı bir dönemdir. Toplumun belirli kesimlerinde kendisini gösteren Batılı yaşayış tarzı zamanla etrafa yayılır. Batıyla münasebetlerimiz artıkça öteden beri konuşulan Batılılaşma çabaları devletin resmi politikası haline gelir. Her alanda top yekûn bir değişim ve gelişim memleketi sarmaya başlar. Türk aydını böylece Batı kültürünün yakından tanıma fırsatı elde eder. Bu bakımdan Tanzimat, edebiyat alanındaki değişiklikler için de bir hazırlık dönemi olarak da kabul edilebilir.

Tanzimat’la birlikte ortaya çıkan hızlı ve yoğun medeniyet değiştirme hareketi, başta insanın bizzat kendisi olmak üzere toplumsal hayatımıza da derin etkiler bırakır. Zamanla pek çok alanda görülen bu değişim, düşünce hayatımıza, kültürel değerlerimize, hatta yaşayış tarzımıza dahi tesir eder. Yeni insanı ve onun etrafında oluşan yeni dünyayı esas alır.

Batılılaşmanın tezahür ettiği en geniş alan gazetelerdir. Bilhassa toplumsal hayata yön veren bu etkili organlar kadına bakışın değişmesinde ve kadınların bilinçlenmesinde çok etkili olmuşlardır. (Soy, 2019:80) Modernleşme yolunda adeta halkı özendiren hatta teşvik eden bu yayınlar, Türk kadınının gözünü açmasına, kamusal alanda kendisine yer aramasına vesile olur. Kadın-erkek eşitliği, giyim-kuşam, moda, kadın ve evlilik gibi konuların tartışılmasına zemin hazırlar. Kadın cinsel kimliği ile de ilk kez bu dönemde ortaya çıkar. (Özdemir, 2003; Kara, 2009: 41). Burada dişilikleriyle öne çıkarılan kadın kahramanlar fettan, baştan çıkarıcı, kurnaz ve arzulu kimseler olarak tasvir edilir. Ahlaki yönden ise, düşkün olan bu karakterler istediklerini mutlaka elde eden tehlikeli insanlardır. (Sezer, 2011:92; Kavcar, 1985:93)

Tanzimat’la birlikte resmi bir boyut kazanan Batılılaşma/modernleşme girişimleri sadece yaşamı değil insanı da değiştirmiştir. Bu top yekûn bir medeniyet değişimidir aslında. İnsanda aklı ön plana çıkaran modernleşme, Türk kadınında da eğitim, bilgi ve zevk seviyesini yükselterek yeni bir kimlik kazanmasına sebep olur. Türk kadınının duvarlarını yıkarak dış dünyaya açılması Batıdaki gibi sistemli ve örgütlü bir mücadele ile değil, daha

ziyade dergi, gazete ve romanların aracılığıyla olmuştur. Bu çerçevede sadece kadına yüklenen anlam ve roller değil, kadına duyulan sevginin şekli ve niteliği de değişir. “*Eski edebiyatın sembolik, manevi boyutlu, ilahi merkezli sevgi anlayışının ve büyüülü, ulaşılmaz, mahrem sevgili tipinin yerini somut, ulaşılır, şuh, baştan çıkarıcı, cinsel kimliğiyle öne çıkan bir sevgili/kadın tipi*” alır (Soy, 2019:82)

Bu bakımdan toplumda görülen Doğu-Batı ikilemi, Tanzimat hikâye ve romanlarının da ana konusunu oluşturur. Bu devir eserleri başta sosyal adalet, zevk, eğlence, moda, güzel sanatlar, mürebbiye, yabancı dil, eğitim-öğretim ile kadın hakları, hürriyet ve feminizm gibi konuları ele alır. Tanzimat romancıları, yazdıkları eserlerde kadına hususi önem verir ve ona farklı açılardan yaklaşır. Ancak bu eserlerin ortak konusu kadının toplumdaki statüsüdür. Bazıları kadını kendine özgü vasıflarıyla ve bireysel olarak ele alırken bazıları da belli bir kesimi temsil eden tipleri konu edinir. Bu eserlerdeki eleştiri olumsuz yönleriyle ön plana çıkarılan kadınlar üzerinde yoğunlaşır.

Tanzimat’la beraber kadın teması da çok önemli bir konu haline gelir. Bu dönem romanları öncelikle toplumu eğitmeyi amaçlarken kadını da eğitim ve batılılaşma ekseninde ele alır. Eleştirilen kadın tiplerinin yanında idealize edilen kadınlar yüceltilir. Bu bakımdan özellikle de Ahmet Mithat Efendi’nin romanlarında kadına oldukça geniş bir yer ayrılır. Tanzimat’la ortaya çıkan Batılılaşma süreci toplumda da birçok yeniliği beraberinde getirir. Eğlence yerlerinde, aile içlerinde ve eğitim kurumlarında görülen değişimlerin yaşanmasında ve hızlanmasında şüphesiz ki yabancıların etkisi büyük olmuştur. Giderek toplumun her alanında görünmeye başlayan yabancı kadınlar Osmanlı kadınına da etkiler. Tanzimat’a kadar genellikle sokakta, işte ve eğlence mekânlarında görünmeyen Müslüman-Türk kadını Avrupaî hayat tarzına ayak uydurmaya başlar. Bunda yabancıların rolü son derece büyüktür. Konaklara giren mürebbiyeler, eğlence yerlerinde görülen aktrisler, çalgıcı kadınlar, dans ve müzik eğitmenleri eğlence ve ahlak anlayışına tesir ederek bireylerin yabancılaşmasında büyük rol oynarlar. Başta hürriyet, feminizm, eğlence, giyim-kuşam, ev ve bahçe dekorasyonu gibi hususlarda Batılı tipler ön plana çıkar. Bu dönem romanlarının ana konusunu teşkil eden alafrangalık önemini artırır. Bu romanlarda bir yandan alafranga ailelerin yaşantıları anlatırken, bir yandan da Batılılaşmayla ortaya çıkan yozlaşmış tipler eleştirilir ve karşılıklarına gelenekçi, idealize edilmiş tipleri çıkarılır. Toplumda bilhassa aile hayatı içinde çeşitli şekillerde yer alan yabancı kadınlar, farklı tiplerle karşımıza çıkarlar. Romanlarda görülen bu farklılıklar şüphesiz gerçek hayattaki aile yapısı ile paralellik taşır. Tanzimat hikâye ve romanlarında kadın, başta aile terbiyesi, eğitim, ahlâk anlayışı, namus, kişilik özellikleri, fiziki görünüş, ev hanımlığı, sadakat ve annelik gibi özellikleri açısından ele alınır.

İlk dönem Türk romanında kadının statüsü ve eğitimi en çok işlenen konulardandır. Namık Kemal, Şemsettin Sami ve Ahmet Mithat Efendi gibi bazı yazarlar ilerlemenin ancak toplumsal gelişme ile sağlanabileceğine vurgu yaparlar. Ayrıca bu dönem romanlarında kadın hakları ve kadının eş seçme hürriyeti de en çok işlenen konulardandır. Özellikle görücü usulü evlilik sıkça eleştirilmiş ve bunun yarattığı kötü

sonuçlar gözler önüne serilmiştir. Bu eserlerde işlenen kadın karakterler daha çok cariye, köle ve odalık gibi rollerde karşımıza çıkar. (Kara, 2009: 32). Bunun yanı sıra ahlaki yönden düşkün kadın kahramanlara da sıkça rastlarız. Tanzimat'ın en meşhur ismi Şinasi *Şair Evlenmesi* adlı eserinde “görücü usulü evlenme” geleneğini eleştirirken A. Midhat *Tezhül, Yeryüzünde Bir Melek*; Şemseddin Sami *Taaşuk-ı Talât ve Fıtnat*; N. Kemal *İntibah*; S. Sezai *Sergüzeşt* adlı eserlerinde bu konuyu farklı açılardan ele alırlar. A. Mithat Efendi *Felsefe-i Zenân* ve *Diplomalı Kız* ile *Fatma Aliye Hanım Muhaderât* ve *Udî* gibi eserlerinde genç kızlar arasında giderek yaygınlaşan feminist söylemlerin ilk kıvılcımlarını işaret ederler. Modernleşmeyi Avrupalı gibi giyinmek, eğlenmek, konuşmak, davranmak sayan ve giderek toplumda yaygınlaşan eksik tipleri, kılık-kıyafet, Batılı yaşayış ve zevk unsurları bakımından değerlendiren A. Midhat Mithat *Felâun Bey'le Rakım Efendi, Karnaval, Müşahedât* ve *Vah* adlı eserlerinde; S. Sezai *Sergüzeşt*'te; R. Mahmut Ekrem ise, *Araba Sevdası* 'nda ele alarak inceler.

2 Yabancı Kadın Tipleri ve Türk Kadınına Etkileri:

Tanzimat yazarları, eserlerini okunmaktan ziyade, kadınları eğitme amacıyla yazmışlardır. Roman okumak suretiyle kadınlar, dış dünyayı iyi ve kötü yönleriyle tanıma fırsatı ve cemiyet içerisindeki vaziyetlerini kavrama imkânı bulurlar. Roman kahramanları olumlu ve olumsuz yönleriyle gözler önüne serilirken, gerçek hayattaki hem cinslerine de örnek teşkil ederler.

Yabancı kadın kahramanlar, sosyal hayattaki gerçeklikleriyle romana yansıtılır. Bu tipler, her dönemin sosyal ve siyasi şartlarına göre farklı vasıflar kazanırlar. Tanzimat'tan sonra sosyal hayat içinde etkin, her konuda iddialı, sosyal hadiselerle doğrudan etkide bulunan, ideolojik fikirlere sahip, bilgili, akıllı, Türk kadınları karşımıza çıkar. Öncelikle aile terbiyesi, eğitimi, daha sonra ahlâk anlayışı, namusu, kişilik özellikleri, fiziki görünüşü, ev hanımlığı meziyetleri, zevciyeti, sadakati, anneliği gibi meziyetleri öne çıkar. Bu tür noktaları esas alarak Tanzimat romancılarının ideal tiplerinin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz: Güzel, terbiyeli, kültürlü, namuslu, iyi yaradılışlı, kibar, görgülü, çalışkan, edebiyattan ve müzikten anlayan, ev idaresinde ve çocuk eğitiminde başarılı, ailesine sadık, fedakâr kadınlar, Türk kadınına örnek olan ideal kadın tipleridir. Yazarların bakış açısına göre belirlediğimiz ideal kadın tipleri hem toplumun geleneksel ahlak yapısına uygun olmalarıyla hem de karakteristik özellikleriyle, kadın okuyuculara öncülük etmişlerdir.

Tanzimat'la beraber yabancı kadınlar Türk aile, gelenek ve göreneklerini etkilemeye başlar. Bunun en önemli nedeni Batı kültürüne duyulan hayranlığın yabancı kadın tipinde kendini göstermesidir. Türk kadını Tanzimat'a kadar eğitim, sokağa çıkma, eş seçme ve feminizm gibi konularda hiçbir hakka sahip değilken, yabancı kadınların Osmanlı toplumuna girmesiyle yeni haklar elde etmeye başladığı görülür.

Roman ve hikâyelerde karşılaşılan yabancı kadınlar Türk kadını üzerinde de oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Bu kadınlar genellikle Avrupalı kadınlar arasından seçilmektedir. Ahmet Mithat Efendi'ye göre Müslüman–

Türk kadını iffetini koruyabilir. Türk kızlarının fuhuşa düşmesi yalnız Batı âdetlerinin getirdiği acı bir sonuçtur. Alafranga tarzıyla yetişen Türk kızları milli ve dini değerlerini kaybetmektedirler. Yabancı kadınların serbest tavırları, erkeklerle olan rahat hareketleri zamanla Türk kadınının da bu davranışlara olumlu bakmasına yol açar. Sokakta rahat gezemeyen, evden dışarı çıkamayan Türk kadını değişmeye ve alafrangalaşmaya zorlar.

Aile hayatı içinde de çeşitli şekillerde karşımıza çıkan yabancı kadın tipleri farklılıklar gösterir. Romanlarda görülen bu farklılıklar şüphesiz, gerçek hayattaki aile yapısı ile paralellik taşır. Bazı romanlarda fedakâr, namuslu, çalışkan anne tipine rastlanırken, bazı romanlarda bunun tam tersi örneklerle rastlamak mümkündür. Genç kız ve sevgili tipleri de aynı şekilde farklılık gösterir. Namuslu, terbiyeli, eğitilmiş, sadakatli, mert, iyi yaradılışlı ev kızlarının yanında, iffetini muhafaza etmeyen, aldatan cahil kızlar da bulunur.

a. Genç kızlar ve Feminizm: Tanzimat döneminde Müslüman-Türk kadınları sokakta, eğlence mekânlarında görülmez. Buna karşılık yabancı kadınlar Avrupaî hayat tarzını Türk toplumunda da sürdürür. Zira medeniyetler arası etkileşim ve çelişkiler bu dönemde başlar. Avrupa’da başlayan ve 19. asırla beraber Türkiye’de de cereyan eden feminizm hareketleri, kadınların doğrudan sosyal hayata girmesiyle ilgilidir. Yabancı mürebbiyeler elinde yetişen ve feminizmi yanlış yönleriyle benimseyen genç kızlar Türk toplumunun kaldıramayacağı davranışlarda bulunarak felakete sürüklenir. Serbest yaşama ve Avrupaî bir hayat tarzı aşıl原因 kızlar, kendi değerleriyle çelişen davranışlarda bulunarak toplumdan dışlanmak gibi bir sonla karşılaşır.

Sosyal hayat içerisinde sık sık görülmeye başlayan yabancı kadınlar ve beraberinde yaşattıkları kültürleri Türk kadınına da etkiler. Önceleri aile içerisinde mutluluğu arayan Müslüman – Türk kadını, hürriyet istekleri ve özgürlük arzusuyla feminist hayat tarzına ve dolayısıyla Avrupa kültürüne yaklaşır. Avrupa ile ilişkilerin artmasıyla beraber, yabancı kadınları örnek alan entelektüel Osmanlı ailelerine mensup genç kızlar ve kadınlar, geleneksel değerlerinden gittikçe uzaklaşırken Avrupai eğlencelere ve ilişkilere de yaklaşmış olurlar. Toplumda görülen bu tür değişimler, Tanzimat romanında da sergilenen konular olarak dikkati çeker. Tanzimat döneminin ilk romanlarından itibaren, genç kızların ve kadınların bu tür heves ve ilişkileri hoş karşılanmaz. Ancak Avrupa medeniyetine büsbütün sırtını dönmeyen yazarlarımız, Avrupa’nın muaşeret kaideleri, kızların eğitilmesi gibi önemli meseleleri genç kızlarımıza örnek teşkil edecek şekilde anlatma yolunu seçerler.

Tanzimat döneminde feminizm hareketi Ahmet Mithat Efendi’nin “*Jön Türk*” (Gündüz, 1999) adlı romanında ve “*Felsefe-i Zenan*” (Mithat, 2008) adlı hikâyesinde işlenir. Feminizmi daha çok genç kızların sosyal hayat açısından hürriyet ve özgürlük arzusu olarak gören yazar, bu konuya Türk aile yapısını zedelemeyecek şekilde bakar ve tehlikeli bulur. Yazar, İslam dininin kadına tanıdığı hakların diğerlerine göre daha fazla olduğu kanaatinde dir.

İncelediğimiz eserlerde mürebbiyeler elinde yetişen genç kızların okudukları kitaplar aracılığıyla feminizme ilgi duyarak kendi kültürlerinden kopmaya başladıkları görülür. *Jön Türk* romanının genç kız tipi Ceylan’ın

feminizmi eksik yorumlaması, Türk toplumunun gelenek ve görenekleriyle ters düşen hayat tarzını temsil ettiği söylenebilir. *Felsefe-i Zenan* adlı hikâyenin iki kız kardeşi Akile ve Zekiye de feminizmi benimseyen genç kızlar arasındadır.

Jön Türk romanının Ceylan'ı da feminizmi yanlış veya eksik yorumlar. Orhan Okay'a göre;

"Ceylan gibi pekçok Türk kızının feminizmle ilgili meselelere âşinâ olduğunu ve bizim ahvâl-i Osmâniyemize tatbik etmiş, batının kadın hakkındaki görüşünü takdir ve tercih etmiş olduğunu Meşrutiyet'in getirdiği hürriyet atmosferi ortaya koymuştur. Daha Meşrutiyet'ten de on yıl evvel, yazarlarını tamamen kadınların teşkil ettiği bir dergide, kadınların iffet ve âhlakının hürriyetle veya evde oturmakla alâkalı olmadığından, iffet ve edebin kadınları evde oturmağa ve mutddan fazla örtünmeğe zorlamakla değil onların fikir ve zihinlerini açmakla olacağından bahsedilmektedir." (Okay, 1975: 194)

Ceylan, bir kızın evlenmesi için ailesinden izin almasının gereksiz olduğunu düşünürken nikahsız beraberlik fikrini de sıcak bakar, hatta savunuculuğunu yapar:

"Evet, Paris'te bir bölük halk mariage libre'e taraftar olabilirler. Bu fikirlerin mukaddematı birçok zamandan beri onlar nezdinde mevcut olduğu gibi netayicinin dahi meydana çıkmaya başlamış olması onlar için büsbütün garaib-i hayret- bahşadan ibaret sayılamaz. Bir kadınla bir erkek istedikleri anda birleşip istedikleri anda ayrılabilirler. Diğeriyile yine böyle kolayca birleşip ayrılabilmekteki muhtariyetlerini muhafaza ederler. Ama aralarında muhalefetler vukua gelebilecekmiş, o davalarını da bıçakla, kurşunla faslû hasm etmek yolu bunlar için açıktır. Fakat bizim ahvalimiz hiç olmazsa şimdiki şu halimiz onların ahvaline makîs olabilir mi? Binaenaleyh bir Nurullah Bey nabemevsim olarak feminizmin son derecesine çıkırayıvermiş olan bir Ceylân ile akd-ı nikâha cesaret bulabilir mi?" (Gündüz, 1999: 140)

Ahmet Mithat Efendi'nin *Felsefe-i Zenan* adlı hikâyesinde Fazıla Hanım ölmeden önce kızlarına evlenmemelerini vasiyet eder. Fazıla Hanım'ın vefatından sonra Akile ve Zekiye ilim ve fenle uğraşarak evlenmeyi düşünmezler. Zamanla Zekiye'nin evliliğe karşı olan düşüncelerinde bir yumuşama görülür. Akile'yi dinlemeyerek evden ayrılan ve evlenen Zekiye bedbaht olur. Evliliğin karşısında yer alan ve erkeklere bağımlı yaşama düşüncesinin kölelikten başka bir şey olmadığını düşünen Akile ise ömrünü bir erkeğe bağımlı olarak geçirmektense çeşitli kitaplar okuyarak bilgisini arttırmayı düşünür.

"Kocaya varıp da ömrümüzü bir erkeğin üzerine tatbik-i hareket gibi esartten eşed bir hâl içinde geçirmekten ise evceğizimiz mükemmel, iradımız yerinde, kütüphanemiz dolu, karındaş karındaş oturup yer içer ve her gün enva'-i mütalâatla tezyid-i kemal ederiz. Âlemde bundan büyük saadet olur mu?"

(Gökçek- Çağın, 2001: 59)

Romanı bir terbiye vasıtası olarak kullanan ve bunu sık sık vurgulayan yazarlar, genç kızların ve kadınların roman okumaları, yabancıları oldukları dış dünyayı bu sayede tanımları konusunu, önemle vurgulamışlardır. Özellikle karşı cins ile ilişkiler üzerinde duran yazarlar cemiyet yapısına uygun ilişkileri tasvip ederken, gayri ahlaki ilişkileri ise ibretli sonuçlar vererek, birbirinden ayırmaktadır.

"Ceylân feminizme ait mebâhis ile şu mini mini ömrünün tek mil müddetinde münhasıran iştilal etmiş bulunduğu cihetle nemahis-i nisvâniye hususunda hakikaten bir bezâa-i uzmâ sahibi olmuştur. Kadınlar meyânında onunla mübâhese edebilecek hiçbir kadın mutasevver olamaz ya. Erkekler meyanında da bu kudreti hâiz adam biraz nadirce bulunur. Mübâhesât-ı vâkıaları esnâsında Nurullah Bey hangi Avrupa muharririnin ismini dermeyeran etmiş ise Ceylân o zâtın eserini tedarük eylemiştir. Denilebilir ki fransızca olarak mebâhis-i nisvaniyeye dair yazılan şeylerin heme kaffesini okumuştur. Herne okumuşsa onu bizim ahval-i Osmâniyemize tatbik eylemiştir. Binâenaleyh bizim gibi ahyânen bu mesele ile iştilal edenlerin hatırlarına gelen gûya yeni bir mesele Ceylân'ın çoktan vâkıf olarak hattâ Nurullah Bey ile bilmübâhese halletmiş olduğu mesâilden madud kalır." (Gündüz, 1999: 140)

Bu devir romanlarında Batı medeniyetinin temelini oluşturan özgürlük ve hürriyet fikri genç kızlar arasında daha çok "kimseye bağlı kalmadan yaşamak" gibi ferdi bir mana kazandığından aile kurumu açısından oldukça tehlikeli ve yıkıcı bulunmuştur. Ayrıca bu fikrin hareket ve davranışlara etkileri de ahlaki endişelere neden olmuştur.

b. Yabancı Kadınlar ve Ahlaki Düşüklük: Tanzimat hikâye ve romanlarında yer alan yabancı kadınlar giyim kuşamdan eğlenceye, eğitimden serbest yaşama kadar birçok alanda Türk kadınına etkilemişlerdir. Tanzimat yazarları, özellikle Ahmet Mithat Efendi, yabancı kadınların etkisiyle bazı kadınların cemiyetin ahlâk anlayışına aykırı hareketlerde bulunduğu fikrindedir. Bunu açıkça ifade etmekten çekinmeyen Yazar, Batı'nın etkisiyle birçok kadının dini ve milli değerlerinden uzaklaşarak, serbest ve ahlaki endişeden yoksun ilişkilerde bulunduğu görüşündedir. Hem yabancı kadın tipinde hem de kötü kadın tipinde bu özelliklere sahip birçok karakter karşımıza çıkmaktadır. Yazarlar bu fikirlerini, nedenleriyle ve sonuçlarıyla örneklendirmektedirler.

Tanzimat romanlarının birçoğunda yabancı kadınların aşk hususunda doyumsuz ve sadakatsiz oldukları görülür: *"Hicap duygusundan sıyrılmış olan bu Avrupalı kadın için aşk da çok iptidaî bir duygudur. Hakikat şark kadının güzelliğinin ve câzibesinin bir cihetini teşkil eden hayâ, hicap ve mâsûmiyet gibi duygular kaybolunca aşk da behimî bir arzunun ötesine geçemez."* (Okay, 1975: 171)

Dönem romanlarında düşmüş kadınların para karşılığında yaptığı fuhuşun yanında, Parisli kadınlar arasında yaygın olan fuhuşun zevk için yapıldığına da dikkat çekilir. Evlilik dışı ilişkilere ve bu ilişkilerden doğan

çocuklara Avrupa toplumunun bakışı sert değildir. Zira kadınları gayr-i meşru ilişkilere iten en önemli sebep Avrupa toplumunun gelenekleridir. Ahmet Mithat Efendi gayr-i meşru ilişkilerin yabancı kadınlar arasında yaygın olmasının en önemli sebeplerinden biri olarak “*Drohama*”³ âdetini gösterir. Ayrıca Avrupa’da anasız, babasız doğan çocukların çok olmasının da bu uygunsuz ilişkilerin yaygınlaşmasına bağlar.

Fakirlikten ve çaresizlikten fuhuşa sürüklenen kadınlar üzerinde önemle duran Ahmet Mithat Efendi genelev kadınlarını ve hayatlarını detaylarıyla inceler. Yazar genelev kadınlarının hayatlarına ilk kez “*Mihnetkeşân*” (A.Mithat, 2001) isimli hikâyesinde yer verirken, daha sonra tekrar ele aldığı bu konuyu “*Henüz 17 Yaşında*” (A.Mithat, 2000) romanında ayrıntılarıyla inceler. Ahmet Mithat Efendi romanlarında fuhuş meselesini sosyal bir problem olarak ele alır. Toplumsal ve bireysel çabalarla sefahat ve fuhuşun giderilebileceğini düşünen yazar “*Mihnetkeşân*”da “*Henüz 17 Yaşında*” romanında bunu kanıtlar. “*Mihnetkeşân*” Dakik Bey fuhuşa sürüklenen bir kızı onunla evlenerek kurtarıırken, “*Henüz 17 Yaşında*” romanında ise geneleve yeni düşen kızı Ahmet Bey oradan çekip alarak ona yeni bir hayat sağlar.

Türk toplumunda kadının fuhuşa düşmesi veya gayr-i meşru bir hayatın içine girmesi Ahmet Mithat’a göre yalnız Batı adetlerinin getirdiği acı bir sonuç olmuştur. A. Mithat bu konuyla ilgili şunları söyler: “*Türklükte ve İslâmiyette ve Osmaniyette bu müstekreh şey yoktur. Mahza Frenklikten gelmiştir. O şapkalar yok mu o şapkalar? İşte onlar herhangi memlekete girmişlerse orada bu murdarlık türemiştir.*” (Sağlam-Yetiş-Andı, 2000: 121)

Yabancı kadınların serbest tavırları, erkeklerle olan rahat hareketleri zamanla Türk kadınının da bu davranışlara olumlu bakmasına yol açar. Sokakta rahat gezemeyen, evden dışarı çıkamayan Türk kadını değişmeye alafrangalaşmaya başlar. Ahmet Mithat Efendi’nin “*Vah!*” romanında Ferdane toplum kurallarını önemsemeyerek sokağa çıkabilmekte, vapura binip erkeklerle rahatlıkla göz göze gelebilmektedir. Vapurda çekinmeden sigara içebilen bu kadın erkekler tarafından olumsuz kanaatlerin oluşmasına neden olur: “*-Behçet: Hem baksana ne kadar serbest? Bu kadar serbest olan bir kadın? Hımm...*” (Gündüz, 1999: 127)

Tanzimat hikâye ve romanlarında yer alan düşmüş kadınlar da genellikle yabancı kadınlardan seçilir. Fakat az da olsa, her dönemde olduğu gibi Türk kadınlarının içerisinde de düşmüş kadınlara rastlanmaktadır. A. Mithat’ın *Jön Türk* romanında Ceylan, Namık Kemal’in İntibah romanında Mehpeyker, R. Mahmut’un Araba Sevdası’nda Periveş ile A. Mithat’ın *Dolaptan Temaşa* adlı hikâyesindeki Leyla bu kadınlara örnek olarak gösterilebilir.

Jön Türk’teki Ceylan, alafranga hayatın eğlenceleri arasında kendini Nurullah’a teslim eder. Türk ve İslam

3 Drohama: Avrupa’da evlilik çağına gelen bir kızın evlenebilmesi için, evleneceği kişiye verdiği para. Bizdeki çeyiz âdetinin karşılığı diyebiliriz.

terbiyesiyle yetişmiş bir kız için nâmümkün olan bu hareketin Avrupaî tarzda serbestçe yetişen Ceylan'da zuhur etmesi, babasını bile pişmanlık ve hiddete sevk eder. Ceylan'ın Batı terbiyesiyle açık fikirli ve serbest yetişmesine imkân sağlayan bu baba, kızının birbiri arkasından gelen ahlâksızlıkları karşısında ona şöyle hitap eder:

"-Ceylân! Sen kendin için bir belâ, bir musibet olarak yetişmiş bir kız çıktın! Dur hemen üstüme saldırma. Dinle! Keşke seni o dâireye hiç yaklaştırmasaydım! Allah bizim belâmızı o mel'un alafranga yüzünden vermek için çeşm-i basiretimizi bağlamış da "kızın orada alafranga bir terbiye alıyor" diye beni sevindirmiş. Şimdi de işte böyle kan ağlatıyor." (Gündüz, 1999: 96)

A. Mithat'ın düşmüş kadınlar yerine seçtiği tipler Türk değildir. Fuhuş ve batakhanelerde boy gösteren bu kadınların bilhassa yabancı kadınlar arasından seçilmeleri dikkat çeker. Zira yazara göre Müslüman–Türk kadını iffetini koruyabilir, alafranga tarzıyla yetişse bile Türk kızları milli ve dini değerlerini asla kaybetmez. Ancak Türk kızlarının fuhuşa düşmesi yalnız Batı âdetlerinin getirdiği acı bir sonuç olarak değerlendirilir. Yabancı kadınların etkisinde kalıp iffetini koruyamayan bu tiplere toplum olumsuz gözle bakar, bu olumsuzluk romanlara da yansır. Zira eğlence hayatlarında görülen bu tipler arasında iffetini muhafaza etmiş bir örneğe pek rastlanmaz.

c. Mürebbiyeler ve Hızlı Kültürel Değişim: Batılılaşma hareketleriyle beraber konaklarda görülmeye başlayan yabancı mürebbiyelerin Müslüman genç kızlar üzerindeki etkileri şüphesiz ki büyüktür. Mürebbiyeler bir taraftan bilgi ve eğitim verirken bir taraftan da kendi kültür ve değerlerini aşılamağa geri durmazlar. Tanzimat dönemi romanlarında karşımıza çıkan mürebbiye tiplerinin bu olumsuz özellikleri üzerinde durulur. Bazı romanlarda ise mürebbiyeler başkahramanlara yardımcı tipler olarak karşımıza çıkar.

Mürebbiyelerin etki alanlarının başında eğitim gelir. Hikâye ve Romanlarda yer alan Türk kızları çocukluklarından itibaren mürebbiyeler vasıtasıyla iyi bir eğitim alırlar. Resim ve musiki gibi sanatlarla ilgilenirler. Kız çocuklarının okuma yazma öğrenmelerinin yasak olduğu ve onların gidebileceği bir mektebin olmadığı bir dönemde yabancı mürebbiyelerin aile içine girerek çocukları eğitmeleri kaçınılmazdır. Aile içine giren bu mürebbiyeler çocukların eğitimiyle yakından ilgilendikleri gibi kendi kültürel değerlerini de Türk çocuklarına aşılayarak onların yabancılaşmalarına neden olurlar. Müslüman–Türk kadını üzerindeki etkileri yadsınamayacak kadar büyük olan mürebbiyeler, aynı zamanda Batı'nın serbest hayat tarzını benimseyen Türk kızlarının da felakete sürüklenmelerine neden olurlar. Karnaval romanının hoppa ve şımarık kızı Şehnaz, mürebbiyesinin karşı koymasına rağmen baloya gitmek ister. Fakat mürebbiyenin bu karşı koyuşu onun kendi çıkarlarına ters geldiğinden dolayıdır. Madam Marsak Şehnaz'ın merakı dolayısıyla öğrendiği baloya gitmesini istemese de onu götürmek zorunda kalır: *"Madam Gabat! Ben mutlaka baloya gitmek isterim. Anladınız mı? Eğer beni baloya götürmez iseniz Marsak'ı da sizi de Paşa babama söylerim." (Gündüz, 1999: 298)*

Bu eserlerin kimi Türk kadını üzerinde olumlu etkiler bırakırken bazı romanlarda okuduklarından olumsuz etkilenen Türk kızları da vardır. Karnaval'da alafranga yaşam tarzını benimseyen Şehnaz, mürebbiyenin kendisinden gizlediği romanları okuyarak onlardan etkilenir fakat bu romanlar Şehnaz üzerinde olumsuz etki yapar. Ahmet Mithat Efendi'nin "*Dürdane Hanım*" romanında yer alan Ulviye ise şiire, nesire, edebiyata ilgi duyan, dönemin neredeyse tüm eserlerini okuyan, kültürlü bir genç kız olarak karşımıza çıkar: "*Ulviye Hanım, edebiyata da pek ziyade meraklı olarak roman ve tiyatro sûretinde ve şi'r ve inşâ vâdisinde de her ne çıkar ise cümlesini alıp kemâl-i dikkatle okur.*" (Alaçatlı, 2001: 123)

Bu dönemde opera, tiyatro cafe gibi eğlence yerlerinde sık sık görülen kadınlar da yabancı kadınlar arasından seçilir. Türk kadını buralarda seyirci olarak dahi bulunmaz. Fakat bu kadınların iffetsiz oluşları, uygunsuz ilişkilerde bulunmaları Türk erkeğini etkilediği gibi zamanla Türk kadınına da etkiler. Bu, yabancı kadınların Türk toplumunun örf adet, ahlâk gibi değerlerini değiştirmeye başladıklarının göstergesidir. Sokaklarda, eğlence mekânlarında görülmeyen Türk kadını tiyatroyu en büyük eğlence aracı olarak gören mürebbiyelerin teşvikiyle buralara gitmeye başlar. Emin Nihat efendi'nin "*Müsameret-nâme*" adlı eserindeki İhsan Hanım'ın tiyatroya nasıl teşvik edildiği anlatılır. (Okumuş, 2002: 404)

Mürebbiyelerin bir başka etkisi de yabancı dil öğrenme arzusunun gençler arasında yaygınlaşmasıdır. Dönemin moda dili haline gelen Fransızcanın Türk toplumunda öğrenilmesi zaruri bir hal alır. Bunun sayesinde ülkeye gelen Fransız muallimeler, Fransızca bilmenin dışında hiçbir özellikleri olmamasına rağmen hürmet görürler. Bu durum Batıya karşı hayranlık duyan pek çok Müslüman aileyi yabancı mürebbiye tutmaya iter. Jön Türk romanında Ceylan yabancı dil merakını öyle ileri boyutlara taşımıştır ki, kendi isminin Fransızcasını benimseyerek insanların onu bu isimle tanımalarını ister.

"Dostlara nasihat ederim ki hânelerine muallime alacakları zaman Fransa maârif nezâretinin muallimeliğe mahsus olan şehâdetnâmesini arasınlar. Hattâ böyle bir şehâdetnâme ibraz olunduğu zaman bile sahte birşey olmasından emin olmak için Fransa konsülatosuna müracaat külfetinden kaçınmasınlar. Ve illâ muallime diye bir eski kokot veyâhut mütekaid bir aktrisi hânelerine almak ihtimâli hiç de istib'âd olunamaz." (Okay, 1975:325)

Tanzimat dönemi roman ve hikâyelerinde üzerinde önemle durulan diğer bir konu da yabancı mürebbiyelerin misyonerlik faaliyetleridir. Mürebbiyeler Türk çocuklarına eğitim verirken diğer taraftan da kendi millî ve dini terbiyelerini aşılamaya çalışırlar. *Jöntürk* romanındaki mürebbiye, kendi kültürünü Ayşe'ye dayatarak Fransız dilini öğrenmesi şartıyla alafranga olabileceğini söyler. Hatta Fransızca öğrenmesi durumunda hediyeler alma vaadinde bulunarak onu teşvik eder:

"Kızım Çerkezceyi ne yapacaksın, asıl Fransızcayı öğren. Alafranga, hem de tam alafranga olmak için fransızca lâzımdır. Kibar kızları hep Fransızca öğreniyorlar. Bazıları muallimeler tutup bazıları da

Frenk mekteplerine gidiyorlar. Çerkezceyi bırak! Fransızca öğren. Eğer Fransızcanı beğenirsem sana neler alırım neler!" diye teşvike başladığından ve kibar kızların Fransızca öğrendiklerini o afacan Ayşe zaten bir semi-i gıpta ile işitmiş bulunduğundan babasının teşvikâtıyla bitteşevvuk artık Çerkez cariyelerin yanlarından kaçar ve Fransızların yanlarından ayrılmaz olmuştur." (Jön Türk, 1999: 69)

3 Sonuç:

Tanzimat yazarları, eserlerini okumaktan ziyade, okurlarını eğitme vasıtası olarak kullanırlar. Roman okumak suretiyle dış dünyayı iyi ve kötü yönleriyle tanıma fırsatı ve cemiyet içerisindeki vaziyetlerini kavrama imkânı bulan kadınlar, toplumda yeni bir statü elde etme mücadelesini başlatır. Tanzimat hikâye ve romanlarında kahramanları olumlu ve olumsuz yönleriyle gözler önüne serilirken gerçek hayattaki hem cinslerine de örnek teşkil ederler. Yabancı kadınlardan etkilenerek cemiyete aykırı hareketlerde bulunan kadınlar toplumsal ve psikolojik açılardan eleştirilirken bir yandan da bu temalar birer ders alma vesikası olarak kullanılır. Yazarların bakış açısına göre belirlenen ideal kadın tipleri ise hem toplumun geleneksel ahlak yapısına uygun hem de karakteristik özellikleriyle kadın okuyuculara öncülük edebilecek tipler arasından seçilir.

Dönem yazarları romanlarında kadını birçok noktadan değerlendirir. Toplumun en önemli birimi aile üzerinde kadının mühim bir rol üstlendiğini düşünen Tanzimatçılar, kadının mükemmel zevce ve anne olabilmesi için terbiye ve eğitimin önemini vurgularlar. Bu özelliklere sahip bir kadının yetişmesi için de kız çocuklarının okutulmaları ve aile içinde iyi bir terbiye almalarına imkân tanınması yönünde fikir beyan ederler. Böylece Türk Milleti için yararlı olabilecek genç nesillerin yetiştirilebileceğine inanırlar.

Romanı bir terbiye vasıtası olarak kullanan Tanzimat yazarları, bilhassa genç kızların roman okuma faaliyetleriyle bilgi ve görgülerini artıracaklarını ve yabancısı oldukları dış dünyayı bu sayede daha iyi tanıyabileceklerini savunurlar. Özellikle karşı cinsle olan münasebetleri üzerinde durup cemiyet yapısına uygun ilişkileri tasvip ederken, her gayri meşru ilişkileri onaylamaz hatta onları birtakım ibretli sonuçlar ile birbirinden ayırır. Yazarların tasvip ettiği ilişkilerin kadın kahramanları genellikle iyi aile terbiyesi almış, sadık, namuslu, temiz genç kızlardır. Toplumun değerlerini hiçe sayarak edebe mugayır davranan kadınlar ise daha çok yabancılar arasından seçilirler.

Mürebbiyeler Tanzimat'ın bize hediye ettiği en belirgin yabancı kadın tiplerindendir. Mürebbiyelerin genç kızlar üzerindeki etkilerinin başında hürriyet ve özgürlük arzuları gelmektedir. Serbest yaşama biçiminde anlaşılan bu tutum daha çok feminist etkilerden kaynaklanır. Feminizm Türk aile yapısını zehirleyen tehlikeli bir fikir olarak tanıtılır. Birçok yazar, İslam dininin kadına tanıdığı hakların diğerlerine göre daha fazla olduğu kanaatindeydi.

Tanzimat romanlarında ele alınan kadın tipleri, o dönemin sosyal ve siyasi şartlarına göre farklı vasıflarla tasvir

edilir. Bu devirde ilk defa kamusal alanda boy gösteren Müslüman Türk kadını, toplumda yeni bir statü kazanmak amacıyla daha etkin roller üstlenmeye çalışır. Bu mücadele bugün sosyal hayat içinde etkin, her konuda iddialı, sosyal hadiselerle doğrudan etkide bulunan, ideolojik fikirlere sahip, bilgili, akıllı Türk kadınlarını karışımıza çıkarır.

4. Kaynakça:

- Ahmed Midhat Efendi, (2001). Felâun Bey İle Râkım Efendi, Hazırlayan: Tacettin Şimşek, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ahmed Midhat Efendi, (2000). Henüz 17 Yaşında-Acâyib-i Âlem-Dürdane Hanım, Hazırlayanlar: Nuri Sağlam-Kâzım Yetiş-M. Fatih Andı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ahmet Midhat Efendi, (2000). Paris'te Bir Türk, Hazırlayan: Erol Ülgen, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ahmet Midhat Efendi. (2001). Mihnetkeşan, (Letaif-i Rivayat), Hazırlayanlar: Fazıl Gökçek- Sabahattin Çağın, Çağrı Yayınları, İstanbul. (Mihnetkeşan, Letaif-i Rivayat'ın 105-115. sayfaları arasında yer almaktadır.)
- Ahmet Mithat Efendi, (1999). Jön Türk, Hazırlayan: Osman Gündüz, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ahmet Mithat Efendi, Letaif-i Rivayat, Hazırlayanlar: Fazıl Gökçek-Sabahattin Çağın, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Emin Nihat Efendi, (2002). Mûsâmeretnâme (Gece Hikâyeleri), Hazırlayan: Salih Okumuş, Şûle Yayınları, İstanbul.
- KARA, Esra (2009). Ercüment Ekrem Talu'nun Hikâyelerinde Kadın-Erkek İlişkilerinin Mizahi Dille Eleştirisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- KAVCAR, Cahit (1985). Batılılaşma Açısından Servet-i Fünun Romanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- OKAY, Orhan (1975). Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- ÖZDEMİR, Ufuk (2003). "Türkiye'de Kadın Kıyafetinde Modernleşme Süreci ve Medyanın Etkisi-Moda, Reklam, Medya Üçgeni", Köprü Dergisi, Güz, Sayı 84.
- SEZER, Melek Özlem (2011). Masallar ve Toplumsal Cinsiyet, Evrensel Basım Yayın, (2. Bas.), İstanbul.
- Soy, Esra, "Modernleşme Ekseninde Türk Romanında Kadın Merkezli Değişim ve Feminist Edebiyat Kuramıyla Ahmet Mithat Efendi'nin "Vah" İsimli Romanının İncelenmesi", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:17, Sayı:1, Mart 2019.

KADIN SPORCULARIN ÖZ-YETERLİLİK VE ZİHİNSEL DAYANIKLILIKLARININ İNCELENMESİ

Tayfun ŞİRİN

Kahramanmaraş Sutcu İmam University, Faculty of Sports Sciences, Avsar Campus

ORCID: 0000-0001-6305-0097

ÖZET

Bu araştırmanın amacı bireysel ve takım sporu yapan kadın sporcuların öz-yeterlilikleri ve zihinsel dayanıklılıklarının demografik değişkenlere göre incelenmesidir. Araştırmaya futbol, basketbol, voleybol, tenis, güreş, yüzme kano braşlarında toplam 115 sporcu katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Öz-yeterlilik Ölçeği ve Zihinsel Dayanıklılık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde ise tanımlayıcı istatistikler, t-testi ve Anova analizi aynı zamanda pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, kadın sporcuların öz-yeterlilik alt boyutları olan kontrol ve devamlılık alt boyutu ile spor türü değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. ($p<.05$) Ancak güven alt boyutu ve öz-yeterlilik toplam puan ile spor türü arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). Sporcuların zihinsel dayanıklılıkları ile spor türü değişkeni arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır ($p<.05$). Sporcuların Öz-yeterlilik ve Zihinsel Dayanıklılıkları ile Antrenörlerinin cinsiyet değişkeni ile aralarında farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Araştırmanın diğer bir sonucu olarak sporculuk yaşı ile sporcuların öz-yeterlilikleri ile zihinsel dayanıklılıkları arasında herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır. ($p>.05$). Değişkenler arasındaki ilişki düzeyi incelendiğinde zihinsel dayanıklılık ve öz-yeterlilik arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<.05$). Araştırma sonuçları incelendiğinde, kadın sporcularda öz-yeterliliğin zihinsel dayanıklılık üzerinde belirleyici olabileceği, ayrıca bireysel spor yapan sporcuların takım sporu yapan sporculara göre daha yüksek öz-yeterlilik ve zihinsel dayanıklılık algılamasına sahip olduğu sporla ilgili zorluklarla baş etmede ve zihinsel olarak sağlam bir zihniyet elde etmedeki yararları açısından araştırmaya değer olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Öz-yeterlilik ve zihinsel dayanıklılık, her ikisi de dikkat gerektirebilecek uyumlu süreçler olduğu, etkili ve tamamlayıcı bir denge içinde kullanılırsa, atletik başarı arayışı için en uygun zihinsel yetileri yaratabilir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Sporcu, Öz-yeterlilik, Zihinsel Dayanıklılık, Spor

EXAMINATION OF FEMALE ATHLETES' SELF-EFFICIENCY AND MENTAL TOUGHNESS

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the self-efficacy and mental toughness of female athletes who do individual and team sports according to demographic variables. A total of 115 athletes in football, basketball, volleyball, tennis, wrestling, swimming and canoe branches participated in the research. Personal Information Form, Self-

Efficacy Scale and Mental Resilience Scale were used as data collection tools. Descriptive statistics, t-test, Anova analysis and Pearson correlation analysis were used in the analysis of the research data. When the research findings were examined, a significant difference was found between the types of sports performed by female athletes and the sub-dimensions of mental toughness, control, and continuity. ($p < .05$) However, there was no difference between the self-confidence sub-dimension and the total self-efficacy score and sport type ($p > .05$). A difference was found between the Self-Efficacy and Mental Endurance of the athletes and the gender variable of their trainers ($p < .05$). As another result of the study, no difference was found between the sportsmanship ages of the athletes and their self-efficacy and mental toughness. ($p > .05$). When the relationship level between the variables was examined, a significant relationship was found between mental toughness and self-efficacy ($p < .05$). According to these results, it was concluded that self-efficacy can be a determinant on mental endurance, and that the self-efficacy and mental endurance perceptions of the athletes who do individual sports are higher than those who do team sports.

Keywords: Female athlete, Self-efficacy, Mental Toughness, Sport

1.GİRİŞ

Sporcuların gelişimi fiziksel faktörlerin yanında psikolojik faktörlere de bağlıdır. Genel olarak literatür, zihinsel hazırlık stratejilerinin performans üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu fikrini desteklemektedir. Bireyin fiziksel yeteneğinin psikolojik yapısıyla ilişkili olduğu varsayılmaktadır, çünkü fiziksel yeteneklerin içinde bulunduğu ortam psikolojik özelliklerin gelişimi için de ideal bir ortam oluşturmaktadır (Frost, 1987). Sporcuların sahip olduğu kişilik yapısı, yaptığı spor branşına yatkın olması, başarı için çok önemlidir, özellikle yetenekli sporcuların bir kısmının spora özgü kişilik yapısına sahip olamaması nedeniyle elit sporcu seviyesine çıkamamaları ile ilgili bir çok araştırma yapılmıştır, Direnç gösterme, baskıyı dengede tutma ve sakin kalabilme, üst düzey konsantrasyon, bazı kişilik özellikleri olarak hemen hemen her branşta elit sporcularda gözlemlenebilmektedir,

Zihinsel dayanıklılık, stresli yüksek performans taleplerini yönetmek ve elit sporda başarıya ulaşmak için kritik bir psikolojik süreç olarak tanımlanmıştır (Anthony, Gucciardi ve Gordon, 2016). Zihinsel dayanıklılık, kendine güven ve motivasyon, rekabet ve antrenman stresini yönetme yeteneği ve dikkati dağıldığında odağı koruma ve yeniden kazanma yeteneği ile ilişkilidir (Jones, 2002). Bir sporcuların hedefe yönelik arayışlara ulaşmak için zor durumlarda sebat etmesine izin veren bir dizi olumlu nitelik olarak teorize edilir (Connaughton ve diğerleri, 2010). Sporcuların müsabaka ve antrenmanlarda karşılaştıkları zorlukları yenebilme gücüne ve kabiliyetine sahip olmaları gerekir. Onların içinde bulundukları şartlar, dönem dönem yoğun stresle karşılaşmalarına ve üstesinden gelmelerini gerektirmektedir.

Bu noktada zihinsel dayanıklılık, karşı karşıya kalınan gerçekler karşısında algılanarak fark edilen, öğrenilen

ve gelişimsel süreç içeren bir olgu olmaktadır (Masten ve diğ.,1990).

Sportadaki performansın belki de en önemli psikolojik değişkeni öz-yeterliktir (Feltz, 1988). Öz-yeterlik bir bireyin belirli bir görevi başarıyla yerine getirebilme konusunda sahip olduğu güven seviyesi olarak tanımlanmıştır (Bandura, 1997).Öz-yeterlik, belirli bir alanla ve bireylerin belirli görev alanlarındaki performansı ile ilgili bir yapıdır. İnsanların davranış biçimleri çoğunlukla bu alandaki yeteneklerine ilişkin inançları ve bu inançların bu eylemi yaparken “önceki bilgi ve becerilerini kullanma eğilimleri üzerindeki etkisi ile belirlenir (Feltz, 1988). Algılanan öz-yeterlik, zor bir durum karşısında bireyin belirli bir düzeydeki performansı yerine getirebilme kapasitesine ilişkin algısı olarak da ifade edilmektedir. Algılanan öz-yeterlik, sadece beklenen korkuları ve engellemeleri azaltmakla kalmaz, aynı zamanda nihai başarı beklentisiyle de çaba miktarını da etkileyebilir (Bandura, 1996). İnsanların algıladıkları öz-yeterlik miktarı önceki performansları ile pozitif yönde ilişkilidir ve onları başka bir iyi performansın üretimini etkileyen güveni yaymaya sevk edebilir (Holzberger ve ark., 2013). Pek çok çalışma öz-yeterlik ve spor performansı arasında pozitif ilişki olduğunu göstermektedir (Bozkurt, 2014; Dinç, 2011).

Öz-yeterlik özellikle kadın sporcular için faydalı olabilir. Kadınlar, erkeklere göre daha düşük düzeyde Öz-yeterlik , farkındalık ve stres faktörleri üzerinde algılanan kontrol algısını sahip olduklarını belirtmişlerdir (Neff ve McGehee, 2010). Yapılan araştırmalarda, kadınlar erkeklerden daha fazla antrenör, takım arkadaşı ve iletişimle ilgili stres yaşadıklarını belirtmişlerdir (Anshel, Sutarso ve Jubenville, 2009). Kadın sporcuların sıklıkla bildirdiği diğer stresli durumlar ise düşük performans ve yaralanma yer almaktadır (Mosewich ve diğerleri, 2014).

Öz-yeterlik, kadın sporcular için etkili bir başa çıkma kaynağı olabilir, çünkü sporda karşılaştıkları olumsuz değerlendirmelere ve duygusal zorluklara karşı tampon görevi görebilir (Ferguson ve diğerleri, 2014). Bu nedenle Öz-yeterlik, olumsuz düşünce ve duyguları yönetmek ve kadın sporcularda olumlu psikolojik işleyişi teşvik etmek için yararlı olabilir.

Öz Yeterlik Ve Zihinsel Dayanıklılık

Öz-yeterlik ve zihinsel dayanıklılık, spor bağlamında farklı yapılar olarak kavramsallaştırılır. Öz-yeterlik, sert özeleştirme ve öz yargılamadan yoksun, sporla ilgili zorluklar karşısında öz şefkat ve kabul ile ilgilidir (Mosewich ve diğerleri, 2011). Tersine, zihinsel dayanıklılık, sert özeleştirme ve kendini yargılamayı içerebilen sporla ilgili zorluklar karşısında çabalayarak dirençli bir başarı arayışıyla ilişkilidir (Andersen, 2011). Stres yönetimi ve atletik başarıyı kolaylaştırma arayışında özeleştirme ve öz-yargıya karşı öz-iyilik arasındaki fark, zihinsel dayanıklılık ve öz-şefkatin stresli spor karşılaşmalarını yönetmede uyumsuz olabileceğini düşündürmektedir. Araştırmalar ayrıca Öz-yeterliğin, kadın sporcuların kişisel inisiyatif ve sorumluluğa dayalı proaktif davranışlar

ve bir sporcu ve insan olarak gelişme arzusu yoluyla spor potansiyellerine ulaşma çabalarına yardımcı olabileceğini ileri sürmüştür (Ferguson ve diğerleri, 2014). Öz-yeterlik ve zihinsel dayanıklılık, bir spor ortamında uyumsuz görünebilecek benzersiz yapılar olsa da, benzerlikler yönleri vardır. Her ikisi de sporla ilgili zorluklarla başa çıkmaya yardımcı olur (örneğin, Connaughton ve diğerleri, 2010 ; Mosewich ve diğerleri, 2011). Her ikisi de sporcular tarafından stresi yönetmek, dikkati odaklamak ve yeniden odaklamak, düşünce ve duyguları düzenlemek ve aksiliklere rağmen sebat etmek için kullanılır. Her ikisi de başarı çabası, olumlu duygulanım, düşünce kontrolü ve içsel motivasyon gibi uyarlanabilir işlevsel sonuçlar ve uyumsuz durumları proaktif olarak düzeltmek için güçlü bir istekle ilgilidir (Gucciardi ve diğerleri, 2014 ; Neff ve diğerleri, 2007). Öz-yeterlik farkındalık bileşeni, zihinsel dayanıklılığın anahtarı olan iki unsur olan dikkat ve konsantrasyona odaklanma ile yakından ilişkilidir. Ayrıca, hem Öz Yeterlik hem de zihinsel dayanıklılık, bir şekilde öğrenilmiş ve bir şekilde doğuştan gelen psikolojik beceriler dizisi olarak kuramlaştırılmıştır (Gucciardi ve diğerleri, 2017). Bu açıklamalara dayanarak bu çalışma bireysel ve takım sporlarında yer alan kadın sporcuların öz-yeterlik ve zihinsel dayanıklılık arasındaki ilişki bazı demografik değişkenlere göre ortaya konularak bu konuya dikkat çekmek ve alan yazında yapılan çalışmalara katkı sağlaması anlamında önemlidir.

Materyal ve Metod

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı kadın sporcuların öz-yeterlilik algılamaları ve zihinsel dayanıklılık düzeyleriyle ilişkisini belirlemek ve demografik değişkenlere göre bu değişkenlerde fark olup olmadığını araştırmaktır

Araştırmanın Örneklemi

Araştırma gurubunu, futbol, basketbol, voleybol, atletizm, tenis, kano, güreş, branşlarında aktif olarak spor yapan ve yapmış olan 115 sporcu oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, Kişisel Bilgi Formu, Öz-yeterlilik ve “Zihinsel dayanıklılık ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Kişisel bilgi formu araştırmanın çalışma grubundaki sporculardan cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, spor dalı, branşı ve sporculuk yaşı hakkında bilgi toplamak amaçlanmıştır

Öz-yeterlilik Ölçeği: Riggs, Warka, Babasa, Betancourt ve Hooker (1994) tarafından bireylerin kendi kapasitelerine duydukları inancı ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Türkçeye uyarlaması Öcel (2002) tarafından gerçekleştirilen ölçek 10 madde ve tek yapıdan oluşmaktadır. Değerlendirilmesi beşli Likert tipinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 50, en düşük puan 10 olup, yüksek puan kuvvetli bir öz yeterlik inancı olarak kabul edilmektedir. .

Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri: Sheard ve ark. (2009), tarafından geliştirilen “Sporda Zihinsel

Dayanıklılık Envanteri” (Sport Mental Toughness Questionnaire-(SMTQ-14). sporcuların zihinsel dayanıklılık düzeylerini belirlemek amacı ile 14 maddeden oluşmaktadır. Genel zihinsel dayanıklılık ile birlikte üç alt boyuttan (Güven, Devamlılık ve Kontrol) oluşan ölçekte 4’lü Likert tipi kullanılmaktadır (1=tamamıyla yanlış; 4=çok doğru). Türkiye’ye uyarlaması Altıntaş ve Kuruç (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde yüzde, frekans, ortalama ve standart sapmalar kullanıldı. Yapılan normallik sınavlarında ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği tespit edildiği için t testi; Anova analizi ve Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık derecesi. 05 olarak alınmıştır.

3. BULGULAR

Tablo 1. Sporcuların Demografik özellikleri yüzde ve frekans dağılımları Yüzde ve Frekans Dağılımları

Değişkenler		f	%
Sporculuk Yaşı	1-5 Yıl	8	7.0
	6-10 Yıl	35	30.4
	11 ve üstü	72	62.6
Spor Türü	Bireysel Spor	64	55.7
	Takım Spor	51	44.3
Antrenörün Cinsiyeti	Kadın	34	29.6
	Erkek	81	70.4
Eğitim Durumu	Lise	24	20.9
	Lisans	83	72.2
	Lisansüstü	8	7.0
Toplam		115	100

Araştırmaya katılan sporcuların “sporculuk yaşları” incelendiğinde % 8’ i, 1-5 yıl arasında, 6-10 arası % 30 iken ,11 yıl ve üstü sporculuk yaşı olanlar ise % 62,6 lık kısmı oluşturmuştur. Sporcuların %55,7 lik kısmı “Bireysel Spor”, %44,3 ise Takım spor’u yaptıklarını belirtmişlerdir.Araştırmaya katılan antrenörlerin % 29,6 sı Kadın, %70,4 Erkek’tir. Araştırma grubu sporcularının eğitim durumlarına bakıldığında; % 72,2 ile en yüksek oranı lisans mezunları oluştururken, lise mezunu oranı %20,9, Lisans üstü ise %7,0 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2. Sporcuların Öz-yeterlik Ölçeğinden ve Zihinsel Dayanıklılık alt ölçeklerinden aldıkları puanların spor türü değişkenine göre karşılaştırılması

Değişkenler	Spor Türü	n	$\bar{x} \pm Ss$	t	p
Öz yeterlilik	Bireysel Spor	64	37,28 ± 6.72	1.745	0,08
	Takım Spor	51	35,11 ± 6.35		

Güven	Bireysel Spor	64	3,40 ± 0,45	1.088	0.27
	Takım Spor	51	3,31 ± 0,45		
Kontrol	Bireysel Spor	64	3,03 ± 0,80	2.868	0.04*
	Takım Spor	51	2,65 ± 0,56		
Devamlılık	Bireysel Spor	64	2,85 ± 0,46	3.103	0.00*
	Takım Spor	51	2,61 ± 0,39		
Zihinsel Dayanıklılık	Bireysel Spor	64	3,14 ± 0,42	3.291	0.00*
	Takım Spor	51	2,92 ± 0,29		

Yapılan spor türü açısından (takım ya da bireysel spor) öz-yeterlik ölçeği alt boyutları ve zihinsel dayanıklılık ölçeğinden alınan puanlar arasındaki fark incelendiğinde, spor türü değişkenine göre sporcuların öz-yeterlik puanlarında anlamlı fark saptanmamıştır ($t=-1,745$; $p>05$). Fakat öz-yeterlilik boyutları olan Kontrol ($t=-2.868$; $p<05$) ve Devamlılık ($t=-3.103$; $p<05$) boyutları ile spor türü değişkeni arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır, güven boyutunda ($t=-1.088$; $p>05$). ise herhangi bir farklılık görülmemiştir. Ayrıca sporcuların yaptıkları spor türü ile zihinsel dayanıklılıkları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($t=-3.291$; $p<05$). Ortalamalar incelendiğinde, bireysel spor yapan kadın sporcuların zihinsel dayanıklılıkları takım sporu yapanlara göre yüksek bulunmuştur.

Tablo 3. Sporcuların Öz-yeterlik ve Zihinsel Dayanıklılık alt ölçeklerinden aldıkları puanların Sporcuların Antrenörlerinin cinsiyeti değişkenine göre karşılaştırılması

Değişkenler	Sporcuların Antrenörlerinin		$\bar{x} \pm Ss$	t	P
	Cinsiyeti	n			
Öz yeterlilik	Kadın	34	38,67 ± 6,33		
	Erkek	81	35,33 ± 6,67	2.540	0,013*
Güven	Kadın	34	3,33 ± 0,39		
	Erkek	81	3,37 ± 0,47	-0,474	0.637
Kontrol	Kadın	34	3,19 ± 0,65		
	Erkek	81	2,72 ± 0,72	3.421	0.001*
Devamlılık	Kadın	34	2,85 ± 0,45		
	Erkek	81	2,70 ± 0,43	1.593	0.110
Zihinsel Dayanıklılık	Kadın	34	3,15 ± 0,42		
	Erkek	81	2,99 ± 0,35	1.910	0.042*

Tablo 3 incelendiğinde sporcuların antrenörlerinin cinsiyetine göre yapılan analiz sonucunda öz-yeterlik toplam puan ($t=-3.421$; $p<05$) ve Kontrol ($t=-3.421$; $p<05$) boyutu ile aralarında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<05$). Güven boyutu ($t=-0,474$; $p>05$) ve devamlılık boyutları ($t=-1.593$; $p>05$) ile antrenör cinsiyeti arasında

anlamli farklılık bulunmamıştır ($p>05$). Aynı zamanda spor türü değişkeni ile sporcuların zihinsel dayanıklılıkları arasında anlamlı fark saptanmıştır ($t=-1.910$; $p<05$). Bu sonuçlara göre antrenörü kadın olan sporcuların zihinsel dayanıklılıkları daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 4. Sporcuların Öz-yeterlik ve Zihinsel Dayanıklılık alt ölçeklerinden aldıkları puanların sporculuk Yaşı değişkenine göre Anova Analizi Sonuçları

Boyutlar	Sporculuk Yaşı	N	$\bar{X}$	ss	F	p
Öz yeterlilik	1-5 Yıl	8	34,50	1,91	0,65	0,52
	6-10 Yıl	35	37,22	1,22		
	11 ve üstü	72	36,08	0,77		
Güven	1-5 Yıl	8	3,08	0,10	2,25	0,11
	6-10 Yıl	35	3,45	0,07		
	11 ve üstü	72	3,34	0,05		
Kontrol	1-5 Yıl	8	2,71	0,15	0,19	0,82
	6-10 Yıl	35	2,90	0,11		
	11 ve üstü	72	2,86	0,09		
Devamlılık	1-5 Yıl	8	2,43	0,13	2,22	0,11
	6-10 Yıl	35	2,75	0,07		
	11 ve üstü	72	2,78	0,05		
Zihinsel Dayanıklılık	1-5 Yıl	8	2,79	0,06	2,01	0,13
	6-10 Yıl	35	3,09	0,05		
	11 ve üstü	72	3,04	0,04		
Toplam						

* $p<0.001$

Tablo 3 incelendiğinde sporcuların sporculuk yaşı ile öz-yeterlilik toplam puan ve boyutları olan güven, kontrol ve devamlılık boyutları arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır ($p>05$). Aynı zamanda sporcuları sporculuk yaşları ve zihinsel dayanıklılıkları arasında da anlamlı farklılığa rastlanmamıştır ($p>05$).

Tablo 5. Sporcuların Öz-yeterlik ve Zihinsel Dayanıklılık alt boyutlarına ilişkin korelasyon bulguları

Değişkenler	Güven	Kontrol	Devamlılık	Ozyeterlilik	Zihinsel
Güven	R	1	0,023	0,210*	0,123
	P		0,810	0,024	0,192
Kontrol	R		1	0,697**	0,349**
	P			0,000	0,000
Devamlılık	R			1	0,347**
	P				0,000
Öz-yeterlilik	R				1
	P				0,368**
Zihinsel Dayanıklılık	R				

Öz-yeterlik ve zihinsel dayanıklılık envanterinin alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde öz-yeterlik alt boyutları olan Güven (0,590), Kontrol (0,788), Devamlılık (0,818) boyutları ile zihinsel dayanıklılık arasında yüksek düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Öz-yeterlilik ölçeği ve zihinsel dayanıklılık ölçek toplam puanları arasında pozitif düzeyde düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur (0,368) .

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı kadın sporcuların öz-yeterlilik algılamaları ve zihinsel dayanıklılık düzeyleriyle ilişkisini demografik değişkenlere göre araştırmaktır. Araştırma bulguları incelendiğinde kadın sporcuların öz-yeterlilik ve zihinsel dayanıklılıkları arasında bir ilişki olduğu, zihinsel dayanıklılıkları arttıkça öz-yeterlilik düzeyleri arttığı bulunmuştur. İlgili alan yazın incelemeleri sonucunda, çalışmamızla paralellik gösteren çalışmada Ghazarians (2012), 9-15 yaş aralığındaki örnekleminde, zihinsel dayanıklılık ile öz yeterlik düzeyleri arasında kuvvetli pozitif bir korelasyon saptamıştır. Nichols ve arkadaşları (2011), yapmış oldukları çalışmada zihinsel dayanıklılık ile öz yeterlik arasında saptadığı pozitif yönlü ilişki de bulgularımızla paralellik göstermektedir. Araştırmamıza paralel bu sonuçlar doğrultusunda, yaptığı işi başarabilmeye olan kararlılık yani öz yeterlik düzeyi yüksek olan diğer yandan kendini zihinsel olarak dayanıklı gören bir sporcu da önüne çıkacak zorluklardan yılmayarak, başarıya ulaşabileceğine olan inancını yükseltebileceği kanısına varılmıştır.

Araştırma bulgularına göre kadın sporcuların yaptıkları spor türü olan bireysel ve takım sporlarına göre her iki değişken de algılamaları arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Fakat bireysel spor yapan kadın sporcuların zihinsel dayanıklılık alt boyutu olan devamlılık ve kontrol boyutu ortalamaları yüksek bulunmuştur (Tablo 2). Bu sonuç bireysel spor yapan sporcuların tek başlarına elde ettikleri başarı nedeniyle öz-yeterlilik ve bütün risklerle engellerle ve zorluklara yılmadan karşı koyabilmek için sadece kendileri başa çıkmak zorunda kaldıkları için zihinsel dayanıklılıklarının yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın diğer önemli bulgusu ise antrenörü kadın olan sporcuların öz-yeterlilik algılamaları ve zihinsel dayanıklılıkları antrenörü erkek olan kadın sporculara göre Yüksek bulunmuştur (Tablo 3). Moran-Miller ve Flores (2011) ve Everhart ve Chelladurai (1998) kadın sporcular üzerine yaptıkları araştırmada kadın antrenöre sahip kadın sporcuların antrenörlük öz-yeterlilik algılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durum kadın sporcuların hem cinslerinden bir antrenöre sahip olmalarının onların kendilerini daha güvenli rahat ve kendilerini daha açık bir şekilde ifade edebilmeleri ve bu yüzden öz-yeterlilik ve zihinsel dayanıklılıklarının yüksek olduğu ile açıklanabilir.

Araştırma bulgularından kadın sporcuların sporculuk yılları ile öz-yeterlilik ve zihinsel dayanıklılıklarında farklılık görülmemiştir (Tablo 4). Çalışmamıza benzer sonuca ulaşan Acuner (2012), farklı dansları yapan bireyleri ele aldığı çalışmada spor yaşı ile öz-yeterlik düzeyi arasında anlamlı bir farklılık saptamamıştır. Sarı ve ark., (2020) yaptıkları araştırmada sporcuların zihinsel dayanıklılıkları ile spor yaşları arasında herhangi

bir farklılığa ulaşmamıştır. Araştırmamıza zıt bir sonuç olarak ise Kitsantas ve Zimmerman (125), 30 kadın voleybolcunun öz-yeterlilik düzeyleri üzerine yaptığı çalışmada sporculuk yaşı yüksek olanların öz-yeterlilik algılamalarının daha düşük sporcululuk yaşına sahip olanlara göre yüksek bulmuştur.

Sporda başarılı olabilmek için gerekli olan fiziksel becerilerin yanında, başarıları devam ettirebilmek ve geliştirebilmek için sporcunun sahip olması gereken psikolojik yetilerin de olması gerektiğini kabul ederek öz-yeterlilik ve zihinsel dayanıklılık algısı ile sporcunun başarıya daha rahat ulaşabileceği düşünülmektedir.

Tüm bu noktalardan hareketle;

Sporcuların başarılarının artırılması ve devamlılığının sağlanması amacıyla zihinsel antrenmanlarla, zihinsel dayanıklılık seviyesinin geliştirilmesi ve öz-yeterlilik düzeylerini artırmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acuner, A. (2012). Farklı Dansları Yapan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere Göre Öz güven ve Öz Yeterliliklerinin Karşılaştırılması, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Altıntaş A, Kuruç, PB. (2016). Sporda zihinsel dayanıklılık envanterinin psikometrik özelliklerinin incelenmesi. Spor Bilimleri Dergisi. ;27:163-171.
- Anshel, M. H., Sutarso, T., & Jubenville, C. (2009). Racial and gender differences on sources of acute stress and coping style among competitive athletes. *The Journal of Social Psychology*, 149, 159–178.
- Anthony, D. R., Gucciardi, D. F., & Gordon, S. (2016). A meta-study of qualitative research on mental toughness development. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 9, 160–190
- Bandura, A. (1996). Self-efficacy In Ramachaudran Encyclopedia of human behavior. New York: Academic Press. 71.
- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: Freeman.
- Bozkurt, Ş. (2014). Okul Sporlarına Katılan Öğrencilerin Katılım Motivasyonu, Başarı Algısı ve Öz-Yeterliliklerinin İncelenmesi. Akdeniz Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Connaughton, D., Hanton, S., & Jones, G. (2010). The development and maintenance of mental toughness in the world's best performers. *The Sport Psychologist*, 24, 168–193.
- Connaughton, D., Hanton, S., & Jones, G. (2010). The development and maintenance of mental toughness in the world's best performers. *The Sport Psychologist*, 24, 168–193.
- Dinç, Z. (2011). Social self-efficacy of adolescent who participate in individual and team sports, *Social Behavior and Personality*, 39(10), 1417-1424.
- Everhart CB, & Chelladurai P. (1998). Gender differences in preferences for coaching as an occupation: the role of self-efficacy, valence, and perceived barriers. *Res Q Exerc Sport*. Jun;69(2):188-200. doi: 10.1080/02701367.1998.10607683.
- Exercise Psychology*, 33, 103–123.
- Feltz, D. L. (1988a). Gender differences in the causal elements of self-efficacy on a high avoidance motor task. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 70, 151-166.
- Ferguson, L. J., Kowalski, K. C., Mack, D. E., & Sabiston, C. M. (2014). Exploring self-compassion and eudaimonic well-being in young women athletes. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 36, 203–216.
- Ferguson, L. J., Kowalski, K. C., Mack, D. E., & Sabiston, C. M. (2014). Exploring self-compassion and eudaimonic well-being in young women athletes. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 36, 203–216.
- Frost, D. (1987). *Sport psychology*. Translated by A. Alijani, M. Noorbakhsh, Tehran Department of Research and Education of Physical Education.
- Ghazarians, M. (2012). Evaluating the MeBActive-Youth as a Measure of Mental Toughness (Doctoral dissertation, University of Massachusetts Amherst)
- Gucciardi, D. F., Hanton, S., & Fleming, S. (2017). Are mental toughness and mental health contradictory concepts in elite sport? A narrative review of theory and evidence. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 20, 307–311
- Gucciardi, D. F., Hanton, S., Gordon, S., Mallett, C. J., & Temby, P. (2014). The concept of mental toughness: Tests of dimensionality, nomological network, and traitness. *Journal of Personality*, 83, 26–44.
- Jones, G. (2002). What is this thing called mental toughness? An investigation of elite sport performers. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14, 205–218.

- Kitsantas, A., & Zimmerman, B. J. (2002). Comparing self-regulatory processes among novice, non-expert, and expert volleyball players: A microanalytic study. *Journal of applied sport psychology*, 14(2), 91-105.
- Masten AS, Best KM, Garmezy N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *development and Psychopathology*, 2, 425-444.
- Moran-Miller , K.,& Flores,LY. (2011). Where Are the Women in Women's Sports? Predictors of Female Athletes' Interest in a Coaching Career. *Res Q Exerc Sport*. 2011 Mar;82(1):109-17. doi: 10.1080/02701367.2011.10599727.
- Mosewich, A. D., Crocker, P. R., & Kowalski, K. C. (2014). Managing injury and other setbacks in sport: Experiences of (and resources for) high-performance women athletes. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 6, 182–204.
- Mosewich, A. D., Kowalski, K. C., Sabiston, C. M., Sedgwick, W. A., & Tracy, J. L. (2011). Self-compassion: A potential resource for young women athletes. *Journal of Sport and*
- Neff, K. D., & McGehee, P. (2010). Self-compassion and psychological resilience among adolescents and young adults. *Self and Identity*, 9, 225–240.
- Neff, K. D., Kirkpatrick, K. L., & Rude, S. S. (2007). Self-compassion and adaptive psychological functioning. *Journal of Research in Personality*, 41, 139–154.
- Nicholls, A. R., Levy, A. R., Polman, R. C., & Crust, L. (2011). Mental toughness, coping self-efficacy, and coping effectiveness among athletes. *International Journal of Sport Psychology*, 42(6), 513-524.
- Öcel, H. (2002). Takım Sporü Yapan Oyuncularda Kollektif Yeterlik Öz-Yeterlik ve Sargınlık ile Başarı Algı ve Beklentileri Arasındaki İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi,
- Riggs, M. L., Warka, J., Babasa, B., Betancourt, R., & Hooker, S. (1994). Development and validation of self-efficacy and outcome expectancy scales for jobrelated applications. *Educational and psychological measurement*, 54(3), 793-802
- Sarı, İ. & Sağ, S. & Demir, A.P. (2020). Sporda zihinsel dayanıklılık: Taekwondo sporcularında bir inceleme, Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 22(4)
- Sheard M, Golby J, Van Wersch A. (2009). Progress towards construct validation of the Sports Mental Toughness Questionnaire (SMTQ). *European Journal of Psychological Assessment*. ;25:186-193.

ACADEMIC STUDIES MISSING AGAINST INTENSE UNPAID WORK: WOMEN ACADEMICIANS IN HOME-SCIENCE DILEMMA

Assist. Prof. Dr. Sibel EZGİN AĞILLI

Bilecik Sheik Edebali University, Faculty of Health Sciences, Department of Social Work

ABSTRACT

Women in Turkey started to work in universities after the modernization period. According to YOK statistics, the ratio of women academicians in universities has reached 45% today. However, according to studies conducted in Turkey, occupations and jobs/ responsibilities are separated according to gender norms. The primary responsibilities of women, regardless of their profession, are unpaid housework and care work, which is not expected from men. In this case, while women academicians are expected to do housework and care work in the private field, its also expected from them to be productive in scientific studies. However, both unpaid house/care work and academic work are jobs that require time as well as effort. For this reason, it is a problematic how women academicians working in universities organize housework/care work and academic-scientific studies that require intensive labor and time. In this context, the aim of this study is to reveal what women academicians experience in the face of expectations in the home and scientific fields. A qualitative study was carried out within the scope of the aim of the study, and in-depth interviews were conducted with 13 women academicians that different universities in Turkey and that have different titles. At the same time, descriptive analysis opportunities were used in the analysis part of the research. When the results of the study are examined, it has been revealed that women academicians have difficulties in keeping up with all of them when it comes to home and scientific studies. It has been encountered that woman academicians have to make sacrifices from their scientific studies, especially after they become mothers, they stay away from academic activities for two years. In the end, even though the proportions of women academicians are high in Turkey, their progress is delayed academically because they are forced to undertake domestic work, which distracts women from scientific activities.

Keywords: Gender, Women Academics, Unpaid Work, Women

isarc
INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER
<https://www.isarconference.org/>

ISBN: 978-625-8405-78-1